

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Maximiliani Sandaei E Societate Iesv Doctoris
Theologi Architectura Christiana**

Sandaeus, Maximilianus

Coloniae Agrippinae, 1653

Pars I.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46065)

OPVSCVLVM I.
ARCHITECTVS
CHRISTIANVS

*Sacer. Spiritualis. Mysticus.
Tropologicus.*

S E R M O I.

Amator veræ Sapientiæ & Virtutis Christianæ
studiosus sit oportet

ARCHITECTVS.

*Ædificate alterutrum, sicut & facitis.
Ad Theſſal. v. ii.*

ARTICVLVS I.

TITVLVS ARCHITECTI

*Qui conuenit omnibus Christianis, sed ſignatè Concionatoribus,
ſancitur formulis loquutionum ſacrarum Chriſti
& Apoſtolorum.*

Academici Christiani.

MATOR veræ ſapientiæ, & virtutis Chri-
ſtianæ ſtudiosus ac cultor, ad quem ſer-
mones noſtri diriguntur in hac Adole-
ſcentum Virorumque Academicorum ex-
edrà, cùm minimè contentus aridâ qua-
dam,

ARCHITECTVS CHRISTIANVS. 7

dam, steriliq̄ue rerum variarum cognitione, fructuo-
sâ aliâ, & in opus prodeunte scientiâ excellere debeat:
in hac autem principem facilè locum habeat **ÆDIFI-
CATORIA**, seu **ARCHITECTVRA**; hanc, sed vulgari il-
lâ multo nobiliorem, nec generis humani Domino in-
dignam debet imprimis excolere. **ARCHITECTVS**
itaque sit oportet, sed **CHRISTIANVS** ille **ACADEMI-
CVS**, quem, & *Grammaticum & Philosophum, & Medi-
cum, & Iurisconsultum, & Militem, & vniuersè, Artificem*
Christianum, non nominari solùm, sed etiam esse de-
bere, diuersis dissertationibus, & libris, demonstraui-
mus. Quàm verè autem Titulus iste Sapientiæ Amatori
conueniat, illæ imprimis ostendunt loquutionum
formulæ, quibus veræ Sapientiæ Magister suos Audi-
tores, & Discipulos structori comparare, vel ipso-
rum moitiones, actionesq̄ue ad Architectonicæ nor-
mam consuevit exigere: quales passim in Diuino volu-
mine occurrunt.

CHRISTVS imprimis Auditorem, factoremq̄ue
verborum suorum, dicit similem Viro Sipienti, qui
ædificauit domum suam supra petram: audientem au-
tem, & non operantem stulto ædificanti super arenam.
Matth. vii. 24. & Luc. vi. 48. Itaque vtrumq; insinuat ef-
se Architectum: illumbonum, hunc malū. Alio tempore
& loco, ad perfectionem virtutum Evangelicam, eiusq;,
apicem præproperè temereq̄ue contendentem, abs-
que maturâ deliberatione, ac præparatione debita,
confert cum homine volente turrim ædificare, nec
prius impendiorum, sumptuumq̄ue rationes ineunte:
cui deinde dicatur: *Hic homo capit ædificare, & non potest
consummare* Lucæ xiv. 30. Cùm de profectu in fide ac
virtutum studio differeret Lucas Historicus in Actibus
Apostolicis, compendio multa includens, cap. ix. aie-
bat: *Ecclesia per totam Iudæam & Galileam & Samariam ha-*

bebat pacem, & *ÆDIFICABATUR*, ambulans in timore Domini, & consolatione Sancti Spiritus replebatur. Vbi *Ædificandi* verbum, Græcè, *ὁδοποιεῖν*, architectonicum, significat, tum spirituale quoddam incrementum, ex mutuâ doctrina atque exemplis, tanquam lapidibus, tum propagationem externam: quomodo Ecclesia rectè tunc dici potuit *ædificari*. Istiusmodi *Ædificandi* metaphora sunt frequentes apud Paulum Apostolum, qui ijs delectatus videtur: & sumit illas, tum in bonam, tum in malam partem, sicut *Ædificatores* sunt boni & mali, *Architecti* Sapientes & insipientes, *structores* periti & imperiti.

Epistola I. ad Corinthios cap. VIII. I. *Scientia*, inquit Apostolus, *inflatur*, *Caritas* verò *ædificat*. Quod quidem commodè referri potest ad illos, in quibus est *Caritas*, tanquam *Arts* architectonica in Artifice. Est autem in eo antithesis, quod *scientia*, quatenus *Caritate* destituitur, tumorem pariat, hominum vitio, qui *Sapientia* abutuntur sua, vt *scientiam* suam *æstimant*: *Caritas* verò vitam adferat, vt loquitur Irenæus, lib. II. c. 45. & solidum quidpiam ac stabile largiatur, dum nimirum *Ædificium* spirituale extruit. Igitur qui *Caritatem* habet, est *Architectus* spiritualis. Præterea, referri potest idem ad proximos, quos *Caritas* erudit, & Christianis præceptis informat, quodque inde consequitur, ad religionis ac pieratis studium inflammat: quod est *Ædificare*; cum ex sola *scientia* oriatur tumor, aliorumque, & maxime, paruulorum, & rudium contemptus, quod illorum salus vel negligitur, vel, quod est multo deterius, contemnitur, vt monet Pauli Interpretes egregius Benedictus Iustinianus. Eâdem in Epistolâ & capite, Apostolus ita scribit: *Si quis viderit eum, qui habet scientiam in idolo recumbentem, nonne conscientia eius, cum sit infirma, Ædificabitur ad manducandum idolothyta*: Vbi vocabu-

ARCHITECTVS CHRISTIANVS. 9

cabulum architectonicum, *Ædificabitur*, *διχοδομηθήσεται*,
 necessariò in malam partem accipitur, cùm significet,
 ad scelus provocari istud cernentem, & quodam-
 modo falsa opinione imbui, quod fas sit Christianis
 liberè vesci ijs, quæ falsis Dijs immolantur.

ARTICVLVS II.

ARCHITECTVS

*Propheta, Ecclesiastes, Catechista, Linguis loquens,
 Doctor fidelium.*

QVI prophetat, inquit Paulus Apostolus, I. Corinth.
XIV. 4. *hominibus loquitur ad ÆDIFICATIONEM*, id
 est, quæ auditores promoueat in cognitione & studio
 pietatis: & *exhortationem, & consolationem. Qui loquitur*
linguâ, semetipsum ÆDIFICAT; hoc est, sibi prodest. *Qui*
autem prophetat, Ecclesiam DEI ÆDIFICAT, id est, fi-
 delium multitudini singularem eximiamque; adfert
 vtilitatem. *Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem*
prophetare. Nam maior est, qui prophetat, quàm qui loquitur
linguis, nisi fortè interpretetur, vt Ecclesia Ædificationem
accipiat, id est, inde capiat emolumentum in fide, & mo-
rum honestate, seu disciplinâ religionis Christianæ.
 Hisce verbis varios designat Paulus Apostolus Archi-
 tectos Christianos. Et primus inter eos nominatur, qui
 prophetat: is enim hominibus loquitur ad *ædificationem*.
 Non intelligitur autem Prophetæ nomine is, qui futura
 prædicit, vel abdita, occultaque patefacit, vt commu-
 niter accipi solet istud vocabulum; sed qui docet, ac
 Diuina mysteria explicat; qualis est Doctor Theologiæ
 in cathedrâ, Ecclesiastes in suggestu, Catechista in a-
 gro, vel foro. Hi enim, ex obseruatione Diuorum Am-
 brosiij & Anselmi, Apostoli mentem explicantium,

analogiam retinent Prophetarum. Siquidem vt Propheta, futura, quæ ignorantur, prædicit: ita Magister mysteriorum Euangelicorum, quæ auditoribus suis ignota erant, in lucem profert, vt dicere possit illud Ecclesiastici cap. xxiv. 46. *Doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam querentibus Sapientiam.* Il-
lorum autem quilibet loquitur hominibus ad ædificationem; siue, vt est in Græco, *καλῆς οἰκοδομῆς*, loquitur ædificationem. Deus bone! quàm est ille peritus & sapiens Architectus, qui quidquid loquitur, est **ÆDIFICATIO**? Nimirum, nihil loquitur, quod non spectet conducaturque ad *ædificationem*, id est, doctrinam sacram, & morum informationem. Et quoniam Doctoris Christiani doctrina ad praxim & mores in concionibus & catecheticis instructionibus referenda est, adiungit *Adhortationem*, & denique *Consolationem*. Siquidem Adhortatio animum addit ad arduam virtutis viam capeffendam: Consolatio spem inijcit, & animos, vt loquitur S. Ambrosius, firmat, ac prouocat, ad expectanda meliora.

Hæc si faciat Euangelicus Doctor, omnes Architecti Christiani partes egregiè explebit. Nam & docebit, quæ ad bene beateque viuendum valent: quod est fidei fundamentum ponere, & præceptis moralibus, tanquam lapidibus, parietes erigere: tum verò accommodata adhortatione, suauique consolatione, ne auditores rerum difficultate perterriti, diffidant, & proficiendi animum abijciant, tectum imponet.

ALTER, quem Architecti titulo decorat Apostolus, est *Qui linguâ loquitur*: ille scilicet, qui dono linguarum præditus cum sit, ita peregrinâ linguâ loquitur, vt intelligat ipse quæ dicit, alijs tamen interpretari aut exponere non possit: is enim sibi quodammodo Architectus est: nam seipsum ædificat: loquitur enim ea, quæ ad Dei

glo-

gloriam, & propriam vtilitatem pertinent. Hoc antea quoque dixerat Apostolus: *Qui loquitur linguâ, non hominibus loquitur, sed DEO.* Siquidem ita cum DEO sermonem habet, ut & illum laudet, & ipse inde proficiat in doctrinâ & virtute; melior euadens & doctior. Et inferiùs linguarum dono vtentem alloquens, dicit: *Tu quidem benè gratias agis sed alter non ÆDIFICATVR:* hoc est, ignarus idiomatis peregrini, non percipit vtilitatem.

At verò, Propheta, cuius munus superiùs indicauimus, qui prophetat, siue Scripturam sacram interpretando & explicando, siue rudes instruendo, siue quoslibet exhortando, monendo, consolando, ÆDIFICAT ECCLESIAM, nempe, vniuersum populum, qui probè intelligit, quæ Ecclesiastes loquitur. Ob quam causam hoc prophetandi officium Apostolus ceteris anteponebat.

Sed bene monet, Apostoli sensum penetrans, eius interpres Benedictus Iustinianus, non esse aut sui, aut proximorum Architectos, diuini Verbi præcones illos, qui abstrusa quædam coram mulierculis, & imperita multitudine detonare solent, qui ne ipsi quidem, qui loquuntur, satis intelligunt, tantum abest, vt commodè, & ad tenuiorum captum accommodatè explicare queant, cum tamen, omnis eorum oratio ad Ecclesiæ ÆDIFICATIONEM referenda esset.

ADDIT autem Apostolus: *Si quis linguâ loquitur, interpretetur suum sermonem:* nimirum, vt sic totius Ecclesiæ fiat Architectus: nam ita Ecclesia Ædificationem accipiet. Contra quàm faciunt, inquit laudatus antea Auctor, qui in popularibus, multa Latinè, nonnulla etiâ Græce, & si DEO placet, etiam Hebraicè, atque Syriacè, absque interpretatione (nam nec ipsi intelligunt) inculcant: quæ nihil habent præter inanem ostentationem. Sapienter

S. Am-

S. Ambrosius in 1. ad Corin, 14. *Si vti que ad Ædificandam Ecclesiam convenitis, ea debent dici, quæ intelligant audientes. Nam quid prodest, vt quis linguâ loquatur, quàm solus scit, & qui audit nihil proficiat. Ideo tacere debet in Ecclesia, vt ij loquantur, qui profunt audientibus.* Præclarè S. Augustinus libro de bono perseuerantiæ cap, 16. scribit, facile esse, immò & vtile vt taceatur aliquando verum aliquod propter incapaces. Ita est, & prævit exemplo Dominus, qui testatus legitur Joannis xvi. *Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò.* Sequutus est Apostolus scribens Corinthis 1. Corinth. III. 1. *Non potui vobis loqui quasi Spiritualibus, sed quasi carnalibus: quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi: nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis.* Subdit Augustinus, quod notet Concionator, si velit officio fungi Architecti: Causas verum tacendi multas esse, non postremam autem istam: ne peiores faciamus eos, qui non intelligunt, dum volumus eos, qui intelligunt facere doctiores; qui nobis aliquid tacentibus doctiores quidem non fiunt, sed nec peiores fiunt. Nam peiores faciendo semper destruimus: doctiores faciendo non semper ædificamus. Est autem Architecti Christiani in concionibus semper spectare Ædificationem.

ARTICVLVS III.

ARCHITECTVS

Deus, Apostolus, Vir Apostolicus.

DEI sumus, inquit Doctor Gentium, *Adiutores. DEI Ædificatio estis* 1. Corin. 3. 9. Quibus verbis innuit, **DEVM** esse Architectum primarium, cui operas locent aliqui, vt minus primarij, Architecti tamen & ipsi: nempe Apostoli, & verbi Diuini Ministri alij Viri A-
post-

postolici, quos appellat in Architectonicâ Ad-
iutores DEI, Græcè est, *συνεργός*, cooperato-
res. Vnde sibi, suiq̄ne similibus *Architecti* titu-
lum competere gloriatur Apostolus dum sub-
iungit: *Secundum gratiam DEI, quæ data est mihi, vt SA-
PIENS ARCHITECTVS fundamentum posui: alius autem
SUPERÆDIFICAT. Quæ significant Apostolos, & qui
Apostolorum munere funguntur, esse in Ecclesiâ Chri-
sti, sicut in Republicâ sunt Architecti, ad ædificandum
arte instructi, & ad id destinati. Inter quos Paulus no-
men profitetur suum. Quippe, qui vt alibi loquitur,
acceperit à DEO Principe Architecto potestatem in ÆDI-
FICATIONEM, & non in destructionem: 2. Corinth. XIII, 10
id est, vt proficit, Ecclesiam, seu fideles ædificando, non
vt obstat, lædendo. Ex quo deducit S. Chrysostomus,
zelosissimus Antistes, illos, qui præsumunt in Ecclesiâ, E-
piscopos, Curiones, Rectores animarum, & quoslibet
alios eorum habentes, potestatem accepisse ad
Ædificationem; cui, si quis, ex fidei suæ commissis ob-
stat, ac reluctetur, qui alia ratione curari non possit, tum
demum assumendum esse pedum pastorale, ac seuerè
agendum, mulctandumq̄ue istiusmodi refractarium.
At, hoc est, obesse, lædendo: nequaquam. Siquidem
hoc ipsum, vt monet Chrysostomus, est *Ædificare*: ni-
mirum, quod Architectura præscribit: impedimenta de
medio tollere, vt ædificium exurgat felicius & cele-
rius.*

ITAQUE Ecclesiæ Præsides, eorumq̄ue adiutores
industrij, sensu Pauli Apostoli, sunt *Architecti Christiani*.
Quod sibi persuadebat in Architectura profana æquè
ac sacrâ nobilis Joannes Baptista Villalpandus, qui in E-
pistola dedicatòria, quâ Philippo Regi Catholico Tem-
pli Ierosolomitani structuram à se commentationibus
sacris illustratam, vastum opus consecrat, ita Principem
allo-

» alloquitur. T v ad remotissimas illas, barbarasque
 » gentes quot annis, tum alios multos, genere, do-
 » ctrinâ pietate præstantes, tum è nostrâ Societate tui
 » studiosissima, complures mittendos, tanquam Fa-
 » bros & ARCHITECTOS, curas, qui sinceræ fidei,
 » ac Religionis Catholicæ, siue fundamenta iaciant,
 » siue opus iam inchoatum ab alijs, DEI ope freti, pro-
 » moueant, atque perficiant. Quapropter eo etiam
 » magis videri debes Salomoni præstare, quo maior
 » est huius posterioris DEI Domus gloria, quàm prio-
 » ris fuit

ARTICVLVS IV.

ARCHITECTVS

Quilibet homo Christianus.

HOC Pauli Apostoli, vel est votum, vel pronuncia-
 tum. Is enim, quod alio fine dixit Corinthijs: *Vo-
 lo omnes vos esse, sicut me ipsum* (1. ad Corinth. vii. 7.) insi-
 nuat se optare in re architectonicâ ad Ædificationem.
 Nam scribens ijsdem adfirmabat, omnia se facere *pro-
 pter Ædificationem ipsorum*. 2. ad. Corinth. xii. 19. Quod
 quidem S. Ambrosius refert ad Pauli institutum illud,
 quo nihil ab auditoribus accipere decreuerat; vt vel sic,
 ait, amorem illorum circa se promoueret. non gravan-
 do eos, quod fieri solet, necessariorum postulatione: &
 non diminuendo auctoritatem potestatis in arguendo,
 quod facile fit, accipiendo quidpiam ab ijs, quos neces-
 se est arguere. Et idem videtur significare, Apostoli
 sensum excutiens S. Chrysostomus: qui illud etiam ob-
 seruat, voluisse illum mitigare sententiæ suæ seuerita-
 tem: nam dixerat, se nihil accipere propter ipsorum
 imbecillitatem: quod quodammodo emendat, dicens;

vt *Ædificemini*. Nihilominus magis vniversaliter accipi potest Apostoli adfirmatio illa de *Ædificatione*, vt non solùm peculiarem illam actionem denotet, sed totius vitæ tenorem comprehendat, hoc sensu: quicquid dico, ago, molior, facio ad *Ædificationem*, id est, vestrum profectum perfectionem, vtilitatē spiritualem. Hortatur autem vt idem omnes faciant, id est, sint *Architecti*, quemadmodū ipse erat, Sapientes, I. Cor. 14. 26. *Vnusquisque, inquit, vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet linguam habet: interpretationem habet: Omnia ad ÆDIFICATIONEM fiant.* Quali dicat, quocumque munere fungamini, ostendite vos esse peritos *Ædificatores*, & omnia ad Ecclesiæ emolumentum referte; vt in ea mali conuertantur, imperiti proficiant, boni meliores fiant, quod est omnes *Ædificare*, & ex ijs tanquam viuis lapidibus Ecclesiam. Ita quoque Petrus Apostolus, postquam dixisset, Epist. 1. cap. 2. 5. *Christum esse Lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à DEO autem electum & honorificatum, subdit, & ipsi, tanquam lapides viui, Superædificamini Domus spiritualis.*

Huc spectant illa, quæ omnibus dicta sunt: *Consolamini invicem, & ÆDIFICATE ALTERVTRVM, sicut & facitis.* Quod scribit Paulus Thessalonicensibus Epist. 1. 5. quos commendat simulque hortatur, vt singuli singulos excitent, & ad optima quæque promoueant: ad orationis instantiam, ad Sacramentorum frequentationem, ad castimoniam, sine quâ nemo videbit DEVM, ad sobrietatem, ad demissionem Christianam, ad rerum humanarum despicientiam, amoremque diuinorum & cælestium, ad mandatorum DEI observationem, Consiliorum Christi susceptionem, virtutum omnium exercitationem: ad honorem exhibendum superioribus, humanitatem proximis, affabilitatem Sodalibus. Hoc est *Ædificare*: quod non solùm doctrinam

nam

nam, sed exemplum etiam & omnem modum, quo ad virtutis cultum, & ad maiora quis promovetur, comprehendit. Eâdem phrasi vtitur Apostolus, dum monet Romanos ad mutuam concordiam conservandam prodesse animorum consociationem, suadetque *in* *rod-* *mur*, *Ædificationem. Quæ pacis (inquit) sunt, sectemur, & quæ Ædificationis sunt in inuicem custodiamus* Roman. xiv. 19. id est, quibus proficiamus, & vltro citroque ad virtutis studium promoveamur. Et alibi scribens ad eosdem: *Vnusquisque proximo suo placeat in bonum ad Ædificationem.* Rom. xv. 2. Quomodo ad ædificationem? nempe, verbo & exemplo adferens spiritualem aliquam vtilitatem. Non placeat vt laqueum sibi illi que tendat in interitum: non placeat, vt occasionem peccandi illi offerat: non placeat in destructionem, vt sit scandalo, vt in malo confirmet, vt perdat, quem lucrari oportuit, sed in bonum, ad *Ædificationem.* Simpliciter placere hominibus Christianus nemo debet, cum sit scriptum. *Qui hominibus placent, confusi sunt quoniam DEVS spreuit eos,* Psal. lxx. 6. placere autem oportet in bonum, ad *Ædificationem.* Quo insinuatur etiam, proximo non quæcunque bona quomodocunque optanda esse, sed quæ valeant ad gratiam & gloriam consequendam: hoc est, ad *Ædificationem.* Ad quod non est satis, vt obseruat ibi Theophylactus, proximo placere in bonum quomodocunque, sed oportet, vt apta congruentique ratione, opportuno item tempore, studeamus illi prodesse, & nullo modo obesse in rebus ad æternam salutem spectantibus.

QUONIAM autem Architecti Christiani est, ita ad opus suum, quod est *Ædificare*, attentum esse, vt ab ijs abstineat, quæ impedimento esse possunt; hinc quicquid ad *Ædificationem* non spectat, illi omittendum est, quale quale tandem illud sit. Hoc erat Pauli decretum

cretum ac dogma, quod exemplo omnibus persuadere conabatur, sæpe illud habens in ore, cum abstineret ab alio: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*, i. ad Corinth. vi. *Omnia mihi licent, sed non omnia Aedificant*. i. ad Corinth. x. Quibus ut notavit S. Chrysoſtomus, monebat spectandum eſſe, utrum ea, quæ alioqui licent, expediant, & *Aedificent*: expediant ipſi, qui agit: *Aedificent* proximos. Quæ nimirum ipſe ſpectabat ſemper, verbo & exemplo docens, à licitis interdum abſtinendum eſſe, ut ſaluti proximorum, & *Aedificationi* conſulatur. Sunt enim non pauca, quæ ſi per ſe ſpectentur, ut à ſingularibus conditionibus avulla, nihil habent, unde reprehendi poſſint, adiuncta tamen conditione illa, Quod non *aedificent*, ne licite quidem poſſunt fieri. Præclarum pro Architectis Chriſtianiſ documentum, & ad actionem revocandum. Quod ſi fieret ab omnibus ſemper, nulla orirentur in populo Chriſtiano ſcandala. Licet tibi interdum hilarius agere, facerè quidpiam in aliorum conſortio proferre, lepores graubus dictis immiſcere: licet poſt morbum, genio paullulum indulgere: licet ob valetudinem conſervandam lautius & ſumptuoſius victitare. Sed animadvertis, exemplo te tuo, multis exorbitandi occaſionem daturum. Si Paulum, ſapientem Architectum imitari volueris, abſtinebis, & dices: *Omnia mihi licent, ſed non omnia Aedificant*. Cùm te heri ego vidi, clara luce, ſpectantibus ſocijs, per plateam illam volitantem, quam omnes ſciunt non niſi à laſciuentibus obſideri: cùm haud ita pridem, in frequentiffima urbis regione, longos cum extranea ſerimones miſcere, & cachinnari conſpicerem, & mecum admirabundi plures alij, non abſque ſcandalo à te dato, ſi Architectonicam Chriſtianam didiciſſes, veniſſet tibi in mentem Magiſtri eſſatum: *Omnia mihi licent, ſed non omnia Aedificant*. Verè non *Aedificant*, Adoleſcen-

Prima pars

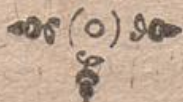
B

leſcen-

lescentes mei, longæ cum mulieribus in proparulo sermocinationes, ritus, mimicæ gesticulationes. Non ædificant curiosi in templo oculorum iactus, corporum in subiecta scamna mollis, & desidiosa nimis prostratio, unius poplitis in terram inclinatio: multo minus, fabulæ, immodestia, circumcursatio. Non ædificant, ab Amatore Sapientiæ, & virtutis studio, vt haberi vis, prolata verba scurrilia, vana, ociosa: multo minus, inhonesta, prætextata, fescennina, fæda, Christianis auribus indigna. Quæso vos, ad Architectonicum illum Canonem actiones alioqui non malas exigite: *Omnia mihi licent, sed non omnia Ædificant: & quæcunque agitis, ad Ædificationem à vobis fiant: vt loquitur Paulus Apostolus.*

QVI acceperat hanc metaphoram à Petro, alijsque Apostolis, & hi à Magistro suo Christo, qui primus illam vsurpauit, dum apud Matthæum dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. (Matth. xvi. 18.)* Hinc factum, vt voces, *Ædificandi, & Ædificationis*, usu Ecclesiastico significant spirituale quoddam incrementum, ex doctrina, exemplo, mutuisque adhortationibus. Sic sæpe occurrit apud spiritualium rerum Scriptores: *Verbum Ædificationis*: dare bonam ædificationem, esse hominem Ædificationis vel *Ædificativum*, quæ significant virtute præditum, cultorem perfectionis disciplinæ Christianæ, denique *Architectum*, divinæ cuiusdam fabricæ, quæ doctrina sana bonisque exemplis construitur. Quare horum æquè ac illius habita est semper magna ratio à Viris Religiosis, qui maximè profitentur *Ædificationem Spiritualem*. Et quidem S. Ignatius, nostræ fundator Domûs, vt narrat Nicolaus Orlandinus in historia Societatis, *lib. xvi. n. 121.* idcirco, non modò voluit à suis seruari diligenter certa modestiæ exterioris præcepta

cepta, sed etiam in suscipiendis diuini seruitii caussis
 circumsp̄ctionem requirebat maximam, quod hoc
 exigat *Ædificatio proximi*. Dicebat idem, in Societate
 hominum genera duo esse: vnum eorum, qui extrue-
 rent solùm, alterum eorum, qui inter extruendum simul
 destruerent. Primum sibi genus probari: & hoc esse,
 qui studio atque Zelo vruntur considerato, prouiden-
 tes, ne quam damni caussam non modo re, sed ne spe-
 cie quidem dent, ne-ve ij offendantur, qui si aduersarii
 fiant, possunt nostrum in diuino obsequio, & salutis
 publicæ studio impedire cursum. Atque adedò quæ-
 dam, quæ rectè alioqui fierent, omittenda censebat,
 non damni privati formidine, sed operum respectu
 potiorū: quia sepe numero dum parum cautè aliquid ar-
 tētatur, nec illud efficitur, & mox multis aliis offjicitur.
 Ex quibus facilè constat, Sapientiæ Christianæ Amato-
 rem, debere esse peritum cælestis cuiusdam ARCHI-
 TECTVRÆ, qua omnia eius studia dirigantur. Nam
 vt verè dixit Doctor Bonaventura: (*Opusc. de Reductione
 Artium ad Theologiam*) *Fructus omnium scientiarum est, vt in o-
 mnibus ÆDIFICETVR fides, honorificetur DEVS, compo-
 nantur mores, hauriantur consolationes, qua sunt
 in unione Sponsi & Sponsa.*

B 2

SERMO II.

S E R M O I I .

STUDIOSUM LITTERARVM

Artiumque liberalium, ac Virum litterarum
debere esse in se Ædificatorem

DOMVS SAPIENTIÆ.

*Nisi Dominus adificaverit Domum, in vanum
laboraverunt, qui adificant eum. Psalmo cxxvi. i.*

Sapientia adificavit sibi Domum. Proverb. ix. i.

A R T I C U L U S I .

FELIX ADPRECATIO

Et finis Sermonum Dominicalium de

ARCHITECTVRA CHRISTIANA

ONVENISTIS iterum Academici, & vos
imprimis Adolescentes mihi percarum in
hoc non magis Artium ingenuarum, quam
virtutum Christianarum Gymnasio, ideo-
que veræ Sapientiæ Domo. Sit DEO Vni Trinoque
honor & gloria, DEIPARÆ virgini, & Tutelaribus
Divis, Patronis Optimis gratiarum actio. Conveni-
stis, vt animadverto, sani corpore. Sit vobis, precor
semper mens sana in corpore sano. Convenistis, ut
spero, magnis ad studia Sapientiæ animis. Quæto vos,
con-

ARCHITECTUS CHRISTIANUS. 21

continue eadem non minore spiritu. Convenistis, ut confido, inflammatis proficiendi desideriis: nunquam intepeſcant, id equidem deſidero. Convenistis, ut firmiter mihi perſuadeo, omnibus inſtructi ad Sapien-
 tiæ cultum præſidiis: nihil eorum deſit, toto anni de-
 curſu. id expeto. Convenistis, de quo non ambigo, ut quæ comparabitis annuo ſtudioꝝ curriculo, im-
 primis ad DEI Opt. Max. honorem, tum ad ſalutem quoque veſtram impendatis, nunquam ab hoc ſcopo aberrantes. ita voveo. Ob hæc, & quæ his continen-
 tur plura, ſunt renovata paucis ante diebus, feliciter, ut me iuvat credere, Litterarum ſtudia, Grammaticæ, Poëſeos, Rhetorices, Philoſophiæ. Celebratus eſt, ut dicere ſoletis, *Ascenſus*. Sit felix fauſtumque. U-
 num ſuper eſt, ut reſtauretur æquè ferventer ſtudium Pietatis ac virtutum omnium, & vt reddatur Studio-
 ſus litterarum, Studioſus virtutum. Idcirco nos hic convenimus, & conveniemus porro, diebus per annum dominicalibus. Vtinam! qui ardor eſt plerorumque ad novos novæ ſcholæ, ad quam ſunt promoti, libros, eundem huc conferant ad DEI cultum, & ſtudia pietatis, quæ hic promovere conabimur. Ma-
 giſtris ac profeſſoribus veſtris ea eſt demandata cura, ut voſ efficiant, quantum in ipsis eſt, adoleſcentes do-
 ctos, doctos Grammaticos, Poëtas, Rhetores, do-
 ctos Philoſophos. Et, ſi vnquam aliàs, hoc anno in id conſpirarunt incredibili animorum affectu ardore-
 que, effectum quemadmodum ſpero in anni decuſu videbimus. Mihi vnica relicta eſt cura, nec aliam depoſco, ut vos faciam Adoleſcentes bonos, id eſt, virtutibus Chriſtianiſ exultos, & egregios, Gramma-
 ticos, Poëtas, Rhetores, Philoſophos. Huc ſemper collimabo. Si faciam vos bonos piosque Adoleſ-
 centes, nihil deſiderabo amplius. Sed hic labor, hoc opus eſt.

B. 3

Lu-

LVBET autem ordiri hoc annuarum mearum
 Commentationum initio ab accommodatissima tem-
 pori & instituto meo sententia Regis virtutum stu-
 diosissimi Davidis: *Nisi Dominus ÆDIFICAVERIT Do-
 mum, in vanum laboraverunt, qui adificant eam.* Siqui-
 dem hac dominica celebratur *Dedicatio Domus DEI* seu
Basilicæ Salvatoris, de quâ, omisso Dominicæ officio,
 cantantur, recitanturque solemniter, quæ ad Templi in-
 augurationem consecrationemque spectant. Et con-
 stitui hoc anno, in Auditorum meorum fundo, (ita ani-
 mam cuiusque vestrum contemplor, & appello) ex ædi-
 ficare novam quandam DOMVM, amplam, augustam,
 regiam, ex virtutibus, velut lapidibus. Præterea, do-
 cere quemlibet è vobis eandem in se practicè erigere,
 secundum omnes Architecturæ proportionem, sym-
 metrias, regulas. Quod si factum fuerit, & erectâ pe-
 detentim fabricâ, à vobis diligenter attendentibus, &
 audita ad usum referentibus: me verò, dicente, docen-
 te & modum exædificandi com monstrante, nescio sanè
 quid ad perfectionem Adolescentis, Viri litterati, aut
 cuiuslibet hominis Christiani possit desiderari. Est
 itaque utilissima illa materia, & longè latèque diffusa.
 Quippe, quæ omnia Christianæ Religionis mysteria,
 virtutes omnes, omnia Evangelia. & in iis documenta
 quæ continentur, vniuersa complectitur, in ordine ad
 ynam Domum in Anima fabricandam: aut ad trans-
 formandam Animam nova Architecturæ Chri-
 stianæ metamorphosi in Domicilium
 Divinitatis.

(: :)

A R -

ARTICVLVS II.

ANIMA HOMINIS IYSTI EST

Domus, Basilica, Templum,

Et in eâ adificatur Domus Dei.

EST Anima sanctitate iustitiæ ornata, & virtutibus instructa pulcherrimum & sumptuosissimum, si quod vnquam alicubi extitit, aut etiamnum est in orbe terrarum vllibi Palatium. Palatium dico? immò Basilica, & Sanctissimæ Trinitatis, Patris, Filii; Spiritus Sancti Regia. *Si quis diligit me, inquiebat Christus Dominus, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum. Et ad eum veniemus, & Mansionem apud eum faciemus, Joannis XIV. Noscitis, Aiebat Paulus Apostolus, quia Templum DEI estis & Spiritus sanctus habitat in vobis? i. ad Corinth. III. comminabatur idem: Si quis Templum DEI violaverit, disperdet eum DEUS, Templum DEI Sanctum est, quod vos estis. Denique assertiuè: Vos estis Templum DEI vivi, Secundæ ad Corinth. VI. Itaque Domus DEI. Quod non Corinthiis tantum, sed Christianis omnibus, si sint, quales esse deberent, est dictum. De eâ autem, si de ullâ alia verissimum est Regis sanctissimi effatum: Nisi Dominus ædificaverit Domum, in vanum laboraverunt, qui adificant eam. Per DOMVM autem in eo versiculo intelligitur, Primò, sensu literali, Templum Salomonis Ierosolymitanum, ex lapidibus extructum; & consequenter, quælibet Domus ad habitandum idonea. Secundò, sensu mystico, Ecclesia fidelium. Tertid, eodem sensu, Anima hominis verè Christiani. Quartò, sensu tropologico, Ædificium ex virtutibus in Anima erectum. Nam quolibet sensu, DEI ÆDIFICATIO sumus, & Templum,*

Pauli attestazione & loquendi modo (1. ad Corin. viii. 9. 16. 17, cap. vi. 19.) quo constat, ad officium tum Concionatoris industrii tum Auditoris attentis spectare eam domum extruere.

CERTE, is missus ad prædicationem Euangelii, optimus Concionator, dicebat se potestatem à Domino accepisse in *Ædificationem*, hoc est, ad *Ædificandum*, 1. ad Corinthios tertio decimo; nominans se *Architectum* sapientem, 1. ad Corinth. tertio. Nam posuit DEVS in Ecclesiâ Pastores, Doctoresque ad *Ædificationem*, ad Ephesios iv. Monet autem idem Apostolus, quod ad Auditores pertinet, ut *Ædificemus alterutrum*, primæ ad Thessalonicenses v. *Ut quæ Ædificationis sunt Invicem custodiamus*, ad Romanos xiv. *Ut unusquisque placeat proximo suo in bonum ad Ædificationem*, ad Roman. xv. Ut intelligamus nos *coedificari*, veluti *lapides viuos*, (1. Petri 2. 5. 2. Pet. 6. 16. 1. Corinth. 3. 16.) denique, ut *omnia ad Ædificationem fiant*. 1. ad Corinth. xiv. Sic enim Domus DEI in nobis & proximis nostris *ædificabitur*. Felices Vos, si ut *Sapientia*, cuius ea est *Domus*, operam dare cæpistis, quilibet in suâ classe, quilibet pro suo modulo, quilibet secundum gratiam sibi cælitus communicatam; ita ab hodierno die, magno animo, iunctis viribus, ardore inflammato, verbis & exemplis *Ædificare* incipiatis *Domum Sanctitatis*, quam inhabitet Sanctus Sanctorum, & vobiscum jugiter commoretur.

* *
* *

AR-

ARTICVLVS III.

DEI PRINCIPIS ARCHITECTI

*Ædificatio necessaria est, ad extruendum in Animâ
Domum Sapientia, & Virtutum.*

VERUMENIMVERO non excidat vnquam magni Regis effatum illud: *Nisi Dominus ædificaverit Domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam*: ac proinde quilibet sibi persuadeat, non posse ullum mortaliū in anima vel suâ, vel alterius, ædificare Domum DEI, quæ fundatur credendo. sperando erigitur, proficitur diligendo, ut pronunciat Augustinus *Serm. xii. de ver. Apost.* absque illo, qui primarius est *Architectus*, & qui ædificat principaliter Ecclesiam Christus. *Matthæi xvi.* Et sine quo nihil possumus, *Joannis v. ne cogitare quidem; cum omnia sufficientia ab illo sit, secundæ ad Corinth. tertio.* Hanc Domum, inquit idem Augustinus: *lib. xvii. de Civi. Cap. 12. nos ædificare, benè vivendo, & DEVM, ut benè vivamus, opitulando.* Origenes quoque *lib. iii. Periarch. cap. ii. & in Epist. ad Rom. cap. 9.* seridè monet scire debere homines, quod quæcunque ædificantur sine DEO, vanè ædificari, & in omnibus, quæ benè ædificantur, DEVM auctorem esse: non idcirco tamen debere fideles ab ædificando cessare.

EST autem *Domus DEI*, quam ædificat, & per se, & nobiscum DEUS, tam ampla, ut Innocentius Papa *iii. Sermone secundo de Communi Apostol.* explicans istum versiculum *Psalmi. cxxvi.* nominet *Civitatem Regis Regum*, quam distinguit in *Celestem Ecclesiæ triumphantium, Terrestrem Militantium, Spiritualem Animæ fidelis, & Corporalem miserabilis Jerosolymæ*: multa que habet, de fundamento, muris, turribus, propugnaculis, portis ad *Architecturam spectantia*, quæ suo loco, in tempore considerabimus.

ARTICULUS IV.

SERMO DE ÆDIFICATIONE

Domus Sapientiæ quomodo sit futurus fructuosus.

SERMONIS hujus de ædificando in se Domum DEI quæ eadem est Sapientiæ, fructus erit multiplex; imprimis si Adolescentes, quæ audiverunt, ad mentem sapius referant, & ad manum, sive ad usum: nam quæcumque dicta sunt, utilia iis erunt, si ad usum referantur, sicut gladius, si è vagina educatur, cum illius est usus, ac usurpetur. Deinde, si vt renovarunt studia litterarum, ita restaurent Virtutum, ac Pietatis Christianæ. Præterea, si, quo sunt adfectu, & ardore ad novos novæ Scholæ labores, eundem indefessi conferant ad cultum diuinum studiumque. Denique si eo tendant omnes ut Animam quisque suam transformet in Templum DEI vivi, ac Domum Sapientiæ. Quod fiet, si in eâ fabricam erexerit, non minus Virtutum, quam Scientiarum: nam ex iis constat *Domus Sapientiæ*. Quod cum non sit opus humanarum viriû: nam, *Nisi Dominus Ædificaverit hanc Domum, frustra laborant, qui ædificant eam*: advocandus est in auxilium Princeps Architectus, DEUS, seu *Sapientia æterna*: invocandus non tantum semel, sed sapissimè: non solum initio studiorum, sed etiam in medio ac fine; non tantum modò mane, sed & meridie, ac vesperi: invocandus interdium ac nocte. Advocatur autem, & si debitè advocetur, propitius advenit, & opus inchoat, ac consummat: advocatur, dico clarissimè, ac simplicissimè, Oratione, Confessione, & Communionem sacrâ.

QUÆ si à vobis frequentata fuerint, vt oportet, addico, & vobis spondeo, tum hoc studiorum initio, tum
 toti-

ARCHITECTUS CHRISTIANUS. 27

totius anni decursu favorem Omnipotentis. Qui benedicat vobis, quod enixissimè precor *benedictionibus caeli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum; benedictionibus ignis, benedictionibus aëris, benedictionibus aquæ, benedictionibus terræ, benedictionibus corporis, benedictionibus animi.* Ut sitis benedicti totaliter in omnibus membris, sensibus, potentiis: benedicti in oculis, auribus, naribus, manibus, lingua: benedicti in intellectu, benedicti in voluntate, benedicti in memoria: benedicti ubique, benedicti domi, benedicti foris, benedicti in museo, benedicti in scholis, benedicti in templo. Benedicti in officiis omnibus & actionibus, benedicti in addiscendis lectionibus, benedicti in scriptionib⁹, benedicti in disputationibus: benedicti in excogitando, benedicti in perorando, benedicti in agendo: denique, benedicti in principio, benedicti in medio, benedicti in fine. Ter benedicti, & pleni benedictionibus DEI PATRIS & FILII &

SPIRITVS - SANCTI.

Amen.

SERMO

SERMO III.
SODALIS B. MARIE VIRGINIS
QUALIS ET CUJUS-NAM DOMUS
Ædificator esse debeat.

Sapientia edificavit sibi Domum. Proverb. ix. i.

Ædificate, alterutrum, sicut & facitis.

Ad Thessalon. v. ii.

Ad Sodales Marianos.

ARTICULUS I.

B. MARIE V.

SODALIS PARTHENIUS

Sit oportet Architectus & Ædificator.

ONSILIUM mihi est hoc anni ad occasum
properantis, quod superest, modico; &
per alterius exoriundi post mensem, de-
cursum, pomeridianis istis in hoc Sodalitatis
Marianæ congressibus, contemplari vobiscum,
aut contemplandum exponere ornatissimum,
& ad usus cuiusque commodissimum Ædificium.
Ad quod non lustrandum modò, sed etiam ex-
truendum, vel illud ipsum in fundo vestro, si
fortasse in eo non esset erecta ea fabrica, vel
omnino ei geminum (nam & idem sapius ex-
ædificari potest, vel si-
milli-

millimum illi construi) vos excitare conabor. Ergo, dicit quispiam, nos *Ædificatores* facere cogitas, vel *Architectos*: quæ nomina, eorumque significata, non videntur convenire Sapientiæ alumnis, quales sunt, ac profitentur esse se *SODALES MARIANI*. Immò, eo ipso titulo instigor ad pertractandum argumentum istud: siquidem *Ædificium* designatum est *DOMUS SAPIENTIÆ*: & inter illustres titulos Sodalium Parthenicorum est, esse *Architectum*, & *Ædificatorem*.

ÆDIFICATOREM, ajo, non *Porcilis*, pro grunniensibus, quale in se extruunt voluptatibus dediti carnalibus, in quibus, velut nefrendes, assidue grunniunt Cupiditates obscæ. Non *Caula* ovium; qualem in se constituunt homines, non bene simplices, sed malè stupidi, quibus ne mica quidem Sapientiæ, aut discretionis; & à prudentia acrimoniæ. Quos idcirco vocamus *Oviculas*, in Conciliis, capitulo, consistorio, Senatu, balantes temper, & ad quidlibet, nullo discrimine, amen, amen ingeminantes, cum nutu, præterea nihil. *Ædificatorem*, dico, non *foveæ*, pro vulpibus; qualem in se fodiunt, muniunt, & ambagibus perplexis fraudulentisque ædificant homines astuti, versipelles, vafri, panurgi, leoninæ, aut ovillæ vulpinam assuere soliti, alienorum avidi, & rapaces, suorum sordidi Eucliones, ac tenaces, quibuscum vulpinandum monet paræmia, & in astutiis malè astutos capiendos.

NON *Idolii*, seu fani idolorum, quale est illorum *Anima*, in quâ per complacentiam, morosamque delectationem, adoratur *Venus*, *Bacchus*, *Cupido*, & tot falsa Numina, ut non habuerit plura ulla *Respublica* idololatrarum. Non *lupanaris*, quale est illorum interior *Concupiscentia*, quæ tot meretriculas, quibus adhæreat recipit, quot allicitur ad vetita carnis illecebris. Deniq; non *Turris Babel* æternæ confusionis. *Ædificatorem*
tamen

tamen esse debere assero Sodalem Marianum. At qualem? S. Basilius in caput quintum Isaïæ, duplicem docet esse speciem *Ædificandi*, vnâ bonam, ac laude dignam; alteram malam & damnandam: quare distinguit *Ædificatorem* in bonum & malum. Malum designauimus ab opere multiplici, sed adde: Non debere esse *Ædificatorem Caupona*, ad quam diuertant ebriosi, qui in consortium adsciscantur, nepotuli: non *stabuli*, in quo tumultuentur pecudes perturbationum: non *Popina*, ad quam conuolent gulæ dediti: non *Tonstrina*, quam occupet Curiositas: non *Gurgustii*, in quo lateat lasciuia: non *Armamentarii*, in quo dominetur furor: non rusticani *Mapalis*, aut *Tugurii*, vilibus & agrestibus apri incolis domicilii. Sed debere esse *Ædificatorem bonum*.

ARTICULUS II.

B. MARIE V.

SODALIS STUDIOsus

ÆDIFICATOR sit oportet amplissimi Palatii, augustissimæ regiæ, imperatorii habitaculi, basilicæ diuinæ, nempe, *DOMUS SAPIENTIÆ*, quam, vt singuli *Ædificent* strenuè, vtinam persuadere possem omnibus. Nec alienum à se putent Sapientiæ candidati eiusdemque Clientes, quales nos omnes sumus, munus, aut opificium *Ædificandi*: Nam Domina Nostra, *Sapientia* ipsa *Ædificauit*, ipsa fundamentum posuit, ipsa parietes erexit, ipsa contignationes aptauit, & disposuit, ipsa conclauia distinxit ipsa substructionem in altum eduxit: ipsa Artificem & Architectricem egit; immò, *Latomam*, & *Murariam*: hæc enim omnia continentur breui illa sententia, *Sapientia Æ-*

DI-

EDIFICAVIT *Sibi Domum*: ne nobis indecorum putemus, aut nobilitate nostrâ, qui Sapientiæ operam damus, indignum, *ÆDIFICARE*. Quod quidem est adeò consentaneum rationibus, muneribusque Sodalium, ut ij, peculiari quodam nomine, aut epitheto, minus quidem Latine, sed in Ecclesiâ Christiana per quam vsitato, dicantur *Ædificativi*, aut *Viri Ædificationis*. Phrasi S. Pauli Apostoli, qui eximiè pios Thessalonicenses hortabatur, quod initio præfabar.

ÆDIFICATE alterutrum. Quid est, *Ædificate alterutrum*? Græcè εἰς ἑκάτερον, id est unus unum, alius alium, seu vos mutuo, invicem. Haud dubiè est metaphora desumpta ab *Ædicatoribus*. Quemadmodum enim qui murum ædificat, eumque sensim erigit, & attollit, lapidem lapidi jungendo, & deinde cum plures fuerint, tectum imponit, sicque domum perficit: ita qui in Anima suâ unam virtutem alteri copulat, & imponit, qui fidem, spem, caritatem, prudentiam, justitiam fortitudinem, temperantiam, & his adnexas virtutes conjungit, ædificium quoddam honestatis ac religionis extruit. Qui verò Christianè vivendo, suâ sobrietate, modestia, lenitate, patientia, devotione proximum erigit & excitat, is eum ad similia incitando, *Ædificare* dicitur: nimirum, ut in ipso fiat *Domus*, immò, ut ipse fiat *Domus*, & *Templum sanctum Augustum*que, in quo inhabitet, & colatur *Dominus*. Ne dicas, inquit; *Theophylactus*, locum illum Pauli exponens: non sum *Doctor*, non sum *Magister in artibus*, non sum *Præceptor rudium*: ad damus nos: Non sum *Ecclesiasticus*, non *Concionator*, non *Religiosus*: alios docere, & ædificare non teneor. falleris, ac temet ipsum decipis: *Doctores*, *Magistri*, *Religiosi*, non sufficiunt ad singulorum & omnium admonitionem, doctrinam, exemplum; sed vult *DEUS*. quemcumque alium instruere se, ac proximum, & *ÆDIFICARE*. Vult

VULT Superiorem, sive politicum, sive Ecclesiasticum, *Ædificare* subditos, religione erga DEUM, commiseratione erga afflictos, liberalitate erga pauperes, affabilitate erga omnes. Vult subditum *Ædificare* Magistratum, obedientia legum, veneratione superiorum, amore concivium, ac quorumcunque æqualium. Vult Patrem familias *Ædificare* domesticos, verbo, & exemplo: Verbo instructionis bene instituendo, monendo, arguendo consolando, reprehendendo: exemplo vigilantia, sobrietatis, continentia, mansuetudinis, pietatis. Vult Filium familias *Ædificare* fratres, ac sorores, amore, ne dicatur: fratrum quoque gratia rara est in domo illa; obsequendi promptitudine, modestia. Vult studiosum litterarum *Ædificare* Socios, vigilantia, diligentia, laborandi assiduitate. Vult Medicum *Ædificare* ægros, indefessa cura, humanitate, longanimitate. Vult Jurisperitum *Ædificare* opis indigos suæ, accurata causæ discussione, Juris sincera declaratione, injustitiæ demonstratione, denique pauperum patrocinio. Vult Judicem *Ædificare* reos & actores, depositione affectus proprii, sententiæ æquitate, supplicii diminutione potius, quàm exaggeratione. Vult Principem Ecclesiasticum *Ædificare* suos Clericos, reprehensione ad emendationem, devotione ad sanctitatem, exemplo ad omnem virtutem statui clericali convenientem. TALIS fuit *ÆDIFICATOR* S. ANNO Colonienſis Archiepiſcopus, cujus festum colit hoc tempore Colonienſis Ecclesia. De quo tria sunt in hoc genere imitatione digna. *Primum*, reprehensio gravis & efficax Clerici, quem animadvertens in Trini Numinis glorificatione; quæ psalmis in choro subjungitur, Filii personam omittente, nil moratus eum corripuit: & sequuta mox est emendatio *Secundum*, devotio peculiaris erga Sanctissimam TRINITATEM & DEIP-

RAM;

RAM, cujus erat studiosissimus Sodalitatis Marianæ institutor & conservator Ejus patrocinio utendum, nitendumque esse prædicabat; &, ut facerent ii, quibus præerat, frequenter admonebat. *Tertium*, virtutum Principi Ecclesiastico maximè convenientium exercitatio: nam reuera ANNO Archiepiscopus omnium Pastoralium virtutum laude, imprimisque, sollicitudinis, zeli, religionis, benignitatis & misericordiæ enituit, PRINCEPS, si quis alius, *ÆDIFICATIVVS*.

QUI sibi commissos monendo, & exstimulando ad altiora, usurpabat haud dubiè illud Apostoli: *Ædificate alterutrum*; Clericus Clericum, Aulicus Aulicum, Sodalis Sodalem, professione cultus Mariani, exactâ mandatorum Dei obseruatione, consiliorum Euangelicorum spontanea susceptione, Sacramentorum frequèntatione, pietatis, humanitatisque, inter se ac cum alijs officijs. Fortasse bonus Pastor adiungere potuit de suis Colonensibus, quod subdit feruens Zelator, amatorque gregis Paulus de suis Thessalonicensibus, eos commendans ab hac metaphoricâ Domus Sapientiæ ædificatione: *Sicut & facitis*. Vtinam de nobis idem posset usurpari! Sed si non fecimus hæctenus, emendemus in melius, quod vel ignorantes, vel negligentes peccauimus.

ARTICVLVS III.

CARITAS ÆDIFICAT.

Per quam Ædificator constituitur

SODALIS MARIANUS.

FREQUENTER ab Architecturâ petitâ metaphorâ utitur Doctor Gentium, ut exstimulet fideles. & inter illos potissimum DEO peculiariter caros, quales sunt, si nomini suo respondeant, *Parthenii Sodales*, ad

Prima pars

C

Ædi-

Ædificationem illam figuratam, & doceat, quàm sit proprium Christianorum ad perfectionem virtutis magnis passibus tendentium, esse *Ædificantes*. In priorè epistolâ ad Corinthios cap. VIII. *Scientia*, inquit, *inflat*: *Caritas verò ÆDIFICAT*. Ubi Apostolus ex intima Theologiâ Christi, in quâ erat verlatissimus, videtur respondere ad quoddam quæsitum, quod alicui in hac re difficultatem parere posset. Satiùs-ne sit in Republicâ Christianâ, *Doctorem* esse scientiâ instructum variâ, an *Ædificatorem* Architecturæ peritum? Respondet autem assertivè, quod sit melius, excellentius, utilius, esse *Ædificatorem*, quàm *Doctorem*. Quod probat implicite ex utriusque formâ, à quâ rei cuiusque sumitur natura & excellentia. Siquidem forma, quæ *Doctorem* verè constituit est *Scientia*: nam promotio, sive inauguratio, quâ conferuntur *Doctores* insignia, *Doctorem* realem non facit, sed verbalem, aut titularem, nominalem quæ, & inanem, si scientiâ careat. Ut ars fabrilis fabrum, pictoria pictorem, sculptoria sculptorem, ita scientia, sive doctrina facit *Doctorem*.

Quid autem efficit *Ædificatorem*? *Caritas*. Quænam autem ex duabus istis formis excellit? Id desumendum indicat Paulus, ex effectu utriusque. *Quis est effectus Scientiæ sine caritate?* *scientia*, inquit, *inflat*: id est, facit, ut quis superbiat, ut se ipse extollat, ut alios quos pro ignorantibus habet, despiciat, ut ingrediatur, instar follis ventodistenti. Hoc enim innuit vox Græcæ. *ὄψισι*. Talis est ventosa *Scientia*. Hinc superbus Diabolus dictus est *δαίμων*, quasi *δαίμων*, id est, doctus, apertus, sciens, inquit Plato in Cratylo. Superbum ergo facit ventosa *Scientia*, ait Apostoli interpres S. Anselmus, *Nisi Caritate temperetur*. At *Caritatis* effectus est, quod *Ædificet*, id est, ignorantes instruat, rudes impietate, omni quæ alia virtute promovet: quod de se modeste

desistat, nemini se arroganter præferat, quamvis major sit multis, aut omnibus, genere, dignitate, ingenio, sapientiâ. Quod est multo præstantius, quàm eximia multarum rerum præditum esse scientiâ. Itaque fatius est, magisquæ optandum in Republicâ Christianâ *Ædificatorem* esse, quàm Scientiarum variarum *Doctorem*.

ARTICULUS IV.

ACTIONES ARCHITECTONICÆ.

Sint oportet cujuslibet Christiani, & multo magis.

SODALIS PARTHENICI.

ALIBI Apostolus, ut *Sapiens Architectus*, vel insinuat, vel clarè edicit, omnes actiones hominis Christiani debere esse *Architectonicas*, seu *Ædificativas* & se quidem ad hanc normam examinasse operationes quas cumque cum dubitatio incideret, faciendum-ne sibi aliquid esset, an sequus? Illustris est in hanc rem sententia I. ad Corinthios x. *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia Ædificant.* Loquebatur de ijs, quæ ad japhora, sive indifferentia sunt, non per se mala: vt comedere, bibere, ambulare, ludere: quale erat etiam eo tempore, vesci idolo thytis, non quasi Sacris, aut idolo immolatis carnibus sed quasi communibus cibis. Itaque dicit Apostolus, Ego, qui scio, illud peccatum non esse, & nullâ lege prohiberi carniū illarum comestionem, bonâ conscientiâ iis vesci possem. Sed si viderent id iguorantes, infirmi in fide, scrupulosi scandalizarentur, certè, non ædificarentur: ideo mihi abstinendum est; quia sum arte *Architectus*, officio *Ædificator*, quâ Christianus, cujus omnia dicta & facta debent esse *Ædificatoria*.

QUAM frequenter dicendum esset Sapientiæ Cultor-

toribus & DE PARÆ Sodalibus: *Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant?* & consequenter abstinendum [a] multis, alioquin haud vetitis, quando in his illi que circumstantiis non ædificant. Agatur exemplis. ECCLESIASTICI, quamvis aliquando excusatione legitimâ uti possint, cum templum unde redditus habent, & pinguem mensam, statis temporibus non frequentant, tamen id non ædificat: sicut quod in Choro non cantent, Sed multo minus ædificat, in Choro fabulari, joculari, nugari, cachinnari, cum canibus ludere. Nequaquam ædificat, sed scandalizat gravissimè, sæpius in popinâ, aut symposiis reperiri, quàm in vesperis: attentius & frequentius Amadisium legere, quàm Breviarium: plures fæminas & focarias domi alere, quàm famulos. PATRIBUS FAMILIAS multa licent domi, sed non ædificant, si coram filiis & filiabus, ac domesticis aliis dicantur, vel agantur: atque idcirco, os continendum, manus frenandæ. MAGISTRATUI multa licent in civibus: domino in servos: magistro in discipulos: parenti in filios. sed non ædificant; ea-propter omittenda. CLERICO licet ornare moderatè corpus. Sed volitare per plateas instar præci, aut sponsi, qui aliam sponsam quàm Ecclesiam suam ambire non debet, prodire cincinnatum, portare thoracem fenestratum, tibialia variegata, calceos rotulis ansatos, profectò non ædificat. Licet RUSTICO aliquid in corporis cultum expendere, sed curare sibi vestes, quæ sunt propriæ urbicorum, aut etiam aulicorum. Et civem ejusque filium vestiri ut nobilem, hunc ut principem, non ædificat, ideoque, ut moderatio adhibeatur curandum. Licet aliquando lautè excipere cognatos, amicos, hospites convivium institueri, dare epulum; sed illud apparari à mercatore, quamvis opulento, à Senatore, licet divite, à Doctore, quamquam locuplete, instar convivii Consularis,

Prin-

Principalis, Pontificalis, Cæsarei, sanè non ædificat: atque idcirco modus esset adhibendus. Qui cùm in aliis Germaniæ Rebus publicis, tum in hac Catholicâ maximoperè optatur, quod leges sumptuariæ in vestitu, & convivendi ratione, vel nunquam videantur latæ, vel non-usu abolitæ, vel usu contrario antiquatæ, quorundam scandalo, sed ipsorum maximè, qui tales apparatus faciunt, detrimento.

IT AQUE, quamvis multa, immò, omnia adjaphora, liceant, non tamen omnia *Ædificant*. Vnde pessima est consequentia in Dialecticâ Christianâ: Hoc illudve non est peccatum, aut lege divinâ humana-ve non est vetitum. Ergo mihi liberè dicendum, scribendum, agendum. Suntque ignari Ethices Evangelicæ, quæ nobilior est, quàm omnis Aristotelica, qui existimant Ecclesiastem, sive Concionatorem, tantummodò reprehendere debere ac agere contra eos, qui quæ per se mala sunt, committunt, quod si non sint peccata genere suo non debere attingere, aut prohibere. Quod est manifestè contra doctrinam Apostolicam: ex quâ habemus, Christianos non arcendos solum ab iis, quæ apertè sunt crimina, verùm ab omnibus iis, quæ non *Ædificant*. Quamvis enim illa, si in se spectentur, et, ut loquimur in Scholis, materialiter sumpta, non sint mala, ut criminis nomen mereantur, tamen per accidens ea vitanda sunt, & non licent, quia scandalum ingenerant. Atque, ut optimè dixit Clemens Alexandrinus: lib. 3. Stromat. *Qui faciunt quicquid licet, facile dilabuntur, ut faciant, quod non licet.* Neque hoc est conscientiam erroneam, auditoribus, pœnitentibusque suis ingenerare, ut putent esse peccatum, quod in se non est, tale; sed est, conscientiam ipsorum nimis laxam spaciosamque, ut plaustra etiam defectuum transmittant sine sensu, ad convenientes moderationis angustias redige-

re: sibi ut persuadeant, non quæ licent, sed quæ simul ædificant, posse securè absque conscientia remorsu perfici.

ARTICULUS V.

ARCHITECTUS CHRISTIANUS.

Et Ædificator Sodalitatis, primùm in se tum in aliis

ÆDIFICAT.

HOC Evangelici Ædificatoris munus exigit, quod proprium est hominis Sapientia Christiana dediti, qualis esse debet SODALIS VIRGINIS DEIPARAE. hic semper oportet ædificet *Domum*, primùm in se, tum in aliis. Nam ut alios, vel in aliis, quispiam ædificet, requiritur, ut in se id primò faciat. Possè autem quempiam Ædificare se, docet Paulus Apostolus in priore ad Corinthios XIV. cap. ubi disputans, quodnam Spiritus-sancti donum sit præferendum, *Prophetare*, id est, exponere Sacram-scripturam, docere arcana DEI, verba facere de cælestibus ac divinis, concionari ad mores instituendos idoneè: an *linguis loqui*, seu, habere donum linguarum, ut in primitiva Ecclesia sepe contingebat, cum multis linguis aliqui loquebantur, & psallebāt, cum multorum admiratione & Ecclesiae gaudio. Respondet autem ipse, *Dono linguarum esse præferendam Prophetiam* eo modo acceptam: quod hæc perutilis sit ad *Ædificationem* aliorum, quos edocet *Propheta, Ecclesiastes, Concionator* de rebus ad salutem spectantibus. Quare qui sic prophetat, *Ecclesiam Dei Ædificat*, inquit Apostolus. Qui autem *lingua loquitur*, quam nimirum alii non intelligunt, semet ipsum Ædificat, non instruit alios, non consolatur, non hortatur ad meliora.

UTRUM

UTRUMQUE autē si jungatur perfectum facit *Ædificatore*, qui imprimis se *ædificat*, facitque *Domum Sapientia*. contemplatione rerum cælestium, affectionibus piis, desideriis spiritualibus, internis pietatis actibus, exercitatione virtutum variarum, quas dum copulat caritate, haud secus ac lapides calce jungit, ut exurgat *Ædificium* Deo dignum habitaculum, seu regia Sapientia. Quam gravissimi Patres quidam dicunt (a) esse ipsam Animam hominis, secundum legem Dei sapientis, qualis est omnis Justus, siue Deo carus, quem titulum sibi meritò vendicat DEIPARÆ SODALIS omnis. Alii non Animam volunt esse illam Domum, sed in Anima, virtutem congeriem ritè dispositam, & Caritate conglutinatam suo cum fundamento, parietibus, conignationibus, conclavibus, tecto, ut suo tempore explicabitur. Utrumque veritati est consentaneum, & cum utroque sensu optimè cohæret, quod *Domus* illa, quam *ædificando* se *lustus* extruit, sit in ipso illo homine. Qui deinde *Ædificat* alios: & Verbis, quando loquendum, proferendo sermonem *Ædificationis*, ut loquuntur Magistri spirituales: & *Factis*, dum operandum faciendo omnia secundum præscriptum rationis & prudentiæ, ad *Ædificationem*. Sic igitur quilibet virtutis perfectæ studiosus, piusque *Sodalis*, per Spiritus sancti, & Christi, qui est Sapientia Patris, gratiam, *Ædificat* *Domum*, vel Animam, vel in Anima, dum gratiæ cooperatur: tunc enim in ipso consurgit palatiū, regia templum virtutis & sanctitatis, in qua sanctissima TRINITAS mansionem suam habet, immodò cænare non dedignatur. *Siquis audierit vocem meam, & apparuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cænabo cum illo, & ipse mecum,*

C 4

dicit

(a) Athanas. Orat. contra Arianos & Disput. contra Arium in Conc. Niceno. Chrysof. seu Auctor Operis imperf. homin. 29. in Matth. Bernard. ser. 3. de Advenc. S. Bonav. sermone de ingressu in Sapienc.

dicit humanissimus Dominus, Apocalypsis tertio, & apud Joannem cap. xiv. *Si quis diligit me sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

SUA VISSIME S. Bernardus, & huic Adventus tempori accommodatissime (a) *Beatus apud quem mansionem facies Domine JESU, Beatus in quo Sapientia ædificat sibi DOMUM, excidens columnas septem: Beata Anima, quæ Sedes est Sapientia. Quæ est illa? Anima utique Justæ. merito plane, quia Justitia & Judicium præparatio Sedis tuæ. Quis in vobis est, Fratres, qui desiderat in Anima sua Sedem parare CHRISTO? Ecce, quæ-nam illi serica, quæ tapetia, quæ pulvinaria oporteat præparari? Justitia, inquit, & Judicium præparatio Sedis tuæ. Justitia virtus est, quod suum est, unicuique tribuens. Tribue ergo tribus, quæ sua sunt. Redde Superiori, redde inferiori, redde æquali, quod debes cuique, & digne celebras Adventum CHRISTI, parans Ei in Justitia Sedem suam. Redde, inquam, reverentiam Præfato, & Obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis est. Redde æquali consilium, quo eget. Redde inferiori auxilium, quod expectat. Adde Judicium, quo nos coram DEO indicemus, ac humiliemus. Hac planè est digna Sedis præparatio Domino Majestatis, ut & Justitiæ mandata studeat quis observare, semper indignum se se & inutilem arbitretur.*

ITA QUÆ Sodalis quilibet, immò fidelis omnis Christianus, pro suo quisque statu, ac conditione, ut officio satisfaciat suo, debet esse re ipsa ÆDIFICATOR, ac in se aliisque extruere DOMUM SAPIENTIÆ. Quam si in in Anima vestrà ædificatam ornatamque invenerit, ad vos veniet, mansionemque apud vos faciet, quod vobis impensissimè precor, Jesus Parvulus. Quem interim quotidie, semel, bis, ter advocate: O Sapientia! veni ad doce dum nos viam prudentiæ. O Adonai! veni ad redimendum nos in brachio extento. O Radix Jesse! ve-

ARCHITECTUS CHRISTIANUS. 41

ni ad liberandum nos, iam noli tardare. O *Clavis David!*
Veni & educ vincitum de domo carceris, sedentem in
tenebris & umbra mortis. O *Oriens splendor lucis æter-*
næ! O *Sol Justitiæ!* veni & illumina sedentes in tenebris,
& umbra mortis. O *Rex Gentium:* veni & salva homi-
nem, quem de limo formasti. O EMMANUEL!
veni ad salvandum nos :
Domine DEUS Noster.

SERMO VI.

ANALOGIA MULTIPLEX

Inter Officia Architecti, & Amatoris Sapientiæ,
Virtutumque Studiosi.

Sapientia edificavit sibi Domum. Proverb. ix. 1.

*Volens Turrim edificare, prius sedens computat sumptus,
qui necessari sunt. Lucae xiv. 28.*

ARTICULUS I.

ARCHITECTUS CHRISTIANUS

*Quis nam sit? Quis item Amator, Cultorq; Sapientiæ
Quis virtutum Studiosus?*

APIENTIÆ Amator cultorque est, nostrâ
descriptione, *Qui litterarum, doctrinae-ue stu-*
dium, virtutum exercitationi copulat. vel, Homo
virtutum solidarum, & doctrinarum ornamentis
excultus. Nimirum, qui Pierati aut Religio-
ni, seu virtutum Christianarum fundamento doctrina-
rum augustissimam Domum *Ædificando* imponit. Quid

C s

hoc

hoc est aliud, quàm Amatores cultoremque Sapien-
 tiæ esse *Architectum Christianum*: Porro, tam eum, qui ve-
 ris solidisq̃ue virtutibus exornat Animam, quàm, qui
 litterarum exercita mentis eandem excolit, *Ædificare*,
 & illum quidem, ex virtutibus, tanquam lapide, ligno,
 calce, hunc verò ex variis scientiis *Ædificium* moliri &
 extruere demonstrabitur, quando de materia Archite-
 ctonicæ Christianæ subiecta agetur, ex instituto. Nunc
 fat sit dixisse, Sapienitiæ veræ Amatores hoc conari,
 ut fundamentum ponat firmum ac immobile, *Fidem*:
 supra quod extollat bonorum operum *parietes*, ex toti-
 dem *virtutibus*, ceu quadris lapidibus coagmentatos,
 quos Caritatis cæmento jungat: est enim Caritas vin-
 culum perfectionis, calx ædificii spiritualis: rectum tan-
 dem superponat *Spei*, quod cælo non minetur, ut nu-
 gantur profani de suis palatiis, sed Superis benè volen-
 tibus cælo inferatur. Atque hoc est primum Sapien-
 tiæ *Ædificium*. Alterum verò, Pietatem omnem, id est,
 cunctarum virtutum congeriem, tanquam saxum im-
 mobile, vice fundamenti, in imo habet, ex quo parie-
 tes adsurgunt ex omni Artium ingenuarum ac scientia-
 rum genere. *Grammatica*, *Philosophia*, *Medicina*, *Jurispru-*
dentia, quæque hisce principalibus adnectuntur, tum
 aliis quoque Scientiarum subsidiariis facultatibus; qui-
 bus tectum imminet supra id omne, vnde ningit, pluit,
 fulgurat, elevatum, THEOLOGIA scientiarum Impera-
 trix, & re ac nomine SAPIENTIA.

HÆC est nominatissima in Sacris nostris *Domus*:
 duplex illa quidem, si inhabitandi spectetur commo-
 ditas, at ita intra unius Palatii limites constructa, ut vi-
 deri una possit, & merito censeatur: ac proinde de utra-
 que, tanquam de uno, ad usus omnes accommodato
Ædificio, loquitur inter *Architectos* regios eximius
 Salomon: Prover. ix. 1. *Sapientia edificavit sibi domum*:

excidit columnas septem. Dicamus nos per concrementum, Vir sapiens, seu Sapientiæ Amator & Cultor Domum extruit, ac peristylis septem columnarum cinxit, ornavitque; Quod utrum ad virtutum septem capitalium, aut totidem scientiarum vel Artium liberalium propylæum referendum sit, suo loco videro, cum ea de re instituetur dissertatio: hic sat habeam adnotasse Sapiensem *Ædificare*, id est, esse Architectum, ex officii proprii cum Architecti munere convenientiâ.

ARTICULVS II.

FUGA TEMERITATIS.

Ut Sapiens Architecti, ita virtutum studiosi est, haud temerè opus arduum aggredi.

Primum quod in Sapientiæ virtutumque cultore optatur, est, ut à temeritate eligendi sit alienus, nihil nisi maturâ deliberatione, & præparatione debitâ præmissâ inceptet, nihil temerè leviterque aggrediatur, cautè ac providè, quæ opus, quod sibi proponit, remorari possent aut impedire, præmeditetur, & expendat singula. Quod cum Christus Dominus commendatum vellent, monuit auditores suos, ut imitentur Architectos, & sint revera tales. Sed duplex est eorum genus, unum fatuum, alterum sapiens. Iners & fatuus Architectus, volens eligere fabricam, formata confuse in cerebro ideâ, ac si tam facilè res fieret, quàm fingitur; postquam vidit lapidum aliquem cumulum, opus inchoare non dubitat: conducit operas, præscribit agendi modum, neque amplius de necessariis ad erigendam non exiguam molem cogitat, omnia ex unâ lapidum congerie educi posse sibi persuadere videtur: hinc jacto fundamento, & in spithamæ altitudinem erecto pariete, deficiente materiâ ac pecunia desistere cogitur. Sapiens

ens

ens verò, antequam manum admoveat, impendiorum sumptuumq; tabulas conficit, considerat attentè quid præstare possit, vnde, quod non potest ipse, accipere valeat; vires facultatesque suas metitur; nec altius domum, quàm marsupium patiarur, erigere proponit: sicque feliciter, quod destinaverat, ad exitum tandem perducit.

TALEM debere esse Architectum, Sapientiæ cultorem, cælestis magister Christus accommodata ad rem parabolâ docuit, sic disserens: Lucæ XIV. *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam. non potest meus esse discipulus. Qui enim ex vobis volens Turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus, qui necessarij sunt ad perficiendum: seu, ut est in Græco τὰ πρὸς ἀπεργισμὸν omnia, quæ ad perfectionem, seu consummationem, scilicet Turris, ita ut nihil omninò desit, requiruntur, Quasi dicat, Discipuli mei, monui vos aliquoties seriò, ut si me sequi velitis, patrem, matrem, & omnem consanguinitatem, immò, vitam vestram, non plus, sed minus, quam me ametis, quod est sanctè odisse: voluntatem vestram abnegetis, iudicium vestrum meo subdatis, **CRUCEM** opprobriorum & persecutionum bajuletis. Hæc non sunt facilia profectò, ut experimento discetis. Quocirca meminertis, vos esse debere Architectos, ad ædificandam Turrim perfectionis Evangelicæ destinatos. Est autem sapientis Architecti, rem tantam haud temerè aggredi, sed diu multumque considerare, num possit necessariis sumptibus sufficere. Quod ni fiat, ludibrio se exponit transeuntibus, qui inchoatum cernentes ædificium Architecto fatuitatem exprobrant.*

SED de hujus Parabolæ arcanis, tunc differetur uberior, quum Religiosum peculiariter esse debere Architectum Christianum docebimus. Modò illud solummodo

modò subnectimus: Quemlibet, ut litterarum studiis, & acquisitioni virtutis, & maximè perfectioni Evangelicæ det initium, cui profectus, ac consummatio respondeat, esse debere, ex Sapientiæ præscripto, Architectum minimè fatuum. Non oportere opus inchoare incòsideratè, casu, temere, sed certâ animi destinatione, præmissis virium experimentis, naturæ exploratogenio, inclinatione mentis perpenſa, pertentato, facultatum interiorum & exteriorum subsidio. Plurimum enim refert, immò, omninò est necessarium, hæc & his gemina perspecta habere, antequam alicui disciplinæ, cui operam dabis, & in qua consensescere cogitas, te consecres. Contra quod graviter peccatur à nonnullis rerum inexpertis, qui decursis in Gymnasio artium, litterarum spaciis, arrepto vitæ melioris proposito, sumpto etiam nonnunquam vitæ religiosæ indumento, vel nullos in litteris, virtutumque studio progressus faciunt, vel non multo post quàm ferventer inceperunt, in tepeſcunt, sæpe etiam inchoata deserunt, & in media ædificatione desistunt, cum intuentium ludibrio, & vitæ totius dedecore. Quæ causa? temerè suscepta ædificatio. Non omnes ex hominum genere apti sunt ad litteras addiscendas: ad stivam & aratrum quidam facti fictique, qui agricultores essent optimi: nonnulli ad artes serviles & mechanicas videntur nati, nulla novercantis naturæ injustitiâ, sed Dei, patris universalis, & ubique optimi providentiâ, qui ita universo consultum voluit. quid inepti nos, & divinorum ignari consiliorum conquerimur, non sine noxâ? Isti autem præclari essent in suâ tribu, sartores, sutores, cerdones: in litterarum studio vix sunt numerus: ideoque explorandum prius fuisset ingenium, spectanda indoles, attendenda in puero, ad hæc, vel illa peculiaris habilitas.

SIMILIS EST RATIO IN VIRTUTUM CULTU, AD QUEM OMNES
sunt

sunt idonei. fateor. Sed non omnes ad eundem culturae modum. Hinc tot à Sapientissimo rerum Moderatore in Ecclesiâ, vivendi, virtutemque exercendi, sunt aperta scholæ, tot constituta bonorum contubernia, Religiosorum familiæ, Ecclesiasticorum cætus, & status secularium; ut naturæ cuiusque gratiæque divinæ consentanei eligantur. Hoc si negligatur, malorum deinde subsequens est origo. Multos ad salutem sempiternam perventuros fuisse nullus dubito, si deserto seculo, in quo sine ulla, de statu vitæ deliberatione, sibi degendum proposuerunt, ad Ecclesiasticorum ordinem se contulissent: plures, si inter Ecclesiasticos Religiosi esse voluissent. Nec tamen omnis Religio omnibus est conveniens. Magna est naturarum, complexionum, studiorumque diversitas: varia Religionum diversarum munia, ad quæ non omnes sunt idonei. Agamus paullo familiarius. Optimus, ô Tite, esses Carthusianus, solitudinis amans, ad silentium proclivis, à contemplationibus non abhorrens, natura subtristi, alienus à consortio multorum, & conversatione civili, ingenio mediocri, memoriâ vulgari, iudicio tenui, piculenti assuetus. Quid ad alium Ordinem religiosum aspiras, ubi multæ aliæ, & nonnullæ contrariæ requiruntur dotes? Tibi ô Timothee, ut fias *Capucinus*, plane erit consultum: ad severiora te DEVS vocat: natura favet, sunt vires corporis, adest animus, placet austeritas, facer ille horror, & saccus: linguam habes, quam ad DEI honorem, & animarum salutem, ut gladium & rhomphæam bis acutam exeres. quid moraris? quid molliorem eligis statum? vide ne te tandem capti pœniteat.

UELLES, ô Damiane Societatem Jesu ingredi, in eâ vivere, & mori: applaudo. Sed vide, num signa in te deprehendas Religiosi Societatis; Monachum, ut
 ha-

habet vulgaris paræmia, non facit cappa & scapulare: nec Clericum Crux in pileo, aut talaris toga. Posses-ne tu cuicumque nullo scientiæ, prudentiæ, humanitatis intuitu, sed solummodo, quia est Superior legitimus, tanquam Christo, iudicium æquè tuum ac voluntatem subdere? Posses-ne ad obedientiæ nutum per mare, per terras, per inhospitalem Caucasum, ad Garamantes, Indos, Iapones, non alio quàm bonæ spei viatico, unius animæ lucrandæ desiderio excurrere? Posses-ne viuus & sanus, cadaveris instar, aut scipionis in manu herili, verti, inverti, gyrari, nullâ datâ causâ, & sine refragandi murmurandique indicio. Velles-ne in Collegii habitaculum vilissimum amandari, ibidemque nulla mutationis spe datâ consistere? Velles-ne prompte pro Christi gloria contumelias quaslibet suscipere, inter Orbis quisquilias, pauperes agere? ægros, leprosos, elephantiacos, in nosocomiis, & gurgustiiis, inter sceleratos in carceribus, triremibus, ergastulis; immò, sub patibulo in scalis, in catasta ad flammam, in ferali theatro cum carnifice? illiusque officii nullum in hac vita præmium expectare? Hæc & similia sexcenta, sunt Ordinis nostri insignia, & horum cupiditas est documētum, anquis ad hanc Sapientiæ classem sit idoneus. Cetera appendices sunt, & remotæ quædam conditiones, non simpliciter necessariæ, faciunt tamen aliquid ad benè esse, quemadmodum loquuntur Philosophi: ut excellens ingenium, exquisita doctrina, eruditio, & his gemina; sine quibus optimi esse possunt Religiosi in Societate Jesu, sine aliis superius indicatis nequaquam. Quæ quidem volenti cum divina gratia, & amanti sunt facilia: verbo solùm & specie terrent inexpertos: & sonitus ac umbra mentitur, ut larva à pueris, & è fistula bombus.

Quod de Religioso statu dictum: ad alia quoque transferendum est. Vis fieri Consiliarius Principis?

pis?

pis? Vide num tantum scientiæ prudentiæque tibi superpetat? Vis esse Judex, Proba, an à personarum acceptione sis alienus? num possis irrumperè iniquitatem virtutè tua: *ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in equitate tua* Eccl. vii. 6. Vis esse Doctor? attende, num præter libros habeas, quo titulum tueri possis: ne dicatur: *Salvete libri sine Doctore.* Denique sit universale ex Architectura enunciatur. Si vis Turrim ædificare, prius sedens computa sumptus, qui necessarii sunt, si habeas ad perficiendum: pertenta robur tum corporis, tum animi, an par futurus sis ferendis laboribus & periculis: nihil improvidè, nihil temere aggrediaris.

ARTICULUS III,

ARCHITECTUS CHRISTIANUS

Sit oportet Auditor & Factor bonus Sipientia.

QUID magis proprium est Sipientiæ Christianæ Amatoris, quàm ut non solum audiat Sipientiam docentem, sed etiam obaudiat præcipienti? non sit tantum Auditor verbi, sed & Factor? Est enim Sipientia Christiana non Theorica solum, quæ nuda contemplatione contenta, sed practica etiam, quæ opus ipsum spectat. Quod omni Scientiæ morali convenire docuit Philosophus. Non erit autem unquam mandati exequutor, ut debet Sipientiæ cultor, nisi sit *Architectus*. Fallere me vos non sinit Æterna, cujus interpretem hic ago, Sipientia. Mecum sentietis sat scio, si in mentem vobis veniat monitio, quam Christus ad auditores suos habuit, Matthæi vii. Ut sibi caverent à falsorum Prophetarum impia doctrina & veritati, quàm ipse præ-

prædicabat, maximè contrariâ: suæ autem aurem animumque aduerterent. Monitionis istius fructuosissimæ hic fuit epilogus. *Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificavit domum suam petram & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit, fundata enumerat supra petram. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui edificauit domum suam supra arenam, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina ejus magna.*

Non disputo hic, quod faciendum loco proprio, de quo ædificio hic Christus agat? quis dicatur super arenam, quis supra rupem petram-ve domum erigere? quomodo pluuia, ventus, flumina accipienda sint, & quarum sint rerum symbola? alia quoque hujus parabolæ emblemata non attingo: hoc solum inde sumo: Christi Domini sensu, neminem esse virtuti capessendæ, & scientiæ spirituali addiscendæ idoneum, nisi Architectus & Ædificator fuerit: neminem in Christi disciplinam posse recipi, nisi illo sit insignitus titulo. Adde, neminem salutem consequi, nisi Architectum Christianum. O Titulum ab omnibus expetendum! Nam si ex Pauli pronunciato: *Non auditores legis, sed factores iustificantur coram Deo*, ad Romanos secundo capite. Ex Christi autem doctrina illi sunt factores legis, qui secundum Architecturæ regulam ædificant: nempe, supra Petram, quæ est Christus, & eius fides, operum bonorum ædificium, quid est reliquum, nisi nulli, præterquam Architecto Christiano, ad salutem adiutum patere?

Et ita sanè se res habet. Multi verbum diuinum, Sapientiæ præceptiones, & mandata summi Numinis audiunt sciunt plerique, quid ex legum, siue naturæ siue

Prima pars

D

divi.

divinarum præscripto agere conveniret: non ignorant
 quas cujusque status, conditio, institutum, vivendi ra-
 tio sponte inita obligationes inducant. Nimirum, Ado-
 lescenti vivendum esse castè, piè, sobriè: Viro moderatè
 prudenter, justè: omnibus temperatè modestè, Chri-
 stianè. Est-ne inter Christianos aliquis à puero enutri-
 tus inter bonos, qui conciones, & sacra mysteria fre-
 quentant, cui non sæpenumero auribus insonuit, se-
 ctandam esse sobrietatem, ab omni alienæ rei deside-
 rio, nedum usurpatione esse abstinendum, operan-
 dandam castimoniam, pietatem ad omnia utilem esse,
 sine sanctitate neminem visurum DEUM, cuilibet le-
 thifero crimini pœnas respõdere sempiternas: peccat
 carnis esse, immunditiã, mollitiã, luxuriam, ebrietatem
 qui hæc similiaq; cõmittunt, regnũ DEI nõ possessuro.

Cur nihilominus tam multi laxant frena concupi-
 sciendi? cur non tam pauci seriõ virtutem consecran-
 tur? Cur tantus ad inferos descendentium est numerus?
 Si ex Christi sententia sumendum est responsum, qui
 pauci sunt boni *Architecti: Auditores multi, Factores vix ul-*

ARTICVLVS IV.

ARCHITECTUS CHRISTIANUS

Esse debet Amator Sapientie, Virtutumq; cultor, ut profit ali-

AD Sapientem Christianum spectat, quàm quod
 maximè, ut non solum sibi profit, sed aliis quoque
*Sic luceat lux vestra coronam hominibus, ut videant opera
 vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in celis est, inquit
 ebat Christus, cum ad Sapientiam suam auditores ser-
 diret Matthæi xv. At prodesse alijs, siue verbo, siue ex
 emplo, nihil est aliud, quam bonum Architectum agere
 re, seu Ædificare proximum. Siquidem voces hæc Archi-
 tectonicæ, ædificare, extruere, ædificationem dan-
 ædifi-*

ARCHITECTUS CHRISTIANUS. 51

ædificativum esse, & similes loquendi formulæ, ut superius est demonstratum, usu Ecclesiastico significant spirituale emolumentum, quod proximo accedit, ex doctrina exemplis que ejus, qui ædificare dicitur.

Sic dum videmus adolescentem compositis moribus in plateâ aut fero oculis minimè vagum, in consortio reliquorum cum modestia affabilem, in risu non effusum, moderatum in verbis, ubique verecundum, dicimus est adolescens bonæ ædificationis. Si observamus virum maturitate gravem, nihil unquam proferentem noxium, petulans probosum, sed semper, quæ sana quæ proba, quæ utilia loquentem, affirmamus, nihil ab eo proficisci, quod non sit ædificativum, Sacræ scripturæ phrasibus congruenter. Sunt enim usitatæ in diuinis paginis ejusmodi formulæ, quibus docemur Sapientiæ veræ Amorem Architectum esse debere Christianum.

ARTICULUS V.

ARCHITECTI CHRISTIANI FORMÂ

Est Sapientia Caritate animata.

VT Musica, siue ars canendi Musicum constituit, ita sit quædam oportet per se formâ Christianum Architectum perficiens. Quænam est illa? Hic tantùm indicanda est, explicanda alibi accuratius. Non est, mihi credite, vel ingenii naturalis subtilitas, vel tenacitas memoriæ, vel linguæ volubilitas, vel eloquentiæ amœnitas. Sine his esse poterit *Architectus Christianus*. Neque hunc facit, aut Philosophiæ Aristotelicæ cognitio, aut Medicinæ peritia, aut notitia Iurisprudentiæ, aut Theologica perscrutatio: sic enim plurimi ex Architectorum albo expungerentur, qui in illo sunt præcipui. Non est etiam ad illam necessaria vel nobilitas generis, vel corporis pulchritudo, vel robur virium, vel opum copia.

D 2

Hæc

Hæc nobilem, venustum, fortem, divitem, non *Architectum Christianum* faciunt. Quæ-nam ergo est *Architecti* nostri forma? verbo exprimam, SAPIENTIA. Nam forma *Architecti* est illa, quâ, tanquam arte, *Domus* ædificatur: *Sapientia* autem, inquit Salomon, *ædificatur domus, & prudentia roborabitur*, Proverbiorum x x i v. *Sapientia ædificavit sibi Domum*, Prov. ix. tum ut *Architectura* Magistra, tum ut *Architectatrix*, quæ ædificatur quæ bona sunt omnia.

Quæ est illa? quam depingit Jacobus Apostolus *Epistola sua* capite 3. quid de sursum est *Sapientia*, primum quid *pudica* est, deinde *pacifica*, *modesta*, *suadibilis*, *bonis consentiens*, *plena misericordia*, & *fructibus bonis*, non *iudicans*: sine *simulatione*. Ab hac *Sapientia* non distinguitur, certè, nunquam divellitur *Caritas* illa, quam ut formam *Architecti* prædicat Paulus Apostolus, dicens, *Scientia inflat*, *Caritas* verò *ædificat*. *Ædificat Caritas*? Ergo in hæret animam tanquam ars *Architectonica* in opifice, & *Architecto* facit. Ita equidem reor, & in superioribus est satis applicatum. Quare si vobis est animus in album eorum qui Christiani sunt *Architecti*, referri, & eam artem perfectè addiscere, quæ pereuntibus ceteris, æternas mentes vestras exornet, ad alteram vitam comitatus diligite DEUM & proximum, caritate quæ de sursum *Caritas* hæc *Ædificans* nunquam excidit, si ve prophetae evacuabuntur, si ve linguæ cessabunt, si ve scientia destruetur. Amate delectissimi & perennate: nam reperiuntur
Omnia prætereunt præter AMARE DEUM.

OS (O) SO

S E R M O V.

DOTES ARCHITECTI CHRISTIANI.

Ecce, vocari ex nomine Beseleel, & implevi eum sp̄ritu DEI, sapientiâ, & intelligentia, & scientia in omni opere.

Exodi xxxi. 2. 3.

A R T I C U L U S I.

DEUS AUCTOR ARCHITECTURÆ

Quosdam sibi caros diligit, & designat, ad Architecturam Spiritualem, seu Christianam exercendam.

I ornamenta omnia, quæ decent Sapientia cultorem, in unum conferantur, Architectum expriment qualem Deus, pro augustissimâ quadam sua Domo, quam Tabernaculum fœderis dici voluit, delegit; ut merito in Sapientia perfecto Amatore desiderem, quod in Architecto Deus, immò ornatissimum Architectum esse debere enunciem. Architecti autem dotes universas brevi syllabo complexus est Deus iis verbis, quibus abs se dotatum, ornatumque describit Beseleem & Eoliabum Tabernaculi sui structores. Est is catalogus Exodi xxxi. Loquutus est Dominus ad Moysen, dicens: *Ecce vocari ex nomine Beseleel filium Uri, filij Hur, de tribu luda: & implevi eum spiritu DEI (hoc est) Spiritu meo. Loquitur enim Deus, more Hebræo, de se, tanquam de aliquo tertio. sequitur: Sapientiâ, & intelligentiâ, & scientiâ, in omni opere (nempe fabrili) ad excogitandum quicquid fabrefieri potest, ex auro, & argento, & ære, marmore, & gemmis, & diversitate lignorum. Deditq; ei Socum Oliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi posui Sapientiam, ut faciant cuncta, qua precipitibi.*

D 3

Qui-

SER.

Quibus verbis Scientiarum Dominum, Architecti mores, peritiam, industriam ceterasq; partes, & ornamenta complexum esse præcipui auctores existimant.

OBSERVAT autem imprimis Clemens Alexandrinus Lib. I. Stromatum. ex ea narratione deduci: omnes artes & Architecturam potissimum, DEVM auctorem agnoscere. *Quod a DEO sit, inquit, qua arte sit. Est sapiens cogitatio, manifestum est, si hanc dictionem adiecerimus: Et locutus est Dominus ad Moysen:* deinde reliqua subiungit, quæ paulo ante recitavimus. Verius id usurpari potest de Christiani hominis sapientia, & Virtute omni, cuius se studiosum profiteretur. Est enim Auctor et fons omnium Deus, ad quem idcirco confugiendum, & supplice præce auxiliium ingenii que facultas postulanda quotidie. *Sapientia Christiana de sursum est, descendens à Patre luminum, quam frustra aliunde expectes.*

ARCHITECTURAM autem singulari quadam ratione amicis suis communicatam, ad profanos etiam transmississe DEVM in comperto est. siquidem post Beselelem, et Ooliabum, Architectonicam à DEO edoctus fuit, ut ceteras omnes artes ingenuas ac scientias, Salomon, quem Architecturæ Principem extitisse atque doctorem, tanto Tabernaculi fabricatoribus præstantiorem, quantum templum Jerosolymitanum Salomonis, magnificentiâ & artificio superavit Tabernaculum Mosaicum negare non possumus. Neque solum Græcos atque Romanos accepisse & didicisse, quæ habuerunt in Architecturâ admiratione digna à Salomonis Sapientia, sed prætereà ex Salomonis operibus, signatè verò ex ædificato ab ipso templo optima ædificandi præcepta, tum lectione, tum aliorum relatione accepisse, asserunt probantque Hieronymus Prædicator, & Joannes Baptista Villalpandus, quod cur neget Antonius Possevinus non video. Pa-

rentem

rentem quoque Salomonis eadem Sapienciã Dominus instruxerat qui filio quoque fuit magister. Nam cum David accepisset schemata & descriptionem universam Templi ædificandi, ipse deinde illa tradidit filio. libro I. Paralip. xxviii *Elegit te (David) Dominus ut ædificares Domum sanctuarii: confortare, & perfice. Dedit autem David Salomoni filio suo descriptionem.*

ARTICVLVS II.

DEUS SCIENTIARUM DOMINUS

Architectura Sacra instruit eos, quos vocat ex nomine

EXEMPLVM habemus in Beseleel. Ecce, inquit, vocavi ex nomine Beseleel. Quod explicans Glossa, His verbis, inquit, paterna DEI erga hominem illum voluntas exprimitur, plena humanitatis & pietatis. Itaque qui DEO cari in paucis, qui Numini peculiariter grati, qui eidem familiares, spiritali divinaque Architectonica implentur à Domino. Hæc enim et ejus generis plura significat loquutio illa, *Vocare, aut nosse ex nomine.* Sic Moyses magna erga DEUM fiduciã dicebat ad Dominum: *Præcipis, ut educam populum istum: & non indicas mihi quem missurus es mecum: præsertim, cum dixeris mihi: Novi te ex nomine, & invenisti gratiam coram me,* Exodi xxxiii. 12. Ubi particula, *Et,* est causalis, quàm rectè resolvas hoc modo, *id est, vel quia invenisti gratiam coram me.* Cui deinde ipse Dominus: *Invenisti gratiam coram me, & te ipsum, novi ex nomine:* hoc est, es mihi gratiofus. Chaldæus, *Vocavi te ex nomine:* sensus est, te compellare nomine tuo sum solitus. Quemadmodum bonus Pastor ajebat se proprias oves *vocare nominatim* Joannis x.

LXXII. Interpretes ita phrasim illam exponunt *ὁ ἰδὼς σε παρὰ πάντας:* novi te præter omnes: quod est idè ac melius te novi cæteris plus, gratia vales apud me, quàm ceteri: At nonne

DEVS omnes novit æqualiter? nonne scientia infinita omnes æque comprehendit? nonne DEUM nihil latere potest? ita est, si sit sermo de *Scientia* seu notitiâ purè, speculativâ; at si practicam attendas, & illam signatè, quæ dicitur *Approbationis*, quosdam solum ea respicit. qui approbantur & diliguntur peculiariter, nempe, illos quos novit, & vocat ex nomine. Significavit igitur paramiali phrasi illa DEUS, Beseleem sibi ceteris magis familiarem, uti & Moysem: quippe, quum non de facie tantum, nec monitu nomenclatoris ut solent Principes plerosque suos subditos nosse, sed de nomine noverit, vocaveritque, quod inter homines est maximè familiare & conjunctissimorum. Sic Deuteronomii secundo scribitur. *DEUS tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum: novit iter tuum*: id est, approbavit, direxit, favit iter facienti, Chaldæus paraphrasticè: omnia necessaria affatim suppeditavit. Psalmo 1. eodem intellectu, *Novit Dominus viam iustorum*: & altera ad Timoth. secundo, cognovit Dominus, qui sunt ejus, scivit, approbavit, dilexit. Illos igitur donat DEUS cælesti Architectura, quos amat eximie, & familiaritate sua prius est dignatus.

ARTICULUS III.

ARCHITECTUS CHRISTIANUS

Virtutibus præditus,

QUONIAM proprium est Amoris divini, ut bonos dignosque diligat, & prius, si non sint tales, faciat est enim id ejus potentia, in cujus manu sunt corda hominum, facile colligas, singularem constantissimamque voluntatem illam, qua fertur erga eos: quos ex nomine agnoscere, & vocare dicitur, consistere non posse nisi

nisi cum eximiâ quadam morum integritate, & sanctitate vitæ, quæ cum exercitatione virtutum cōiuncta est. Et sanè in Architecto non solùm iudicâdi operandi-que egregiam facultatem, sed præclarissimas etiam animi virtutes profani æque ac sacri auctores exigunt. Censent etenim & scientiâ imbutum esse debere haud vulgari, ne ignorantia peccet in opere: & moribus integerrimum, ne cupiditate, aut malitia transuersum agatur.

Ob quam causam Vitruuius optimus Architectonicæ Magister, cuius opera etiam hodie omnium manibus teruntur, varias in linguas transfusa, Architectum Philosophiæ præceptionibus volebat esse eruditum, quod ijs, propter Ethicam, morum integritatem posse assequi, existimaret. Ita autem disserebat. *Philosophia perficit Architectum animo magno, & uti non sit arrogans, sed potius facilis, æquus, & fidelis, sine auaritia, quod est maximum: nullum enim opus sine fide & castitate fieri potest. Ne sit cupidus, neque in muneribus accipendis habeat animum occupatum, sed cum gravitate suam tueatur dignitatem: bonam famam habendo.* Hæc Philosophia præscribit Platonica & Aristotelica: plura de fide, spe, charitate, de cultu religionis, de sacris & cæremonijs, virtutibus infusis et adquisitis, alijsque ad Euangelicam perfectionem spectantibus adiungit Philosophia Euangelica, secundum quam vivere debet Architectus Christianus.

ARTICULUS IV.

SPIRITUS DEI

in Architecto Christiano.

PLENIUS superiora, & multa alia complexus est DEUS, dum dixit, ad Architecturæ disciplinam capiendam, se impleuisse Beseleelem Spiritu DEI. Spi-

D §

ritus

ritus DEI requiritur in Architecto Nostro. Quis ille qualisque est Spiritus? Notat Caietanus ab Hebræo suo Magistro instructus, in Hebraico haberi, *Spiritum Elohim*, hoc est, *Spiritum divini iudicii*, ut divinus Archifaber sit in ejusmodi operibus. Et quidem vox *Elohim* denotat supremam potestatem, quàm in omnia quæ in cælo, terra, & infra hanc sunt exercet DEUS: quodque rerum omnium potiatur, ut Rex, Dominus, Princeps, Judex. Quamobrem, Angeli aut homines divinam repræsentantes potestatem ita aliquando appellantur.

Psalmo LXXXI. DEUS, (*אלהים*) *Elohim*, *stetit in Synagoga Deorum: in medio autem Deos, Elohim, diiudicat*: Chaldæus vertit, ut solet, per paraphrasim, DEUS Divinitatem suam posuit in congregatione justorum, qui potentes sunt in lege, in medio Judicum. Rabbi Abraham *Angelos* legit: R. David *Judices*. Quod ab Architecti notione, ut animaduertunt Prædus & Vilalpandus, non est admodum alienum. Siquidem Architectus significat principem, aut caput fabrorum: estque idem ut judex, aut princeps quidam inter opifices. Ejus enim iudicio, inquit Vitruvius, probantur omnia, quæ à ceteris artificibus perficiuntur opera. An non talis est Christianus Sapiens? vit DEI Spiritu plenus, ideoque verè Spiritus, & ju lex sincerus, de quo Paulus Apostolus: *Spiritalis iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur*, primæ ad Corinthios secundo. Nimirum idem Sapiens, & est Architectus, & Criticus Christianus, ut suo loco uberius ostendimus. Est itaque, hoc sensu, Architectus Spiritu DEI & iudicii plenus, ut rectissimè queat inter bonum & malum, utile ac delectabile, honestum & turpe, perfectum & imperfectum discernere.

VERUM, latet fortasse sensus alius in uocula DEI, quæ, apud Hebræos, superlativi vicem obit, sicut &

VOX,

VOX, Domini. Pervulgata sunt illa: Cedri DEI, visiones DEI; Ciuitas DEI, Jonæ tertio, quam Interpres magnam vocat, & erat Ninive, Exercitus Domini: Paradisus Domini; Spiritus Domini. Similia multa occurrunt in Diuinis litteris. Itaque Spiritu DEI repletum fuisse Architectum Beselelem, idem est, quod accepisse spiritum magnum, ingentem, sublimem, qualem Architectus DEI postulat, cum profanum quoque illum suum Vitruuius à Philosophiâ voluerit perfici *magno animo*. Hunc sensum indicat S. Augustinus, qui quæstione cxxxviii, in Exodum ita scribit: *Vtrum Spiritus-Sancti muneri, etiam ista opera tribuenda sunt, quæ pertinere ad opificium videntur? An & hoc significatiue dictum est, vt ea pertineant ad Diuinum Spiritum Sapienciae & Scientia, quæ hic rebus significantur? Tamen etiam hic cum spiritu repletus dicatur iste Sapiencia & Scientia, nondum legitur Spiritus-Sanctus.* Certè, D. Augustinus, cum Spiritum DEI, quo repletus dicitur Architectus, non velit Sanctum dici Spiritum, negare videtur, ad Spiritus-Sancti dona, Sapienciae, intellectus: consilii, & scientia pertinere: quamuis, cum Architectonica, ars sit bona, seu scientia, eaque perfecta, absque DEI Diuinique Spiritus dono & gratia haberi nequit. Videtur igitur Doctor Augustinus velle, Spiritu repletum debere esse Architectum, id est, animo magno & excelso, quem magna deceat cogitare & moliri, magnis plurimisque imbui disciplinis, denique, artificibus aliis. vt ipso tum caput & principem, imperare.

(::)

ARTI-

ARTICVLVS V.

DEVS ARCHITECTVS SAPIENTISSIMVS.

Sapientia Architecto est propria.

POST Spiritum DEI Beseleeli ad architectandum cōmunicatum, additur Sapientia, quæ secundum vocē originariam, complectitur, tum certam rerum, tam humanarum, quàm Diuinarum cognitioem; tum prudentiam, ac futurorum prævisionem, quæ prouidentia nomine denotatur. Est autem Architecti proprium ornamentum Sapientia, Quare DEVS, quando, vt Architectus inducitur Sapientia illi cum Prudentia adsignatur. Ieremiæ x. *Qui facit terram in fortitudine* (id est, Omnipotentia) *sua: preparat,* (hoc est, firmat) *Orbem in Sapientia sua: & Prudentia sua extendit calos.* Quibus indicat Propheeta, inter perfectiones Diuinas, Sapientiam potissimum esse & Potentiam, quas DEVS, tanquam Architectus in Mundi fabricâ, & rerum omnium opificio constituendo & conseruando adhibuerit. Et est sanè DEI Sapientia Architectonica, immensa, nullis constricta terminis. *Sapientia eius non est numerus,* Pl. cxiv. nobis incomprehensibilis. *Sapientiam DEI precedentem omnia quis inuestigabit?* Ecclesiastici i. *Vbiq̃ obuia: Effudit illam super omnia opera sua,* Ecclesiastici i. *Quam magnificata sunt opera tua, Domine. omnia in Sapientia fecisti.* Plal. ciii.

ARTICVLVS VI.

PAVLVS APOSTOLVS

Sapiens Architectus.

PAVLVS si quis alius ex Apostolorum choro, habuit omnes illas dotes, ac virtutes, quæ in Architecto Christiano uumeris omnibus absolutissimo requiruntur

tur; sed præcipue Sapienciam Architectonicam. Quod sumo ex Elogio Pauli, tanquam Architecti, conscriptum à Paulo ipso Architectante Corinthios, quos ita alloquitur in epistola: *DEI Aedificatio estis*, (1. ad Corinth. cap. 3. vers. 9.) *ô Corinthij! ô Auditores mei! vos Aedificium vos Palatium, vos Templum estis. Cuius-nam Architecti? DEI, vt primarij; Pauli, vt secundarij. Nam per gratiam DEI, qua data est mihi, vt Sapiens Architectus, fundamentum posui. Non mea est hæc fabrica, non meum est hoc opus, Ecclesia Corinthiaca. Licet enim ego, vt Sapiens Architectus, prima illius fundamenta, catechizando, euangelizando, docendo, instruendo, hortando, iecerim, tamen quicquid ego feci ac perfecti, nõ meis ego viribus, sed gratiæ diuinæ præsidij effeci. Quicquid in vobis ædificatum est, omnis virtutum in animabus vestris fabrica non mihi, sed gratiæ DEI tribuenda est. Ex hoc Apostoli effato habemus, I. DEVM esse Architectum in quolibet Aedificio spirituali. II. Paulum fuisse Architectum, quatenus fuit Apostolus Corinthiorum, eorum Pastor, concionator, instructor. III. Proprium Architecti epitheton esse SAPIENS. Quanta autem fuerit in Paulo sapientia, vt verè dici poterit *Sapiens Architectus*; verbis vix explicari potest: certè explicare satis non potuit summus Orator Chrysostomus, quid speremus, anseres inter olores? Conemur tamen aliquid.*

SAPIENTIA quatenus rerum humanarum diuinarumque cognitionem, seu doctrinam comprehendit, vel est *Profana*, seu peregrina, quam Patres antiqui Græcancam vocabant, vel est *Sacra*, domestica, Ecclesiastica. Illa continetur in veterum Philosophorum, Historicorum, Poëtarum, Oratorum, aliorum Philologorum, eruditorumque virorum scriptis: hæc habetur tum ex Diuinis

nis litteris, tum ex traditione Ecclesiastica, tum ex inspiratione Diuina. Vtraque quadamtenus necessaria est, certè, utilis Architecto Euangelico, Concionatori, Magistro, Instructori, Doctore. Vtraque excellunt supra quã dici potest Paulus Apostolus. Errant, qui existimant ad Architectum Euangelicum, qualis esse deberet Ecclesiastes, sufficere, quod leuiter tinctus sit litteraturã aliquã vulgari: quod sciat non nihil ex Sacris litteris, quod habeat aliquam notitiã historiã Ecclesiasticã, Catechismum puerilem calleat, Decalogum promptè recitet, præcepta Ecclesiã non ignoret: cetera rudis: peregrinus in doctrinã sæculari, in historiã gentium, in Poëtarum commentis, in Oratorum voluminibus, in Philosophorum dogmatibus, in auctorum quorumcumque scriptis.

DEBET Ecclesiastes perfectus, esse Architectus Sapiens, non semi-sapiens, non semi-doctus, non semi-theologus; sed plenè sapiens, scientiã sacrã & profana: scientia vulgari & abdita: Scientia acquisita & infusã: Scientia humana & Diuina. Sermo Ecclesiasticus haud vulgaris, non debet esse macer & exsiccus, sed pinguis & adipatus, non ieiunio sed benè fartus eruditione omni. Quod in Moysè commendatur (Act. vii. 22.) laudatur in Stephano protomartyre; (Act. vi.) sed in Paulo potissimùm exprimitur omnibus Euangelij annuntiatoribus ad exemplum. Profecò, Scientia Apostoli naturalis, humana, & Græcanica, in quã Tarfi, vrbe patriã, ita excultus fuit; vt facilè primas inter suos obtinuerit, plurimum auctoritatis illi attulit apud populos & gentes quaslibet, qui admirabantur in perorante illam Scientiã Græcanicã eminentiam: adeò, vt tradat S. Chryostomus *homil. 3. in 1. ad Corinth.* contendisse inter se Ethnicos, quisnam in ea excelleret magis, Plato an Paulus Tarsensis!

Qui

Qui ita in promptu habebat omnia Sapientiæ illius arcana, ut qualibet occasione ea proferret in medium, & cultoribus profanæ eruditionis promeret inde exemplò, unde confunderentur.

Scribit quidpiam de hac re admiratione dignissimum Clemens Alexandrinus, quod à maioribus acceratur, nam in Actibus Apostolicis, aut Pauli Epistolis non reperitur (a) Quemadmodum DEVS Iudæos saluos esse voluit, dando ijs Prophetas mysteriorum Iudaicorum gnaros; ita saluos voluisse facere Græcorum spectatissimos mittendo ad illos propriæ suæ linguæ peritos, & in ipsorummet doctrina exercitatos. Exemplo sit Paulus Apostolus, dicens (ita scribit Alexandrinus) *libros quoque Græcos sumite, agnoscite Sibyllam, quomodo vnum DEVM significet, & ea quæ sunt futura. Hydaspem sumite, & legite, & inuenietis DEI Filium, multo clarius & apertius esse scriptum. Quomodo etiam aduersus Christum multi Reges instruerent aciem, qui eum habent odio, & eos, qui nomen eius gestant et fideles & aduentum & tolerantiam. Idem apparuit in concione illa doctissima & eruditissima, quam habuit Athenis in Areopago, Actuum xvii. disserens coram Epicureis & Stoicis Philosophis alijsque Gentilibus, & intimæ ipsorum Sapientiæ mysteria pandens, ac testimonia sapientum profanorum accumulans. Nec aliam ob causam cum concionarius fuisset Paulus coram Felice, Præses obstupescens Sapientiæ vbertatē, exclamauit: *Insanis Paule: multa te litteræ ad insaniam conuertunt*, Actuum xxvi.*

SED parum efficiet Sapiencia omnis naturalis, profana, humana, nisi coniungatur in Architecto Christiano transnaturalis, Sacra, Diuina, cuius excellentiam & profunditatem, quam habuit Paulus. Actus Apostolici, & omnes eius Epistolæ satis indicant, & deprædicarunt eius discipuli. Inter quos Dionysius Areopagita. *Sapien-*
tia

Clem. Alex. l. 6. Stromat. Baron, in appar. Annal.

tie Abyssum(a) vocat suum Magistrum, & communem Christianorum Solem. S. Chrysoſtomus, (b) Cœlum eum appellat, in quo sit Sol iustitiæ, additque: Paulum esse Mare Sapientie purissimum & profundissimum. Quid S. Hieronymus? qui parum se dixisse autumat, cum plurima veluti in nucleo constipat his verbis: (c) Paulus vas electionis, Tuba Euangelij, regulus Leonis nostri, flumen loquentie Christiana, qui mysterium retrò generationibus ignoratum, & profundum diuitiarum SAPIENTIÆ, & scientia DEI magnamiratur, quàm loquitur. Quem quotiescumque lego, videor mihi non verba, sed audire tonitrua. Et quid aliud expectes ab eo, qui profitebatur, se Euangelium Sapientie cœlestis epitomen, non ab homine accepisse, & didicisse, sed per reuelationem IESV CHRISTI? ad Galat. 1. Qui gloriari poterat haud inaniter, se raptum in tertium & supremum Beatorum cœlum (11. Corinth. 12.) ibique audiuisse arcana SAPIENTIÆ verba, quæ non licet homini, nec potest mortalis, loqui; quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt? 1 Corint. 2. Qui protestabatur prædicationem suam, non esse in persuasibilibus humanæ Sapientie verbis, sed in ostensione Spiritus & virtutis excellere. SAPIENTIAM autem se loqui inter perfectos: Sapientiam verò, non huius sæculi, neque Principum huius sæculi, qui destruuntur; sed DEI Sapientiam in mysterio, quæ abscondita est: quam prædestinavit DEVS ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo Principum huius sæculi cognouit. Quid, quod Petrus, cui Pater cœlestis Sapientiam ab alto communicauerat, Paulus Sapientiam deprædicet. (1. 1. epist. 2. cap. 3.) Carissimus frater noster Paulus, inquit, secundum datam sibi Sapientiam scripsi vobis, sicut & in omnibus epistolis. In quibus quantum lateat

Diui-

(a) Dion. cap. vii. de Diuin. Num. (b) S. Chrysoſt. homil. 4. de laudib. Pauli. (c) Sanct. Hieronymus epist. 61. ad Pamma.

Diuinæ Sapientiæ, ita Eusebius (lib. 3. hist. cap. 24.) declarat. Paulus, qui inter ceteros Apostolos eruditior etiam in verbis videtur, & in sensibus præpotens, non amplius, quam paruulum Epistolarum suarum corpus reliquit. Quod utique immensa continet intra se, latque innumera Sacramenta, utpote, qui usque ad tertium cælum raptus, qua gererentur, inspexerat, & in ipsum quoque DEO dignum Paradisum abductus, viderat ibi ineffabilia verba, & DOCTRINAM illius interim Schola exceperat.

PORRO, Sapiencia tam humana quam diuina, vel est speculatiua. aut theorica, vel practica spectans vsum. Et hæc maximè requiritur in Architecto: nam Architectonica est practica, effectiua. Est autem Sapiencia practica, Sapiencia operans, quæ est Sapiencia Sanctorum, nunquam à virtutibus auulsa, si tamen à virtute distinguitur. Tanta autem hæc fuit in Paulo Architecto, ut eum virtutum omnium ARCAM nominet Chryostomus Sanctus, magnus semper Pauli, sed ex vero, encomiastes, admirator, & assecla, qui omnibus Patronum illum suum Sanctis præferre non dubitat, illustri comparatione bilancis, quam sic proponit. (2. ad Corint. 6.) *Etiamsi quis totum, contra eum iustorum chorum sigillatim appendat, inueniet trutinam virtutum ponderibus à Pauli parte depressam.* Sed nobis factum est, rudia quædam Sapienciæ Paulinæ lineamenta duxisse, ut omnibus appareat, quàm is verè dixerit: *Per gratiam DEI, qua data est mihi, ut SAPIENS ARCHITECTVS, fundamentum posui.*

ARTICULUS VII.

ARCHITECTI INTELLIGENTIA.

SAPIENTIÆ in Architecto Beseleele INTELLIGENTIA iungitur: quæ iuxta radicem originalem diuersum quid significat ab illâ. Denotat enim vox Hebræa actum illum mentis, quo res certò cognoscuntur, aut

E

quæ

quo agere quidpiam decernit Artifex, luce quadam peculiarari mentem illustrante; cum verbum Hebraicum, unde fluxit nomen, quod Sapientiam vertit Latinus Interpretes. propriè significet, res similes dissimilesque prudenter discernere, quod mentis indicium vocare possumus, vt Vilalpādus affirmat. (*) At Rabbi Leui docet Sapientia subesse certam ac primariã rerum cognitionem; intelligentia secundariam, quæ habetur, cum res aliæ ex alijs colliguntur ac deducuntur. Vtramque vocem coniungit Ieremias Propheta, prioremque quasi sequentis causam facit: *Quis est vir Sapiens qui intelligat hoc?* eremias ix. id est, qui sapientia ita sit præditus, vt hoc possit intelligere, & ex præcognitionibus certis deducere? Quare innuitur, Architecto dedisse DEVM notitiam claram principiorum vniuersalium, quæ ad artem artificemque spectant; deinde verò etiam peritiam colligendi & statuendi, quæ ex ijs deduci possunt. atque ita constituendi, quibus ædificium partibus, quâ symmetria, quibus ornamentis perfici possit. Item, definiendi, quot domus integra contignationes, quot in singulis conclauia, quot ambulacra, quot aulas habere debeat: quantum esse oporteat, secundum proportionem palatij peristylum & ex qualibus columnis; quàm amplum impluuium quàm longa lataque ianua, quàm vastum propylæum quomodo constituenda sit, & quot pedum, ante ædes, area.

Hæc similiaque ad Architecti intelligentiam spectant, quæ maximè conuenit Architecto, si Hebraicæ originationis habeatur ratio, quam accuratè perpendit Vilalpandus. Qui asserit vocem architectonicam, ædificare & intelligere, ferè eandem esse apud Hebræos. Et quidem Latinum, *intelligo*. Linguae periti compositum ferunt, ab *inter* & *lego*, quia rem intrinsecus peritusque considerare significat: idemque est in ædificandi vocabulo

(*) Vilalp. to. 2. in Ezech. p. 2. c. 2. p. 45.

bulo (banah) hebraico, (a) quod *edifico* significat. Ut monetur Architectus, non obiter illi perpendendum suum opus, cum non nisi solerti attentione animi perspectif- que sigillatim omnibus ædificiorum fabricæ perficiantur. A quâ longè alieni sunt, qui ea præstare nec norunt, nec volunt, inquit laudatus antea Templi Ierosolymitani illustrator.

(a) בַּנָּה banah בָּנָה banan.

ARTICULUS VIII.

ARCHITECTI SCIENTIA.

IMPLETUS fuit BESELEEL, ut idoneus esset Tabernaculi Architectus, *Spiritu DEI, Sapientia, Intelligentia, & Scientia*, Quæ vox notitiam cognitionemque designat, sed diuersam à Sapientiâ & intelligentiâ, nimirum, labore, industriâ, & experienciâ acquisitam. Quocirca in Diuinis litteris, quando DEVS vel prospera pollicetur, vel minatur aduersa, plerumque subnectere consuevit: *Et scietis, quia ego Dominus*. Solet etiam verbo *videndi* eadem vox coniungi, quasi multiplici plurimum sensuum experimento percipiantur ea quæ perspicacissimo visus sensui proponuntur. Eadem tamen ad internos quoque mentis sensus referuntur. Sic ad Achabum Propheta libro tertio Regum dicere introducit: (cap. 20. 22.) *Vade & confortare, & scito, & vide quid facias: sequenti enim anno Rex Syriæ ascendet contra te*. Et Dominus apud Ieremiam: (2. 19.) *Arguet te malitia tua, & auaritia tua increpabit te: vide, quia malum & amarum est, reliquisse te Dominum DEVM tuum*. Tali scientia cum voluerit Dominus præditum esse Bezelelem ad Architecturam Tabernaculi, monent viri singularis eruditionis, & in Architectura versati: nulli fas esse, tantum ingenij sui perspicacitati tribuere, ut Architectum se evadere posse præsumat, absque scientiâ;

riâ, labore, diuturnaque exercitatione parata. *Quam* enim, quem magnanimum, nempe, impletum Spiritu DEI, Sapientem quoque & intelligentem dixerat Dominus, Scientia quoque præditum asserit.

JAM vetò, quod de Sapientiâ dictum superius, id Scientiæ hic applicandum est: duplicis eam esse generis unum, quod in sola theoriâ consistit, ac mentem perficit: alterum quod ad opus dirigitur, & est factivum, cui prius illud intellectuum dicatur. Ne quis autem existimet practicam Architecto deesse posse, adiungitur: *In omni opere*: ac si diceret, non speculandi solum promptitudinem, sed & operandi facilitatē contuli: distinguuntur enim hæc in Hebræo: quod expressit Codex Regius quò usus est Vilalpædus, qui sic legit: *Replevi eum (Beseleel) Spiritu DEI in Sapientia, & in Intelligentia, & in Scientia, & in omni OPIFICIO.* Quorū omniū usum finemq; indicant quæ sequuntur: *ad cogitandū cogitationes, ad faciendū in auro & in argento.* Quæ ita expressit vulgatus noster Interpret: *Ad excogitandum quicquid fabricari potest, ex auro, & argento & ære, marmore, & gemmis, & diversitate lignorum.* Posset ne fingi Doctor aliquis in arte qualibet summus, qui Architectura discipulum, quem perfectissimum operaret, aut vellet, si facere posset, cum tanta cura, diligentia sollicitudine instrueret, ut artium omnium, sed signat Architecturæ Dominus hic fecit? Qui, ut declararet, non supremo solum operarum præfidi, & fabricorum magistro, quem propriè Architectum vocamus, necessaria esse dotes hæcenus expressas, sed alijs quoque operarij Architecto subseruiētibus, adiungit: *In corde omnis eruditus posui Sapientiam, ut faciant cuncta quæ precepi tibi.* Quod significatur, non duobus solum capitibus, Beseleel, & Olabo, sed omnibus alijs ad ædificandum ex arte delibatis, se dedisse scientiam necessariam. Quod perpendens eruditus interpret Lipomanus, monet, Sapientiam esse

esse donum DEI; non solum autem illam, quæ ad iustitiam spectat, & Pietatem, verum etiam, quæ ad industriam artis exercendæ. Ex quo consequitur, & in confectandis eiusmodi scientijs, ac artibus, ijsque addiscendis, DEI auxilium implorandum esse, & quæ per artem ad DEI gloriam esse referenda: denique quicquid solitudine, ingenio, industria, manibus perficitur, in Architecturâ maximè, Architectorum Principi supremo esse tribuendum, ac consecrandum.

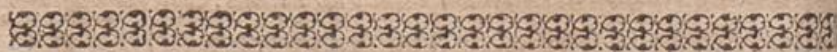
AVDIVISTIS aut spectatis in *Beseleele*, ornamenta, quæ in Architecto requirit DEVS, Magnanimitatem, Sapientiam, Intelligentiâ, Scientiam, quâ speculatiuam, quâ practicam: adde, alios docendi facultatem, quam Aristoteles, in eodem, vt Sapiente, postulat; sed non omisit diuinus Scriptor: nam ijs verbis, *Ad excogitandum quicquid fabrefieri potest*, indicari putat Chaldæus Paraphrastes, aptitudinem instruendi artifices, vt faciant in auro, aliâque materiâ qualibet quæ ipse excogitauerit, & præscribere voluerit. Hæc ornamenta dotes omnes alias, quæ excogitari possunt pro Architecto complectuntur: aliquas designat Vitruuius qui sic scribit: *Cum in omnibus rebus, tum maximè in Architectura hæc duo insunt: Quod significatur, & Quod significat. Significatur proposita res de qua dicitur: hæc autem significat demonstratio, rationibus doctrinarum explicata. Quare videtur vtraque parte exercitatum esse debere, qui se Architectum profiteatur. Itaque & eum ingeniosum esse oportere, & ad disciplinam docilem. Neque enim ingenium sine disciplinâ, aut disciplina sine ingenio perfectum Artificem potest efficere. Sed tam ingenium, quàm docilitas, & alia quæ in Architecto desiderari possunt, multo melius Diuinæ Scripturæ verbis, quam vllius profani Auctoris circumloquutionibus exprimuntur. Iis autem stabilitur constans perpetuumque Architecti epitheton, quo salutaritur SAPIENS, quod & Paulus sibi tribuit sine fastu, &*

Isaias Propheta vniuersim Architectis adscribit, in illa comminatione capitis tertij: *Ecce Dominus exercituum auferet à Ierusalem & à Iuda validum & fortem, & Sapientem de Architectis.*

ITAQUE, si Architecti Sapientis titulo gaudere vultis, quod opto, & in vobismet edificare Domicilium virtutis, in proximis palatium Diuinitatis, vtroque Domnum Sapientiæ, Sapientiam imprimis tenerrime amate: Sapientiam tum Humanam, tum Diuinam. Humana docetur in Gymnasio litterario, & Academia, quam magni facite, & diligenter litteris vacate, quisque pro suo modulo. Diuina traditur à DEO interiore Magistro in Animæ basilicâ, à Concionatoribus in Ecclesiâ. Hac excellere conetur quilibet; sed non modò speculatiuâ, verùm etiam, & multo magis, actiuâ, ac practica, quæ coniuncta sit humilitati, temperantiæ, castitati, alijsque eius generis virtutibus, sed præcipuè Theologicis, Fidei, Spei, & Charitatis, quibus laudetur Supremus boni omnis Architectus.

PATER, FILIVS, & SPIRITVS-SANCTVS

Amen.

NOTÆ.

§. I. **B**ESELEEL filius Uri OOLIAB filius Achisamech.] Hi duo fuerunt Architecti Tabernaculi, de cuius Ædificatione ita differit Strabus; sine Glossa Ordinaria, Symbolicè. In constructione Tabernaculi mysterium TRINITATIS ostenditur, sicut in Baptismo, & Transfiguratione Christi. In Baptismo enim voce sonuit Pater, & Filius baptizatus est, atque in specie Columba Spiritus-sanctus apparuit. Pari modo hic Ooliab, qui interpretatur, protectio mea Patris personam significat.

BESELEEL, qui idem est, quod umbra DEI, significat Spiritum sanctum, de qui dicitur: Virtus altissimi, id est, Spiritus sanctus, (ob)umbrabit tibi. Iussio autem, hoc est, verbum, quo Tabernaculum factum est, iussum

missum est, est Filius, per quem Pater in virtute Spiritus sancti omnia operatur.

NOTET Architectus Christianus, Ædificationem suam Sanctissimæ Trinitati ad scribendam esse, ut Architecto primario. Si quidem ipsa tam Tabernaculum, seu DEI DOMUM materialem; quàm ejus antitypum Ecclesiam, & animam justi sibi in Templum ædificat, & efformat.

OBSERVET idem, Fidem, Spem, & Charitatem esse Ædificativas, Domus Sapientiæ, & Ædificij spiritualis in ANIMA: quod secundum tropologiam sumitur ex personâ *Beseleel, filii Huri, filii Hur*. Nam *Hur* hebraicè *Candorem* significat, lucemque Candidam qualis est *Fiaci*. *Vri* significat ignem, qualis est *Caritas* at, *Beseleel* significat in umbra DEI, qualis est *Spes*: hæc enim in ope DEI, quasi in umbra securè requiescit. Iam hæc tria, *Fides, Spes, Caritas*, ædificant Tabernaculum, id est, Domum animæ, ut sit Templum Dei, *Cornelius sap. Exodi. xxxi. 2.*

CONTEMPLATUR quoque in *Beseleele*, & *Ooliabo* præcipuos duos, post Principem Architectum, Christianæ Ecclesiæ Ædificatores, *Petrum Apostolum*, & *Paulum Doctorem Gentium*. *Glossa. Beseleel & Ooliab sunt Petrus & Paulus, qui dno, post Christum, ædificaverunt Ecclesiam Iudaorum & Gentium.* *Beseleel enim, qui interpretatur. Umbra DEI, significat Petrum: navis ad tactum umbra eius, virtute Divinâ sanabantur infirmi, Actor. 9.* *Ooliab, qui interpretatur protectio, vel habitatio mea Pater, est Paulus, qui mente habitabat in Deo Patre omnium.* Unde ait ipse ad Philip. tertio: *Nostra conversatio est in cælis.*

ADDE, *Ooliab* hebraicè idem est, quod *Tabernaculum meum*, vel *Protectio Mea est Pater*, scilicet cælestis: filius *Achisamech* idem hoc est, q̄ *frater coniungens*. Hic igitur significare potest, Apostolos, virosque Apostolicos, qui per spem in DEUM DEIQUE opem, sibi protectionem, quam significat *Ooliab*, perque opem mutua & fraternam, quam significat *Achisamech*, ædificasse Ecclesiam, quæ est Tabernaculum DEI, *Cornel. Exod. xxxi. 6.*

§. II. VOCARE & Nolle ex nomine.] De Scientiâ approbationis, vel amoris, agitur I. Par. multa occurrunt in Saera Scriptura, quæ de illâ, vel accipi possunt, vel debent. *Ieremiæ 1. 5. Priusquam te formarem ex utero novi te.* *Amos 111. 2. Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terre.* *Psal xxxvi. 18. Novit Dominus dies immaculorum.* *Ioannis x. 14. Cognosco oves meas.* Et mox. *Sicut novit Pater: & ego agnosco Patrem.* *Ad Galatas iv. 19. Nunc autem cum cognoveritis DEUM, immodè, cognovistis à DEO.* Hoc intellectu aliqui

accipiunt illud ad Romanos VIII. 29. *Quos præsciuit & prædestinauit*, ut præscientiæ nomine significetur Scientia amoris vel approbationis. Item, verba Petri Apostol. epist. I. c. I. afferentis, Christum præcognitum fuisse, ante mundi constitutionem; loquebatur enim de Christi æterna prædestinatione.

Sic. *non cognoscere*, Deo tribuitur, respectu quorundam, quos non amat, nec eorum facta probat. Psalmo CIV. *Declinantem à me malignum non cognoscebam?* Quo loco Augustinus: Quid est non cognoscebam? id est, non approbavam, non laudavam, non mihi placebat. Psal. LXXIII. 9. *Iam non est Propheta: nos non cognosces amplius.* Eodem modo hominibus aliquando abscribitur cognoscere. Ad Hebr. VIII. *Cognosce Dominum*, id est, ama, cole Dominum; Syrus, scito timere, timorem præ amore usurpans.

I. Paralipom. XXVIII. 9. *Sciso DEVM Patris tui & seruito ei corde perfecto & animo voluntario*: Sciebat DEVM notitia intellectus, & speculatiuè, ut multi impij, non practicè, Qualem scientiam negat esse in terra, Oseas cap. IV. 1. Hinc fortasse factum, ut Hebræi, cognoscere retulerint ad amoris carnalis finem aut actum, nempe, effectum per causam denotantes. Genes. IV. & sæpè postea, Nec illud ignorandum, quod obseruarunt Hebræi, ut verbum *Novi*, à Deo prolatum, magnam eius dignationem indicat, sic verbum *Nescio* magnam indignationem.

§. III. *DEI Vox loco superlatiui.*] Vltimatissimum id est in Sacra-Scripturâ: in qua genitiuus *Domini*, eadem acceptione sumitur, *Spiritus Domini*, vel *DEI*, Genes. I. 2. id est, ut nonnullis placet, ventus magnus, vel excitatus ab illo, *Sagitta ac terrores Domini*.

Iob. VI. 4. Psal. XXVIII. 3. *Vox Domini super aquas*, ubi vocem, significat magnam, sicut Ezechiel. 1. 24. *Sonus sublimis DEI*. I. Reg. XXVI. 12. *Sopor Domini*. Gen. VI. 1. *Filij DEI*, id est, ut explicat Olearster, magni, proceri, robusti.

nos (o) so
f,

OPUS

OPVSCVLVM II.
 ÆDIFICIUM
 ARCHITECTI CHRISTIANI

Quod est

DOMVS SAPIENTIÆ.

Sapientia edificauit sibi Domum.

Prouerb. ix, 1.

SERMO I.

DOMVS SAPIENTIÆ.

Elegantia, decor, et amplitudo, Eiusdē Archi-
 tectus primarius DEVS. Vt sit secundarius
 Homo litterarum ac virtutum studiosus,
 quidnam sit ei faciendum.

ARTICULUS I.

Introductio in Domum Sapientie.

QUOD ad DEI OPT. MAX. Scientiarum, & Sapientie
 omnis humanæ Domini honorem & gloriam, ad
 Evangelij Christiani propagationem, & dilectæ Superis
 Eccle-

E 5

Eccle-

Ecclesiæ Catholicæ, in eaque fidelium piam institutionem benè cedat, introducam ego vos hodie in pulcherrimum & sumptuosissimum, si quod vnquam vllibi fuit in orbe terrarum palatium. Palatium dico? immò, basilicam, templum, aulam, Regiã: non superbientis Vasthi Persicæ magnificum, non Semiramidis Ægyptiæ ad stuporem ingredientium splendidum, non Augustæ aliquid cuius Romanæ aureum, non Neronis Palatinum, non Luculli Baianum, deniq; nõ Summi Regis Pacifici antiquum Ierosolymitanum, aut Regis Catholici nouum in Carpetanis finibus Scoriale. Sed Reginae, Dominæ nostræ, cui famulaturi estis, ideoque Sacramentum fidelitatis dicturi, si in alma hac & Catholica vniuersitate literis operam dare velitis, Diuinæ Sapientiæ planè diuinum. Quod vocare etiam licet Magistri veracis Gymnasium. Nam *Sapientia edificauit sibi, vobisque Domum exiit columnas septem, Immolauit victimas suas: miscuit vinum, & proposuit mensam suam. Misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem & ad mœnia Ciuitatis, contemplandi, discendū epulandi, animum disciplinis omnibus exornandi gratia.*

IN HOC Reginae Palatio, si quæ nitent splendide, si quæ intus late sumptuosa in atrijs, aulis, cœnationibus, hypogæis, conclauius fornicatis, planis, vermiculatis auratis; in figuris, tabulis, aulæis; si, qui in Aulâ versantur, palatinos, familiæ totius numerum, ordinem, ornatum, elegantiam delicias, Aulicorum adstantium grauitatem famulorum discurrentium diligentiam, puerorum ministrantium modestiam, omnium denique ad Reginae nutus, promptissimam obsequiem contemplati fueritis, haud dubiè, experiemini sensum Reginae Austriacæ, Sapientissimi Salomonis fama excita, *videns omnem Sapientiam, & Domum, quam edificauerat, & cibos mensæ*

& habitacula seruorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, & holocausta, quæ offerebat in domo Domini, non habebat ultra spiritum, vt loquitur Sacer Codex libro III. Regum x. Et dixit ad Regem: Verus est sermo, quem audiui in terra mea, super sermonibus tuis, & super sapientia tua, & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni & vidi oculis meis, & probaui quod media pars mihi nunciata non fuerit: maior est Sapientia & opera tua, quàm rumor, quem audiui Beati viri tui, & beati serui tui, hi qui stant coram te semper, & audiunt vocem tuam. Sed plura & magis admiranda sunt in Domo Sapientia, quæ est *ÆDIFICIUM* illud quod ego in vobis, auspice DEO, & fauentibus, auxiliantibusque Diuis cælitibus, tutelaribus nostris, per anni huius decursum sermonibus Sacris erigere, vel perficere conabor. Vos enim esse debetis, si Paulo Sapienti Architecto creditis (a) *Templum DEI* viui. Ecclesiastes autem, eiusdem Magistri sensus est quoque *Artiteltus Sapiens*. (b) Vtinam vigilando, laborando, æstuando, algendo, structuram hanc, vel in pauculis, ita aptarem ornaremque, vt audire possem in fine, DEVM gloriantem quasi, & sibi de tam nobili domicilio gratulantem, dicentemque *inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum DEVS, & ipsi erunt mihi populus.* (c)

HÆC est *Ædes* illa, cuius absolutionem in Scholasticis suis exercitationibus, & litterarijs laboribus, nisi spectet, siue studiosus Adolescens, qui ad maiora adspirat, siue in qualibet facultate & disciplinâ aliorum Doctor, qui auditorum vtilitatem quærit; siue in quolibet officio homo Christianus, qui Reipublicæ inseruit, aut ad gubernacula sedet, quem ex tot annorum laboribus fructum colliget? certè, non alium quàm meræ vanitatis.

(a) 2. ad Corinth. v. vi. 16. (b) 1. ad Corinth. 3. (c) 2. ad Corinth. vi. 16.

ris. Hoc est Templum, cuius præclara decora, si in Adolescente studijs nato repererit Diuina Sapiencia, illo magis, quàm vel augustissimo Salomonis Ierosolymitano, vel amplissimo Diuæ Sophiæ Constantinopolitano delectata, sat scio, sedem in illo firmam locabit, implebitque gloria Domini Domum Domini, & æternam mansionem suam, quod omnibus opto precorq; figet. Et ne vora irrita fundamus, TE humani generis liberator CRVCI pro nobis affixe DEVS. Iudæis scandalum, stultitiam Gentibus, improbè ludibrium, nobis gloriam & triumphum, & Sapienciam, in quem toto hoc anno, vt scopum collimabimus, cuius laudes, exili quidem, grato tamen, vt speramus, sono celebrabimus, cuius virtutes Sapienciæ amatoribus imitandas proponemus, precamur, & obsecramus. Annue. *Absit autem nobis gloriari nisi in Cruce Domini Nostri IESV CHRISTI.* (a) *Nihil arbitremur nos scire, nisi IESVM CHRISTVM, & hunc CRVCIFIXVM.* (b) *semper mortificationem IESV CHRISTI.* (c) *in corpore nostro circumferamus.*

(a) Ad Gal. v. (b) 1. ad Corinth. 2. (c) 2. ad Corin. 4.

ARTICVLVS II.

DOMVS SAPIENTIÆ

Deus Princeps est Architectus.

IAM contemlemur, sicque mente ingrediamur hanc IDEO dignam Regiam. Quod vt fiat commodius, Architectos imitabor, qui primùm ædificij ideam in capitulis cellulis effingunt, tum eandem in gypso, vel macerata aceto, pultibusque spissatâ papyro: aut etiam ligno spectandam exhibent. Hoc autem præmittamus: non esse Ædificium istud humanæ opus dexteræ, non hominis mortalis artificium, non naturæ substructionem,

non

non nostræ fabricam industriæ: sed ipsius-met, quæ in altissimis habitat, Diuæ Sophiæ, Æternæ Magni DEI SAPIENTIÆ & opus & monumentum: quod non tempus edax rerum, non inuidiosa operum sublunarium dilapidatrix vetustas, non vlla vis inimica deteret, aut consumet. Nobile encomium, quod ædificauerit hanc Domum, non nobilissimi è veterum numero Architecti, Philo, Dimocrates, Vitruuius, non nominatissimi è recentiorum albo, Baptista Leo, Durerus, Serlius, sed SAPIENTIA, Architector ille Princeps totius Orbis DEVS. *Ipsè fundauit eam Altissimus.* (Ps. LXXXVI. 5.) Ut non sit, quamuis ambitiosissimi, optare etiam perfectiorem domus, aut templi Architectationem. Hæc prima laus nostri Ædificij. Nunc quod subiungam, scribite, non in chartâ bibulâ, fragili calamo, fugacibus litteris, sed in silicato corde, stylo ferreo, indelebilibus characteribus.

COGITAS mi Adolescens, hisce auspicialibus studiorum diebus, ac bene facis, cogitas Scientiæ altissimam fabricam vltra nubes educere, iamque in Grammaticorum officinis, quæ ad ædificandum necessaria, lapides, ligna, calcem conguessisti, aut etiam-num congeris; & quotidie diligentia malleo verborum, nominumque lapides dolas, eosque ad regularem normam, & libellam appendicum exigis, eosdemque iuncturarum syntacticarum calce, vt cohæreant, illinis, lateres à te magno coctos studio accumulâs, qui sunt dicendi loquendi que congruè modi varij: atque ita ad fundamentum iaciendum firmandum que his rudimentis diligentiam adhibes. Vel in Humanitatis seu Poëticiæ Scholâ amœnas eruditiæque fictiones, velut marmorû frustra, ad incrustationem, elegantia, non necessitatis faciendam bellè formare, & ad ornatum accommodare, & varia picturæ genera, ludente ingenij exuberantis

ris penicillo, in tabulas artificiosè inducere. quibus hoc palatium splendeat, addiscis. Vel in Eloquentiæ arcâ exassiatam, dolaramque materiam, & iam ante regularum grosphistalam, & limis examinationum descombinatam, assuescis figurarum, vt runcinarum de planis leuigare, ac torno eloquutionis in orbem acto perpolire. Vel in amplissimis Philosophiæ spatijs, fundamento prius posito, incipis parietes erigere, columnas statuere, aptare laqueare, proiecturas disponere, trabes adiungere, tigna transuersare. Quid enim aliud faciunt ad perficiendam Ædem Sapientiæ, Logici, Physici, Ethici, Mathematici, Metaphysici, suis syllogismis, demonstrationibus, problematis, conclusionibus. Vel denique in Medicâ, Iuridicâ, aut Theologicâ facultate, tectum contignationi paratæ imponis, hamatisque, aut foraminosis imbricibus tegis fabricam, & extremam tandem manum operi imponere desideras.

CAVE fidas proprio ingenio, humanæque industriæ non est opis nostræ tantam molem attollere, tegere, consummate non est potentiæ limitatæ Scientiarû ædificium, gymnasium veritatis à rudimentis incipere, & omnibus perfectum partibus tecto exornare. *Nisi Dominus edificauerit Domum, in vanum laborauerunt, & laborant, qui ædificat eam.* (Ps. cxxvi.) Iungas licet nocte diei, nullam à labore vacuam horam elabi permittas, intendas omnes ingenij, viriumque neruos, librorum te cadaueribus obruas, omnium codices Doctorum & volumina peruoluas, caput speculatione conturbes, cerebrum euacues, vniuersa naturæ & artis instrumenta adhibeas. In cassum laboras: *Nisi Dominus ædificauerit Domum, frustra sunt omnia.* Terram circumeas, vniuersitates Europæ omnes inuisas, Academias Græciæ perlustres, ad Indos & Gymnosophistas, ad lapones & Bonzios,

ad

ad Sinas & Mandarinos, ad Scribas & Rabbinos omnes peruadas, vt aliquiquid adducas, & Ædificium Sapientiæ perficias. Quid inani labore contumeris? Nisi Dominus ædificauerit Domum frustra laborant, qui qui ædificare attentant. Bardus ibis, bardus redibis vnde cumque redeas.

LICET vendas patrimonium cum Anaxagora, aurum abijcias cum Thalete, in edia te crucies cum Pythagora, solum mutes cum Cynico, omnia tentes cum Platone, dolium inhabites cum Diogene, oculos tibi eruas cum Democrito, vt Scientiarum particeps, Sapientiæ arcem in te extruas nihil efficies: *Nisi Dominus ædificauerit Domum, in vanum laborasti, & porro laborabis.* Renascaris licet in Parnasso (vt ex Poëtis aliquid adducamus) dormias ad Heliconam virentem: nutriaris à Musis, excolaris ab Apolline, ad ædificationem Domus Sapientiæ nihil hæc conferent, quia semper occinetur & verè: *Nisi Dominus ædificauerit Domum, in vanum laborauerunt.* Denique, indoli ad doctrinarum studia propensæ, exercitationem adiungas, discas licet in Scholis, perores in cathedris, disputes in exedris, studeas priuatim, exercearis publicè Aristotelem doctorem adsciscas, Socratem audias, Zenone magistro vtaris, instruaris à Cicero. totum cum Hipocrate Galenum perlegas, Hipponensem in succum conuertas, Aquinatem in sanguinè transmutas, Iustinianum decies peruoluas, Vitruuinum per singulas Architecturæ partes examines, vt tibi familiarissimum facias, vt Domum Sapientiæ ædifices: omnia frustra tentabis. *Nisi Dominus ædificauerit Domum, in vanum laborauerunt. Quæ causa? quia Sapientia ædificauit sibi Domum. Non est Domus hæc mortalis opus dextera.*

ARTICVLVS III.

*Ad Ædificationem Domus Sapientiæ necessaria sunt: Domini
Dei inuocatio, Gratiæ auxilium, & Ædifi-
cantis Pietas.*

QUARE id sibi statuat oportet, habeatque fixum,
litterarum ac Sapientiæ Studiosus, tantum se in
Ædificatione Domus Sapientiæ perfecturum, profes-
surumque in litterarum scientiarum, & artium libera-
lium studio, quantum DEVM, Scientiarum Dominum,
& Domus Sapientiæ Architectum Principem, suum
Adiutorem habuerit. Persuadeat autem sibi, quod adiu-
tricem eius manum in omnibus experietur, si eum sibi,
pietate, casto cultu, & deuotione conciliare, & propiti-
reddere, tum per se, tum intercessione Sanctissimæ
Matris, ac Patronorum tutelarium conatus fuerit. **P**
TAS Amatores Sapientiæ Academici, Architectum
Principem huius Summæ Ædis ad vestra vota ducet,
quo vno præsentate ac dirigente, licet operæ minus sint
habiles, aut cessent aliquando & ocidentur, facile ad tem-
pli fastigium peruenitur, i. Timot. iv. 8. *Pietas, vt ad omni-
vtilis, sic instrumentum est veræ ac salutaris Scientiæ,*
organum perfectæ doctrinæ: semen eius, quam in ani-
mo desideratis copiosæ messis artium omnium & disci-
plinarum. Quare, quemadmodum Logica, quoniam
dicitur Modus sciendi, eo quod ordinem tradat, ac fa-
cultatem subministret, quibus Scientiæ, tam quæ in spe-
culatione, quam quæ in actione consistunt adquiruntur
ante alias addiscere oportet, & sibi familiarem reddere
ita, quia Pietas haud minus Modus quidam est, simul-
que præcipuum ad Scientiarum Arcem, ac Sapientiæ
Domum fundandam perficiendamque organum, tum
alias ob causas, tum ob hanc potissimum, quod Archi-
tectum

rectum primum, sine quo nemo, vel lapidem lapidi, ad huius Aedificij structuram coniungere potest, propitium reddat, ac beneuolum; idcirco fallitur. quicumque sine Pietate, in vlla Sapien-tiae Christianae parte, aut vlla disciplina ex Scientiarum orbe, profectum sibi spondet.

FILI, dicebat Ecclesiasticus, cap. i. *concupiscens Sapien-tiam, conserua iustitiam, & DEVS praebebit illa tibi.* Per iustitia intelligit fidem, religionem, pietatem, quae coniunctam habet obseruationem omnium mandatorum DEI, quae hominem facit ac denominat iustum. Praeclarè S. Augu-stinus, disputans contra Faustum Manichæum lib. xxii. cap. 53. *Prior est, inquit, in rectâ hominis eruditione, labor ope-rantis, quae iusta sunt, quam voluptas intelligendi, quae vera sunt.* Ad hoc valet, quod scriptum est: *Concupisti Sapien-tiam? serua mandata (sis bonus, pius, iustus,) & Dominus praebebit illam tibi.* Mandata vtrique ad iustitiam pertinentia: iustitia au-tem, quae ex fide est, quae inter tentationum incerta versatur, vt pie credendo, quod nõdum intelligit, etiam intelligentia meritum con-sequatur. Subiungitur deinde ab eodem Augustino pru-dens obseruatio. Proinde in his qui flagrant ingenti amore perspicuae veritatis, qui sunt Amatores Sapien-tiae, non est im-probandum studium, sed ad ordinem reuocandum, vt à fide inci-piat, vt bonis moribus nitatur peruenire, quo tendit. In eo quippe quo versatur, virtus est laboriosa: in eo verò quod appetit luminosa Sapien-tia. Illi ergo respondeatur: *pulchrum est quidem quod desi-deras, & amari dignissimum: sed prius nubit Lia, & postea Ra-chel.* Pulchra similitudo, Iacob, studiosus Sapien-tiae, prius duxit Liam, deinde Rachèlem: Lia repraesentat la-boriosam Pietatem vel Iustitiam, Rachel speciosam Sa-pientiam. sis pius si velis esse Sapiens. Pergit Augustinus. *Ardor ergo iste ad id valeat, vt ordo non recusetur, sed potius tole-retur, sine quo non potest perueniri ad id quod tanto ardore diligi-tur. Cum autem peruentum fuerit, simul habebitur in hoc saeculo,*

F non

non solum speciosa intelligentia, sed & laboriosa Iustitia.

PIETAS igitur, siue IUSTITIA præcedat, ut quis sit idoneus ædificator Domus Sapientiæ: inuocetur DEVS sine cuius gratiâ & adiutorio frustra in operoso studiorum negotio ad culmen niteris. Cuius rei veritatem simulq; necessitatē auxiliij Diuini in ijs qui se literis ad extruendū in se Sapientiæ Regiā, addixerunt, ut intelligentia educi ex intimis Theologiæ, & incōcussis fidei Christianæ principijs, aduertite quæso, mentem ad clarissimam deductionem, quam habet Angelicus Doctor Thomas Aquinas, qui (1.2.q.109.) quæstionem instituens: *Vtrum homo sine gratia possit aliquod verum cognoscere?* hoc est, secundum nostram metaphoram, DEO non Architectante, ad Sapientiæ Domum fundandam, manum extendere, in hunc modum more suo, ratiocinatur.

„ COGNOSCERE veritatem est vsus quidam, vel
 „ actus, aut operatio intellectualis luminis: quia secundum
 „ Apostolum, ad Ephesios V. *omne quod manifestatur*
 „ *lumen est.* Vsus autem quilibet, vel operatio quendam
 „ motum, id est, transitum, mutationemque importat,
 „ largè accipiendo motum, secundum quod intelligere
 „ aut velle, motus quidam dicuntur apud Philosophum
 „ lib. 3. de Anima. tex. 28. Videmus autem in corpora-
 „ libus, quod ad motum requiritur non solum ipsa
 „ forma, quæ est principium motus vel actionis, sed etiam
 „ requiritur motio & concursus primi Agentis. Exem-
 „ plum clarum est in homine & igne comburente. Pri-
 „ mum autem mouens in ordine corporalium est cor-
 „ pus cœleste: vnde quantumcumque ignis habet
 „ calorem perfectum, non alteraret, nisi per mo-
 „ tionem corporis cœlestis, Manifestum est autem
 „ quod sicut omnes motus corporales reducuntur ad
 „ motus corporis cœlestis; ita omnes motus, tam cor-
 „ poreos, quam incorporeos, reduci ad *Primum-mouens*

quod

» quod est DEUS. Ideò quantumcumque Natura aliqua
 » corporalis vel spiritualis ponatur perfecta, non po-
 » test in suum actum procedere, nisi moueatur à DEO.
 » Quæ quidem motio est secundum suæ prouidentia
 » rationem, non secundum necessitatem naturæ, ut est
 » motio corporis cœlestis. Non solùm autem à DEO
 » est omnis motio, sicut à *Primo Mouente*, sed etiã ab ipso
 » est omnis formalis perfectio, sicut à *Primo-actu*. Sic
 » ergo actus intellectus, & cuiuscumque entis creati
 » pender à DEO, in quantum ad duo. Vno modo, in
 » quantum ab ipso habet perfectionem, siue formam,
 » per quam agit. Alio, in quantum ab ipso mouetur ad
 » agendum, Vnaquæque autem forma indita rebus
 » creatis, à DEO habet efficaciam respectu alicuius
 » actus determinati, quem potest efficere, aut in quem
 » potest ferri, secundum suam proprietatem. Ultra autē
 » non potest, nisi per aliquam formam superadditam:
 » sicut aqua non potest calefacere, nisi calefacta ab
 » igne.
 » Atque ita intellectus humanus habet aliquam for-
 » mam, scilicet lumen intelligibile, quod est de se suffi-
 » ciens ad quædam cognoscenda (dependentem tamen
 » ab adiutorio, vel concursu *Primi-Agentis*) ad ea nimi-
 » rum, in quorum notitiam, per sensibilia possumus de-
 » uenire. Altiora intelligibilia intellectus humanus
 » cognoscere non potest, nisi fortiori lumine perficia-
 » tur: videlicet, lumine fidei, vel prophetiæ: quod dici-
 » tur *LUMEN GRATIÆ*, in quantum est naturæ super-
 » additum. Sic igitur dicendum est, quod ad cognitio-
 » nem cuiuscumque veri homo indiget auxilio Diuino,
 » ut intellectus moueatur ad suum actum: non autem
 » indiget ad cognoscendam veritatem noua illustrati-
 » one superaddita naturali illustrationi. Tamē miracu-
 » los à DEUS aliquos per suam gratiam instruit de his,

quæ per naturalem rationem cognosci possunt.

Ex hoc summi Theologi responso multiplici tria quædam colligo, quæ litterarum studiosum quemlibet, sed Adolescentem potissimum, ad Pietatem colendam, & opem DEI cœlitumque, sine intermissione efflagitandam maximè permouere debent. *Primum* est. Nullam veritatem, quæ naturæ fines excedit, ideoque super, aut transnaturalis dici potest, cognosci posse à quoquam, licet subtilissimo acutissimoque, absque speciali DEI gratiâ, ope, auxilio, & sine noua aliqua illustratione. *Secundum*. Non posse hominem absque Diuino concursu vllam veritatem, etiam naturalem cognitione adsequi. *Tertium*. Veritates, quæ naturæ limitibus continentur, sæpenumero Diuinitus, peculiaribus nimirum DEI amicis, pijs castisque adolescentibus, singulari quadam illustratione reuelari. Qui idcirco *oro didactoi*, appellantur, quod potius DEI docentis influxu, instinctu, ac manu ductione, quam sua industria & viribus ad scientiarum apicem peruenerint. Quales sine controversia fuerunt Beseleel, Ooliab, & Salomon, ad ædificationem Tabernaculi & Templi diuinitus destinati: Daniel, Ieremias, alijque Prophetæ testamenti veteris. Nec defuerunt in nouo, post Apostolos, Horægyptius Abbas, Maria Ægyptiaca, Ephræm Syrus, Basilius, & plures in utroque sexu, quorum indicem teximus. *Tom. I. Theologia varia, lib. III. qui est de Theologia infusâ.*

(. . .)

ARTI-

ARTICVLVS IV.

In Ædificatione Domus Sapientiæ initium ducendum à Deo.

EX hæctenus commemoratis satis liquet, verissimum esse istud: *Nisi Dominus adificauerit Domum, in vanum laborauerunt qui adificant eam;* ac proindè, coniunctionem cum DEO per veram iustitiam, pietatem, amicitiam, quæ per mandatorum Diuinorum obseruationem obtinetur & conseruatur, esse optimum medium Scientiam Sapientiamque obtinendi; & frustra esse, qui sine hoc, manum imprudenter Ædificationi Ædificij Diuini admouet. Hinc fit, vt Adolescentes parui ingenij, sed magnæ pietatis puritatisque, socijs valdè ingeniosos; hebetioris intellectus admodum acutos; obliuiosi, memoria tenaces, nullis penè naturæ subsidijs præditi, omnibus naturæ dotibus instructos, breui multis parasangis præcedant. Quocirca meum solet esse *Consilium*, vt litterarum studiosi, quamprimum animum in aliqua disciplinâ, ad illius arcana peruidenda, & scientias addiscendas applicent, sacra de peccatis omnibus exomologesi, sumptaque cum peculiari deuotione Synaxi, auxiliatorem DEVM sibi propitium ac beneuolum current reddere: Quo pacto ad benignos Domini influxus, ipsamque Sapientiam recipiendam retinendamque sese aptabunt. Nimirum, DEI donum est scientia omnis descendens à Patre luminum; sicut autem generosum vinum vas requirit non putidum, non fæce, vel amurcâ sordidum, sed benè perpurgatura purumque; ita illa, postulat animum à peccati labe mundatum & nitentem. Nam *in malucolam animam non introibit Sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis*, vt inquit Sapiens, cap. i. Sapientia. Quemadmodum in speculo labeculis insperfo,

stellæ aut non videntur, aut obscure admodum: sic in mente peccatis infectâ, & multo magis criminibus grauioribus, radij Diuini ad Scientiam maximè necessarij, ipsaque Scientia, aut non enitet, aut tenuiter admodum. Cogitate populum Iudaicum Dei iussu tribus diebus veteris vitæ sordes purgauisse, priusquam ad legis Sapientiam discendam admitteretur: & nobis peccatorum sordibus inquinatissimis incerta & occulta Sapientiæ Diuinæ mox parebunt?

EST accommodata huic loco similitudo S. Augustini, quam habet in Soliloquijs, lib 1. cap. 6. Disciplinarum certissima talia esse, qualia illa, quæ à sole illuminantur, vt videri possint: DEVM autem esse qui illustret. Ad cuius explicationem adiungit S. Thomas loco cit. Ratio ita est in mentibus humanis, vt in oculis aspectus: mentis enim oculi sunt sensus animæ. Sed sensus corporis quantumcumque sit purus, non potest aliquod visibile cernere, sine Solis alterius-ve astri illuminatione, aut insito quodam lumine. Ergo, hominum mens quantumcumque sit perfecta, non potest ratiocinando veritatem cognoscere, absque illustratione Diuina. Adquam obtinendam, alterum do *Consilium*, vt nunquam litterarum studiosus mane, meridie, & vespere libros tractare incipiat, nisi precibus ad DEVM Diuosq; Cœlites præmissis, opem Principis Architecti implorauerit. Apud Gentiles, quos Natura solùm instituerat, solenne erat illud, *A Ioue principium*. Et in Republica Romana omnium rerum magnarum à Dijs immortalibus principia duci consueisse Tullius profitetur. Illud quoque à maioribus bene ac sapienter institutum Plinius in panegyrico commendat, vt quemadmodum rerum agendarum, ita dicendi (adde. studendi) initium à pregarionibus caperetur, quod nihil rectè, nihilque prouidenter

denter sine Deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur.

EXEMPLVM eius præclarum est, pro Oratoribus, in Cicerone, defendente Rabinium perduellionis reum, atque ita exordiēte: Primum quod in tantâ dimicatio-
ue capitis, famæ, fortunarumq; omnium fieri necesse,
est, ab Ioue Opt. Max. ceterisq; Dijs Deabusq; im-
mortalibus, quorum ope & auxilio multo magis hæc,
Respublica. quàm ratione hominum gubernatur, pa-
cem ac veniam peto: precorq; ab ijs, vt hodiernum,
diem, & ad huius salutem cōseruandam, & ad Remp.,
constituendam ILLVXISSE patiantur. Quemadmodum
autem priscos Oratores ab Ioue, ita antiquos vates ab
inuocatione Numinis alicuius principia proce-
traxisse animaduertimus. Cuius antiquissimi moris me-
minit Seruius, tum in Id. VII. Ænead.

Dij nostra incepta secudent. Tum in illud XII.

Prefatus Diuos folio Rex infit ab alto.

Religiosus Poëtæ Christiani, ab inuocatione Sanctissi-
mæ TRIADOS, aut SPIRITVS-SANCTI, adiuncto DEI-
PARÆ patrocinio, opera sua aggrediuntur. Quorū plu-
rima sūt exēpla, at vnus maximè oblectauit me recētis,
sed nobilis Poëtæ carmen inuocatorium, quod princi-
pio suæ Soteridos (sic appellat, Christi Soteris Nostri
vitam omnem libris XII. versu heroico conscriptam) in-
feruit, dignum quod hic quoque legatur.

Tu Numen, Tu verus honos, Tu Spiritus almus
Et Nati, & Genitoris Amor, Tu vincula rerum,
sancte moue Vatem. Sunt magna exordia, magni
Hoc inceptum animi, tantæ sed pondera molis
Haud renuam, sancto firmes si pectus anhelum,
Numine, & adflatum tantas euoluere causas
Posses dabis. Cælo quare descendit alto
Vera DEI soboles, & sacra Virginis aluo
Sc olim condiderit Tibi plus quàm nota parentum.

F 4

Te

Te sine nil altum mens inchoat. En age, cunctas
 Rumpe moras. Helicon mihi cœlestis Olympi
 Pande libens, sacroque tuum medicamine Vatem
 Imbue & errorum quidquid superesse videbis,
 Pelle procul, puramque meo sub pectore mentem
 Conde, mihi, ut pateant, tantarum exordia rerum.
 Latus & optatæ referam solaria palmæ.
 Tu Genitrix, Tu Sponsa Dei, Tu Filia tanti
 Principis, haud renuas voris, precibusque vocari
 Tu Sydus, Tu Diua mihi, Tu Numen, honosque
 Tu quoque Virginei flos intemerate pudoris
 Cuique nouem menses libuit gestare potentem
 Carminis Auctorem, & sacratum condere pignus
 Virgineis claustris: nec erat dubitabile verum,
 Da scopulos vitare omneis, vitare minaceis
 Et cœli, pelagique iras, & in hospita saxa:
 Ut tandem valem reduci contingere cymba
 Opratum litus, portusque intrare petitos.

Stephanus Maccius Durantinus.

ARTICULUS V.

*In Nomine Domini inchoanda edificatio
 DOMVS SAPIENTIÆ.*

IVSTINIANVS Imperator Institutiones suas à solem-
 ni illa formulâ, Sapientiæ Amatoribus, in li-
 bris omnibus suis, immò disputationibus, & disser-
 rationibus ac consultationibus, publicis & priuatis
 vsurpandâ. IN NOMINE DOMINI, auspicator. Quâ,
 in vestibulo præclarissimi operis, dum Adolescentes
 maturi, post litteraturæ politioris, & Philosophiæ stu-
 dia, Themidis sacris initiari incipiunt, eos monere vo-
 luit, tanquam optimus Iustitiæ Sacerdos, illos non pro-
 priarum virium fiduciâ, non ingenij perspicacis, non
 tenacis memoriæ, non confirmati iudicij, denique non
 naturæ, quamuis optimæ præsidij nixos, ad grauissimi,
 & Reipublicæ Christianæ, post sacram Doctrinam utri-
 que

liffimi

lissimi studij palæstram accedere debere, sed ijs à Diuini Numinis inuocatione exordium esse sumendum. Sentiebat videlicet Sapientissimus Cæsar, non posse Iustitiæ Domum ædificari, nisi Architecti Principis manu, castis precibus, ad auxiliũ & opem præsentaneam impetrata. O augusta epigraphæ, *In Nomine Domini!* quam neq; Philosophorum disputationibus, neque Medicorum aphorismis, neque Theologorum assertionibus præfixam reperio. Imperator autem in fronte operis sui de Iustitiâ & Iure, ad æternam posterorum memoriam, & adolescentum institutionem Christianam, tanquam noui Ædificij inscriptionem vncialibus litteris extare voluit: non quod minus indigni sint cælestis auxiliij, siue Philosophi ad veritatem, altissimo immerfam ignorantis puteo, speculationibus eruendam; siue Medici ad sanitatem corpoream, vel conseruandam, vel reducendam; siue Theologi, ad obscurissima Religionis mysteria in claram lucem producenda; quàm Iuris vel Antistites, vel studiosi, ad Legum perfectam intelligentiã assequendam. Sed, quod illos censeret potius monendos esse, & ad opem Diuinam assidue implorandam excitulandos, quos non ignorabat facilius rerum terrenarum cupiditate, & opum, honorumque præconceptâ spe à recto veritatis tramite abduci posse. Illis nimirum *Nomen Domini* fuit signatè proponendum, quibus nominis sui in terra celebrandi, tam facilis & expedita offerri solet in Iustitiæ dicasterijs occasio:

At, ab omnibus Sapientiæ cultoribus iure merito, studiorum initio vsurpandum esset programma. *IN NOMINE DOMINI.* Non in nomine Bartoli & Baldi, Galeni & Hippocratis, Aristotelis & Platonis, Ciceronis & Quinctiliani, Prisciani & Aristarchi; sed *in Nomine Domini.* Pulchra fuit inscriptio templi Delphici. *Nosce*

¶ §

reip=

reipsum: præclara epigraphe in culmine fani Apollinei, *EL*, id est, *Tves*: bona superscriptio Aræ Atheniensis, *IGNOTO DEO*, sed omnium pulcherrima, præclarissima, optima illa Imperatoris Iustiniani, *In Nomine Domini*. Auditores Academici, simulque Christiani & Catholici, *Hi in curribus, & hi in equis*: Vos autem *in Nomine Domini DEI* vestri Ps. xix. 8. *Hi in ingenij subtilitate, & hi in mentis perspicitate: hi in sanitate, & corporis robore: hi in laborum assiduitate, & hi in Libris, & hi in opibus* vos autem *In Nomine Domini*. *Hi in corporis commoditate, & hi in mentis sublimitate: hi in scriptorum multitudi- ne, & hi in Doctorum favore: Beatum dixerunt populum, cui hec sunt: Beatus populus, cuius Dominus DEVS eius.* Ps. cxliiii.

In Nomine Domini, Auditores studiosi. Hanc primam Imperatoris legem existimate. Vt autem nemo Caesaris legem irritat, qui non simul eius iracundiam irriter: nolite huius legis vtilissimæ transgressores fieri, nisi Maiestatis, non humanæ, sed Diuinæ indignationem experiri velitis. Imperator Iustinianus auspiciatur libro Institutionum ab inuocatione Nominis Diuini, inquit nominatus earum Commentator: Ioannes Oinotomus causam adiungit: *Quia ex hac sequitur bonum initium melius medium, & optimus finis.* secundum gl. ibid. in ver. *Jesus* Vbi enim Christus non est fundamentum, ibi nullum boni operis est superædificium. c. cum Paulus 1. q. 1. Addit Interpres, *Quicquid igitur agimus, in Nomine Domini incipere debemus.* c. non obseruetis, 2. 6. q. 7. Hinc vult ore Doctores quærunt in principio Institutionum, in inuocatio Nominis Domini, sit de substantia instrumenti iuridici? Respondent autem, honestum & pium esse eam semper in negotio honesto apponere: & quam existiment communiter, instrumentum non reddi nullum, si à Notario omiſsa fuerit, addunt tamen, nisi hoc

esset

esset de consuetudine, quæ more introduci potest. De qua Baldus, alijque Doct. in proæmio Cod. & alibi. Abbas etiam, Felinus & Canonistæ in c. 1. de fide instrumentorum. Itaque siue dictis, siue scriptis suis proponat semper scientiarum avidus studiosus. *In Nomine Domini*: & persuasum sibi habeat quod eo proæmio continetur, studiorum initium à preceptione capiendum, cum sine DEI immortalis ope ac potestate frustra ad Domum Sapientiæ ædificandam accingamur. Inuocatio autem Nominis Domini, est ipsius DEI inuocatio. Ponitur enim Nomen Domini pro DEO ipso, vel potentia DEI: non rarò siquidem in Litteris Diuinis Nomen Domini DEVM significat. Sic Deuteronomij XVIII. *Ipsam elegit Dominus DEVS tuus, vt stet & ministret Nomini Domini.* Et Psalmo V. *Gloriabuntur in te omnes, qui diligunt Nomen tuum.* Quæ ratione DEVS dicitur iurare in Nomine suo. Ieremiæ XXV. *Ecce ego iuravi in Nomine meo magno ait Dominus.* Sic quoque homines sperare dicuntur in Nomine DEI: aut credere in Nomen DEI.

ARTICULUS VI.

*Matutinis precibus DEVS aduocandus ad ædificationem
DOMVS SAPIENTIÆ.*

PRIMUM officium Adolescentis studiosi, Amatoris Sapientiæ, sit, manesse quam primum in preces effundere, & DEVM, vt sibi in studijs omnibus præsens ac propitius sit, inuocare. Quod à mundo condito obseruatum semper ad felix diei auspiciam à sacris profanisque reperio, qui aliqua DEI notitiâ fuerunt imbuti, & ad aliquam Sapientiæ seu veræ, seu apparentis gradum aspirarunt. Iob eximius Sapientiæ cultor consurgebat diluuclo (Iob. 1. 5.) & offerebat Sacrificium. Prima cura,
prima

prima cogitatio tibi sit de laudis Sacrificio Deo perfoluendo, idque diluculo, valde mane

Non iacet in molli veneranda Scientia lecto.

*Mane oportet querere, Iob. vii. diluculo venire, Pſal. lxxvii. de nocte conſurgere, Ieremiæ, xxv. De luce vigilare, Pſal. lxxii. Ante lucem ſurgere, Pſal. cxxvi. Adferre mane victimas veſtras, Amos iv. Hoc ſe facturum, & matutino tempore ſe inuiſurum templum, ac matutinis precibus vacaturum David Rex ſpondebat: Mane adſtabo Tibi, Pſal. v. Surgam diluculo, Pſal. cvii. ſeu, vt ibi Hebræa verti poſſunt: *excitabo. ſiue, exp. rge faciam auroram.* id eſt, nunquam me aurora inueniet dormientem: nunquam illa me excitabit, potius ego eam. Feciſſe quod receperat, teſtatur ſapienter matutinus ille Sapientiæ Saluator. Diſertè Pſal. lxxii. *DEVS Deus meus, ad Te de luce vigilo, Græcè, ἀπὸ τοῦ φωτός, mane mane te quæro, mane Tibi adſto, & me ſiſto, ante tuum Tabernaculum, vbi Te præſentem exhibes: locum ſacrum adeo, ante alia negòcia, vt tecum agam, conſulamque, quid, quomodo, quando; ad Sapientiæ Domini perficiendam mihi ſit agendum die illo.**

Primi Chriſtiani, quippe Sapientiæ alumni, primo diluculo Deum laudabant, quod à Plinio Gentili notatum, (a) à Philone Hebræo, (b) tanquam in ſuæ gentis hominibus commendatum, à Tertulliano, (c) inter illos vno, poſteritati traditum, Eccleſia vniuerſa ſuſcepit, & per viros Sacraſtos exercuit, vt etiam num ſtrenuè exciſquitur. Illorum eſt ſummo mane iucundiſſima modulatio. (d)

Somno reſectis artibus

Spreto cubili ſurgimus:

Nobis

(a) Plinius ſecundus epiſt. ad Traian. 97. lib. 10. (b) Philo lib. de vita contempl. (c) Apologet. cap. 2. (d) Hymn. Eccl. foris ad Matutin.

Nobis Pater canentibus
 Adesse Te deposcimus.
 Te lingua primum concinat,
 Te mentis ardor ambiat,
 Ut actuum sequentium
 Tu Sancte sis exordium.
 Tu Lux refulge sensibus,
 Mentisq; somnum discute
 Te nostra vox primum sonet,
 Et ora soluamus Tibi.

Neque Gentilium hic desunt exempla. Solenne Persarum Magis tradit fuisse Herodorus, lib. i. vt primo semper diluculo suis Idolis hymnos, & laudes dicerent. Præclarum quoque illud fuit Persarum institutum, quo Regis cubile ille, qui à cubiculo illi erat, ingredi solitus, clamabat: *Surge o Rex, & negocia cura, quæ te Mesocomados curare voluit.* (Plutarch. lib. ad imperit. Princip.) Tibi non pedisse quis aliquis, sed bonus Genius, Angelus tuus tutelaris, quamuis absque corporeâ formâ aut sono, in clamat, dum expergisceris, surge, & negocia ac studia cura, quæ te iustitiæ Sol curare voluit. *Hora iam est te desomno surgere:* (a) *Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Usquequo piger dormies? quando consurges à somno tuo?* (b)

Sertus adhuc iuuenis? iam clarum mane fenestras intrat. (c)

Aneam nescio quis cum diutius somno indulgentem videret, admirabundus vel indignabundus excitabat voce sonora & articulata:

Anea potes hoc sub casu ducere somnos? (d)

Soliciti adolescentum pedagogi, erat illa quotidiana mutatio aut improperatio: (e)

*Surgite iam pueri. vendit ientacula pistor,
 Cristatq; sonant undique lucis aues.*

Doluis-

(a) ad Rom. xiii. ii. (b) Prou. vi. 9. (c) Pers. Saty. (d) Virg. 4. Ænead (e) Martial,

Doluisse Demostheni refert Cicero 5. Tusculan. quando fabrū ante lucana vinceretur industriā Apud Homerum suum laudat Vlyssēm ipse Jupiter. lib. 1. Odyss.

— *qui semper Sacra Deorum
Ante alios fecit cumulans altaria donis,*

De Apollonio Thianeo, quem ut Sapientiæ clientem habuit Gentilitas scribit Philostratus lib. I. vitæ cap. 12. Cum sacerdotibus habitabat, & oriente sole facta quædam in occulto faciebat: illiusque hoc erat præceptum: Adveniente aurora cum Dijs verferis.

Ego Adolescenti mihi caro Sapientiæ studijs destinato, si plumis diutius involutus hæreat matutino tempore, occinere soleo:

*Stulte quid est somnus? gelida nisi mortis imago?
Longa quiescendi tempora fossa dabit.*

Postquam stratum deseruit Amator Sapientiæ, Deus ad ædificationem illi est aduocandus: principium omnis Architecto tuo dandum: à Deo Diuinisque rebus ædificandi initium est sumendum, & quamprimum orandum, supplicandum, sacrificandum, si non alia, certè cordis & oris victima. Clemens Romanus antiquissimus Scriptor lib. 2. Constit. cap. 64. exprobat acriter Christianis quibusdam in hac re tarditatem, adducitque Gentilium quorundam & Judæorum concursum ad sua vel templa, vel synagogas, orationis causâ, vix primum diluxit, aut experrecti sunt. Et sanè, erant diligentissimi Ethnici in matutinis & vespertinis precibus, quæ quamuis satis constet ex hætenus allatis, lubet tamè addere Salutationes matutinas, quas vocabant. Siquidem prima hora delubrum aperiēbatur, & matutinæ salutationes fiebant: quæ exercitationes dicebantur, & templi apertio. Apuleius lib. II. Milessiæ fabulæ. Religiosi primam nunciant horam, & perstreperunt. Seneca epist. 11.

Viter-

Viremus salutationibus matutinis fungi, & foribus ascendere templorum. Ex nostris Prudentius

*Mane salutatam concurritur, omnis adorat
Pubes.*

Arnobius lib. 7. contra Gent. Quid sibi volunt excitationes illæ, quas canitis matutinae, collatis ad tibiam vocibus? Hæc erant salutationes Deorum in templis, vel ad templorum fores. At, de Syris memorat Tacitus lib. 3. histor. v. sitatum ijs fuisse, salutare Solem Orientem. Idem de Parthis refert Herodianus lib. 4. Magis vniuersè Plato lib. 10. de legib. Oriente, inquit, Sole & Luna, iisdemque occidentibus, in terram inclinationes & adorationes fiunt Græcorum, & omnium Barbarorum. Sed quid hominum genus adducimus? brutorum secla animantium eundem haud sanè brutum morem obseruant:

*Inijciant nobis brutorum hæc cæca stuporem,
Qui tarda incipimus querere mentes DEVM.*

Scribit Solinus, quod cõfirmant alij, ne solus id dixisse credatur. Elephantibus luna splendente, gregatim omnes petere, ac mox aqua aspersos purgatosque Solis exortum certis gestibus salutare, deinde in suos saltus reuerti. Huius animalis exèplo discant homines ratione præditi, & ij maximè, qui Sapientiæ famulantur, Pietatem colere, & purâ mente DEVM venerari, idque statim ad Solis exortum. Quare Symbolo, in quo exprimuntur Elephantibus aqua perfusi adorare Solem Orientem, adscribunt aliqui, *Pura placet Pietas: alij, Pietas nos DEO consiliat: nonnulli, Vt dignus adorem: quidam, Sic ardua peto: aliquis, Prelata triumpho: tuihi maximè probatur epigraphe, Diluculo adora: cui adiungo: Ne tardes. Tardauit Cain, de quo Genesis 1v. Factum est multos dies, obtulit Cain ex fructibus terræ. Hinc duplex culpa, inquit S. Ambrosius lib. de Cain & Abel cap. 17. vna, quod post dies obtulit; altera, quod*

ra, quod

ra, quod ex fructibus, non ex primis fructibus, sacrificium autem & celeritate commendatur & gratia. Quod cum non ignoret cultor Sapientiæ, mane auroram præuenit, & sacrificium cordis ac labrorum DEO quamprimum offert, & per matutinas præces Architecto Principi in adiutorium aduocato ædificationem DOMVS SAPIENTIÆ quotidianam auspiciatur.

NOTÆ.

§. I. PIETAS instrumentum ædificatorium.] 1. Timoth. xv. *Pietus ad omnia utilis est.* Legendi ibi Commentatores. Veterum quidam ἀρχὴν ἢ τέλος τῆν πᾶσῶν τῶν ἀρετῶν. id est, omnium virtutum principium ac finem dixit esse Pietatem. Cum quo Aristotelis sententia congruit, ἀρχὴ ἀρετῶν παντῶν ὁ Θεός, ἀρετῶν δὲ ἐπέβειν. Optimum quidem rerum omnium principium DEVS: virtutum autem Pietas.

§. II. ECCLESIASTICI I. 33. *Fili concupiscens Sapientiam, conserua iustitiam.*] Per iustitiam intelligitur virtus generalis, quæ consistit in obseruatione omnium mandatorum DEI, hæc enim hominem facit & denominat iustum. Sic Psaltes toto psalmo cxviii docet, veram Sapientiam firmam esse in lege DEI eiusque custodia. Sequitur in Ecclesiastico versu 2. *Sapientia enim & disciplina (est) Timor Domini.* q. d. Via & modus acquirendi Sapientiam est iustitia, siue obseruatio mandatorum Domini: quia Sapiencia est timor Domini, vel certè connexa cum timore Domini, ex quo oritur iustitia & obseruatio mandatorum DEI. Quod multo ibi deducit Cornelius, quæ utilissima sunt pro studiosis,

§. III. *Theodidacti.*] Horum integrum catalogum damus in Theologia variæ lib. 3. Commenta xxvi, quæ est de Theologia infusa illustrium quorundam in Ecclesia DEI Idiorum: & nominantur, S. Antonius, Hor Abbas Ægyptius, Romualdus Camaldulensium Pater, Franciscus Assisias, Ioschimus Florensis Abbat. Commentatione xvii. quæ est de Theologia infusâ excellenti aliquot in Ecclesia Dei Doctorum, recensentur, Hierotheus, Dionysius Areopagita, Bernardus Clarenallensis, Thomas Aquinas, Bonauentura. Commentatione xviii. quæ est de Theologia infusâ celebrium quorundam in Societate Iesv Patrum celebrantur:

S.IGNA-

IGN
rez, F
logiã
naru
Cath
Angel
præ o
Exerc
tat. x
§. r
gri fu
Dil
ei lax
tertia
est, qu
summ
fieri
Diluc
luculo
bius i
partib
le man
Luce,
MA
in reu
mane i
man, a
nim à
nicare.
autem
zur. qu
ma & p
lium, &
Cur
tem us
pim

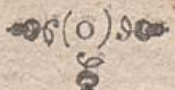
IGNATIUS, *Caspar Barzæus, Iosephus Anchieta, Balthasar Alvarez, Franciscus Ribera.* Commentatione XVIII. quæ est de Theologia infusâ quarundam selectarum, ex cælesti gynecæo fœminarum, enumerantur, *Catharina, Alexandrina Catharina Senensis, Catharina Bononiensis, Agnes Politiana, Hildegardis Spanheimensis, Angela de Fulgino, Theresia de Jesu.* Sequuntur alii minus noti. Sed præ omnibus illustris fuit *Beati. Virgo MARIA*, de quâ agitur *Exercit. III. Comment. IX. Et Apostoli, de quibus Commentat. XV,*

§ IV. *MANE surgendum, orandum, ædificandum.* De his integri sunt libri magistrorum pietatis, & pro Sodalibus editi.

Diluculare. est mane aliquid agere, *Diluculum*, quasi patva diei lux: ante solis ortum aurora, *S. Hieronymus* ad Eustoch. Horam tertiam, sextam, nonam diluculum quoque & vesperam nemo est, qui nesciat. *Cic. pro Rose. primo diluculo. Diluendo* adverb. summo mane, ante lucem. *Diluculo*, idem, quod diluculum fieri. *Gell. Die crastino, ubi primum dilucabit, fac amicos adeas. Dilucula scit, dilucescere incipit. David psal. LVI, 9. Exurgam diluculo. Job. I, 5. Consurgens diluculo offerebat. MANE Macrobius I. Saturn. putat dictum à manibus, quod exordium lucis à partibus inferioribus emergat. Varro à manando quod cum sole manet dies ab oriente. Hinc Manii & Lucii, qui nati mane & Luce,*

MANICARE. Lucæ XXI, 38. omnis populus manicabat ad eum in templo, audire eum. Græcè est ἀεθίζεω, id est, mane veniebat, mane itabat; Emmanuel Sà censet legendum, manitabat. Sed Roman, apud Lucam & alibi constanter legunt, manicabant. Sicut enim à Græco ἀεθίζεω dicitur ἀεθίζεω, sic à Latino mane dicitur manicare. Mane enim clarum veteres dicebant, ait Non jus. Servius autem, Manum; inquit antiqui bonum dicebant, unde & mane dicitur. quid enim melius? Mane vigent sensus; idèd mane, quasi optima & prima pars diei Deo est danda. Lege Maldonatum, Corneliolum, & alios in lucam.

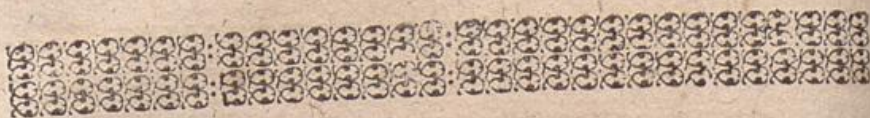
Cum Pagnino, Novatores plerique reprehendunt interpretem usurpantem verbum *manicare*. Sed ejus defensionem suscepimus in *GRAMMATICO PROFANO* Commentatione IX, ubi fusius de eo, ac similibus vocabulis, contra Grammaticum Novatorem.

Prima Pars.

G

SER

S E R M O II.

S I T U S

Domus Sapientiæ.

O R I E N S .

*Plantaverat Dominus Deus Paradisum
voluptatis à principio. LXXta.
Ad Orientem. Genes. 11. 8.*

A R T I C U L U S I.

O R I E N S

*Accommodatissimus est ad Domum Sapientiæ alicubi
Ædificandam, Situs.*

S Principi Architecto placuit, qui imaginem quandam istius sui Domicilii, Hortum voluptatis, quem Paradisum vocamus, plantavit ad orientalem cæli plagam. Quod enim nos in Genesi legimus, *plantavit à principio, LXXta.* Interpretes vertunt, *ad Orientem.* unde doctissimus ævi nostri interpres (a) scribens in Genesim, existimat, certum esse de fide, quod Paradisus fuerit locus corporeus situs in parte aliqua terræ nostræ versus Orientem. Qua persuasione imbuti, S. Chrysostomus, Theodoretus (b) & Damascenus, (c) docent Christianos orare ad Orientem, ut recordentur Paradisi è quo peccatum pulsi sunt; atque anhelent ad Paradisum cælestem, cujus ille terrestris fuit typus & imago. Est autem idoneus admodum situs ille pro Sapientiæ Cultore,

(a) *Cornel Gen. 2. 8.* (b) *in Genes.* (c) *lib. 4. de fide cap. 13.*

re, ut de multis ex eo admoneatur, quæ usui futura illi sunt, & interdum, certis temporum ac locorum circumstantiis, necessaria. Imprimis enim notum illi esse debet, ut præscribit ipsa Sapiencia in libro, ejus nomine, ac titulo exornato cap. XVI. 28. *quoniam oportet prævenire Solem ad benedictionem tuam, DEUS, & ad ortum lucis Te adorare.* Monetur exemplo Hebræorum, qui in deserto, quoniam manna, Sole incalescente liquescebat, necessario ante ortum, vel ad ortum Solis, colligere illud debebāt, ut præveniat Solem, ad benedictionem DEI accipiendam, qualis erat manna, & vicissim illi reddendam per gratiarum actionem. Monetur, ut summo mane ad ortum lucis DEVM laudet, adoret, & inuocet, ne sit ingratus. Nam ut sequitur, *Ingrati spes, tanquam hybernalis glacies tabescet: & disperiet, tanquam aqua superuacua.* Monetur igitur, ut si piger sit. & ingratus diuinæ oblationi, quâ mane ad se vigilantibus & orantibus offert gratiam, æquè ac Hebræis mane offerebat manna, non speret postea post somnum, & inertiam se reperiturum, quod socors neglexit. Exemplo sint Hebræi, qui stertentes fallebantur: cum post ortum Solis manna quærebant, nam reperiebant illud Solis radijs liquatum. Siquidem manna liquabatur ut glacies in hyeme, Sole incalescente colliquescit & tabescit, hoc est, in vaporem abit & evanescit.

DISCAT Sapienciæ studiosus ad ortum lucis adorare lucis auctorem, aut, ut est in Græco *ἰοσυγκάσιον* occurrere, aspirando, supplicando, interpellando. Si enim DEVS tam est beneuolus, tamq̃ diligēs, ut primo mane manna ac gratiã offerat, decet fanè ut illius gratiam gratè beneficij particeps excipiat. Offerat ante Ortū Solis, vel ad ortum saltem primitias DEO cogitatuū, verborum, operum. Hoc fecisse Regium Psaltē notat S. Chrysostrmus exponens illud psalmi v. *Mane exaudies vocem meam.*

Ab initio, inquit, diei David dabat DEO primitias, Oportet enim ad gratias illi agendas Solem præuenire, & ante ortum lucis interpellare. Tu quidem in Imperatore non partaris, in eo, qui est inferior, ante te adorare: nunc autem Sole oriente ipse dormis, & cedis primum locum creature, nec omnem creaturam præuenis, que propter te facta est: nec ei agis gratias; sed cum surgis manus & faciem lauas, animam autem immundam negligis. In eundem Psalmum S. Athanasius: Magnum certaminis ducis, à lecto ipso DEO sistere seipsum, & præuenire in gratiarum actione Solem. Idem Iudæis omnibus præscribebat Sapientissimus eorum legislator Moses, commendans, ac non etiam mandans? Legis diuinæ meditationem mentinam ante lucanam, hoc est, orationem mentalem, que semper vocali præmittenda aut copulanda est. Meditabor in eis, (præceptis, mandatis, iustificationibus Domini dormiens atque CONSVRGENS, Deuteron. vi. Quod quilibet sibi dictum existimet Sapientiæ cultor maximè profectò, hinc ortum esse usum in bonis Christianis, estimat eo loco Episcopus Abulensis, ut cum primum lecto surrexerint, mox à Dei laudibus incipiant oratione tum vocali tum mentali. DEO causæ primæ, auctoris naturæ & gratiæ, donatori bonorum omnium, ut dicuntur, ita omnium quæ in illo perficientur debentur primordia, ut Sancti, Basilii, (a) Ambrosii, (b) Dionysii, & alii docent. Quod si præstetur, felix dictorum operum quæ sperari potest exitus, defectumque, & multo magis criminum euitatio. Surgentibus nobis ad laudes DEI, omnis exinde tenor operis nostri in ipsius laudibus formatur & viuificatur, ut obseruat S. Bernardus (d) B. Ephrem verò hoc adiungit (e) Si orationem operi præmiseris, & surgens è lecto primorum motuum tuorum initia ab oratione duxeris, aditus percatò in animam non patebit.

(a) In regul. fol. r. sp. 37. (b) in psal. 118. ser. 19. n. 4. (c) lib. de priminib. diuin. c. 3. (d) de vita solitar. (e) tomo 1 ser. de orand. Dec.

Hoc etiam suadent Domus Sapientiæ custodes semper vigiles, Angeli, quibus ea cura, vt laudent quotidie DEVM, QVASI ASTRA MATVTINA (a) Quoties audiisti, (b) fortasse non absque sarcasmo, *Vbi eras*, nempe in strato, inter plumas, in culcitra, (c) *cùm me laudarent simul Astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei?* Ecquid beatius, exclamat S. Basilus ad suum Nazianzenum, (erat autem vterque summus, vt Sapientiæ, sic matutinæ precationis amator, simulque solitudinis & vigiliarum) *quàm hominem in terrâ concentum Angelorum imitari? in eunte statim die in orationes ire? in hymnis & canticis Creatorem venerari? Grave est, ô cliens Sapientiæ vt verbis te horter vigilantissimi Antistitis Ambr. si te ociosū in stratis Solis orientis radius inuerecundopudore conueniat, & lux clara feriat oculos somnolento adhuc torpore depressos. Occurre ergo ad Solis ortū, ne lumina tua primus diei fulgor exagitet.* Tum diuertit aliquātis per sermonem ad Christum, qui Sol est Iustitia, & hominibus Oriens ex alto, ac subnectit: *Si hunc Solem præveneris, antequam isse surgat, aspicias Christum illuminantem. Ipse prius in tui cordis illucescet arcano: iterumque dices ad eum: Exitus matutinos, & vespere delectabis.* Addamus illa Dauidica, dulciora Sapientiæ Alumno super mel & fauum. *Deus Deus meus ad te de luce vigilo. (d) Memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in Te. (e) Domine, mane exaudies vocem meam: mane adstabo Tibi, & videbo. (f) Exaltabo mane misericordiam tuam. (g) Mane oratio mea prævenerit Te. (h) Qui mane vigilant ad Me, dicit Sapiencia ipsa, inuenient me. (i) quid præterea? quæ mecum sunt: Mecum autem sunt, adiungit. Diuitia & gloria.*

Thera P^utas laudat Philo Hebræus- (k) quod

G 3

- (a) Iob XXXVIII. 7. (q) Epist. 1. ad Nazianz. (c) in Psal. cxviii. Ser. 19. (d) Psal. xxii. 1. (e) vers. 7. (f) Psal. v. 4. (g) Sfal. kviii. 17. (h) Psal. kxxxviii. 7. (i) Prover. xiii. 17. (k) Philo lib. de vita contemp. n. pl.

quotidie bis precari essent soliti, mane, ac sub vesperam Oriente Sole petentes diem verè felicem, vt que mente eorum cælesti repleantur lumine. Esseni, inquit Iosephus, (a) & ipse Hebræus historicus, *ante ortum Solis nihil profani loquuntur, sed* (nempe, Solis auctori DEO) *patris quaedam vota celebrant, quasi vt oriatur precantes.* Iudæis quoque solenne erat quotidie mane offerre iuge sacrificium. Antiquissimos illos Christianos, qui Traiani temporibus floruerunt antelucanos egisse cœtus, tanto concursu delium, & admiratione Gentilium, vt Prouinciæ Præsidis iudicaret rem dignam, quæ ad Cæsarem referretur, constat ex Plinio ad Imperatorem illum epistola. Mansit illa consuetudo in posteris: sed apud Monachos potissimum de quorum hymnis matutinis ad galli cantum differit Chrysostomus commentario in 1. ad Timotheum. Christianis quoque habuit, sed proximè à Mamma matre, eorum discipula ac faultrice, Alexander Severus Imperator, quod mane in balneo suo rem diuinam faceret, vt Lampridius refert. Quid ergo mirum. Imperatores Regesque Christianos, fuisse tanquam Præsidis Sapientiæ, matutinos Numinis salutatores adoratoresque? De Theodorico Gothorum Rege scribit Sidonius Apollinaris lib. 1. epist. 2. *Antelucanos suorum Sacerdotum cœtus minimo comitatu expetebat quotidie, & grandi sedulitate venerabatur.* Similia de alijs Principibus nostrorum quæque temporum suis locis opportunè narrauimus.

Itaque ob hæc & eius generis plura Domum Sapientiæ ad Orientem locamus.

(a) lib. 2. belli cap. 7.

ARTICULUS II.

SITUS DOMUS SAPIENTIÆ.

Ad Orientem, est munij Cultoris Sapientie perquam idoneus,

DE Oratione matutinâ & adoratione propria Studiosi Sapientiæ diximus aliqua, sed nunquam dicitur satis pro materiæ amplitudine, & officii necessitate. Illud itaque addatur, orandum illi, non tantum, quod philomela solet, mane in aurora, sub ortum solis, sed etiam converso ad Orientem, seu ad Orientalem mundi plagam vultu. Quod olim facere consueverant Christiani ex Apostolicâ traditione, ut docet S. Basilius (a) & Anastasius Nicænus. (b) Et ideo Tempora quoque sua constituebant ad Orientem, ut tradit B. Isidorus, (c) quod Clemens ab Apostolis etiam manasse scribit. Immo, Lucianus, Hyginus, & Latinus Pacatus (d) idem fecisse Gentiles prodiderunt. Denique Vitruvius, (e) ubi de Sacrarum ædium positione tractat, jubet ædis signum, sive statuam in ara positam occidentem spectare, ut templum adeuntes, & ad altare accedentes spectent Orientem.

At, cur Sapientiæ divina fiduciaris cliens, precum, aut etiam studiorum tempore, ad Orientem se vertat & in eâ plagâ Domum construat? AN quia Ortus mundi pars est nobilior ac honoratior, ideoque adorationi DEI & officijs Sapientis est accommodatior? (f) Ab oriente lux & Sol oritur, & oriens non raro pro luce sumitur: lux autem & Sol imagines quædam sunt DEI sapi-

G 4

entissi-

(a) l. de Spir. S. cap. 27. (b) Q. in SS. q. 18. (c) l. 11. (d) Panegii d Theod. (e) lib. iv. cap. 5. (f) 8. Iustinus lib. question q. 118. S. Dionys. Eccl. hierar. par. 2. cap. 2. S. Cyrill. Cæsaresi. 1. myst.

entissimi, illustrantis omnia sed potissimum intellectus sibi addictorum. Huc spectat antiqua ceremonia baptismalis, ut Diabolo renunciaturus, ante abluitionem, Occidentem versus statueretur sicque positus tertio renunciantis verba proferret; idemque postea Christum D. confessurus ad Orientem conuersus id totidem vicibus faceret. Nimirum, ut Occidens est tenebrarum, ita oriens luminis est hieroglyphicum: immo, fons lucis, indeque illustrationis. AN, quia decet Sapientiae discipulum, Solis etiam illius visibilis, qui invisibilis est symbolum, beneficium agnoscere, cum is ad DEI nutum toti mundo, sed in eo, homini praecipue, & mane vigilianti, lucem, calorem, hilaritatemque oriens adferat, sicque DEO Sapientiae Patri matutinus gratias agat. AN, quia prima Sapientis patria, primaque domus fuit in parte orbis orientali? è qua in Adamo pulsus, & illam continuò contempletur, ad illam suspiret, & cum ad illam redire nequeat, aliam ejusdem denominationis inquirat Paradisum caelestem, sic Daniel faciem ad Templum Ierosolymitanum, ad quod in Babylone exul aspirabat orans conuertebat. AN, ut Christum Sapientiae suae scaturiginem, immò ipsam Sapientiam, in Cruce pendentem veluti cathedra dicentem iugiter ob oculos habeat, & dicta ejus excipiat? Siquidem Christus Crucifixus respiciebat Occidentem; nam dorsum obuertebat Ierosolymae & Orienti, faciem verò conuertebat ad Occidentem. Itaque conuersus ad Orientem, Christum Crucifixum respicit, illique quodammodo occurrit. Sine ergo legat, siue scribat, siue aliquid aliud faciat, Crucifixum Dominum, velut Magistrum Doctoremque unicum suum intuetur. AN, quia, ut Christum ascendentem in caelum, & Judicem inde venturum

(a) Damas. lib. iv. de fide cap. 13. Cyrill. Catech. i. mystach. S. Basil. S. Nyssen. apud Moysen Barcephala lib. de Parad. p. i. cap. 14.

rum, adoret, colat, ac metuat, iudicii futuri memor, ne peccet in Domo Sapientiæ? Certè, Christus ascendens in cælum ad ortum efferebatur, ibique adoratus est à Discipulis, & sic inde venturus est ad iudicium, quem admodum ascendētem, ibidem in cælum conspexerunt Apostoli, juxta illud Zachariæ xiv. *Stabunt pedes ejus in die illa supra montem Olivarum, qui est contra Ierusalem ad Orientem.* Unde honorum omnium cum Davide illud erat votum, *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes eius.* Psalmo cxxxvi.

ADORAMUS ad Orientem, inquit vetus auctor sub Anastasii nomine, *quia Deus est lux vera, eamq; ob causam ad lumen conversi creatum istud, non creatum illud, lumen, sed eius luminis creatorem adoramus, & ex elemento omnium splendidissimum creatorem DEUM veneramur.* Addatur, quod ex Oriente pater fidei nostræ Abraham prodierit. Hinc II. c. xli. *Quis suscitavit ab Oriente iustum vocavit eum, ut sequeretur se?* Vocavit Abrahamum Deus ab Oriente, nempe, Mesopotamia quæ Orientalis est Palæstinae ut sequeretur se: & profecto sequutus est DEUM Abraham vocantem cæca obedientia, *nesciens quo iret,* ut Paulus loquitur ad Hebræos xi. optima imago cultoris Sapientiæ. Nec malè, S. Hieronymus, Cyrillus, Procopius, per Justum accipiunt Christum, qui à DEO hominibus est datus, quasi Sol quidam Iustitiæ ac Sapientiæ oriens in Oriente. Quemadmodum enim Sol Oriens mundum illustrat ac vivificat, sic Christus secundum Zachariæ vaticinium, *visitavit nos oriens ex alto Zachar. vi. 12.* & illustravit oriente luce divina, ad quod nobis eum oriri fecit Pater æternus. Quare inter propria Christi nomina est etiam Oriens. Illud quoque non omittatur, inter filios Jacobi Judam tabernaculum suum ad Orientem fixisse Num. 2. ut filiorum dignissimus, & Christiani populi figura illustris. Istud etiam in ceremonialibus veteris legis fuisse, ut

Sacer

Sacerdos tolleret de sanguine vituli, & aspergeret septies contra propitiatorium ad Orientem, ut est in leuitico. cap. xvi. Denique; ab Oriente profiliunt radii solares, corporibus humanis, plantis, domibus, quàm aliunde salubriores. Unde in Oriente plantatus fuit Hortus salubritatis, vitæ, ac voluptatis. Quid mirum, quod ad Orientem construamus Domum Sapientiæ, in qua perpetuo sit Aurora musis amica, & apta studiis Sapien-

A R T I C V L V S III.

SITUS DOMUS SAPIENTIÆ

*Ad Orientem, ingenii ad Sapien-
tiæ culturam accommodati
iudicium habet, vel spem prabet:*

INGENIA quidem multa præstantia ac præclarissimæ Orbis dedit Græcia, & Græciæ ocellus Athenæ, tum Italia, & hujus corculum Roma: sed si Herodiano fide ad Orientem omnes ferè mortales sunt ingeniis accer- mi. Quod insinuat in Divinis paginis libro Regum tertio capite quarto, ubi de prærogativâ Sapientiæ Solomonis per comparisonem: *Præcedebat Sapien- tiam omnium Orientalium*: ac si jam laudandum diceremus, præcedit subtilitate ingenii & speculatione altitudine omnes Hispanos. An fortasse id Orientalibus adscribendum quod propius à Sole absint: ut quædam opinantur, sicque magis excoctum habeant sanguinem, unde spiritus subtiliores, quibus Occidentales destituantur. Acute sane Dido, & ex hac persuasio- ad Legatum Æneæ:

*Non obtusa adeò gestamus pectora Pœni.
Nec tam aversus equos Tyriâ Sol jungit ab urbe.*

Quan-

Quantum autem superent aliarum regionum mortales, in Oriente nati educatique, præter alia, ostendunt rerum plurimarum inventiones, quæ ad artes & scientias pertinent, atque excellentius quoddam ingenium requirunt, in Oriente factæ. Oriens primos fabros & malleatores in cuncta opera æris & ferri dedit, Genesis IV, celebratur eo titulo Tubalcain inventor artis fabrilis. Oriens primos citharædos, ac musicos protulit, quorum princeps Iubal, *pater canentium cithara & organo* Genesis IV, id est, inventor & auctor organi & citharæ, unde à Jubal, qui fuit jubilosus, jucundus, & jovialis, venisse nomen *Iubilum*, & verbum *Iubilo*, etiam ad Latinos, putant aliqui. Oriens primos navium, verbium, turrium artifices, & artificum magistros in lucem edidit, & prouexit, Quod majus est, Oriens primas litteras, quibus nihil magis admirandum, nihil magis necessarium, nihil magis jucundum Sapienciam colentibus accedere potuit, earumque inventorem orbi submisit. Is fuit Enoch, Sapienciæ, si quis alius, alumnus, *qui ambulavit cum Deo: Gen. v. 22.* Nunquam à diluculo ad tenebras, nunquam in tenebris ipsis à DEO avulsus, Deum semper præsentem pro oculis habens; cum Deo, ut ejus Sacerdos, assidue precibus, sacrificiis, sacrisque actionibus agens, illi per omnia obsequens, cum illo colloquens, ilius opem continuo implorans. Illum litteras invenisse plui morrum est assertio: scripsisse autem Divina quædam, est certum ex iis, quæ citat Judas Apostolus in sua epistola; quamvis ejus liber interierit, Si quidem ille, quem viderunt S, Hieronymus, Augustinus, Origenes Tertullianus supposititius indicatur & apocryphus. Oriens Magiam naturalem, licitam, bonamque docuit. Et sane, Christo nato Magi ab Oriente venerunt primi Sapienciæ incarnatæ adoratores, & huma-

ni generis ad Redemptorem omnium legati. Denique Adam & Eva ingeniosissimi & rerum omnium peritissimi nati fuerunt in Oriente. Videte qualem Situm regiae suae elegerit SAPIENTIA.

ARTICULUS IV.

SITUS DOMUS SAPIENTIAE

Ad Orientem, felicitatem portendit.

EX Situs Domus Sapientiae, eam ingredientibus, ibique sacris operantibus (nam & Templum est) felicitia omnia spondere ausim, veterum sequutus placita, Siquidem Oriens, mundi pars dextera censetur, & ita illam habet Philosophus, probatque, quia inde motus initium, Dextera autem felicitatis est symbolum. Ad felicitatem suam referebat quidam aviculæ ad dextram volatum.

Evenient, dedit ipse mihi modo signa futuri

Phæbus & à leva dextra volavit avis.

Superstitiosum hoc, non istud, quod mandabat suis piscatoribus Christus Ioan. xxi. 6. *Mittite in dexteram navigii rete, & invenietis:* respondit eventus, *Miserunt enim, & iam non valebant illud trahere pro multitudine piscium.* Dextera in sacris Christianis vitæ æternæ significationem habet: *Delectationes in dextra tua usq; in finem:* cantabat David. *Psal. xv. 10.* In iudicio extremo destinati ad vitam æternam, boni dexteram, addicendi pœnis sempiternis sinistram Christi occupabunt *Matt. xxv. Vias quæ à dexteris sunt, novit,* id est approbat, & remunerat Dominus. *Proverbior. 17.* Et sane veteres Theologi eam inesse vim in Dei

dex-

dextera intellexerunt, vnde pulchra, grata, lætaque omnia provenirent. Hoc indicat toties nominata in divinis libris Dextera felicitatis index. *A dexteris est mihi ne commovear.* (a) *Dextera tua suscepit me.* (b) *Brachium eorum non salvavit eos, sed dextera tua* (c) *Astitit regina à dextris tuis* (d) *Exaltetur dextera tua.* (e) *Adstitit à dextra pauperis* (f) *Dextera Domini fecit virtutem. Dextera Domini excitavit.* (g) *Longitudo dierum in dextra ejus.* (h) Regnum quibusdā spondere visus Oriens, quod multis imperiis regnisque splendidissimis claruerit. Ad Regnum aspirat Sapientiæ Amator; sed non, quod est de hoc mundo, regnum fragile, breve, finiendum; verum ad alterius vitæ, constans, immobile, sempiternum.

(a) Psal. xv. 6. (b) Psal. xvii. 36. (c) Psal. XLIII. 4 (d) Pl. XLIV. 10. (e) Psal. LXXXVIII. 14. (f) Pl. CVIII. 31. (g) Pl. CXVII. 16. 17. (h) Prov. III. 16.

ARTICULUS V.

SITUS DOMUS SAPIENTIÆ.

*Ad Orientem, deliciarum, divitiarumq; abundantiam,
& bonum omne pollicetur.*

ORIENS abundat deliciis, quarum abundantiam in Domo Sapientiæ consideramus, non corporalium, sed spiritualium, argumento tamen sumpto, & analogia ducti à corporalibus, quibus gaudet Orientis regio ob pinguem fertilemque tellurem. Odores & aromata, quæ iucundissimè sensus afficiunt, & conducunt ad sanitatem: myrra, thus, cinnamomum, piper & ejus generis plurima unde copiosius ad alias mundi plagas appor-
tan-

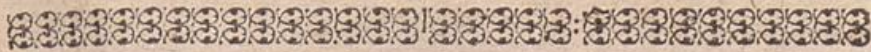
rantur, quàm ex Oriente, ubi vis Solis est efficacior? verum est, alibi etiam provenire aromata nonnulla, sed nullibi tanta copiâ, tam què fragrantia, quàm in Oriente, tum è soli, tum è cæli constitutione: Siquidem signa cæli orientalia, fortiora censentur, quia ignea & prima. Persarum orientalium eæ fuerunt delicia, ut Alexandrû antequam lustraret Orientem invictissimum militem, & ad durissima toleranda assuetum, enervaverint, & victorem orbis victis penè subjecerint, ut Capuanæ amœnitates ferum antea atrocem què Annibalem. Sed nihil magis hoc confirmat, quam quod DEUS delitiosissimum hortum voluptatis plantaverit in plagâ Orientali Eden, qui locus aptissimus videri potuit, quia delitiosissimus, & omni genere voluptatum affluens: Immo, ipsum nomen *Eden* (a) delicias sonare, auctor est eruditissimus Masius: vnde Græcos suum *ἡδονή* formasse sunt qui putant.

In eodem Situ Deliciis sunt conjunctæ Divitiæ. Unde enim lapides pretiosi, vnde aurum, unde effodiuntur opes irritamenta malorum uberius, quam in Oriente? Unde aduchuntur leones, elephanti, tigres, aliæque vestitatis ac feritatis ejusdem belluæ: quæ nobis visæ voluptati sunt, magistris suis & formatoribus maximo lucro: unde rara ideo què cara & preciosa absque numero: ex Oriente. Denique, ut ab Aquilone panditur omne malum Jeremiæ I. ita fere ab Oriente omne bonum. An fortasse idcirco CHRISTUS Dominus, qui solus BONUS, & quia DEUS, OMNE BONUM, in Litteris divinus nominatur ORIENS? *Visitavit nos Oriens ex alto, Lucæ I. Ecce vir Oriens nomen eius. Zacharia VI. cujus justitiæ, & Sapientiæ lumine, nostræ injustitiæ ac inscitæ nox illustratur. Ave ô Oriens, Ave. Orere nobis, ad orientem*

Sa-

(a) *Eden delicia Andr. Masius ad Barcepham de Paradiso. par. I. c. 16*

Sapientia Domum ædificantibus. Orere, & illuminare omnes, qui in tenebris & in umbra mortis commorantur.!

NOTÆ.

§ I ORATIO ad Orientem.] Jacob Patriarcha Genesis XLVII. 31. moriturus adoravit DEUM conversus ad lectuli caput. Quare? quia illud erat ad Orientem, quo se vertere solent adorantes: & cujus rei causa altaria ad Orientem extruuntur. Lyranus addit, quia caput lecti erat versus terram promissam, ad quam orantes se convertent, cum extra illam erant, ut constat Daniel, VI. 10. & lib. III. Reg. VII. 44. *Abulensis*, in Genes. XLVII. *Ribera* in Epist. ad Hebr. cap. XI. Numeror. II. in distributione castrorum duodecim Tribuum, præscribitur: *Ad Orientem Iudas figet tentoria.* Cur? An quia Oriens est locus dignissimus, qui debebatur Judæ Principum eminentissimo? An quia ex Iuda ortus est Christus, cujus nomen Oriens?

§. 12. ESSENI.] De his accuratè Nicolaus Serarius lib. 3. Trihæresum, ubi eorum disciplinam, mores, & cum his connexa explicat. De oratione ad ortum Solis hæc habet ex Josepho Priusquam Sol oriatur profani quidquam loqui nihil audent, sed patrias quasdam ad Solem ipsum preces dicunt, veluti supplicantes, ut oriatur verum. Essenos non vere ac propriè Solem præcatos, sed solum Solis auctorem ac moderatorem DEUM, Serarius bene sentit: hymnos tamen quosdam dixisse, in quibus per prosopopœiam Solem, ut felix faustusque oriretur omnibus appellarent, ad eum modum quo Danielis tertio sancti tres pueri *Benedicite Sol & Luna Domino*, ac David. Psal. CXLVIII. *Laudate eum Sol & Luna.* Aut verò ad Solem preces dicere non fuit aliud, quam versus Orientem precari, seu converso ad solem vultu. Fieri etiam potuit, ut è materiato Sole mentem sustulerint alius ad verum æternumque Solem, qui est DEUS. Quomodo canit Ecclesia.

Lux lucis & fons luminis. Dies diem illuminans.

Verusq; Sol illabere, Micans nitore perpeti.

Gentiles solebant Diis primam horam nunciare, quasi iis matutinae, & primæ salutationes essent gratissimæ. Idem fores principum mane obsidebant, ut egredientibus obviam prodirent, ac salu-

salutem precarentur. Quod multis exemplis firmat Pineda Job xxxi. 36. num. 9. S. Hieronymus de quibusdam, quos Ezechiel cap. viii. arguit: Adorabant ortum Solis, eo quod contempto Domino, id est, creatore adorarent Solem, id est, Domini creaturam. Inter quos fortasse recensendus Pythagoras, qui Solem, Lunam, alstraque cetera Deos autumabat, ut habet Laertius. Nonnulli rudes Christiani ac Priscillianistæ hæretici Solem orientem adorabant, quos redarguit S. Leo Sermone vii. de Nat. D. De talibus, inquit, *instituta* (Priscillianistarum videlicet) *illa etiam generatur impietas, ut Sol inchoatione diurna lucis exurgens à quibusdam insipientioribus de locis eminentioribus adoretur. Quod nonnulli etiam Christiani adeo religiose se facere putant, ut priusquam ad B. Petri Basilicam, quæ uni DEO vivo & vero est dedicata perveniant, superatis gradibus, quibus ad suggestum aræ superioris ascenditur, conversi corpore ad nascentem se Solem deflectant. & curvatis cervicibus in honorem se splendidi orbis inclinent. Quod fieri partim ignorantia vitio, partim paganitatis spiritu multum tabescimus & dolemus. Quia etsi quidam forte creatorem potius pulcri luminis, quam ipsum lumen, quod est Creatura, venerantur, abstinendum tamen est ab huius modi specu officii. Hæc S. Pontifex anxie, ne quid commune cum Priscillianistis, atque Gentilibus haberent fideles. Consule Baronium tom. i. Annal. Eccl. Anno Christi 58. num. 86.*

§. III. AVES diluculo cantillant ac Philomela nominatim suavissima sua melodia Solem prævenit, ac venientem quasi allicit, & salutatur. Sic fideles mane Solem justitiæ suis hymnis ac precibus salutent Sacerdotes maxime ut volucres cæli, & auroræ Philomelæ, sed & Cicadæ noctium; ut Eustochio commendat S. Hieronymus, & ut talis sit, desiderat: nimirum, orans adoransque Deum *dormiens atque consurgens, ut habetur Deuteronomii vi. 7. id est, dum cubitum concedis, seu cubas, & summo mane surgis.*

(:)

SER-

SERMO III.

DOMVS SAPIENTIÆ.

Sensu Grammatico, Litterali, Historico,

TRICLINIUM.

Sapientia edificavit sibi Domum: excidit columnas septem
Proverb. IX, 1.

ARTICULUS I.

TRICLINIUM. REFECTORIUM. COENACULUM.

 T DOMUS, quam ædificasse dicitur SAPIENTIA, habeatur exacta notitia, necessariò examinandum est, quid per Domum Sapientiæ intelligatur? Sic enim ad quæstionem, An sit? & Ubi sit? si alicubi est, atque Ubi extrui debeat; si fortasse in alicujus fundo nondum sit erecta, facilius, & sine ambagibus respondebitur. Sunt autem variæ diversorum Sapientum de hac Domo sententiæ, quas compendio referam, ut ad illam, quam uberius declarabo deinceps pronior fiat aditus Principiò itaque, si litteram spectemus, sive sensum litteralem, qui fundamentum esse debet reliquorum subsequentiũ, haud malè sentiunt, qui arbitrantur, GRAMMATICÆ, sive litteraliter, DOMUM SAPIENTIÆ designare, non integrum aliquod ædificiũ, suis cum contignationibus, aulis, cubiculis, cellis, conclavibus, horreis, similibusque receptaculis, quæ juncta parietibus, sub uno tecto DOMUS La-

Prima Pars.

H

ti-

tinis dicuntur, vel *Ædes*, sed certam quandam ædium partem. Quam verò illam? Quæ sumendo cibo, & celebrando convivio destinata, olim *Triclinium* dicebatur à tribus discubitoriis lectis mensam cingentibus, ita stratori pueroque à poculis quartum mensæ latus esse liberum, ac reliquum: nunc, à reficiendo cibus corporis *Refectorium* nominatur apud Religiosos. In eo ferè tres mensæ sternuntur, vel, si plures, tria tantum domus latera occupant, Itaque sensus est: *Sapientia edificavit sibi Domum*, id est, aptavit amplissimum *Triclinium*, ad instituendum lautissimum convivium, ad quod sibi dedit devotosque asseclas, ac suis studiosos invitet, ut in eo suam nempe *Sapientiæ* ferculis, quæ sunt dogmata, monita, præcepta benè vivendi, & salutis consequenda auditores suos erudiat, hospitesque exhilaret cum festu.

QUIA enim paullò ante Salomò, quod observat *Ceteranus*, & *Jansenius*, descripsit illecebras ac domum convivii, à meretrice, id est lasciviâ, seu voluptate apparatus, ad quam illa juvenem nitidum & ingeniosum invitavit, ut perverteret, ac in exitium præcipitaret, idcirco ut eidem benè consulat, & abductum à fallacissimæ meretriculæ Voluptatis deliciis, transferat ad studium *Sapientiæ*, inducit *Sapientiam* adornantem aliud *Triclinium*, & instituta comparatione, *Triclinio* ac convivio Voluptatis opponit, & anteponit *Domum* convivii, ut *Triclinium* à *Sapientia* extractum, veris que institutum deliciis. Sequitur invitatio, non unius tantum illius *Juvenis*, sed omnium illi similium. Nam mox mittit ancillas suas, ut vocaret ad arcem & ad mœnia Civitatis, quam *Sapientia* inhabitat. *Si quis est parvulus veniat ad me, Et insipientibus loquuta est. Venite, comedite panem meum, bibite vinum, quod miscui vobis. Relinquitte infantiam & viri-*

bulate per vias prudentie, Quibus omnes conatur à meretrice Voluptate avocare, & ad sui amorem, studiumque ac per hoc ad animæ salutem procurandam, verarum cultu virtutum, traducere. Accedit, quod Salomon toto illo libro Proverbiorum Sapientiam inducat, per fictionem personæ Oratoribus usitatam, differentem coram suis graviter simul ac jucunde, de omni pene virtutum argumento, parabolice, ænigmaticè, allegorice. Quo circa, ut tot dissertationum initium venustè daret, commodius facere non potuit, quàm designare locum, eumque delineare, ac depingere, in quo illæ sunt habitæ.

ARTICULUS II.

DISSERTATIONES CONVIVIALES.

Mos Hebræorum in Tricliniis convivando differere, moraliter, parabolicè, ænigmaticè.

OBSERVO. Solitos fuisse Hebræos à majoribus suis in lege DEI versatis benè eruditos, convivia sua condire, non inanibus fabulamentis, non scurrilibus sarcasmis, non absencium detractionibus, non mutuis præsentium insectationibus, non verborum pugnis, aut verberum: non murmurationibus de præsentium rerum statu, non querelis de Imperatore, Rege, Principe aut Magistratu civili, vel Ecclesiastico, non infamationibus hominum DEO SACRATORUM, non criminum, quæ audita de aliis, vel visa narrationibus, non priorum, sive veterum, sive fictorum gloriationibus: non inconditis clamoribus, velut puerorum, non immodicis cachinnis, ut insanientium, non acerbis concertationibus, tanquam

ganeonum: multo minus juramentis, blasphemis, De-
monum ac dirarum imprecationibus. Quæ, & his ge-
mina, prò dolor! hoc tempore, sunt apud plerosque con-
viviorum condimenta. Ut iis interesse pigeat pudeat
que hominem mandatorum divinorum amantem, nec
salutis suæ prodigum. An fortasse, idcirco S. Augustinus
imitatus S. Ambrosium, invitatus in suâ patria, ire recu-
sabat ad convivium? Sic narrat Possidonius in vita,
cap. 27. At, ut aiebam, OBSERVO. Consueffe Hebra-
os suis in tricliniis, tanquam Sapientiæ gymnasiis con-
vivia condire ad mores accommendatis præceptis, a-
cutis, vellicantibusque sententiis, parabolicis gnomis
problematis elegantibus, ænigmatis, griphis, & simili-
bus intricatis implicitisque sermonibus; quibus inter
conferendo, & nunc proponendo, nunc respondendo
nunc aliquid ingerendo, nunc opponendo, nunc, quod
dictum erat, roborando, nunc novi aliquid commin-
cendo, suavissime tempus traducebant.

ERAT autem istiusmodi sermonum genus, si lubet ac-
curatius dividere, triplex. *Primum* continebat Præcepta
moralia. *Alterum*, sententias acutas, argutasque, & dictæ
ingenium exacuentia. *Tertium*, ænigmata, &, quæ eo-
dem referri possent, eruditæ mentis fictiones. De pri-
mo genere accuratè præcipit Ecclesiasticus capite xxxiii
à versiculo iv. vbi moratos sermones in conviviis ha-
beri debere edicit: sententias autem morales, gravesque
& dicere, & audire vicissim, modeste proferendo, &
patienter excipiendo suadet: denique, modum ordi-
nemque servandum, ne sequatur confusio præscribit.
*Loquere, inquit, major natu: decet enim te primum verbum de-
ligenti scientia.* Pergit deinde serie continuata metho-
dum complectens jucundè differendi ac utiliter inter
epulas, monens, ne impediatur exhilarans musica. De
gene-

Genere altero, quod continet acutas falsasque sententias nonnulla proponit Salomon Proverbiorum xxiii. Ubi appellat illas *Pulchros sermones* : & inter reliqua dat hoc præceptum : *Ne comedas cum homine invido, neque desideres cibos eius : quoniam in similitudinem arioli, & conjectoris estimat, quod ignorat, cibos, quos comederas, evomes : & perdes pulchros sermones tuos.* Sensus præceptionis est: Non esse epulandum cum homine, quem torquet invidia, quod is quamvis stupidus & ignarus, si dicatur quidpiam acutum & ingeniosum, haud secus ac si penetraret singula, de iis desierat, atque instar arioli, multa effutiat inepta & inania. Atque ita fit, ut doctus & prudens eruditos sermones suos, tanquam margaritas ante porcicos projiciat, nullum inde fructum ferens. Terti generis exemplum illustre est in historia Sampsonis, Judicum xiv. Ubi intra septem convivii nuptialis dies, Philisthæis proposuit problema, siue ænigma, vel griphum illum edisserendum, *De comedente exiit cibus & de forti egressa est dulcedo.*

ARTICULUS. III.

SENTENTIÆ EPULARES FESTIVÆ.

Mos Græcorum, Latinorum, aliarumq; Gentium, in Tricliniis inter epulas proferendi sententias festivas & ingeniosas.

NON tantum apud Hæbræos fuit in usu differere in conviviiis, sermonibus elegantibus & obscuris, verum idem mos obtinuit apud Græcos, & Latinos, immò, in omnibus bene institutis Rebus publicis. De Græcis satis constat ex Athenæo, qui volumen integrum scripsit de *Dipnosciphistis*, id est, *Cænis Sapientum*: in

H 3

quo

quo liber decimus penè totus est de convivalibus problematis, quæstiunculis, parabolis, proponendis, declarandis, definiendis. Cur autem id facerent antiquissimi illi Sophi, ita declarat, originem indicando: *In sita à natura omnibus hominibus scientia cupiditas effecit, ut etiam inter epulas aliquid Sapientes aut docerent, aut dicerent libenter, aut didicisse se ostenderent.* Plutarchus quoque scripturus Symposiacalibro primo questione prima variis utitur argumentis, ut persuadeat, inter epulas esse philosophandum, nempe, haud morosè ac tetricè, sed jucundè acuta lepidis miscendo, & urbana academicis. Ut fecisse Socratem memorant. Unde Socratici sermones, quibus convivæ, & se oblectabant, & ingenium acuebant. Clare Plinius junior libro tertio epistola duodecima. *Ad cenam sed jam paciscor: sit expedita, sit parca. Socraticis tamen sermonibus abundet.* Platonis etiam num legitur Dialogus, in quo de amore inter convivas in triclinio disceptatur. Unde convivii Platonici nomen. Eiusdem Philosophi sermones convivales celebrantur. Conqueritur autem serio Macrobius lib. 7. Satur. cap. 1. quod paulatim Philosophia à Tricliniis conviviisque exularit, ex quo factum, ut alumnæ etiam ejus emanerint: Honestas nimirum, & modestia; nec minus cum Sobrietate Pietas. *Quam habuerim, inquit, dixerim minus venerabilem?* Addit: Ita fit, ut ab hujusmodi cætibus relegatus matronarum talium confessus, libertas conviviorum solis concubinis, id est, vitiiis & criminibus addicatur. Eiusdem scriptoris est illud: *Non minus, quam dulcedo vini, hilarant verba convivium.* Et, *Crateri liquoris ad latitiam nati adhibenda non modo Nympharum, sed musarum quoque admistione temperies.*

DE Latinis testis est Quintilianus lib. 1. Inst. & ante illum M. Tullius, tum Tusculanarum quæstionum primo

tum

tum libello de senectute, ubi laudat Romanos, quod ac-
 cubationem epularem, quia amicorum & vitæ conjun-
 ctionem habeat Convivium nominarunt melius quam
 Græci, qui hoc idem, tum computationem, tum conce-
 nationem vocant, ut quod in eo genere minimum est,
 id maxime probare videantur. Quare epistola ad Pætum
*Sapientius, inquit, nos quam Græci: illi Symposia aut syndeip-
 na, i. e. computationes, aut concenationes: nos Convivia, quia
 tum maxime simul vivitur.* Quod dicit Cicero de Græcis,
 idem dicere potuisset de Hebræis, si nomen spectes: nam
 apud hos in usu est, *Domus vini*, aut *computationis*, loco con-
 vivii. Sic Ecclesiastæ VII ubi interpret, Latinus legit:
Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii, He-
 braicè est *בֵּית הַשֵּׂכֶרֶת* *beth mischtheb, domum vini*, A-
 rabicus vertit, *computationis*: Græci reddunt *δίκην πότυ*
 Pollux nominat *συμπεποτικὸν χώριον, συμπόσιον*, quod com-
 munitè computationem, aliquando tamen denomi-
 nat & significat locum convivii. Itaque à bibendo tam
 Græcum quam Hebræum vocabulum est desumptum:
 sicut ab edendo eodem quidam derivarunt: nempe, quod
 in eâ sacrificantes edere consueverunt, ut scribit Servius.
 Constat igitur, Latinos quoque morem habuisse in
 conviviis sermocinatione jucundâ, & ingeniosis dictis
 hospites & recreare & erudire. Eodem fine viros do-
 ctos adhibebant magnates, immò Imperatores. Cum
 inter suos conviuaretur Alexander Imperator, aut Ul-
 pianum, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fa-
 bulas litteratas, quibus se recte dici dicebat et pasci, ut re-
 fert Lampridius. Causas ejus moris habent Macrobi-
 us, Plutarchus, Athenæus, Gellius. Universalis est illa,
 ut quando corpus suis reficitur ac recreatur epulis, animo
 non desint propriæ. Pretareâ, ut vini ac epularum licen-
 tia compeſcatur docendi, discendi que freno, & quid-

piam dignum doctis auribus proferendi cura. Adhuc, ut jucundius instilletur morum doctrina, & quæ sunt e-
jus generis alia: eadem verò tenacius etiam hæreant, quæ
animadvertimus fieri tempore convivii moderati cum
animus est hilarior: & refectio temperanter peracta.
An fortasse idcirco cælestis Magister noster, & in ultima
Cœnâ, ac Sacro illo suo convivio, & post illud longum
habuit ad discipulos suos sermonem, & suavissimam de
caritate dissertationem sententiis pulcherrimis plenissimam.

SED quoniam non est omnium, quamvis Sipientium,
apte disserere inter paropsides & pocula; & non nisi
paucorum eruditione excellentium, confingere ænig-
mata, proponere parabolas, inducere problemata, in-
troducta est apud Christianos postmodum, & quidem
apud Religiosos in cœnobiis, monasteriis, collegiis ubi-
bique; apud Principes maxime Ecclesiasticos, alicubi
denique apud viros doctos gravesque domicilio iun-
ctos, multis in locis, lectio tricliniaria ad mensam, e-
Scripturis divinis, Patribus, historia varia, similibusque
libris. Quam mirificè commendant Sancti Basilus (a)
& Augustinus. (b) fructum inde quem decerpant viri re-
ligiosi non satis de prædicare possunt. Imitentur alii. Sa-
alterius forte exemplo vellent. accipiant. Carolus V
Principem, Regem, Imperatorem, adhibuisse lectio-
nem mensæ, eaque delectatum, & profecisse, referunt
ævi superioris historici.

SED desiderat fortasse quispiam paradigma aliquo
dissertationis convivialis, in quâ more veteri de senten-
tiis istiusmodi fuerit actitatum. Non occurrit sane
commodatius illo, quod est apud Plutarchum in con-
vivio septem Græciæ Sapientum à quibus fuit discipu-
tum de Domo ipsa Sapientiæ, quid magis proprium

(a) Regul. brevi Reg. 130. (b) Epist. 109.

nostro instituto? Sed per Domum intellige, non tam ædificium, constans ex parietibus & tecto imposito, quàm, quæ in illo est. familiam, ejusque constitutionem & Sapietem œconomiam: de qua ita censuerunt Sophi illi sententiis in diversa vergentibus, Et quidem primus Solon dicebat, *Ea mihi optima videtur Domus ubi res est neque iniuste parta; neque in ea conservanda, diffidentia vel insumenda pœnitentia est locus.* Bias. *In quâ Dominus sua sponte talem se gerit, qualem foris propter leges.* Thales. *In quâ plurimum ocii Domino conceditur.* Cleobulus. *In quâ plures sunt, qui diligant, quàm qui metuant Dominum.* Pittacus *In qua neque desiderantur necessaria, neque requiruntur supervacanea.* Chilon. *Maxime oportet Domum urbi, quæ sub Rege est, similem esse.* Adjecit autem Licurgum, cuiusdam, qui populare imperium Sparta instituere ipsum iubebat, respondisse, *Prius tu hoc Domui tue facito.*

ARTICVLVS IV.

DOMVS SAPIENTIÆ.

Descriptio à Salomone facta Triclinio accommodatur.

ITA QUE ut ad caput disputationis nostræ recurramus, per Domum Sapientiæ, Sensu Grammaticali, seu secundum litteram, recte intelligitur Triclinium, ad quod Sapiencia sui studiosos, & uel jam, vel postea futuros discipulos invitat, ut in eo, tanquam cum sibi optatissimis, carissimisque hospitibus differat, iisque moralia sua præcepta, acutas argutasque sententias ingeniosa ænigmata, jucundas parabolas. dum mensæ accumbunt, communicet: talibus enim scætet ab illo potissimum lo-

co Proverbiorum liber. Et sanè, quæcunque Salomon, dum describit Domum Sapientia, commemorat belle Triclinio conveniunt. Imprimis rectè dicitur Triclinium *Domus*, Hebræorū more, secundū illorum idioma, quo locus quilibet ad comorādum idoneus. vocatur *Domus*. Sic canticorum II. inquit Sponsa: *Introduxit me rex in cellam vinariam*, Hebraicè est, *In domū vini*; nempe in cænaculum, ubi apparatus erat nuptiale symposium. Ecclesiastici VII. *Melius est ire ad Domum luctus* (Syrus flendi) *quàm ad Domum convivii*. Litterali sensu, *Domus luctus*, & *Domus convivii* significare existimantur ab erudito interprete, in iisdem ædibus & sub eodem tecto diversi conclavia, sive loca, ex quibus unum destinatum erat jejuniis, pœnitentiæ, luctui; alterum convivio, & hilaritati. Quasi dicat Sapientia Doctor: *Melius, hoc est, profectio tui, si te Sapientia studio addixeris, magis est conveniens, tibi que utilius, si conferas te ad conclave luctus ac jejuniis deputatum, quàm ad cænaculum splendidè epulis instructum*. Religiosus diceret: *Melius est ire ad cellam, quàm ad aream; ad Sacrarium, quàm ad refectorium; ad domum capituli, quàm ad domum colloqui*. Habuisse autem Hebræos in suis ædibus, & Reges in palatiis, loca quædam remotiora, & domesticis haud pervia, quæ magis fuerint tenebricosa, quàm reliqua domus habitacula, ideoque ad secessum, tempore luctus destinata videtur colligi, et illo secundo Regum XII. Ubi scribitur de Davide pro puero sibi dilectissimo agrotante apud Deum suppliciter agente, quod jejunaverit, & ingressus seorsim jacuerit super terram: nimirum, quod ad secessum luctui destinatum, se contulerit, ibique solitarius hæserit. *Adiculam* vocabant olim Latini, quæ erat cellula in ædibus. *In adiculam seorsum isthac eat, iube a jebat* quidam apud Comicum

micu
fereb
mus
parat
(a) ad
appel
Trich

IT
& De
mus r
depir
dici p
TITI
ad Po
nubent
videan
na: nup
Attenu
tiones
fatuta
omnia
sunt in
sunt pr
calciat
boli por
ulteri
luctus
correct
aliquid
Alibi i
Domu

(a) li
(e) Ho

micum

micum. Iidem dictionem τῶν οἰκῶν, ad domus partem referrebant: & οἶκος, ac Latinis elementis, œcos, à quo œconomus, significat illud domus habitaculum, in quo viri separatim à fœminis epulabantur, ut constat ex Vitruvio (a) ac Plinio. (b) Græci autem sine addito, οἶκος, domus appellabant Cœnationes, ut Ciaconius observat in Triclinio Romano.

ITAQUE, sub eodem tecto esse potuit Domus luctus, & Domus Convivii, Domus fletus, & Domus risus; Domus mœroris, & Domus tripudii. Utramque graphicè depingit S. Chrysostomus, & sibi illas opponit, ut una dici possit DOMUS SAPIENTIÆ, altera, DOMUS STULTITIÆ. Audite facundissimum Oratorem, homil LXII. ad Popul. Si vultis, duas Domus describamus: hanc quidem nubentium, hanc verò lugentium: mente utramque ingrediamur: videamus, utra melior. Invenietur lugubris, SAPIENTIÆ plena: nuptialis plena STULTITIÆ (in Græco est, confusionis.) Attende turpia verba, in compositos risus, in compositiores loquutiones: & vestis & incessus deformitate est plenus: verba multa fatuitatis, & STULTITIÆ plena, & aliud omnino nihil: risus omnia & derisio, quæ sunt illic. Non nuptias dico, absit? sed quæ sunt in nuptiis. Tunc natura debacchatur, bruta pro hominibus sunt presentes. Hi quidem, ut equi hinnunt: hi autem, ut asini calcitrant: multa effusio, nihil studiosum, generosum nihil. Diaboli pompa, cymbala, & tibiæ, & cantica fornicationis, & adulteri plena. At non ita in DOMO SAPIENTIÆ, Quæ est luctus, ubi omnia composita, multa requies, silentium multum, correctio multa, inordinatum nihil. nihil in compositum. Siquis aliquid loquutus fuerit, omnia sunt verba Philosophiæ plena. Alibi idem summus Orator (c) Domum luctus, quæ est Domus Sapientiæ, docet esse Religiosorum domicilium

um

(a) lib. vi. cap. 5. & 6. (b) lib. vi. cap. 25.

(c) Hom. xiv. in 1. ad Timoth.

um, ubi est jugis meditatio mortis, cinis, cilicium, solitudo, jejunia, chaumenia, luctus sine risu. Iterum differens coram Populo (a) Verè, inquiebat, Domus luctus est Monasterium ubi saccus & cinis, & solitudo: ubi risu non est, neque secularium turbela negotiorum. Ubi jejunium, & stratum humi cubile: omnia pura à nidore cruoribus, tumultu, perturbatione & vexatione. Portus est tranquillus: in quo sunt tanquam faces in excelso loco, ut procul adventantibus luceant, & ad portum perducant. In portu sedentes sunt securi omnes; absque metu naufragii tam ipsi, quam quos ad se trahunt, quosque non permittunt versari in tenebris. Ad eos absque hospitare, accede, sanctos illorum tange pedes: multo namque honestius est, illorum pedestangere, quam meliorum caput. Denique Domum luctus vocat omnem locum ubi jacet mortuus. Dionysius Carthusianus templum, ubi fit sermo de novissimis.

At S. Hieronymus, Domum luctus interpretatur exequias funeris, aut in qua apparatus pompa funebris, quae duci solet à domo defuncti, & perducitur ad locum sepulchri: *Infernus domus mea est*, aiebat Patiens cap. xvii. ambulans ad tumulum: utrique convenire potest Domus luctus. Quid mirum, cum Hebraei locum omnem, quod quid recipitur, cellam, stabulum, cubiculum, immò et omne, quia receptaculum, Domum appellent, sic Bethlehem *Domus panis* est dicta: an fortasse eo loquendi modo, quo Sicilia horreum, granarium, aut cella penuriam Romanæ Reipublicæ? Immo, odorum aromaticorum pyxidulæ apud illos domus nomen habent. Ita illud Psal. xlv. (a) *Myrrha & gutta & casia à vestimentis, à domibus eburneis*, interpretantur plurimi: Ut sit se-

(a) Homil. lxx. ad Popul. item homil. xv. ad Popul.

(b) Psal. xlv. 9. Campensis Jansenius Crucius Arias. Olearius Lyranus Janicicola Arguanus.

ſus; circumfers tecum eburneas capſulas plenas odora-
 mentorum; e quibus mira ſuavitas in omnem partem
 diffunditur. Non eſt igitur inſolens, per Domum Sapi-
 entiaſignificari in regia Imperatricis illius Triclinium,
 quod Romanis etiam Diata, Cœnatio, & Cœnacu-
 lum dicebatur, locus ad cœnandum, ſeu ſumendum ci-
 bum idoneus: nam & prandere inibi ſolitos reperio.

ARTICULUS V.

COLUMNÆ SEPTEM

In Domo Sapiencie, quâ Triclinio.

QUOD ſubjungitur à Salomone, *excidit columnas ſeptem*
 quod Septuaginta legunt, *ſubdidit Syrus, erexit;*
 Chaldæus, *Statuit in eâ;* Arabicus, *ſecit eam inniti ſeptem*
columnis, non eſt alienum à Triclinii, ſeu Cœnaculi archi-
tecturâ: ſive per ſeptem intelligantur indefinitè plures,
ſive præciſe tot, & non plures. Siquidem non Hebræo-
rum modò, ſed Romanorum quoque & aliarum gen-
tium cœnationes vel columnis tanquam fulcris & baſi-
bus ſuperædificabântur, vel ordine diſpoſitis ornabantur:
immò, præcipua ſtructuræ pars in cœnaculis erant Co-
lumnarum ordines. Præter ornatum, ad uſum etiam
erant Columnæ, quæ in Triclinio erectæ, vela & aulæa
ſuſpenſa habebant, ad menſam obtegendam, ne quid
pulveris aut ſordium ſuper epulas incideret, vel ad ſola-
res radios avertendos.

Huc facit narratio, quam texit auetor ſacer Eſtheris
 primo, ubi Rex Aſſuerus iuſſit *ſeptem diebus convivium præ-*
parari in veſtibulo horri, & nemoris, quod regio cultu & manu

conscitum erat. Et pendebant, inquit historicus, ex omni parte tentoria ac varii coloris, & carbasini & hyacintini, sustentata funibus byssinis atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant & columnis marmoreis fulciebantur. Lxxta paullo explicatius super funibus byssinis & purpureis, super cubos aureos & argenteos super columnas parvas & lapideas. Nominant Κίβυς, Vitruvius vocat taxillos, qui pyramidibus, pilis, & ingentibus molibus, ut firmius insistat, substruuntur. Jam concipe Domum Sapientiae, ut Triclinium, quod ut esse amplissimum, firmissimum, ornatissimumque SAPIENTIA excidit, id est, è rupe succidit, dolavit, polivit, erexit, stabilivit, & supposuit Columnas mystico numero, septem, qui omnem designat perfectionem, quam continet DOMUS SAPIENTIAE.

NOTÆ.

§. I. DOMUS Sapientia, Triclinium.] Auctores, Galatinus, lib. 3. de Arcanis fidei, cap. 3. Aben. Ezra, Salazar, Cornelius in Prover. De Triclinio legendus Fulvius Ursinius & Alph. Ciacconius.

§. II. Mos differendi in Conviviis, jucundè, eruditè, sapienter, parabolicè, ænigmaticè, moraliter, habetur ex Athenæo, Platone, Macrobio, Plutarcho.] Consulendi ex recentioribus, præter nominatos, Nicolaus Serarius Eisdæ 1. à quæst. XII. & Judicium XIV. ubi de convivio nuptiali Samsonis, à quæst. XII. usque ad XVII. commentatores Ecclesiastæ VII. ubi Joan. Lorinus.

§. III. ÆDES.] Dicitur Ædes ex Servio, ab Edo nam quædam sunt nomina, quæ initio diphthongum recipiunt, quamvis à verbo monophthongo deriventur, ut ædes, æsculus. Varro lib. 4. de ling. lat. ab aditu fieri putat: quod scilicet plano pede adibantur unde etiam prima syllaba diphthongum accepit, Festus: Ædes quod in edito poni soleret. Alii Ædem dici existimant, quod in ea ævum degatur, quod Græcis ἀειον dicitur.

§. I. V

§. IV. Vfus *Columnarum in Tricliniis,*] Apud Plautum, qui Triclinium jubet apparari, ita edicit.

Ius in' columnis deijciet operas aranearum?

Ius in' in splendorem dari bullas has foribus nostris?

Hospite venturo cessabit nemo tuorum:

Verte pavimentum, nitidas ostende columnas,

Arida cum tota descendat aranea tela,

Hic lavet argentum, vasa aspera tergeat alter.

Juvenalis.

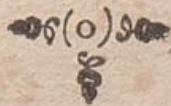
Ad tentoria velaque in Triclinio referri possunt illa Horatii.

Interea suspensa graves aulea ruinas

In patinam fecere trahentia pulveris atris

Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.

Columnæ sunt fulcra & bases, quibus Sapiencia Domum suam superædificat. Exempla habemus in Architectura Romana. Romæ templa S. petri S. Pauli, S. Joannis Lateranensis, B. Virginis Majoris, S. Cæcilie, & aliorum quorundam Cælitum, Columnis è marmore excisis, iisque plurimis & magnificis insunt, ac sunt inædificatæ.

SER. IV,

S E R M O IV.
D O M V S S A P I E N T I Æ.

Sensu parabolico.

A R T I C U L U S I.
T E M P L U M . S Y N A G O G A .

PARABOLICE per Domum Sapientiæ intellexisse putatur Salomon, Templum Jerosolymitanum, & in eo congregari solitam Synagogam Judæorum. Quæ est expositio Rabbīnorum communis, qui totum eum locum in Proverbiis de Templi constructione, & quæ in illo erant interpretantur. (a) Est que haud difficilis applicatio. Siquidem Salomon Sapientiâ divinitus sibi indita, & consequenter ipsa in illo Sapiencia, aut Sapiencia Dei, vel Deus per Sapienciam, ædificavit Sibi. Deo Opt. Max. à quo non distinguitur Sapiencia increata, cujus participatio est omnis creata, Domum, nempe, Templum, cujus figura & fabrica, quoad præcipuas ejus partes interiores & exteriores describitur lib. tertio Regum cap. vi. ubi vocatur Domus, quam ædificabat Rex Salomon Domino.

In eo ad fulcimentum, & ornatum fuerunt Columnæ septem, id est, multæ: aut, si lubet definitum numerum accipere, habes, quem sequaris, totius fabricæ diligentem

(a) Hieronimi Prado in Ezechiel. cap. 5. Vilalpan. in cap. 40. Ezechiel. Tom. 2. p. 2. lib. 3. cap. 20.

tem inspectorem, & mensuratorem peritum Joan Bap. Vilalpandum, qui asserit, præter plurimas columnas, quibus fulciebatur Templum, fuisse præcipuè septem columnas porticum Templi, id est, atrii, quod erat Templum populi, qui non ingrediebatur Sanctum, solis sacerdotibus destinatum locum, sicut nec Sanctum-sanctorum, Soli Pontifici. Pro singulis ergo Atrii portibus docet septenas fuisse columnas hinc & hinc, hoc est univèrsim quatuordecim, iisque representatas fuisse tres tesseradecades Genealogiæ Christi, quas enumerat Evangelista Matthæus primo cap. Nam tres erant Porticus, quare, si quæque habebat tesseradecadem columnarum, scilicet, columnas centenas in uno ordine, & septenas in altero illi opposito, tres erant columnarum æquæ ac genealogiarum Christi decades.

JAM verò, in eodem Templo Sapiaentia proposuerat Mensam hoc est, Altare, in quo victimæ Deo mactabantur, cum libamine, nempe mitione & effusione vini: nec deerat alia Mensa continens Panes propositionis. Ibidem docebatur è Cathedrâ varia Sapiaentia, nimirum, fides, religio, virtutum exercitia, observatio Legis, cultus divinus: ad quas prælectiones sacras audiendas, mittebantur in omnes partes Ancillæ Sapiaentiæ, præcones verbi, Prophetæ, Ecclesiastæ, Sacerdotes, Scribæ, Pharisæi. **TEMPLUM** dum nômimo, ut parabolice Domum Sapiaentiæ, nolim accipi solum materiale ædificium, ex lapide, ligno, calce, parietibus ac recto superposito; sed animatû etiam desigmo, quod fuit **SYNAGOGA**, hominum in Templo congregatorum ad audiendos Magistros Sapiaentiæ: nam & in hoc habitat Doctrix illa, ac mensæ suæ facit participes auditores factoresque eruditionis suæ:

Prima pars:

I

ARTI:

ARTICULUS II.

GYMNASIUM, ACADEMIA.

SUPERIORI jungenda est explicatio quorundam re-
 centium doctissimorum virorum, qui per *Domum*
Sapientiae arbitrantur significari *Ædificium* ad docen-
 dum & discendum publice constitutum, sive id vocetur
Gymnasium, sive *Academia*, aut more Hebræorum, *Domus*
doctrinae: quomodo Chaldaeus Genesis xxv. nominat ea
 tabernacula, quæ dicitur inhabitasse Jacob *Sapientia*
 studiosus. Censet igitur, Salomonem ædificasse juxta
 Regiam & templum, immò in atrio templi amplissi-
 mum *Gymnasium*, sive *Academicum palatium*, in quo
 Doctores profiterentur *Sapientiam*: quod idcirco non
 tantum *Domus Sapientia*, sed & *Sapientia* dici potuit, quo
 pacto Romæ appellatur vasta illa moles, in qua discipuli
 narum omnium Magistri prælectiones habent. Ut hic
 locus suas haberet *Cathedras*, excidit columnas septem
 & aptavit in septem *Artium liberalium* suggestu, sive
 præaltas ex marmore elaboratas *Cathedras*, in quibus
 sedendo aut stando docerent magistri. Alii per septem
 Columnas indicari etiam putant, septem auditoria, au-
 las, seu classes, & Scholas, ut nunc loquimur, in quibus
 cathedræ marmoreo ornatu visendæ erectæ fuerint,
 quibus Doctores artes omnes liberales, quisque suam
 profitebatur. Ex antiquis Optarus Milevitanus aliquando
 habet scribens contra Parmenianum lib. i. quod huc fa-
 cit: exponens enim illud Isaiaë xxii. *Onus vallis visionis*
 hunc in modum commentatur: *Non ait, in Sion sed in valle*
eius valle: non in illo monte Sion, quem in Syria Palæstina
 mu-

muris Ierusalem parvus determinat rivus, in cuius vertice est non magna planities, in qua fuerunt septem synagoga, ubi Iudeorum populus conveniens legem per Moſen datam diſcere potuiſſet. Inde ſcriptum eſt in eodem Propheta: *De Sion exhibit lex & Verbum Domini de Ierusalem, Iſaiæ ſecundo cap.* Ex Rabinis Aben-Ezra ſeptem columnas interpretatur ſeptem Artes liberales: Scientiæ enim, inquit R. Levi, ſunt columnæ prudentiæ & Sapientiæ. Nec abſurdâ analogiâ dicere poſſes, Columnas ſeptem, deſignare ſeptem Artium aut ſcientiarum Profeſſores conſiſtentes in cathedris: ſunt enim Columnæ, qui populum in veritate ac Sapientiæ dogmatibus erudiunt. Quomodo ad Galatas II. ſcribit Paulus de Coapoſtolis: *Iacobus & Cephas & Ioannes, qui videbantur eſſe Columnæ.*

ANCILLÆ à Sapientiâ miſſæ ut vocarentur ad Arcem & ad mœnia Civitatis ſignificare poſſunt in hoc interpretandi genere diverſas Facultates, quomodo nunc appellamus, Oratoriâ, Philoſophicam, Legalem, Theologicam, quæ tradebantur in Academiâ, & auditores ab inferioribus ſtudiis ad altiora invitabant; tum verò etiam ſua ſpecie, & objectorum elegantiam alliciebant, non modò Jeruſolymites & Judæos, ſed exteros etiam ac profelytos, ut venirent ad Arcem; mœnibus ac propugnaculis munitiſſimâ in qua Domum doctrinæ Salomonem conſtituiſſe, ſunt, qui exiſtimant, ut exciperent ex ore Profeſſorum, Sapientiæ dogmata. Quò fortasſe ſpectat aliquatenus iſtud Canticorum IV. *Sicut Turris David collum tuum (ô Sponſa) quæ adificata eſt cum propugnaculis mille clypei pendent ex eâ.* Quod Theodoretus de doctrinarum apparatû exponit, quarum copia, ſicut & Doctorum erat in domo Sapientiæ, quam arx continebat, & tuebatur. *Habet collum tuum,* inquit Sponſus, *quod eſt caput tuum & faciem ſuſtinet, omnes aliorum Magiſtrorum;*

aut aliarum Academiarum) doctrinas, quibus, tanquam iaculis cinctos aduersarios transfigis: habet etiam clypeos multos, quibus protegeris, & ignita hostis tela extinguis: munita enim es spiritus armatura, & facie hostes vulneras, cum omnibus fortium sagittis abundes, eosque modo per Prophetas, modo per Apostolos redarguis. Eodem referri potest, quod scribit Isaias capite secundo, ubi Populus anhelans ad veræ doctrinæ scaturiginem properat, & trahit secum obvios quoslibet hoc invitatorio: *Venite & ascendamus ad montem Domini & ad Domum DEI Iacoc.* quænam illa? Domus Sapientiae: sequitur enim: *& docebit nos vias suas.* Item, capite xxxiii. dicit idem Propheta de Sapientiae studio: *Iste in excelsis habitabit: munimenta saxorum sublimitas eius. Vbi (nisi hic) est litteratus? ubi legis verba ponderans? Vbi Doctor parvulorum? Lxxra legunt, Vbi grammatici? ubi conciliatores? ubi est, qui numerat eos, qui nutrantur.* Quibus indicari opinatur nonnemo, in Gymnasio arcis Sion, & Academia Salomonica, præter Doctores facultatum superiorum, scholis præfuisse etiam Grammaticæ peritos. Quod dixi de Gymnasio in altissima montis planitie aperto confirmari potest ex Iustino Mart. qui dialogo contra Triphonem, asserit, antiquos Mithræ, hoc est, Solis sacerdotes, imitatos fuisse Hebræos in saxorum Sionis sublimitate docentes, quippe qui ad eum modum in speluncâ saxæâ discipulos suos erudierint. Quod scribit etiam non uno loco Tertullianus. (a)

Ad splendorem autem, & decus immortalis Academicæ istius Jerosolimitanæ facit, quod qui illam fundavit sapientissimus Salomon, primus in eo jam ædificato docere publicè cæperit, Professor excellentissimus, cum privatim domi suos prius docuisset. Hinc tantum auditorum undique confluentium accursus. *Veniebant* inquit

(a) Tertull. lib. de cor. milit. lib. de prescript. cap. 4.

inquit scriptura, de cunctis populis ad audiendam Sapien-
 tiam Salomouis. & ab universis Regibus terra, qui audiebant Sapien-
 tiam eius. Et quos ad contemplationem sui Jerosolyma
 non traxerat, unius Doctoris Sapientiæ fama perduxit ut
 asserit P. Hieronymus epistola ad Paulinum. Porro,
 cum templum Jerosolymitanum habuerit portas, por-
 ticus, exedras, receptacula audirorum ac professorum,
 immò domunculas pro fœminis DEO consecratis, exi-
 stimant nonnulli locum Academiæ, seu Domum Sapi-
 entiæ, fuisse in Porta Templi, (a) Orientali, ut Arias
 Montanus, & S. Antoninus, (b) qui sentiunt, sive in
 porta, sive in porticu magisterium exercuisse Doctores
 Academicos: aliis haud magno discrimine, in atrio,
 juxta portam Orientalem. De quo loco accipi potest il-
 lud Pauli Apostoli Actuum xxv. Neque in templo inve-
 nerunt me cum aliquo disputantem: nimirum, in Gymnasio,
 quod in templi atrio erat: quamvis nullum fit incom-
 modum, si porticus Salomonis intelligatur, ut Joannes
 Lorinus monuit.

CONVENIENTIBUS. ad Auditorium Academicum,
 hic erat ordo confidendi, quem ex traditione synagogæ
 refert S. Ambrosius *In ad Corinth.* 14. Sedentes disputa-
 bāt seniores è cathedris, juniores in subselliis, novissimi
 in pavimento supra stratas humi stercas excipiebant
 doctorum dicta. Quo spectabat illud Pauli Apostoli
 Actuum xxii. *Nutritus sum in ista civitate, nempe, Jerusa-
 lem, secus pedes Gamalielis, eruditus iuxta veritatem paterna le-
 gis.* Nam non interierat Academia Salomonis & hoc Sapi-
 entiæ gymnasium tempore Christi, qui præsentia sua
 & auctoritate illud honorare voluit quando parentes
 invenerunt illum in templo sedentem in medio Docto-
 rum, ut est Lucæ secundo. Denique ad Academiæ huius

I 3

excel-

(a) *Mans. in Apparatu* (b) S. Ant. 1. par. tit. 5. cap. 1. §. 5.

excellentiã spectat, quod ipsa fuerit antiquissima, si comparetur cum externorum gymnasiis, ut Matrix dici possit reliquarum Academiãrum, eo loquendi genere, quo matricem arborem vocavit suetonius in Augusto ex quã stolones succreverunt, & quo matrices urbes appellantur, quã à Græcis *μετροπόλεις*, ex quibus multæ aliæ urbes natæ & ductæ sunt. Nam ex eã prodierunt, Pythagorica, Socratica, Platonica, Aristotelica, harum enim auctores ac magistros, ceterosque Gentium Philosophos à Salomone, & Hebræis Sapientiæ dogmata accepisse ostendunt Patres antiqui, Eusebius, (a) Clemens Alexandrinus, (b) & alii.

(a) lib. 3. de prepar. Evang. cap. 13. (b) lib. 1. Stromat. S. Ambro. lib. 1. Epist. 6.

A R T I C V L V S III.

ENCYCLOPÆDIA

Orbis Scientiarum.

A Dictâ interpretatione non multum abit illa pervertus quorundam, cujus meminit Origenes, qui Domum Sapientiæ voluerunt esse orbem univertsum scientiarum, quæ eruditis ENCYCLOPÆDIA dicitur, tracto nomine à circularis figuræ perfectione, ut Latine dici possit *Circularis* vel *Orbicularis scientia*: nempe, artium omnium & disciplinarum perfecta scientia: Ugoni de S. Charo Cardinali commentanti in Proverbia Salomonis, vocatur *Philosophia Domus Sapientiæ*, inquit, est *Philosophia*. Septem Columnæ sunt septem Artes liberales, scilicet, *Grammatica*, *Dialectica*, *Rhetorica*, *Arithmetica*. *Musica*, *Geometria*, *Astronomia*: deinde ad mores parabolam transfert, & septem illis Disciplinis, quomodo uti debet *Sapientiæ Auditor*: & quomodo in ædificio suo tanquam

quam Columnas erigere eas possit, edocet: denique, quinam earum aliqua, vel omnibus careant, accommodate ad morum informationem, declarat. Præmittit autem: Sapiencia excidi iubet has columnas, à vanitate, & à superfluitate. Unde Deuteronomii XXI. præcipitur, ut puellæ captivæ ungues, & cæsaries resecetur. GRAMMATICAM docet rectè loqui, Hunc Columnam non habent in Domo sua, qui nunquam aperiunt os suum ad loquendum verbum DEI, cum tamen ex officio teneantur. De quibus Isaia LVI. *Speculatores eius ceci omnes, nescierunt univèrsi: canes muti, non valentes latrare.* Nescientes eitam loqui Spiritualiter. Unde, cùm interrogantur, ut dicant *schibbolet*, quod interpretatur *Spica*, ut non moriantur, haud valentes exprimere *spica*, eadem littera, respondent *sibbohet*, quod interpretatur *Spica paleæ*, et ideo jugulantur, ut Judicium XII. Ephrathæi. Vel certè, primam Columnam, id est, Grammaticam, non habent detractores, qui nunquam rectè loquuntur de aliis, & barbarismos, & solæcismos committunt frequenter, cum firmæ athenori proximorum sordes aspergunt. At Grammatica rectè & congruè loqui docet. DIALECTICA, quæ est, secunda Columna, carent adulatores, qui falsis aurium illecebris, tanquam poppylmis magnatibus imponunt. Illa autem docet vera eloqui, RHETORICAM non habent illi, qui turpia & scurrilia loquuntur, fescenninis veneriisque jocos sermonem infarciunt. Siquidem *Rhetorica* docet sermonis & orationis purum ornatum, non impuritatis fœditatem ARITHMETICA destituti sunt superbi, arrogantes, fastuosi, qui in aliorum numero nolunt computari, singularitatis extra aliorum censum amantes, qui in coagmentate cum aliis vivere detrectant, Societatis ocores. Nam *Arithmetica* docet conflare & congruentare numeros, a chorum

Proportionem. Talis fuit Pharifæus ille, qui orabat se
eximendo ab aliorum consortio Luc. xviii *Gratias tibi a-*
go Deus, quia non sum sicut ceteri homines. Talis Lucifer qui
nolens esse in aliorum numero gloriabundus jactabat:
Conscendam in caelum, & ero similis Altissimo. Isa. xiv. In a-
mante Congregationis, excidit Sapiencia, ut in Domo
sua, columnam quartam, nempe *Arithmeticam*. Musi-
CAM ignorant schismatici, & proximorum ofores. Hæc
enim docet sonorum concordiam, harmoniam, con-
centum, & tenorum proportionem, unde pulcherrima
consonantia: Illi discordiam amant, & confusionem in-
gratissimam. GEOMETRIAM non callent divites avari
Eucliones sordidi, Epulones prodigi: nam male mensu-
rant, sibi omnia retinentes aliis indigentibus, & nihil
habentibus: sine ullâ mensura opes appetunt, & meræ
Justitiæ transilientes, contra jus fasque aliena invadunt
ac detinent. *Geometria* autem mensuras ponendi artes
præscribit. ASTRONOMIAM nesciunt homines lascivi
& luxuriosi: cum enim ea Disciplina doceat cõtemplari
cælum, & cæli motus, cursusque siderum, ac proinde ad
cælum oculos attollere, juxta illud decantatum in gym-
nasii:

Pronaque, cum spectent animalia cætera terram,

Os homini sublime dedit cælumque videre

Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Illi, ut porci oculos & os semper habent in cæno, ac
volutantur in luto.

PORRO, cum septem istis columnis incumbat, velut
rectum, *Physica, Ethica, Metaphysica, seu Theologia*, facile est
has quoque ad mores accommodare: *PHYSICA* con-
templatur Ens mobile, quod proprium ejus est obje-
ctum. In *Physica* non sunt versati, qui in rebus mundanis
constantiam exquirunt, & quod est mobile, tanquam im-

mobile apprehendunt, & conſectantur ETHICA totius vitæ finem, quæ eſt beatitudo vel felicitas, & ad illam media, quæ ſunt virtutes, conſiderat. Ejus peritiam non habent qui nullum veræ felicitatis ſcopum ſibi proponunt: neque actiones ſuas ita moderantur, ut ad finem ad quem à DEO ſunt conditi, conducant, vitiorum ſectatores, non virtutum. THEOLOGIA DEUM ac Divina ſpeculatur: à quâ alieni ſunt, qui non niſi in humanis occupantur, homines terrenis, & quæ carnem ac ſanguinem ſapiunt, dediti. Ita ſerè Domum Sapientiæ parabolicam, quatenus Encyclopædiam deſignat: auctores illius interpretationis conſtituunt, & moralibus emblematis exornant.

ARTICULUS IV.

DOMUS SAPIENTIÆ MUNDANÆ

Quæ inimica eſt Deo.

Huius deſcriptionem deſumo ex Cardinale Ugone Ordinis Prædicatotorum in caput IX: Proverb. Quare, ſi quid cuiſpiam in illâ videatur minus probum, Auctorem conveniant. Habet inquit ille, Diabolus ſuam Domum, ſcilicet Sapientiam huius mundi, quæ inimica eſt Deo. Cujus ſeptem ſunt Columnæ, Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Arithmetica, Muſica, Geometria, Aſtronomia. Habet enim Diabolus Grammaticos ſuos, ſicut & DEUS ſuos. GRAMMATICI Diaboli ſunt omnes Hypocritæ, qui rectè & congruè loquuntur, ſed congruè ad impoſturam. DIALECTICI Diaboli ſunt omnes Dolofi, qui ſophiſticè loquuntur, ut decipiant. De quibus Eccleſiaſtici XXXVII. *Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt.* nimirum Deo & hominibus. RHETORES Diaboli ſunt advocati, qui cauſas iniquas ſoverint potentum: cauſa autem

tem pupilli & viduæ, non ingreditur ad eos, ut dicitur
 saia 1, Caussidicorum lingua damnifica est, nisi eam fu
 nibus argenteis vincias. ARITHMETICI Diaboli sunt o
 mnes, qui habent Numerum præbendarum: sive Beneficiorum.
 De quibus dicitur Apocalypsis XIII. *Et vidi de mari Belli
 am ascendentem habentem capita septem, id est, septem Epi
 scopos: & Cornua decem, id est, decem dignitates, & su
 per cornua ejus decem diademata, id est, decem Mitræ: in
 quoz enim Ecclesiis habet præbendā, tot mitras habet in ca
 pite suo, spe. sive præsumptione. Ob hoc enim præbendas retinent
 cum ad nihil aliud sibi valeant, nisi ad solam spem, ut sic Episcopa
 tum possint adipisci. Ita loquitur Cardinalis Ugo. Musci
 Diaboli sunt Adulatores, qui omnibus in bono & ma
 lo concordant, GEOMETRÆ Diaboli sunt Quidam
 superficialiter Justi, qui sibi propitii sunt, aliis autem
 austeri, Quod valdè damnabile est, maximè in Prælatis
 & Confessariis, De quibus dicit Dominus Matthæi XIX
 Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisei: Omnia ergo
 quaecunque dixerint vobis, servate & facite: secundum opera. vero
 eorum nolite facere. Dicunt enim & non faciunt. Alligant autem
 onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros homi
 num: digito autem suo nolunt ea movere. In hos quadrat illud
 Proverbior. XX. Abominatio est apud DEUM pondus & pondus
 statera dolosa non est bona. ASTRONOMI Diaboli sunt curio
 si, qui relictis necessariis de cursu siderum diligenter in
 quirunt. quib⁹ dicitur Ecc. III. *Altiora te ne quæsieris, & futu
 riora te ne scrutatus fueris: Sed quæ præcepit tibi DEUS, illa cogita
 semper, & in pluribus operibus eius non eris curiosus. & Cato
 Mitte arcana DEI, calumq; inquirere quid sit.**

SER. V. Nam
 scribens

S E R M O V.
DOMVS SAPIENTIÆ.

Sensu Allegorico.

A R T I C U L U S I.

ECCLESIA CHRISTI.

UM vetus Judæorum Templum, Synagoga & Academia repræsentaverint Christi Ecclesiam, sequitur, *Allegoricè*, hanc esse Domum Sapientiæ: quoniam sensu allegorico ea quæ sunt Legis veteris significant ea quæ sunt innovâ. Atque ita sentiunt Auctores isti, gravissimi. S. Ambrosius lib. i. de fide cap. 7. S. Athanasius Orat. v. contra Arianos S. Augustinus lib. xvi. de Civitate, cap. 4. Auctor quæstionum vet. & Novi Testamen, quæstione lxx. ubi *Domus Christi*, inquit, *est Ecclesia*. Anastasius, Nicenus, quæst. xl. in scriptis. Cæsareus Arelatens, homil. vii. de Pascha. S. Gregorius libro xii. Moral. cap. 17. Salonius Viennensis in expositione mystica S. Isidorus lib. viii. Etymol. cap. i. S. Thomas 3. p. q. 32. art. 1. ad 3. & Scripturæ interpretes, Lyranus, Ugo, Salazar. Cornelius. In columnarum significatione non conveniunt. Discrimen designo per numeros.

I. SEPTEM COLUMNÆ significant ECCLESIAS singulas particulares, ex quibus Ecclesia universalis conflatur, & consistit. Ita S. Gregorius lib. xxiii. moral. cap. v. Nam & S. Joannes Evangelista in Apocalypsi cap. i. scribens, ad Ecclesias septem expressit; *Ioannes septem Ec-*

cle-

clesii: nempe, Ioannes, inquit Gregorius, septem Ecclesiam scribit, ut unam Catholicam septiformis gratia spiritu plenam signaret. De his autem docet moraliter exponenda illa Jobi xxvi. *Columnæ cali contremiscunt, & pavent aditum eius.* Consentit in Columnarum significatione S. Augustinus. lib. xvii. de Civit. cap. 4. aliam tamen causam Septenarii, quia est symbolum plenitudinis, universalitatis: itaque eo universæ Ecclesiæ est significatione perfecta.

II. Repræsentant Doctores Ecclesiæ. Hi enim hæc fecus, ac Columnæ, Domum, suffulciunt Ecclesiam. Certe, Paulus Apost. ad Galat. secundo, eo sensu Petrum, Petrum, & Joannem vocat Columnas Ecclesiæ. Salustius, cuius hæc est expositio ita scribit: *Columnæ Domus sunt sancti Doctores. Quæ columna bene septem esse dicitur quia sancti Doctores repleti sunt septiformi gratia Spiritus Sancti. Quomodo ergo excidit Sapiencia has Columnas? quia malorum Prædicatorum ab amore præsentis sæculi, velut à suâ lapidibus paravit, & ad portandam eiusdem Ecclesiæ fabricam erexit.* Idem habet S. Gregorius, moralium xxxv. cap. 16.

III. Designant VII. Spiritus-Sancti Dona, quibus ipse suffulcit Ecclesiam juxta Isaïæ vaticinium cap. xlii. ubi septem Spiritus exprimuntur, quo omnes sunt robore, & robur addunt Ecclesiarum Rectoribus, Pastores, Doctoribus, contra quoslibet adversarios, ipsosque Tartari potentiam: *Porta inferi non prævalebunt.* Ita dicitur Auctor imperfecti operis homil. l. in cap. 24. Martini.

IV. Denotant universitatem Prædicatorum, quod Deus per septem, id est, omnes mundi ætates illi suffulcit. Auctor incertus, qui in Apocalypsim commentatus est, sub nomine Ambrosii & Bedæ: *Sapientia inquit edificavit sibi Domum, quando Dominus noster JESUS CHRISTUS ab initio mundi usque ad finem eius ex numerositate*

rum Ecclesiam sibi construxit & constituit. Excidit columnas septem, Prædicatores, qui singulis temporibus convenirent in Ecclesia sua statuit, qui & monitis salutaribus, & bonorum operum exemplis eam sustentarent.

V. Indicant septem Sacramenta, quibus, tanquam Columnis Ecclesia Christiana fulcitur. Ita auctor catenægræcorum: idemque habet Lyranus.

VI. Exprimunt Apostolos, quibus numerus septenarius accommodatur à S. Augustino, propter fidem trium Divinarum Personarum per quatuor mundi plagas ab ipsis evulgatam. Aliqua ex dictis conjungit Ugo Cardinalis, & addit alia eodem spectantia, sic scribens SAPIENTIA. id est, CHRISTUS, qui est DEI virtus & DEI Sapiencia, I. Corinth. I. *adificavit*, sua & suorum operatione & prædicatione, *sibi*, non alii, *Domum*, id est, Ecclesiam. *Excidit Columnas septem*: id est, particulares Ecclesias septiformi gratia illustrans per orbem erexit. Vel septem Columnæ sunt Doctores septiformi gratia rotundati, quos quasi columnas ad portandam Ecclesiæ fabricam Christus excidit, id est, ab amore mundi separavit, de quibus Psalmo LXXIV. *Ego confirmavi columnas eius*. Quæ etiam dicuntur septem. non tantum propter septiformem gratiam, sed etiam propter ternarii & quaternarii rationem, qui in se etiam ducti duodenarium faciunt, quot fuerunt Apostoli, qui etiam fidem Trinitatis, in quatuor orbis partibus prædicaverunt.

ARTICVLVS II.

DOMVS SAPIENTIÆ.

Sensu Allegorico & Mystico

VIRGO DEIPARA. UTERUS MARIANUS.

HÆc est communis Patrum antiquorum, & recentium Scripturæ interpretum expositio. S. Ignatius episto-

pistola ad Philippenses, *Sapientia* inquit, *adificavit sibi Domum, & factus est sicut homo. Deus cum corpore, quod susceptus a Virgine, non ex colloquutione scilicet aut semine viri: Virgo enim ait Isaias cap. VII. in utero concipiet, & pariet filium.* Ubi Hieronymus idem adfirmat. S. Ephiphanius hæretico LXXIII. Pro Verbum Caro factum est, inquit Salomon, *Sapientia edificavit sibi Domum.* Sic Gregorius Nicodemius Orat. de Oblar. B. V. vocat eam *Domum gloriosam DEO sibi edificatam, instructam columnis septem.* Quod etiam usurpant, Petrus Damiani, sermone de Nativitate B. & Hildphonus sermone 3. de Assumpt. S. Bernardus sermone IX. ex parvis, *MARIA Domus est Sapientia a qua omnibus virtutibus conspicua, septem Columnis suffulta, id est, subtilissimas virtutibus, nempe tribus Theologicis, fide, spe, & caritate ac quattuor Cardinalibus. Prudentia Justitia, Fortitudo Temperantia. Ugo Cardinalis Proverb. 1. Domus Sapientia est, Beata Virgo Septem Columnæ sunt septem virtutes, quas educit, tum ex epistola S. Jacobi cap. 3, tum ex salutatione Angelica. Septem Columnas nominat Petrus Damiani serm. cit. septem dona Spiritus-sancti. S. Bonaventura in laudibus B. V. num. 12. Domus DEI à vero Salomone constructa est MARIA. Idem in speculo Mariano cap. VII. illi accommodat, quod est Psal. XCIII. Domus tua decet sanctitudo Domine. Simpliciter, Domus Dei dicitur in Jordane pag. 14. cap. 32. Porho Prumiensis Presbyterus (a) in libro singulari de magna Domo Sapientia, allegorice eam interpretatur uterum Marianum, in quo DEUS Homo factus novem habitavit mensibus. Idem ei ornatum & dedicationem Templi Salomonici accommodat mystice. Quod dixit Jacob Patriarcha Genes. XXVII, de B. V. mystice pronunciasse censeari potest. Non est hic aliud nisi Domus Dei, & Porta cali. Quomodo*

MA.

(a) Porho scripsit Anno 1152. Tom. XII. Bibliothecæ PP.

MARIA sit Domus Sapientiæ latissimè explicat Richardus à S. Laurentio lib. x. de laudib. B. V. à pag. 609. Verum, totam hanc expositionem, sive illa dicenda sit Allegorica, sive Mystica, sive Accommodaticia pertractamus accuratè in Encomiastisis Marianis, & opusculo Architectonico cui titulus,

MARIA DOMUS MYSTICA.

SERMO VI.

DOMVS SAPIENTIAE

Sensu Physico

MUNDUS.

ÆBRÆI in Sanedrim apud Galatin. lib. 3. de Arcan. fidei. cap. 3. ita Salomonis sententiam exponunt, *Sapientia edificavit sibi Domum suam, id est, Deus per Sapientiam creavit Mundum. Dola-*
vit columnas eius septem: id est, ordinavit septem dies primordiales
creationis Mundi, quibus omnia creavit, formavit & suis locis, or-
dinibusq̄, quasi per columnas distinxit. Immolavit victimam su-
am, vel coxit victimam suam, vel decoctionem suam: per hoc intel-
liguntur maria, flumina & omnia Mundi necessaria. Misit puellas
suas, ut revocarent. Hi sunt Adam & Eva. Eandem inter-
pretationem habet R. Salomon proverbior. 1.

Ex Christianis Doctoribus, Potho Presbyter Prui-
 mensis eundem sequutus interpretandi modum, sive
 physicè, sive symbolice, ita commentationem suam de
 magna Domo Sapientiæ orditur. *Dominus Sapientiæ funda-*
vit terram, stabilivi celos prudentia. In initio namque Dominus ter-
ram fundavit, & opera manuum eius sunt cali. Calum & Terra
 duo

duo sunt gaudia Mundi corpora. Ergo calum & terra, & univ-
 sa, quæ cali ambitu continentur Domum unam constituunt. Ma-
 gna est hæc Domus DEI, & ingens locus possessionis eius: Terra vi-
 delicet, & plenitudo eius: orbis terrarum, & universa quæ habitant
 » in eo Sapientia DEI, quæ ædificavit hanc Domum,
 » excidit columnas septem. Quæ nam sunt illæ? Sex
 » dies, quibus in primordio mundi DEUS operabatur,
 » & septima dies, in qua requievit DEUS ab operibus
 » suis sacra-scriptura testatur, septem sunt Columnæ,
 » quibus Mundi fabrica, quæ est Domus Sapientiæ su-
 » stentatur.

DEINDE septem Columnis dierum, adjungit septem
 alias, nempe *Septem Spiritus*, sive septem Dona Spiritus
 sancti quibus tota mundalis machina sustinetur, con-
 servatur, & quoad septem dierum opera ac quietem a-
 nimatur. Hos autem Spiritus vel Dona ita distribuit.
 Primæ diei, in quâ divisit Deus lucem à tenebris: Ange-
 los lucis ab Angelis tenebrarum: adsignatur *Spiritus ti-*
moris, terribile DEI Judicium perpèdere faciens. Secun-
 dæ diei, in quâ fecit DEUS firmamentum, *Spiritus pietatis*.
 Quid tam pium, quàm idcirco præparasse cælos, & fe-
 cisse Mundum, ut in eo fieret homo Sapientia æterna Pa-
 tris, & esset cum filiis hominum? Tertiæ diei, qua di-
 xit DEUS, appareat arida, id est, terra, quàm ornavit her-
 bis, plantis, fructibus *Spiritus scientiæ*: oppositus spiritui
 tentatori dicenti primis parentibus; *Eritis sicut Dii scientes*
bonum & malum. Quartæ diei, qua dixit DEUS, fiant lu-
 minaria in firmamento cæli, nempe, Sol & Luna, *Spiri-*
tus fortitudinis. Quid fortius Solis Lunæque operationi-
 bus & influentiis? Quintæ diei, qua dixit DEUS, produ-
 cantur aquæ, reptile, ac volatile, & benedixit ei dicens:
Cresce, & multiplicamini, Spiritus consilii, qui in eo cernitur
 quod potentia sua effecerit, ut creatura ratione carens
 admi-

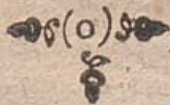
admirandum in modum consuluerit posteritati suæ. Sextæ diei, quâ creatus est homo, *Spiritus intellectus*: Spiritu enim intelligentiæ replevit eum Dominus Septimæ diei, in qua requie vit Creator; & cui benedixit, ac quam sanctificavit, *Spiritus Sapiencia*, qui verè ad magnam Sapienciam adducit illum, quem docilem facit hujus diei: *Tollite jugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris.*

ARTICULUS II.

DOMVS SAPIENTIÆ

*Religiosè.**Monasterium, Claustrum, Cella.*

DOMUS Sapienciæ inquit Cardinalis Ugo Charen-
sis, est *Claustrum*, tu adde, *Monasterium, Collegium, Cella*. Ejus fundamentum est Paupertas: parietes, Obedientia, & continentia: altitudo Humilitas: tectum Amor fraternitatis. Septem Columnæ, sunt septem Observantiæ regulares. I. Cibi ariditas. II. Vestis austeritas. III. Jejuniorum continuatio. IV. Vigiliarum protractio. V. Manuum labor. VI. Disciplinæ rigor. VII. Orationum instantia.

SERMO VII.
DOMVS SAPIENTIAE.

Symbolicè.

ARTICULUS I.

CHRISTI CORPUS. CARO. COMPOSITUM.

S. GREGORIUS lib. XXIII. moralium. cap. 15. Sapia-
 entia sibi Domum condidit, cum Vnigenitu Dei
 Filius in semetipso intra uterum Virginis mediante
 anima humanum sibi CORPUS creavit. Sic quippe corpus
 Vnigeniti Domus Dei dicitur, sicut etiam Templum
 uocatur. Ita verò, ut unus idemque DEI atque ho-
 minis filius ipse sit, qui inhabitat: ipse qui inhabitatur. S.
 Augustinus lib. XVII. de Civitate cap. 20. Certè agnosci-
 mus DEI Sapientiam, hoc est, Verbum Patri coæternum,
 in utro virginali Domum sibi edificasse, Corpus humanum,
 & huic tanquam capiti membra Ecclesiam subjunxisse; Marty-
 rù victimas immolasse: Mensam in vino & panibus præparasse: ubi
 apparet etiam Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech: in-
 sapientes, & inopes sensu vocasse, quia sicut dicit Apostolus: Infirmi
 mundi elegit Deus, ut confunderet fortia.

In eundem sensum S. Athanasius disputatione con-
 tra Arium in concilio Niceno: Sapientia, id est, Verbum, si-
 ve filius Dei, cum esset in corporeus ob nostram salutem edificavit
 sibi Domum in utero Deiparæ MARIÆ, sine commercio virili, &
 homo factus est, & seipsum exhibuit exemplar omnis virtutis,
 qui illum sequi vellent, quasi in divino itinere haberent vestigia,
 ad quæ similes facti divina natura participes redderentur. Cum
 itaque Domus sit Corpus Christi, per illud nobis factus
 est οὐρανός, id est, concorpor, inquit idem S. Patet
 Accinit S. Gregorius Nyssenus, Oratione secunda con-
 tra

tra
ho
ve
fiu
sibi
Par
risti
uni
F
fius
cap
lo C
The
ben
ment
mille
te fi
& for
tor te
nia, p
—
SAP
SD
tem,
Divin
Spiri
num.
his pl

tra Eunomium scribens: *Sapientia ædificavit sibi Domum, hoc est, Carnem, quam assumpsit: quid hoc est aliud, quam Verbum Caro factum est?* Iisdem pene vocabulis Anastasius Nicenus *Quæstione XL. in SS. Sapientia ædificavit sibi Domum: cum Verbum Caro factum est, & habitavit in nobis. Paravit mensam, Scilicet divina carnis & sanguinis in Eucharistia. Miscuit vinum suum, ut, qui suam Divinitatem Carnis univit, tanquam Vinum merum.*

Hanc etiam interpretationem sequuntur, S. Ambrosius lib. 1. de fide cap. 7. & lib. 111. de Spiritu sancto cap. VIII. Cæsarius Arelatensis homil. IV. de Pascha Philo Carpatiensis Episc. in cantica cap. 3. E. Scholasticis S. Thomas 3. p. q. 32. art. 1. ad 3. Basilicè Leo Papa scribens ad Augustam Pulcheriam Epist. XIII. *Sacramentum reconciliationis nostra ante tempora æterna dispositum mille implebant figura — ut & intemerata viscera, Ædificante sibi Sapientia Domum, Verbum Caro factum fieret, & forma Dei, ac forma servi in unam conveniente personã, Creator temporum nasceretur in tempore, & per quem facta sunt omnia, ipse inter omnia gigneretur.*

ARTICULUS II.
DOMVS SAPIENTIÆ.

Symbolicè.

CHRISTI HUMANITAS.

SAPIENTIA Increata, nempe, Filius Dei ædificavit sibi Domum, id est, formavit adsumpsitque humanitatem, dum fuit incarnatus, in quâ habitavit plenitudo Divinitatis corporaliter. In ea septem Columnæ sunt Spiritus-sancti Dona septem, ut habet Auctor quæstionum. V. & N. T. & Anastasius Nicenus loco cit. nam his plena & suffulta erat Christi humanitas, secundum

Isaiam cap. xi. 2. in eadem, Mensa est Mensa Eucharistica, in qua Christus nobis suam carnem & sanguinem ad convivandum que proponit. Ugo Cardinalis Proverb. 1. *Sapientia edificavit sibi Domum*, id est, Corpus & Animam, nimirum, Humanitatem, ad inhabitandum. *excidit Columnas septem*, id est, septem Dona Spiritus-Sancti Isaiæ iv. *Apprehendent septem mulieres virum unum in die illa*. Id est septem dona Christum, qui est vir unus, quia non habet parem. Vel septem *Columna* sunt *Sigilla* septem, quibus signatus fuit liber vitæ, quæ solvit Leo de tribu Juda Apocalyps. v. Inter quæ I. est Nativitas. II. Circumcisio. III. Baptismus. IV. Passio. V. Sepultura. VI. Resurrectio. VII. Ascensio.

POTHO Prumiensis Presbyter lib. de magna Domo Sapientiæ, de Humanitate quatenus est Domus Sapientiæ ita differit. *Verè magna Domus, pulchra & altissima Domus. Septiformis Spiritus in ea Domo plenariè habitat quietissime, nunquam ullam ibi passus offensam alicujus culpa. Et hoc est, quod Isaias dicit: Et requiescet super eum Spiritus Domini. Quomodo edificata domus est ista? Malleus & securis & omnia ferramentū non sunt audita in Domo cum ædificaretur quia nulla humani operis perstrepe in quietudine Spiritus Domini, qui super aquas ferebatur, vir tute sua superueniens Virginis obumbravit, & de carne illius Verbo incarnato materiam carnis formavit. Sic in fabrica hujus Domus, quam sibi Sapientia edificavit, Spiritus sancti operatio perfecit, ut sine semine visceribus Virginis se infunderet, & eam fotu suo velut ovum volucris super sedentis, separata mysterii majestate ad fecunditatem perducere.*

IN hac Domo, quam Spiritus-sanctus in utero Virginis ædificavit tria sunt consideranda. I. Domus *Ædificatio*. II. *Exornatio*. III. *Dedicatio*. Attende, quomodo, & quàm mirabiliter sit ædificata: nempe, ex materiâ nostræ carnis, intra viscera Virginis Matris genitura ineffabili splen-

splendida & alta Columnarum septem positione firmata. Sine humano opere facta est ejus Ædificatio. Sicut enim Domus illa, quæ à Salomone in Jerusalem ædificata est, sic & ista Verbi Incarnati Domus, de dolatis atque perfectis lapidibus extructa est. Fuerunt autem dolati & perfecti lapides Patriarchæ & Prophetæ, qui fide & operibus, & Prophetis scriptis testimonium perhibuerunt de hac Domo, ideoque ab incredulis persecutione passi sunt. De quibus Dominus: *Osiæ* iv. *Propter hoc dolavi in Prophetis* Hi tñsionibus & pressuris expolit lapides ad ædificiũ Domus Domini præparabatur. Ipsa autem Domus, dum ædificaretur, malleus & securis, & omne ferramentum non sunt audita, quia Spiritus-sanctus operatione quietissima ædificabat in partu Virginis: Siquidem in virgineo corpore tantam invenit Spiritus-sanctus requiem, ut nulla ibi perstrepen- te pugna carnalis molestiæ, tanquam mallei percussione, Domus Domini structura, cum suis integralibus partibus perficeretur. Porro sunt tres integrales Domus Hujus partes Fides, Spes, Caritas. In Fide fundamentum Domus est positum: in Spe parietes elevati: in Caritate tectum consummatum. Domus Sapientiæ, quæ est humanitas Christi, Fide fundata est, quando fide Virginis Verbum fuit conceptum. Parietes sunt erecti ejusdem Domus cum Deus Homo per fidem natus profecit ætate & Sapiencia. Tectum Domus fuit consummatũ, cum per acta carnis dispensatione, Filius Dei ascēdens ad cælos, Spiritum-sanctum credentibus misit in remissionem peccatorum ut beati essent, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

EXORNATIO hujus Domus consistit in Verbi humanati operationibus, virtutibus, miraculis, gloria, quæ ab Evangelistis accuratè annis singulis Dominicæ præ-

K

dica-

dicationis describuntur, & continent purissimum aurum, gemmasque pretiosissimas sensu mystico omnis generis, plures, quam habuerit Templum materiale Salomonis. DEDICATIO Domus Sapientiae, quae est Christi Humanitas, dici potest gloriosa Resurrectio: nam per eam omni mortalitatis, seu passibilitatis paupertate deteresa, solennitas aeterna, festivitas sempiterna in voce exultationis, & confessionis in eacelebrata est ab Angelis, & celebratur accelebrabitur ab hominibus, quotquot sunt vel erunt filii Resurrectionis. Plura de Domus Sapientiae, quatenus est corpus Christi, aut Humanitas illius, Aedificatione, partibus, ornatu, dedicatione, dicemus propriis locis, ac titulis: cum tanquam Templum, Hospitium, Palatium describetur.

SERMO VIII. DOMVS SAPIENTIAE.

Sensu Anagogico.

I. **C**AELUM empyreum anagogicè dicatur Domus Sapientiae. Septem Columnae, universitas Angelorum, quos excidit Sapientia, id est, a ruina cadentium separavit, Job xxvi. II. *Columnae caeli contremiscunt, & pavent ad nutum ejus.* Ita Ugo Cardinalis Proverbior. ix.

II. Corpus gloriosum, quod tanquam Domum inhabitatio nis aedificat sibi, scilicet filiis, discipulis, & auditoribus suis Sapientia, si vitam suam secundum monita data instituant. Ad hunc sensum facit illud Christi Joannis secundo 19. *Solvite Templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud,* id est, post mortem, corpus gloriosum red-
dam

ad Corinthios cap. VII. *Ecce hoc ipsum secundum Deum contristari vos quantam in vobis operatur sollicitudinem: sed defensionem, sed Indignationem, sed Timorem, sed Desiderium, sed Æmulationem, sed Vindictam.* Septem alias Columnas contemplatur in Justo S. Bernardus super illud psalmi xcvi. 2. *Iustitia & iudicium correctio sed uentus, dicens, Superioribus debemus Reverentiam, & Obedientiam: paribus Consilium, & Auxilium: inferioribus Custodiam, & Disciplinam: Septima est iudicium iustum, ut iuste iudicemus.*

SEPTEM ab hic diversas Columnas comminiscitur Cardinalis Charensis: nimirum, Virtutes septem robustas, quæ maximè valent ad sustentanda septem onera, quæ sunt in homine mortali, Sunt autem ista. PRIMUM pondus proprii corporis: Sapientia ix. 15. *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam.* Hoc pondus sustinet disciplina vitæ præsentis cum spe futuræ. Ad Hebræos XII. 5. *Fili mi noli negligere disciplinam Domini. Ver. 11. Omnis disciplina in præsentem quidem videtur non esse gaudium, sed mororis, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitie.* SECUNDUM Pondus Tribulationum; & passionum: quod satis leve est, quia breve. De quo 2. ad Corinth. 4. *In præsentem est momentaneum, & leve tribulationis nostræ. supra modum in sublimitate eternum gloriæ pondus operatur in nobis. Propter quod non deficiamus.* Hoc onus portat Patientia. TERTIUM, Gravamina proximorum quæ ipsi patiuntur, & inferunt. Hoc onus portat Caritas. Ad Galat. VI. 2. *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* QUARTUM Pondus, vel stimulus datus contra elationem de bonis concessis. De quo in alterâ ad Corinthios X I. 7. *Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satana, qui me calumpniat.* Hoc onus portat Humilitas. Unde Gregorius

in

in Moralibus. *Aquas appendere in mensura*, est inter prospera & adversa, inter summa & infima, inter tentationes & dona animarum, sensum in humilitate custodire. Ut enim est Job. xxviii. 25. *Deus fecit ventis pondus & aquas appendit in mensura*: ejusdem beneficio, ut inter prospera & adversa Humilitate sit firmus Justus consequitur. QUINTUM, Tristitia, de dilatione præmii cælestis. Psalmo lxxviii. 4. *Defecerunt oculi mei dum spero in Deum meum*. Hoc onus portat Longanimitas. SEXTUM, Debitum officiorum, Hoc onus sustinet Discretio. Unde Jetro suadens discretionem Mosi dicebat Exodi xviii: 18. *Stulto labore consumeris tu & populus iste, qui tecum est. Ultra vires tuas est negotium: solus illud non poteris sustinere*. SEPTIMUM Pondus propriorum laborum, sive studiorum. Hoc onus portat Hilaritas conscientia. Sine qua cito corrumpitur homo in laqueum acedia.

ARTICULUS II.
DOMUS SAPIENTIÆ.

Moraliter.

JUSTI ANIMUS, vel ANIMA,

CONVENIT cum superiori emblemate, sive enim Domus Sapientiæ dicatur esse Cor justii hominis, sive ejus Animus, vel Anima, idem significatur: nempe, vel pars ipsius rationalis, in quâ proxime sunt virtutes, vel homo ipse totus justitiæ ac sanctitatis amans & sectator. Atque ita Domum Sapientiæ interpretantur multi ex Sanctis Patribus. Nam Sapiencia ædificat, aptat, præparat Animam, ipsumque Justum, ut in eo tanquam Domo, habitet Pater Filius & Spiritus sanctus, juxta Sapientiæ Incarnatæ promissum, Joannis xiv. *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus*

diliget

diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. An non etiam mensæ accumbent, & cœnabunt in eadem Domo? Audi pollicitationem ejusdem: Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ipse mecum. Apocalypf. iiii. 20. Itaque Justus, vel ejus Anima, est Domo, in qua SS. Trinitas inhabitat, & convivatur. Ita tere S. Athanasius Oratione V. contra Arianos, explicans illud, Ex Deo DEUS, & in disputatione contra Arium in Concilio Niceno, Actor operis imperfecti homilia xx. in Matthæum. S. Bernardus sermone iiii. De adventu Domini, S. Bonaventura Sermone de ingressu ad Sapientiam, & septem Donis Spiritus-sancti.

ARTICVLVS III.

Quæ, Qualisq; Iustitia constituat Iustum: & in eo Animam purissimum Domum Sapientie.

S. BERNARDUS sermone ix. ex parvis postquam se formasset pulcherrimè DEIPARAM, ut Domum Sapientie, quam imaginem in Symbolicis Mariam exposuimus, monet Nos, ut si ejusdem Sapientie Domus fieri volumus, iisdem quibus Domus Mariana, septem Columnis extruamur, id est, ut fide & moribus ei præparemur. Adjungit autem: *In moribus quidem solam præ sufficere JUSTITIAM, ceteris tamen virtutibus circumfultam. Itaque, ne errore fallatur ignorantia, sit ei prævia Prudentia. Sinde hincinde Temperantia atque Fortitudo: ne fortè labatur, vel in dexteram, vel in sinistram partem declinando. Quod Sapienter dictum reor à Doctore Clarevallensi. & Iustitiam Antistitibus maxime advertendum: Solam Iustitiam aliorum officium sufficere, si aliarum virtutum choro cingatur: nam si solitaria sit absque illarum consortio contingit frequenter, vel errore, vel declinatione ad*

mi-

mium rigorem (cum interdum, summum jus summa sit injuria) peccari. Id exemplis ex omni historia clarissimis & maximè admirandis ostendi posset. Unum tantum profero, quia recentius, & valere potest ad instructionem illorum, qui judiciis, & præcipuè rerum capitalium præsumunt. Apud illos Regula ex Justitiæ præscripto recepta est, Theologiâ etiam approbante: *Ex allegatis & probatis*, accedente præferim propriâ confessione, procedi ad sententiam condemnationis posse. Attamen, si hæc sola spectetur, & non adsit prudentia, æquitas, epikia, caritas, denique industria in Judice, omnibus viis investigandi, & eximinandi quod est dubium, ac eliciendi veritatem, facile aberratur. Excipite quid acciderit Neapoli Patrum nostrorum memoriâ, Pius V. Pontifex Max. Anno M. D. LXX. Pontificatus V. inter Cardinales XVI quos creavit, expressit quoque F. Paulum Aretium Italum, Istrii honesto loco natum, cui in baptismo Scipio nomen datum fuerat. Is Legum studio, & peritiâ insignis, caussarum capitalium Neapoli Judex. resignato officio, & seculari vitâ abjuratâ, Clericorum Regularum institutum, qui Theatini vocantur in monasterio S. Pauli amplexus est, deinde, mutato nomine, F. Paulus dictus. Cur autem seculum desereret, & religionem ingrederetur hæc fuit occasio.

Cum Judicem ageret, quendam ipse hominem insularum homicidii, & post probationes, allegationesque, tormentorum vi, expressa confessione, atque ita convictum suspendi jusserat, Reus, cum ad furcam diceretur, se nequaquam id scelus admisisse palam affirmabat. dolebat interim ac lamentabatur, quod falsâ delatione circumventus, ac tormentis superatus ad infamem ac innocentia suâ indignam suspendii mortem raperetur. Sed Judex post latam semel feralem sententiam,

am,

am, fractoq; judiciali bacillo, istiusmodi protestationibus moveri non consuevit. Sic frequenter suspenditur, suffocatur, ustulatur, omnique mortis genere afficitur: certe potest affici, innocens: quis contradicat? Admiratus tamen tot tamque constantes obtestationes Scipio nec ratus tormentorum violentiâ quemquam adire posse, ut fateatur, unde capitis periculum mox immineret, eam rem experiri voluit in domestico. Ergo stabulum clam ingressus, mulam suam pugione confodit, & mox à famulo doli ignaro sibi sterni jubet, tanquam gressuro. Is mulam interemptam referens, heri iustus in vincula coniectus, examinatus, tormentis exagitat, non admissum crimen fatetur: immo, causam adducit, quæ probabilitatem augeat: se gladiolo mulam confecisse, quod recalcitrando molestiam exhibuisset. Quare nimadversâ Scipio, & expendens secum diligenter, quanto in periculo tum Iudices omnes, tum ii potissimum, qui capitalibus rebus, & hominibus torquendi præsumunt, versentur, quamvis maximè iusti videantur, postquam illatum famulo suo damnum, benigne ac liberaliter compensasset, exorsus periculosam Iudicum conditionem, securionem vitæ rationem, & magis expeditam ad animæ salutem, viam religionis elegit. In quâ peragranda ita sedulus, continens, piusque procedit, ut post alias Ordinis sui dignitates à Civitate Neapolitana ad Philippum II. Hispaniarum Regem Catholicum cum Orator missus fuerit, tum Placentino Sacerdotio insignitus, denique à Pio V. in Cardinalium Senatum sit allectus. Sedente autem Gregorio XIII. Archiepiscopus Ecclesiæ Neapolitanæ renunciatus, cuius ibi non modò verbo, institutisque præclaris, sed rarioriam sanctitatis exemplo creditum sibi gregem ferè biennio instruxisset, vitam hanc mortalem cum immo-

rali c
luit, t
grati
lata l
&, u
Dom
nitat
sticia

Q
(a
V.M

IN
tiz
vulg
ita c
possi
sensu
mem
Sapier
molay
accip
ad C
Amb
mil. i
Sacr
terpr

rali commutavit, & in sui Ordinis templo tumulari voluit, sine epitaphio, quod id affigi humilitatis religiosæ gratia testamento prohibuisset. Quæ à me eo fine relata sunt, ut ob signata maneret D. Bernardi sententia, & , ut qui ad imitationem Dominæ nostræ optat esse Domus Sapientiæ, sciat post fidei in Sanctissimam Trinitatem Columnam triplicem, sufficere in moribus Justitiam, non quamlibet, sed illam, quæ in sese

Virtutes continet omnes.

Qua Justus extruitur in Domum Sapientiæ.

(a) *Alphonsus Ciacconius in, Vitis Pontif. & Cardinal. sub Pio V. Mortuus est Card. Aretius Anno 1577.*

A R T I C V L V S IV.

DOMUS SAPIENTIÆ

Spiritualiter

Anima Iusti dignè Communicantis.

INTER celeberrimas de significatione Domus Sapientiæ, interpretationes, est una apud Sanctos Patres vulgarissima, qua refertur ad EUCHARISTIAM, in quam ita conspirant plurimi doctores Ecclesiæ, ut dubitari possit, an accommodatitia appellari debeat, cum de sensu literali plurimum habere videatur, ob unanimum magnorum Patrum consentum. Certè verba illa, *Sapientia edificavit sibi Domum: Excidit Columnas septem. Immolavit victimas suas: miscuit vinum, & proposuit mensam suam* accipiunt de Sacramento Altaris, S Cypriacus epistola ad Cæciliam, & lib. 2 testimoniorum contra Judæos. S. Ambrosius lib. iv. de fide cap. 7. D. Chrysostomus, homil. in Psalmum xxii. Anastasius Nicenus quæst. xl. in Sacra- scripturâ aliique non pauci. Secundum hanc interpretationem DOMUS SAPIENTIÆ designare potest

&c

& Ecclesiam Christi, & Animam hominis Iusti, dignè in Eucharistiâ Christum recipientis. Et quidem in Ecclesiâ suâ Christus Eucharistiæ Convivium, lautissimum quotidie invitatis suis exhibet. Ut hic sit sensus sententiæ Salomonicæ: *Sapientia edificavit sibi Domum*: Christus Sapientia Increata, eademq; Incarnata, extruxit Ecclesiâ sibi suisque fidelibus, veluti cœnaculum, aut TRICLINIUM. Hoc enim, ut superius est de monstratum, *Domus* hîc litteraliter significat, Nomen autem illud per bellè accommodatur Ecclesiæ Christianæ, propter fidem SS. TRINITATIS, ad quam ingredi eam volens vocatur, & quilibet illam ingrediens ea initiatur.

BENE etiam Ecclesia, quatenus in eâ dispensatur Eucharistia vocatur *Triclinium*, quoniam exhibet in se quasi tres accubitorios lectos, in quibus Eucharistiæ Mensæ triplex hominum genus accumbit. Hos enumerans S. Thomas, Opusculo LVIII. quod est de Vener. Sacramento Altaris. dicit esse *Dignos, Indignos, Non-dignos*, Vocantur, *Non-digni*, qui nullius lethalis culpæ sibi conscii accedunt, tamen re ipsa non vacant culpâ: peccarunt mortaliter, sed peccati commissi non recordantur, aut illius notitiam non habent: in quib⁹, ut sentit Angelicus Doctor, Sacramentum peccati maculam eluit per accedens. *Digni* dicuntur, qui ab omni lethiferâ noxa liberi Mensæ divinæ accumbunt *Indigni*, qui vel una peccati mortiferi macula fœdati, nulla ignorantia excusabiles. Differit autem fusè eodem Opusculo Aquinas per capita omnino xxxi. de admirandis hujus Mysterii, deque requisitis ad illud dignè participandum, atque ostendit ingeniosè, omnia, quæ ad Eucharistiam pertinent, & in illa, aut circa illam considerari possunt commodè ad TRIA revocari.

ET imprimis Tres causas Institutionis Sacramenti

Cor-

Corporis Christi enumerat: Scilicet *Memoriam* Salvatoris, *Sacrificium* Altaris, *Cibum* hominis, Quæ tria disposuit in Sacramento hoc divina Sapiencia, contra Tria vetera mala scilicet contra oblivionem Dei, contra debitum rapinæ alienæ rei, contra corruptiones pomi mortiferi. Prima causa, quæ est Memoria Salvatoris Tria complectitur: nempe, memoriam de præterito, ut nostri Redemptionis, qui propter nimiam caritatem à morte mala morte sua liberavit nos: de præsentem, ut omnium Inspectoris, qui per occultam præsentiam omnia nostra cernit: de futuro, ut justus Judicis, qui per omnipotentiam suam omne pravum incorrectum districtè judicabit. In secunda causa, quæ est Sacrificium, Tria quoque considerat: Formam offerendi: Sacrificii legalis usurpationem: Excellentiam nostri Sacrificii. Ad tertiam causam, quæ est cibus hominis: nempe, quod Dominus suum Corpus dat in cibum, Tria perpendit, in quibus est triplex Sapienciæ divinæ ratio: summam liberalitatem, qua major esse non potest. *Primò*, quantum ad magnitudinem doni. *Secundò*, quantum ad nobilitatem dantis. *Tertiò*, quantum ad utilitatem accipientis. Summam curandi per cibum medicinalem diligentiam, *Primò*, quantum ad congruam curationis inchoationem. *Secundò*, quo ad continuationem. *Tertiò*, quo ad consummationem. Progreditur deinde S. Doctor. Et cur potissimum in specie Panis, vitæ auctor se manducandum offerre voluerit, Tres adsignat causas: & Tres subnectit, ob quas non alterius Panis quàm triticei. Post hæc, Tria Sacramenti Eucharistici Mirabilia deprædicat, & singula Tribus aliis constare ostendit. Præterea, Tria ad præparationem necessaria præscribit: & hæc Tria novis Ternariis amplificat. Postea triplicem manducandi modum proponit: & in singulis modis Tres differentias expli-

pli-

plicat. Ulterius, fructuum Tria quaternaria enumerat: & principales effectus Tres esse dicit. Tribusque nominibus principalibus exprimi adfirmat. Tandem potum Sanguinis Christi Ternario circum scribit. Quæ cum integra Capita haud brevia apud Auctorem suum conficiant, si legantur, amplissimam de convivio, contemplandi & differendi de Eucharistico convivio in Domo Sapientiae materiam. Inde autem apparet quàm convenienter Sacrum istud divinumque Convivium celebrari dicatur in Domo, seu Triclinio à Sapientia ædificato, cum in eo quicquid arripis, immo consideras, in Tribus, vel solitariis, vel cum alio Ternario connexis patinibus contineatur.

SEPTEM Columnæ, quibus fulcitur Cœnaculum Eucharisticum, sunt Doctores Ecclesiæ, qui repleti septiformi gratiâ Spiritus-sancti, divinissimi hujus Sacramenti arcana in lucem protraxerunt, & fortiter propugnarunt: Quorum scripta concipere licet, ut vela ipsa appensa, mensas Eucharisticas ab hæreticorum, ut mensarum morientium excrementitiis sordibus lanceis defendentibus defendentia. Jam vero, quod in hac ipsa Eucharistiâ interpretatione, sensu ad mores accommodato, Domus, sive Cœnaculum, à Christo æterna Domus Sapientia exædificata, rectè dicatur Anima Iusti accumbentis Mensæ Eucharisticæ, & digne de cælesti illa buccina participantis, iidem, quos antea laudavi, Catholicæ doctrinæ assertores adfirmant. Et valet hic quoque figuram Triclinii. HABET Triclinii formam Anima Iusti, qui Christo Sacramentaliter, & Spiritualiter pascitur. Sum enim in illâ, ut in conclavi ad convivandum tribus lectis accubitatibus, mensisque instructo, tres Potentiæ, vel recubitoria aulæis floribusque exornata, & suaviter repleta dolentia. Nimirum *Memoria*, *Intellectus*, ac *Voluntas*.

his considerare licet Tres convivas, *Patrem, Filium, Spiritum Sanctum* hilariter cœnantes: in Memoria hæret Pater, Intellectum occupat Filius, in Voluntate versatur Spiritus, Amor vtriusque. Adjunge Trinitati Increate, creatam aliam Triadem: & in Intellectu colloca Fide, in Voluntate Caritatem, in Memoriam Gratitude, seu Gratiarum actionem, quæ memoriam beneficiorum consequitur. Aliam Triadem suggerit. S. Thomas, quam celebrat Ecclesia Catholica, sed sentit in se Anima Justifruentis deliciis Eucharistiæ, quæ triplices exprimuntur in Carmine conviviali, *O sacrum convivium, in quo Christus sumitur: recolitur Memoria Passionis ejus: Mens impletur Gratia: & futura Gloria nobis Pignus datur!* Licet huc advocare Psalmem Regium, quod faciunt præclari Scripturæ interpretes. Is enim Psalmo cx. Ita intellectum Memoriam & Voluntatem depingit ac si circa Sacram Mensam in Animæ cænaculo tres lectos constituere voluisset, quemlibet cum suo conviva, *Audite. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus: escam dedit timentibus se* En Memoriam, in qua epulatur Gratiarum actio. nam præcesserat: *confitebor.* id est, gratias agam, *Tibi Domine in toto corde meo.* Sequitur, *Initium Sapientie Timor Domini.* En Voluntatem, in qua recumbit Caritas, quæ per Timorem Domini filialem, ut exponit S. Augustinus, intelligitur. Denique, *Intellectus bonus omnique facientibus eum.* En Intellectum, in quo hæret Fides, DEI cognitio, Contemplatio, & ut legit S. Hieronymus *Doctrina bona,* Quibus instigatur Anima ad omnem virtutem, & jugem DEI operumque illius deprædicationem, quæ continetur epiphonemate *Laudatio eius manet in seculum seculi.*

Ut autem hoc animæ devotæ Triclinium sit firmissimum, ornatissimumque, Sapientia excidit Columnas

Prima pars.

L

sep-

septem, per quas, vel intellige definite septiformem Spiritus-sancti gratiam, quâ ad dignam Divinissimi Sacramenti participationem Anima Justi disponitur, ac deinde in gratiâ accepta firmatur: vel indefinitè, virtutes omnes, quæ simul & fulciunt, & ornant: fulciunt ut Columnæ, propter robur insitum, est enim virtus omnis per se constans: ornant, ut picturati tapetes, ob elegantiam adnatam: quare hic concipi possunt, ut perpetuata, ad ornatum & tutelam: ne cælestes epulæ, si ve velariis expositæ, ab incidentibus peccatorum, qui mortalium sordibus quâ venalium pulvisculis conspurcentur.

UTINAM quotiescumque ad Sanctissimi Sacramenti opiparam Mensam accedatis, Sapientia æterna ædificet in vobis Domum, id est, apparet cænaculum, & Trichonium tanta dignâ Majestate, Animam vestram, tribus instructam lectis convivialibus, Intellectu, Voluntate, Memoria: & Intellectum insternat tapete fidei, Memoriam aulæ Spei, Voluntatem peristromate Caritatis, sicque nunquam indigni, nunquam etiam, quod optandum, non-digni, sed semper digni, excipiatis, cum Christi corpore, Sanctissimam TRINITATEM, DEUM PATREM FILIUM & SPIRITUM - SANCTUM.

Amen.

NOTÆ.

S. I. S. AUGUSTINUS in Psal. cxxvi.] Salomon filius Davidis ædificaverat Templum Domino in typo quidem & figura futuræ Ecclesiæ & Corporis Domini. Unde dicit in Evangelico (Ionn. 2) *Solvite Templum hoc, & in triduo excitabo illud.* Quia ergo Salomon ædificaverat illud Templum, ædificavit tibi Templum verus Salomon Dominus NOSTER JESUS CHRISTUS, verus Pacificus. Est autem ille verus Pacificus, de quo dicit Apostolus in

Eph-

Ephesios secundo *Ipse est enim Pax nostra, qui fecit utraque unum.* Ipse est verus Pacificus, qui duos parietes è diverso venientes in se copulavit, quibus factus est lapis angularis, venienti populo ex circumcissione credentium & venienti populo ex præputio gentium, & ipsorum credentium, fecit unam Ecclesiam ex duobus populis; & factus est lapis angularis, & ideo verus Pacificus, quia verus Salomon. Salomō autē ille filius David de muliere Bersabee Israël figuram gestabat hujus Pacifici, quando Templum ædificavit: ideo ne illum putes Salomonem, qui ædificavit Domum DEO, alium Salomonem tibi ostendens, intonat Psalmista.

§. II. *Nisi Dominus ædificaverit Domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam.* Dominus ergo ædificat Domum: Dominus JESUS CHRISTUS ædificat Domum suam, Laborant multi in ædificando, sed si non ille ædificat, in vanum laboraverunt ædificantes eam. Qui sunt isti, qui laborant ædificantes? Omnes qui in Ecclesia prædicant Verbum DEI, Ministri Sacramentorum DEI, Omnes currimus, omnes laboramus, omnes ædificamus modò; & ante nos alii cucurrerunt, laboraverunt, ædificaverunt. Sed *nisi Dominus ædificaverit Domum, in vanum laboraverunt ædificantes eam.* Ideo quosdam videntes ruere Apostoli, & propriè Paulus ait *Dies observatis & annos & menses, & tempora, timeo ne fortè sine causa laboraverim in vobis* (Galaticæ. IV.) Quia noverat se intus à Domino ædificari; plangebatur istos, quia sine causa laboraverat in eis. Nos ergo loquimur foris, ille ædificat intus. Quomodo audiatis nos advertimus: quid cogitatis, ille solus novit, qui cogitationes vestras videt ipse terret, ipse intellectum aperit, ipse ad fidem applicat; & amplificat sensum vestrum: & tamen laboramus & nos tanquam operarii. Sed *nisi Dominus ædificaverit Domum in vanum laboraverunt ædificantes eam.*

§. III. Quæ autem Domus DEI & ipsa Civitas. Domus enim DEI Populus DEI, quia Domus DEI Templum DEI. Et quid dicit Apostolus? *Templum enim DEI sanctum est, quod estis vos.* (1. ad Corinth. 3.) omnes autem fideles qui sunt Domus DEI, non solum qui modo sunt, sed & qui ante nos fuerunt & jam dormierunt, & qui post nos futuri sunt, adhuc qui nasci habent in rebus humanis usque ad finem seculi, congregati in unum fideles innumerabiles, sed DEO numerati, de quibus dicit Apostolus: *Novit Dominus, qui sunt ejus.* (2. ad Timotheum. 2.) Grana illa, quæ gemunt modo inter paleas, quæ massam unam factura sunt, quando area in fine mundi fuerit ventilata (Matthæi 2.) Omnis

ergo numerus fidelium ex hominibus commutandorum, ut fiat
 æquales Angelis Dei adjunctis etiam ipsis Angelis, qui modo
 non peregrinantur, sed expectant nos, quando à peregrinatione
 redeamus, omnes simul unam DOMUM DEI faciunt & unam Ci-
 vitatem. Ipsa est Jerusalem, quæ ut habet ædificantes, laborat
 ut ædificetur sic habet & Cultodientes, de quibus dicitur
Nisi Dominus custodierit civitatem; in vanum laboravit, qui custodi-
sam.

§. IV. Frater Autores nominatos per sermones, & scriptura Interpre-
 tes in Proverb. Ferdin. Salazar, & Cornelium de lapide, legatus
 Carolus Musart, libello, cui titulus, Sunamitis Christiana: sive de
 factus pii, quibus exemplo Mulieris Sunamitidis Eliseum hospitio
 recipientis. Anima disponitur, ad ritè, & magno cultu,
 fructu suscipiendum Christum in ve-
 nerabili Eucharistia.

OPUSCULUM III.

ÆDIFICIUM

ARCHITECTI CHRISTIANI

Quod est

FABRICA VIRTUTUM.

Obiectum

ARCHITECTI TROPOLOGICI.

SERMO I.

ÆDIFICIUM MORALE PHILOSOPHICUM

ARTICULUS I.

Quintuplex Ædificium

Architecti Christiani Tropologici.

Eus Opt. Max. sicut in hominis ad æternam vitam Electione, & in ejusdem Creatione, ac deinde in Redemptione per Filii sui Incarnationem, necnon in Ecclesiæ const.

L 3

tutio-

OPV

tutione egit Sapiientissimum Architeetum, ut suis locis est demonstratum; ita in Justificatione vel sanctificatione cujusque, sive per Sacramenta, sive absque iis ea fiat, ad instar Architeeti opus suum peragit. Quamobrem cum hominem, post lapsum, de peccatis dolentem, veniamque deprecantem in gratiam recipit, Ædificium in illo extruit, in quo ipse tanquam in domo, aut Regia, sua Majestate haud indigna commoretur.

Hoc Ædificium non est aliud quam virtutum coagmentata universitas; in qua quædam, ceu Fundamentum, imam, quædam, velut parietes, mediam, quædam denique, tanquam alia domus membra, interiorem, anterioremque partem occupant. Ad hanc autem Fabricam erigendam Christianus Sapiens, tanquam perita Architecturæ, manum admovere, & operam quotidianam, ut conservetur, conferre, si muneri tuo satisfacere velit, debet: nam contemplari tantum & ociose aspicere, non est satis. Ut autem intelligatur, dum in hoc Ædificio construendo laborat, non unam esse Domum quam sibi propositam habere debet: OBSERVA Quintuplex esse Ædificium, quod sibi quilibet Amator Sapientiæ objicere possit, ut suæ opus industriæ. *Primum* voco Ædificium morale Philosophicum, *Secundum* Spirituale Theologicum. *Tertium*, Ædificium Gloriam meritorum. *Quartum*, Ædificium boni exempli. *Quintum*, Ædificium Adoptivum. Horum omnium, & singulorum Christianus Sapiens est Architeetus Tropologicus.

ARTICULUS II.

VIRTUTES.

Ex quibus construatur Ædificium Morale Philosophicum.

Hic necessario præmittendæ sunt virtutum aliquæ *distin-*

distinctiunculæ, ne unius Ædificii materia accipiatur, quæ est alterius, magno errore, Ædificatoris lapides temerè confundentis. Itaque PRIMO dividatur Virtus ex efficiente in *Naturalem, Acquisitam, & Infusam*. Naturalis est, quàm una cum naturâ ab Auctore naturæ homo accipit. Atque hac acceptione, una tantum est naturalis: nempe habitus primorum principiorum. Adquisita vocatur, quam homo suis actibus efficit, iisque frequentatis acquirit habitum. Infusa dicitur, quàm donat DEUS infundendo: unde illi nomen. SECUNDO, distinguatur virtus Adquisita ex materiali causâ vel subiecto, in *Intellectualem*, quæ est in parte apprehensiva, & *Moralem*, quæ est in appetitivâ. Cùm enim virtus sit dispositio perfecti ad optimum, ut Aristoteles definit *lib. 7. Phys. cap. 3.* quia perficit supream animæ potentias Intellectum & Voluntatem ad optimam operationem circa honestum prout congruit naturæ rationali, secundum cuiusque statum & conditionem, necesse est duplex ejus esse genus, quorum alterum sit in intellectu, alterum in voluntate. In intellectu quæ sunt, dicuntur *Intellectuales*, quarum quinque species enumerat Philosophus: *lib. vi. Ethic. cap. 3.* & sunt, *Ars, Scientia, Prudentia, Sapientia Intellectus*. Quæ in voluntate, appellantur *Morales*, quatenus Morale dicitur, quod ad inclinationem appetitus, sive rationalis, sive sensitivi spectat, & mores hominum secundum rectæ rationis præscriptum componit. TERTIO, Virtus infusa ex diversitate causæ formalis, id est, objecti, dispescitur in *Theologicam*, quæ habet pro objecto ultimum finem, DEUM: & virtutem *Moralem, infusam* quæ habet pro objecto medium ad illum finem. Jam verò,

ÆDIFICIUM MORALE PHILOSOPHICUM appello, quod construitur ex virtutibus moralibus, quas pri-

sci Philosophiæ Magistri agnoverunt, & nunc fidei illustrati lumine, Philosophi tamen, quamvis ad Theologia adyta non admittantur, quales multi, perspectas habent. Igitur virtutibus, quæ humano studio, & exercitatione acquiruntur, & idcirco ADQUISITÆ vocari solent, constat Primum Ædificium: quod ideo etiam Humanum dici potest. Cujus materia partesque facile intelligentur ex virtutum illarum enumeratione.

ARTICULUS III.

ENUMERATIO VIRTUTUM

Ex quibus construitur Ædificium Humanum Morale Philosophicum.

VIRTUTES, quas designavimus, & generatim descripsimus sunt universè in duplici differentia. Aliæ namque, perficiunt hominem, ut rectè se cum proximo, secundum rationis præscriptum, gerat: quæ virtutes dicuntur esse ad alterum, & circa operationes: Aliæ perficiunt eundem, ut suis appetitionibus modum ponat, affectusque, qui passiones, aut perturbationes vocantur, ad mediocritatem flectat: hæ dicuntur esse circa passiones. Utriusque genus est varium & multiplex.

Et quidem, quæ circa alterum & operationes sunt hoc ordine numerari possunt. I. JUSTITIA virtutum moralium princeps. Hæc describitur à Juris-Consulto (a) *Constans & perpetua voluntas jus suum unicuique tribuenda* id est, virtus, qua quis constante ac perpetua voluntate,

Aristoteles lib. 5. 8. 9. Ethicor. S. Thomas 1. 2. q. 59. & 60. Vbi utitur quoque 2. Salas, Fannes, Valentia disp. 5. q. 4. Azor lib. 3. Inst. cap. 28.

(a) Ulpian. ff. de Just. & Jure l. Justitia Instit. cod. tit. 5. vide Arist. 5. Eth. 2.

sciens, prudens, atque ex electione, propter honestum finem, unicuique jus suum tribuit. Partes illius integrantes, ut tradit S. Thomas (a) sunt duæ: Facere bonum, & declinare à malo: tribuendo alteri, quod æquum est, ac debitum? vitandoque, quod alteri noxium, aut incommodum. Itaque Justus æqualitatem cum omnibus servat, faciendo bonum, & æqualitatem non corrumpit, declinando à malo. II. RELIGIO, quæ debitum cultum Deo defert. Virtus homini, quatenus est Dei creatura, maximè conveniens. Ejus duplex est genericè officium, Interius. Sub quo sunt, *Devotio*, & *Oratio*. Exterius, sub quo continetur, *Adoratio*, *Sacrificium*, *Votum*, *Juramentum*, *Adiuratio*, *Laus*. Hæc ita definiuntur solent. *Devotio* est operatio voluntatis paratæ ad præstanda ea, quæ ad Dei cultum & gloriam spectant. *Oratio* est petitio decentium à Deo. *Adoratio* est actus, quo non solum mente, sed externa etiam corporis significatione Deo reverentiam homo exhibet. *Sacrificium* est oblatio, qua exterius aliquid Deo offertur ad eum honorandum ac placandum cum protestatione supremi domini, cui se subditum Sacrificans significat. *Votum* est deliberata promissio de bono facta Deo. *Juramentum*, actus & quo reverenter Deum in testem sumimus, ad alicujus rei confirmationem. *Adiuratio* est invocatio nominis divini, qua quidpiam deprecando, aut compellendo, ad aliquid faciendum vel non faciendum inducimus. *Laus* est adsumptio nominis divini externa voce facta. Scio disputari posse, an non inter internos Religionis actus computari debeant, *Laus*, *Adoratio*, *Votum*, ac fortè *Juramentum*? inter externos autem *Oratio*, & fortasse *Devotio*. Sed hoc ad Scholas amandamus, & numerare pergitur.

III. PIE-

(a) S. Tho. 2.2. quest. 99. art. 10. lessius lib. 1. de Inst. & lura lib. 1. Salas. 1.2. quasi. 59. tract. 11. q. 4. Sect. 3.

III. PIETAS. Hac parentibus imprimis, tum omnibus sanguine junctis, patriæ, & patriæ benevolis debita officia, & cultum exhibemus, atque impendimus. IV. OBSERVANTIA. Hac personis dignitate, virtuteque præstantibus reverentia defertur. V. OBEDIENTIA. Hac voluntas prompta ac facilis redditur ad superiorum præcepta implenda. VI. VERITAS, seu *Veracitas*. per hanc homo verbis & factis talem se demonstrat qualis in se est: promissionem, si quam facit, executione veram reddit: denique, facit, quod addidit. Quare vocatur etiam ea virtus *Fides*, seu *Fidelitas*. Nam *fides* est, qua fit, quod dicitur. VII. GRATITUDO. Hac homines, qui de ipso bene meriti sunt, gratiam non solum habet & agit, sed etiam cum potest, refert. VIII. VINDICTA, quæ & *Iustitia vindicativa*. Hujus est convenienti ratione injuriam atque culpam ulcisci. IX. LIBERALITAS. Hujus directione homo, gratis dispensat pecunias, vel quæ pecunia æstimantur, in usus bonos, suos vel alios. Item, in aliorum utilitatem beneficia confert. X. MAGNIFICENTIA. Hæc versatur in magnis sumptibus, aliorum causa susceptis. XI. AFFABILITAS. Quis in communi hominum consuetudine, & congressu mediocriter, ac, ut decet, habet se loquendo, agendo que suaviter: ac studet, quatenus potest, omnibus bene obsequi. XII. AMICITIA. Hac Aliqui mutuam appetuntque benevolentiam inter se habent ac vicissim officiis se colunt, ob aliquod bonum, & non ob solam utilitatem. Distinguitur ab Affabilitate, quæ est erga notos & ignotos: Amicitia erga notos tantum. Et Affabilitas versatur in sermone, & vitæ consuetudine: Amicitia potissimum in affectu. S. Thomas 2.2. q. 80. artic. 1. non nominat in hæc virtutum serie Magnificentiam, sed insinuat revocari ad Liberalitatem. Ad aliquam etiam

vocat-

vocanda est MISERICORDIA, nisi sit specialis virtus.

JAM verò Virtutes ad affectiones moderandas, sunt fere totidem, quæ ad Ædificium morale Philosophicum construendum adhiberi debent. Decem colliguntur ex Aristotele (a) & S. Thoma, quibus adjunguntur aliæ, vel ad alias revocantur. Sunt autem istæ. I. TEMPERANTIA. quæ moderatur passiones concupiscibilis circa tactum, prout gustum etiam comprehendit. II. LIBERALITAS. quæ quatenus ponitur etiam in Concupiscibili, moderatur amorem, concupiscentiam, delectationem circa pecunias, quæ sunt bonum quoddam delectabile, quod attingitur, non sensu exteriori, sed interiori: nempe *Potentia cogitativa*, quæ potest in particulari æstimare pecuniam, ut bonum commune. ad commutationes, & similia. Itaque Virtus hæc tribuit homini, ut temperet affectum circa habendi facultatem, sicque moderatè pecuniis utatur, maxime in largitionibus. III. PHILOMIA. quæ temperat passiones Concupiscibilis, id est, amorem, concupiscentiam, & delectationem circa dignitates ac honores, quæ etiam percipiuntur sensu duntaxat interno. IV. MAGNIFICENTIA: quæ versatur circa pecunias, ut sunt quoddam bonum arduum ad consequendum, atque idcirco, ut sunt objecta, spei, vel desperationis: quas proinde passiones virtus hæc redigit ad mediocritatem: & est in irascibili. V. MAGNANIMITAS: quæ moderatur spem & desperationem circa dignitates & honores, ut sunt bona quædam ardua, estque in irascibili. VI. VERITAS. quæ se exhibet quis alteri manifestum verbis & factis decentibus: quatenus ex hoc capit etiam ipse aliquam delectationem. Atque ita hæc virtus est in concupiscibili, habens pro objecto exhibitionem, sive communicationem illam, quatenus ipsum delectat. VII. AMICITIA. Cui adjuncta AFFA-

BILI-

BILITAS: utramque confundunt nonnulli, quatenus est virtus, per quam quis sese accommodat, & exhibet, alteri jucundum decentibus verbis & factis, in rebus seriis; ita, ut delectatio, quam ex hoc ipso aliquis capit, si-ve communicatio hæc ut delectabilis, intelligatur ob-jectum hujus Virtutis, ac proinde ipsa inconcupiscibili.

VIII. EUTRAPELIA: per quam quis accommodat, & exhibet se alteri jucundum, in jocis & ludis sicut decet, cujus virtutis obiectum ea-propter sit hæc jocosa com-municatio sui, ut adfert delectationem ipsi, qui se com-municat: atque idcirco etiam hæret in concupiscibili.

IX. FORTITUDO in irascibili circa timores & audacias, quas moderatur, & suscipit, prout est id utile ad aliquid consequendum. **X. MANSUETUDO**. Hujus est iram re-gere: quare & illi sedes est in irascibili. Sub his directæ vel reductivè continentur aliæ. **PATIENTIA** revocatur ad Fortitudinem. **CASTITAS** Temperantiæ est species. Porro istis virtutibus, quæ collocantur in appetitu sensi-tivo, respondent totidem in voluntate, iisdem nomini-bus, & circa easdem materias.

ARTICULUS IV.

VIRTUTES MORALES ADQUISITÆ
Constitunt *Ædificium Philosophicum*

Quod est

DOMUS HONESTATIS.

EX istis igitur virtutibus, construitur primum, inter-
superius nominata, *Ædificium*, quod nuncupari
potest, ut morale Philosophicum, ita Humanum & Na-
turale, quoniam humanis viribus, absque alia transna-
tura-

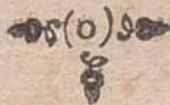
turali facultate potest extrui. Est autem hæc **DOMUS HONESTATIS**. Ita tamen, ut eam quoque inhabitet **DEUS**, quatenus est **Naturæ Principes**. Quemadmodum enim, quando hominem ipse condidit per **Creationem**, tanquam **Domicilium** quoddam, in eo habitare cæpit, *Primò* quidem per assiduum influxum conservationis, ac dependentiæ necessariæ: quo pacto lumen habitat in aëre, quem illuminat: neque enim aër illuminatus absque inhabitante lumine esse potest; sic nec homo absque inhabitante **DEO**. *Secundò* autem per intimam penetrationem, qua **DEUS**, ratione suæ immensitatis, in omnibus corporis animæque facultatibus, ut in totidem **Domus aulis** ac **conclavibus** commoratur: est que magis intimè præsens, quam lumen aëri, vel anima corpori: ut benedixerit ille:

Est Deus in nobis. agitante calescimus illo.

Haud secus, quando **DEO**, tanquam supremo **Architecto** annuente, & vires subministrante, in nobis ex **Virtutibus naturalibus** **Palatium** ereximus, in illa **DEUS**, velut **Auctor Naturæ**, sedem collocat, & **Honestatis** hanc **Domum** incolere ipse censetur. Ut in fronte hujus **Edificii** insculpi possit capitalibus litteris:

ET HIC QUOQUE DEUS EST

**Quod olim Sapientiæ naturalis Sectator quidam
furno aut dolio suo inscribebat.**

SER. II.

SERMO II.

ÆDIFICIUM SPIRITUALE THEOLOGICVM

ARTICULUS I.

GRATIA SUPERNATURALIS

Ad Ædificii Spiritualis structuram necessaria.

LONGE augustius superiore est alterum Ædificium Christiani Architec̃ti, quod Spirituale, & Theologicum. & Divinam appellari potest. Constat siquidem eâ materiâ, & ex iis construitur Virtutibus, ac Dei Donis: quæ naturalem hominis potestatem longè superant, ideoque humano studio, atque industria, nisi altior quædam vis atque potentia accesserit, haberi non possunt: quamobrem eas cælitus immitti, & infundi à Deo necesse est. Talis imprimis, omnium consensu Doctorum, judicatur esse divina illa qualitas, quæ GRATIA dicitur, quâ, dum sanctificamur, seu justificamur, id est, justii coram Deo, nempe, legi ipsius conformes, efficiamur, remittuntur momentò, peccata omnia, ex inimicis Dei capitalissimis intimi amici, ex peregrinis & alienis domestici, ex peccati mancipiis, Filii Dei constituimur, & unitur nobis intimè Spiritus Sanctus, ipsa que Divinitas. Quocirca, in iis, qui per Gratiâ sanctificantur, hæc omnia concurrunt.

PRIMO remissio peccatorum. Ista enim fit per Gratiâ illam. Tum, quatenus est tale donum creatum, à

Deo

Deo peccata condonante liberaliter concessum. Tum, quatenus ex naturâ suâ est impossibilis cum peccato, ideoque vi sua deletiva peccati. Tum, quatenus unit homini Spiritum Sanctum Sanctificatorem, seu Divinam ipsam Naturam. SECUNDO. Adoptio in filios-siquidem constituit Gratia filios DEI, quippe Divinæ participes naturæ. TERTIO. Præsentia DEI intima. Nam Gratia secum ducit, vel trahit, ut etiam loquuntur Theologi, Naturam Divinam, eamque homini præsentem & inhabitantem facit, ita, ut etiamsi ita non esset Immensa & ubique per essentiam, tamen homini eam intimè præsentem sisteret. Cujus rationem hanc dant Scholæ Doctores Theologicæ aliqui: quoniam unio DEI cum homine per Gratiam non est solum unio, per affectum & amorem, ut quidam alii sentiunt; sed est unio per naturæ communicationem & inhabitationem Spiritus. Atqui non videtur posse homo verè ac reapse dici filius DEI, & particeps Naturæ divinæ, si ipsa non sit in homine. sed procul ab eo sit sejuncta. Hinc Spiritus-Sanctus dicitur homini dari in justificatione, & Deus ad eum venire: videlicet, ut ad Domicilium: & in eo manere, nempe ut in habitaculo proprio. JOANNIS XIV. 23. *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* QUARTO Donatio juris ad vitam æternâ. Siquidem Gratia tribuit jus ad vitam æternam, eaque hominem reddit dignum. QUINTO. Dignificatio operum humanorum: nam Gratia reddit hominis opera digna vita æterna. Non enim opera hominis quantumvis dicantur & sint supernaturalia, per sese, & secundum physicam, sunt digna vitæ æterna: *cùm non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis: ad ROMAN. VIII. 18.* sunt autem condigna ratione æstimationis moralis quàm censentur accipere à Divinitate inhabitante, ac

con-

constituente hominem filium Dei, sive, quatenus sunt opera filii Dei, nempe confortis Divinæ naturæ, atque ita Deificati.

ARTICULUS II,

VIRTUTES

Ad Ædificii spiritualis structuram requisitæ.

GRATIAM, vel consequuntur, vel comitantur, vel ex eâ profluunt, ut rivi è fronte, proprietates ex substantia, effectus ex causa, vel producente, vel eliciente, aut evocante Virtutes, quæ Ædificii spiritualis Theologici sunt materia ut lapides & ligna.

I. VIRTUTES THEOLOGICÆ.

In primis sunt tres illæ, quæ Theologicæ vocantur, *Fides, Spes, Caritas*; quas viribus humanis non posse comparari, ideoque à Deo liberaliter ex alto immitti, & quidem cum ipsa Gratia, dubitare non possumus. Est enim id sancitum in Synodo Tridentina, cujus hoc est decretum sess. VI. c. VII. *In justificatione cum remissione peccatorum, hæc omnia simul infusa accipere hominem per Jesum Christum cui inseritur, Fidem, Spem, & Caritas.*

II. VIRTUTES CARDINALES.

ET

III. MORALES INFUSÆ.

Superioribus accedunt Virtutes, Cardinales: *Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia*. Quibus adjungo Virtutes omnes Morales à Deo peculiariter datas seu infusas, distinctas à Moralibus acquisitis. Existimo enim, præter Virtutes morales solitas acquiri nostris operationibus, & humana industria, esse alias Morales divinitus infu-

las,

tas, quæ simul cum Gratia, & Virtutibus Theologicis homini donantur. Hæ disponunt justificatum, ut prudenter operetur in fide, propter finem altiorem, quàm sit præscriptum finis naturalis, ac proinde propter finem super naturalem: præterea, ut moderatur appetitum, quatenus obediat Rationi quantumvis operetur ex regulâ transnaturali.

IV. VIRTUTES CHRISTIANÆ.

Virtutes illæ Morales divinitus infusæ vocari possunt CHRISTIANÆ, quas distinctas esse à Virtutibus Philosophicis, quas Ethnici agnoverunt, & de quibus multa Aristoteles in libris Ethicorum, mihi nullum est dubium & evincunt rationes, quas tum Theologia, tum Philosophia suppeditat. Imprimis *Virtutes Christianæ* pertinent ad Rempublicam spiritualem & cælestem, ideoque spirituale ac cæleste quoddam Ædificium constituunt: Philosophicæ ad civilem & humanam. Quando autem Virtutes pertinent hoc modo ad diversas Respublicas, tunc diversas esse debere ipse agnoscit Aristoteles in Politicis, lib. 5. cap. 7. Deinde, Virtutes Christianæ longè alias habent functiones, ac proinde & objecta, quam Philosophicæ & naturales licet eodem appellentur nomine: sunt igitur ab his diversæ. Constat sanè quædam esse officia Virtutis Christianæ, ad quæ obeunda non attingit Philosophica, quia vinecessaria destituitur. Præterea, Virtutes Philosophicæ ac naturales sunt in animâ vel appetitu, ut imperent affectionibus, & moderentur passiones secundum id, quod dicitur ratio naturalis. Sed præter hoc, necessarium est, ut sit in Christianis quidpiam, quod modum adhibeat, secundum id, quod præscribit regula supernaturalis, ex cujus præscripto debent Christiani vitam suam dirigere. Magis speciatim, Pru-

Prima Part.

M

den-

dentia Philosophica solùm dicitur, quod ex principiis naturalibus secundum rectam rationem deduci potest. Atqui Christianus prætereà habere debet prudentiam, quæ dicitur, quid agendum sit secundum principia supernaturalia, in ordine ad finem supernaturalem: cum omnes operationes hominis Christiani ad finem naturalem debeant dirigi. Quod fieri non potest sine virtutibus alioris ordinis, per quas functiones illæ ritè perficiantur. Est autem tanta illarum, rum functionum, tum principiorum, unde prodeunt, diversitas, ut vix major sit aliquando in sibi maximè oppositis, Ob quam causam, *Prudentia & Sapientia huius mundi*, id est, Philosophica-naturalis, *Stultitia* dicitur, 1. ad Corinth. 1. & c. Et patet manifestè, quanto opere inter se dissideant circa idem etiam objectum. Exempli causa. Prudentia & Sapientia Christiana censet Christum Cruci affixum, ut Deum esse colendum, & eo ducit. Prudentia seu Sapientia gentium iudicat id rem esse stultitiâ plenissimâ. Sed quod stultum est Deo, Sapientius est hominibus. 1. inquit Paulus Apostol. 1. ad Cor. illa ipsa Crux, quæ hominum secundum seculum prudentium, iudicio, stultitia putatur & Deo indigna, humanæ Sapientiæ, & prudentiæ longè ante ferenda est. Item Prudentia Philosophica suggerit ad persuadendum adhibendas esse semper artis oratoriæ regulas, eloquentiæ subsidia, rationes humanas, eruditionem profanam verborum flores, sententiarum gemmas, Rhetorum artificia. At Prudentia Christiana contrarium sæpe præscribit Exemplum habemus in Doctore Gentium, Viro Christianè prudentissimo licet ei non deesset prudentia naturalis - philosophica. Sermo, inquit, 1. Corinth. 3. 4. 5. 6. meus, & prædicatio mea non in persuadentibus humane sapientiæ verbis, sed intensiori Spiritus & virtutis. Vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed

sed in virtute DEI. Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam autem non huius seculi, neque principum huius seculi, qui destruuntur, sed loquimur DEI sapientiam, i. ad Corinth. secundo. Sensus est. Auditores mihi percari, oratio & prædicatio mea, ex prudentiæ Christianæ præscripto, non profanæ Sapientiæ probabilia argumenta, non verborum stoluculos, non declamatorum enthymemata humano ingenio atque industria, ad persuadendum excogitata, non plebeios lepores, non aniles fabulas ingerunt, sed veris solidesque nituntur rationibus, nec humana sapiunt aut persuadere conantur, sed divina: Sapientiam veram & divinam trado, non humanam, non huius seculi, neque eorum, qui primas in hoc seculo tenent, scilicet, Philosophorum, quorum memoria momento temporis evanescit, sed DEI Sapientiam, Longè ergo alia est prudentia & Sapientia Christiana à Philosophica. Huc facit illud ad Romanos vii. Prudentia carnis mors est: prudentia autè spiritus vita & pax. Prudentia carnis vocatur, quæ humanæ rationis ductum tantummodò sequitur ac proinde non rato cupiditatis impetum. De qua prudentia intelligendum est illud Christi Lucæ xxvi. Prudentiores sunt filii huius seculi in generatione suâ filiis lucis. De his scriptum est, quod habet Paulus primæ ad Corinth. i. cap. Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo.

SIMILE discrimen licet animadvertere in aliis virtutibus, quæ, sub eodem nomine, sunt *Adquisita. & Infusa* ac speciæ differunt: *Adquisita* sunt naturales & Philosophicæ, *Infusa* autem super naturales & Christianæ. Jam diversitatem functionum attende: **TEMPERANTIA Philosophica** mandat solum abstinere à superfluis, ab conservationem sanitatis, rationi consentaneam: *Christiana* jubet frequenter fugere ac detestari; omnem delecta-

tionem tactus & gustus ut caro spiritui subjiciatur imperat non raro gulæ irritamenta omnia respuere, suadet nonnunquam, cibos palato suaves & jucundos, datâ opera, novo artificio infatuare, Christi amore, sui que abnegandi desiderio: instigat ad arduum pœnitentiæ iustum animo se amplectendum, & constanter continuandum, rigida carnis maceratione, victu cultuque horrido atque aspero, abnegatione sensuum severa, vigilantissima sui custodia, nullalict tenuissimæ, & infirmæ valetudinis, cum de DEI honore agitur, habita ratione.

Hic quoque intervenit *Christiana* FORTITUDO, quæ virtute instigante multas gravesque corporis afflictationes subeunt boni ac pii, & maximè Religiosi, quas nunquam *Philosophica* suscipiendas suaderet. Dicit Christianus, virtute sibi infusâ extimulatus, *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne cum aliis predicavero, ipse reprobum efficiar.* 1. Corinth. ix. 27. Ad nihil simile impellit virtus philosophica ac naturalis. Vestiri sacco, jacere in cinere, vesci seris & aridis, omni etiam subducto condimento, sitim frigida restinguere, lorica ferreisque catenis nudam carnem affligere, spinas in capite, scrupulos in calceis sponte, ad tormentum circumferre: intestinum ventri bellum indicere: peregrinationes longas & molestas pietatis causa suscipere: Crucem trabalem & nodosam decorticatis humeris imponere & portare: dorsum flagellorum aculearis stellulis incidere, uncis lacere, luridare nodis: nudis plantis calcare filices: denique amenitati omni corporis nuncium remittere, & æternum, cellæ carcerem adamare, & in illo includi. functiones sunt Christianæ Fortitudinis, ad quas *Philosophica*, licet extrema conetur, & primis pedum digitulis insistat, non assurgit unquam.

Sr-

SIMILI ratione, JUSTITIA Christiana versatur non solum circa homines. quibus jus tribuere imperat in commutationibus, distributionibus, ac similibus negotiis verumetiam circa Deum qui si fuerit offensus, si jus illius laesum, si bona externa, qui ut honor & gloria imminuta, imperat, ut satisfiat, actibus tam externis quam internis, qui ad forum Pœnitentiæ pertinet, & à *Justitia Philosophicæ*, ac *Politica* actibus remotissimi sunt. Alia ergo est *Justitia*, alia *Fortitudo*, alia *Temperantia*, alia *Prudentia Christiana*, & quæ his adnexæ sunt virtutes, quæ naturales illæ quas Philosophi agnoverunt. Siquidem ut ex functionibus perspicitur, & materia distinguuntur, & objecto formali, quod est in virtutum distinctione summum. Virtus omnis Philosophica versatur circa materiam propriam, certo quodam ac determinato modo, naturæ limitibus incluso: *Justitia* circa commutationes, *Fortitudo* circa pericula, *Temperantia* circa esculenta & poculenta, *Prudentia* circa ea, quæ & bona & mala homini sunt, ut loquitur Aristoteles, lib. vi. *Eth. cap. 5.* id est, circa agenda ab homine, quæ homo est, nempe ratione ac libertate præditus, ut dicat recta ratio naturalis: at aliud dictamen sequitur *Virtus Christiana*, & ad alia se objecta extendit. Et sanè cum objectum formale Virtutum sit, finis, vel ab hoc sumatur, indeque inducenda rectitudo: ea autem diversa sit in virtutibus Philosophicis & Christianis: cum illæ non intendant aliam rectitudinem, quàm rationis naturalis, hæ verò superiorem secundum fidei divinæ præscriptum, quis

non videt, objectis formalibus distinguere?

);(o):(

M 3

AR-

ARTICVLVS II.

VIRTUTES CHRISTIANÆ

Infunduntur divinitus dum homo iustificatur.

QUOD autem Christianas has Virtutes homo divinitus accipiat, sive dum Baptismi latice ritè perfunditur infans, aut adultus, sive dum alia ratione sanctificantis Gratiæ sit particeps, multa sunt, quæ persurgunt. PRIMO quidem, quoniam idcirco in divinis Liberis appellantur Dona DEI, videlicet, plus aliquid quam naturæ debitum postulat, liberaliter largientur Sapientiæ VIII. Ubi Salomon Increatam Sapientiæ deprædicat, docet, eius munere, virtutes principales homini immitti, & illarum eam esse matrem: *Sobrietatem, inquit, & Prudentiam docet, & Iustitiam, & Virtutem* Per Sobrietatem designatur *Temperantia*, in usu, tam tibi, quàm veneris. ceterarumque voluptatum sensu aliquo sensibilem, est enim Græcè *σωφροσύνη* per *Virtutem* Græcè, *ἀνδρεία*, intellige *Fortitudinem*. Atque hinc hæc inconvenienter probant Theologi, cum S. Thomas 2. q. 63. art. 3. virtutes illas sub iisdem nominibus aliquando naturales esse, & per actus naturales adquisitas, sicut fuerunt in Philosophis; aliquando verò supernaturales, & à DEO in justificatione cum fide, spe, & Caritate fidelibus infusas, eo quod ad finem supernaturales dirigantur. Psalmo XCIII. de DEO dicitur: *Qui docet hominem scientiam*: nimirum, illam, quæ est virtus intellectualis Christiana: sicut Sapiëntia quam à Domino postulare monet Jacobus Apostolus in sua epistola, cap. I. Magni etiam ad hoc ipsum momenti est, quod

Cle-

Clementina unica de summa Trinitate diserte habeatur
tam parvulis in baptisino, quàm adultis in justificatione
infundi gratiam & virtutes. S. Gregorius quoque homi-
lia V. in Ezechielem, quod refertur in Jure Pontificio
de poenit. d. 2, Ca, potest, docet, Spiritum-sanctum in San-
ctorum corporibus juxta quasdam virtutes semper ma-
nere: inter eas esse humilitatem & justitiam, similesque
quæ cum à Theologicis sint distinctæ, infundantur eti-
am oportet.

PRÆTEREA, Virtutes morales reperiuntur in bea-
tis, ut sentit S. Thomas I, 2. q. 63. At nisi infunderentur à
DEO in justificatione, iis carerent parvuli innocentes
statim à baptisino ad beatitudinem translati: non habe-
rent enim vel ad quisitas, vel infusas. Ad hæc, *DEI perfe-*
cta sunt opera, Deuteron. xxxii. quocirca quando homi-
nem justificat, id est, animæ sanctitatem tribuit, perfe-
ctè sanat, eaque omnia donat, quæ necessaria sunt ad
benè vivendum. Sunt autem per quam necessaria ad vi-
tam Christianæ, id est, morales cælitus infusæ. Deinde,
contingit non raro, ut facinorosissimi antea homines,
quàm primum acceptâ à DEO Gratia amicitiaque tesse-
râ, vitam & virtutis præscripto instituere serió propo-
nunt magnam quandam facilitatem ad omnia virtutum
officia experiantur. Quod esse non posset sine virtutum
habitibus, qui in ipsa infundantur justificatione. Deni-
que, Continentia & Patientia virtutes sunt, & præclaræ
quas tamen non nisi peculiarinuminis divini benigni-
tate haberi, ac proinde infundi satis est vulgatum: par-
autem est reliquarum ratio.

Ut *scivi*, inquit Salomon Sapientiæ VIII. nempe, ex
inpiratione Sapientiæ, *quoniam aliter non possem esse con-*
tinens, nisi DEUS det: & hoc ipsum erat Sapientiæ, scire, cujus es-
set hoc donum: adii Dominum & deprecatus sum illum ex totis

M 4

pra-

præcordiis meis. Profitetur se plane intellexisse divinum ac supernaturale donum esse *Continentiam*, *incontinentiam*, *Castitatem*, aut magis universè, omnium concupiscentiarum moderatricem virtutem, sed præcipuè refrenatricem libidinis. *Iubet Deus Continentiam*, inquit alicubi Augustinus, *& dat continentiam: iubet per legem, dat per gratiam: iubet per litteram, dat per spiritum.* Et alibi ad Deum conversus. *Tota spes mea non nisi in magna valde misericordia tua. Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam.* Sed nemo potest esse continens, nisi Tu des *Continentiam iubes, da quod iubes, & iube quod vis.* Continens est, homo in potestate tenens, frenans: & coercens venereas corporis voluptates, carnique domitor, victor dominus, qui talis constituitur Virtute Christiana, si illa dicatur *Castitas*, sive *Continentia*,

S. August. lib. 7. Confes. cap. 11. Epist. 59. q. 2. Epist. 143. ad Iulianum lib. 10. Conf. cap. 29, Bellar. lib. 2. de Monach. cap. 31. lib. 5. de grat. lib. 4. arb. 3.

ARTICULUS III.

ÆDIFICIUM SPIRITUALE THEOLOGICUM

Quomodo fundetur, erigatur, perficiatur.

VIRTUTES istæ, quas Christianas vocavimus (Theologi in scholis infusæ appellant, ut ab acquisitis habent nomenclatura distinguantur) Ædificium illud secundum constituunt, quod spirituale Theologicum, ac Divinum nuncupavimus, & ab Architecto Christiano Morali, seu Tropologico debet magna industria constructum. At, quomodo? dicis, cum superius sit demonstratum, nullo hominum labore, nullis humanis viribus, nulla creata industria, vel posse has virtutes provenire, vel

ani-

anima, tanquam in solo, cui imponendum est Ædifici-
um, aptè ad structuram collocari. Qui ergo fieri potest
ut quis mortalium hoc Divinitati Palatium in se erigat,
aut ejus sit Architectus? Si quispiam neque lapides, ne-
que ligna producere, neque è montibus aut silvis excin-
dere, neque ad destinatum Ædificio iocum aduchere,
neque tandem ad structuram posset componere, is pro-
fecto nunquam domum posset construere, & si id ten-
taret, operam omnem suam perderet.

Hæc quidem probant, hominem per se, & solâ na-
turæ facultate non posse divinam hunc fabricam erige-
re, ideoque necessitatem adjutorii à supremo Archite-
cto postulandi: non tamen evincunt, Omnipotentis ad-
jutorio, non posse per hominem quoque molem illam
Christianarum virtutum exsurgere. Quamvis enim ho-
mo divinis destitutus Gratiæ subsidiis, nequeat, ad vir-
tutes Christianas producendas quicquam conferre; &
licet etiam divino instructus auxilio, non valeat easdem
actuum frequentatione in se gignere, velut adquisitas,
seu Philosophicas: nam non ita illæ producuntur; ta-
men, si Gratiæ cooperetur, & sero mente, ac animo
ad tantorum munerum auctorem convertat, tum verò
etiam votis ac precibus suppliciter ejus opem efflagi-
tet, denique, nihil omittat eorum, quæ ad amicitiam e-
jus demerendam, & gratiam obtinendam desiderantur
Deus, tanquam Architectus, Virtutes dictas illi com-
municabit; & easdem ut Ædificii divini materiam, ad
structuræ proportionem, in animæ ad hoc præparatæ
solo accommodatæ tanquam totidem lapides colloca-
bit: deinde Gratiâ suâ veluti calce, conjunget, ac tan-
dem adamantinis Providentiæ retinaculis constringet,
ut nihil ad Ædificii perfecti consummationem amplius
requiri possit. Quod cum Deus, homine operam
quo-

quoque suam, & industriam in adificationem conferente, faciat, recte homo inter operas architectonicas numeratur, & dicitur in se Virtutum Christianarum Aedificium extruere.

DICAM hoc planius. Non est existimandum nobis, oscitantibus & planè ociosis Christianarum virtutum munera cælitus instillari. Est hoc privilegium parvulorum, qui dum ante rationis usum baptismo admoventur, simul cum divinâ, absque aliâ præparatione, virtutibus infusit dotantur. At vero, qui rationis usu est præditus, Virtutibus nondonatur, nisi diligenter ipse al-laboraverit, & operam industriamque suam adhibuerit, Quamobrem Theologi inter causas Gratix divinæ numerant etiam disponentem sive præparantem ut S. Thomas I. 2. q. 112. art. 2. ot. 3. Constat enim ex Litteris sacris ad Gratiam, Virtutesque supernaturales obtinendas, necessariam esse mentis in DEUM conversionem. Hinc creberrimæ illæ Prophetarum adhortationes: *Convertimini ad me in toto corde vestro, Ioëlis Secundo. Convertimini ad me, & ego convertar ad vos, Zachariæ I. Convertimini, sicut in profundum recesseratis, Isaïæ xxxi. Convertimini ad me & salvi eritis, Isaïæ xlv. Convertimini filii revertentes dicit Dominus Jeremiæ III. Convertere Israël ad Dominum Deum tuum, Oseæ IV. Preparare in occursum DEI tui Israël, Amos IV. Preparare corda vestra Domino, I. Regum VIII. Aperimibi, inquit Sponsus, Canticorum V. itaque cordis patentes aperiendæ sunt januæ. Apocalypsis III. Ego sto, ad ostium & pulso: si quis aperuerit mihi, intrabo ad illum. Quocirca docent consensu Ecclesiæ Doctores, debere hominem inanimò patefacere aditum divinis muneribus, ut illorum sit particeps. Non dat DEUS sancta canibus, inquit Cyrillus Jerosolymitanus Catechesi I. Sed ubi bonum videt propositum, (quod ipsum est divinæ gratiæ præ-*

veni-

venientis & excitantis) illic salutare sigillum & admirandum imprimit. Et S. Cyprianus epistolâ ad Donatum, *Profuens largiter spiritus nullis finibus premitur, nec coercentibus claustris intra certa murorum spacia frenatur: manat jugiter, exuberat affluenter: nostrum tantum sitiât pectus & pateat. Quantum illuc fidei capâcis adferimus, tantum gratiæ inundantis haurimus.*

Porro, absque operâ humanâ non extrui in homine Ædificium Gratiæ ac virtutum Christianarum adfirmat diserte S. Augustinus. lib. de Spiritu & littera cap. V. *Humana, inquit, iustitia operationi Dei tribuenda est (id est, Deus est princeps Architectus) quamvis non fiat sine hominis voluntate (hoc est, homo quoq; est inter secundarios operarios. Et c. ix. Iustificati gratis per gratiam ipsius: non quod sine voluntate nostra fiat? sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, ut sanet gratia voluntatem. Eundem sensum habent illa ejusdem Doctoris, in sermone xv. de verbis Apostoli Esse potest Iustitia DEI sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Ac mox si hominem te fecit DEUS & iustum tu te facis, melius aliquid facis, quàm fecit Deus. Sed sine te fecit te Deus: non enim adhibuisti aliquem consensum, ut te faceret Deus, quomodo consentiebas, qui non eras. Qui ergo fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergo fecit nescientem, iustificat volentem. Idem confirmat S. Thomas I. 2. quæst. II 2. art. 2. hoc argumento. Nulla forma recipi solet in subiecto, nisi sufficienter aptato ac disposito. Sic domus non inædificatur areæ, nisi prius ad structuram suscipiendam idoneis modis præparatæ. At per mentis ad DEUM conversionem, & variis recipienciæ, pænitudinis, amorisq; actibus, mens apta efficitur ad suscipienda Gratiæ, & virtutum charismata. Itaque non extruitur virtutû Christianarum Fabrica, nisi homo ad ædificationem operam suam contulerit. Quamvis autem tota hæc præparatio,*

una

Conversionis in DEUM formulâ exprimat, multa tamen continet, ad quæ perficienda hominis debet desudare industria, ut muneri suo satisfaciatur. Nam præter functionem fidei, qua firmiter credere oportet omnia à DEO revelata, & ab Ecclesiâ proposita, requiruntur ad obtinendam Gratiâ, operationes timoris, spei, pœnitentiæ & tandem Caritatis, quas homo divino adjutus præsidio exerceat.

JAM verò Virtutibus illis in anima ritè dispositis, divinaque Gratiâ junctis, ac belle exornatis, exurgit in illa, præter Ædificium Morale, seu Philosophicum, alterum virtutum Christianarum divinitus infusarum Theologicum, seu Divinum, in cujus cacumine legi potest inscriptio:

DOMUS SAPIENTIÆ ÆTERNA.

Quæ, ut in vobis erigatur, & in æternum maneat præter ædificationem vestram, quæ consistit in piâ cooperatione, requiritur maximè auxilium Patris æterni benedictio Filii increati, & afflatus Spiritus-sancti, qui vos Sapientiæ candidatos, quod enixè precor, ament, foveant, & iterum iterumque benedicant in secula seculorum. AMEN.

S E R M O III.

ÆDIFICIUM OPERUM MERITORIORUM

ARTICVLVS I.

A quo, & Quomodo extruatur

ERRIUM Ædificium, circa quod versari debet Architectus Christianus Tropologus, nuncupamus Operum Meritoriorum. Postquam enim in homine constituta est

Do.

Domus spiritualis Virtutum Christianarum, censetur virtutis perfectæ studiosus esse idoneus, & tam opulentus, ut ipse suis impensis, additis tamen ex infinito meritorum Christi ærario subsidiis, possit amplissimum sibi extruere Palatium in quod dissolutâ terrena, in quâ moramur, habitatione, immigret æternum mansurus. Clarius. Homo justus & in gratiâ DEI constitutus, operibus studiosis, & ex gratiâ DEI provenientes, vitam meretur æternam, id est metitis sibi extruit in omnem æternitatem duraturum Ædificium. Nam DEUS reddet unicuique secundum opera ejus, ad Romanos secundo. Et, si cuius opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet, primæ ad Corinthios tertio. Labor enim Operariorum, & Architectorum spiritualium, non est inanis in Domino. Hac metaphorâ ab Architectura desumpta, humanarum & piarum operationum meritum exprimit Paulus Apostolus, & tanquam Sapiens Architectus graphice describit hoc operum meritoriorum Ædificium.

ARTICULUS II.

ÆDIFICIUM MERITORUM

Est Domus celestis.

IN altera ad Corinthios V. Scimus, inquit Apostolus, quoniam, si terrestris Domus nostra huius habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex DEO habemus, Domum non manufactam, æternam in celis. Nam & ingemiscimus, habitationē nostram, qua in celis est, superindui cupientes. Quibus verbis consolatur fideles, & asserit, Corpus hominis mortalis esse Domum luteam, ac terrenorum domicilium, ac
proin

proinde haud magnopere curandum, si, dum sanctè pieque vixit, vel jubeatur migrare; vel etiam, ut quando contingit, ejiciatur tanquam ex conductâ domo Spiritus, qui hætenus illam inhabitavit quamvis domus tota dissolvatur & concidat, non turbetur, sciens terrena illa fabricâ subsidente ac corrupta, aliud sibi superesse domicilium longè elegantius & commodius. Quod-nam illud? duplex est sanctorum Patrum, atque interpretum sententia, utraq; mirifice convenit nostro instituto. Conveniunt imprimis omnes. Corpus mortale esse Domum habitationis, in qua modo habitat Anima fidelis, ut cujuslibet alterius, quam diu in hac vîta consistit: Græcè est *Οικτῆριον*, habitationem: Domum caducam, momentaneam, dissolubilem. At, quæ nam est illa Ædificatio ex Deo, id est, Ædificium paratum a DĒO, quænam ille Domus, non manufacta, id est, non opere naturæ, nec hominis naturaliter ædificantis. Hæc opinionum intervenit diversitas

DOMUS SUPERNA
Corpus gloriosum.

QUIDAM per Domum non manufactam, Græcè *Οικτῆριον*, significari volunt Corpus incorruptibile mortalitate donatum, gloriosum. Ita S. Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, S. Ambrosius, & alii, qui non manufactū docent, quoniam incorruptibilitas corporum gloriosorum pvenit solūm ex operatione divina, qua Deus reformavit corpus humilitatis nostræ, ad Philipenses tertio, Et sanè, aptè corpori mortali, tanquam tabernaculo, opponitur corpus immortale nunquam transferendum, dissolvendum, aut complicandum: ideoque rectè dicitur *Domus aterna in calis*: cum illa altera sit terre-

stris:

(a)

stris nempe, ut est apud Iobum, : cap. iv. terrenum habens fundamentum, quod facile subsidit, & quo labefacte totum Ædificium corruere necesse sit: quod experiuntur quotidie mortales.

DOMVS ÆTERNA!

Gloria cælestis.

MULTI auctoritate graves & primæ notæ Auctores existimant (a) Domum non manufactam designare vitam beatam, gloriam cælestem, seu beatitudinem. Ut sensus sit: si terrestris domus habitationis vestræ, id est, corpus dissolvatur per mortem habetis statim, non in spe tantum, quod secundum superiorem interpretationem dicendum esset, sed in re etiam meliorem domum, eamque non manufactam, ut est corporis mortalis, sed divina beneficentia ac liberalitate constitutam: nimirum Gloriam cælestem: immò DEUM ipsum, qui est hominis beatitudo. Ita sanè Gloriam & DEUM concipiebat Rex David, cum oraret: *Esto mihi in DEUM protectorem & in Domum refugii.* Psalmo xxx, 3. Idcirco eandem Domum vocat *æternam*, quia DEUS est æternus & beatitudo æterna, & quidem *in cælis*, ubi statim in hanc Domum justus ingredietur, mansurus in aliqua mansionum, de quibus Christus Joannis xiv. *In domo Patris mei mansiones multe sunt.* Quò etiam spectat, quòd, cum Dominus Beatitudinem cælestem nomine Gaudii expressisset, eo verbo est usus, quod non nisi ad Ædificium commodè referri potest: *Intra*, inquit, *in Gaudium Domini tui*: id est, ingredi tibi paratam Domum, Matthæi xv. id est, ejusdem gloriæ, ejusdem lætitiæ sis particeps. Sic dicuntur, qui Beatitudinem adipiscuntur, intrare in abyssum divinitatis, ut loquuntur Mystici, quoniam per visionem & amorem in DEUM ingredi-

un-

(a) S. Thom. in illam Epist. lect. 1. Anselmus, Lyranus,

untur. Profectò, qui DEUM non videt foris stat, imò, procul ab illo distat, quia DEUS ad illum se habet, ut longè absens. At, qui illum clarè videt, præsens illi est, neque hæret quasi foris, vel in vestibulo, sed ingressus præsens cum illo agit. Amor quoque facit ut intra Dilectum amans commoretur, cum unicus ipse sit ei locus, Domus, requies.

DOMUS INDISSOLUBILIS

Corpus gloriosum, & Beatitudo.

UTRUMQUE nectimus, quia & sententia Apostoli patitur, & Interpretum auctoritas. Ex Græcis, Methodius, habitationem manu factam Corpus mortale appellari dicit, quia opera atque industria humanâ erigitur & conservatur: non manufactam, tum corpus immortale, tum vitam beatam in cælis, nulla amplius manus opera, nullo hominum ædificantium subsidio indigentem. (a) Sic quoque Photius apud Oecumenium diligenter notat antithesim inter utramque Domum a Paulo indicatam. Nam quæ jam inhabitatur à mortaliibus in terra, vocatur terrestris: altera verò, cælestis quia in cælo, tanquam amplissima regione constituta. Illa dicitur facile dissolvi, ut momentanea agnoscatur ista manere æternùm. Illa manu, id est corporeis viribus erecta, & aliquamdiu conservata: Ista non humanis viribus, neque corporis sed animæ industria, meritoriiis videlicet actibus, qui in anima sunt, aut ab illa dimanant, divina virtute semper principalem in hac architectone obtinente, extracta. Et sanè, non solum corpus immortalitate denatum, sed etiam quicquid naturam vim, & efficientiam superat, ut est Beatitudo, seu Gloria cælestis, tanquam Domum inhabitabunt electi, &c.

(a) Οὐκ ἔστιν ἀρχιγονότος, Domus non manufacta:

Et dicitur Ædificium non manufactum. Et quæ deinceps subjungit Apostolus de Vita in Cælis beata optimè intelliguntur. Est autem D. Chrysoctomi illa utilis observatio, S. Paulum miro artificio usum vocabulis, quibus ostenderet quantum futura præsentibus anteferenda sint: nam terrestri habitationi opponit cælestem; tabernaculo Domum non manufactam in cælis.

His adjuuge, cum Cælum optimè tanquam Civitas concipiatur, Ad Hebræos XIII. *Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus*: In eo quotquot sunt Cælites tot licet numerare Domos, operibus meritoriorum fabricatas: nempe, vel Gloriam & Beatitudinem, tam quoad Angelos, quam homines; vel Corpus gloriosum & vitam Beatam quoad homines; Neque Sapientibus Seculi planè incognitæ fuerunt Domus illæ cælestes. Certè, Clemens Alexandrinus lib. IV. Stromatum postquam de iis differvisset, secundum Apostoli sensum, & dixisset: Justos, tanquam hospites & peregrinos animum ab luteis hisce domibus, quas inhabitant, & rebus omnibus, quæ sub sensum cadunt, abducere, mox profert Pindari sententiam, qui ajebar, impiorum infra cælum crebris cruciatibus divexari, & malorum veluti mole premi: piorum verò in cælo suam habitationem obtinere. Quid hoc est aliud, quam cælestem Domum incolere?

ARTICULUS III.

ÆDIFICIUM MERITORUM

Quomodo construatur à DEO? & Quomodo ab hominibus iustis.

CORPORE mortali, tanquam Domo terrestri, dissoluta, seu, ut etiam vox (*) Græca sonat, destructa,
 Prima pars: N habe-

habemus inquit Apostolus, *Aedificationem ex DEO*, hoc est diuina beneficentia ac liberalitate, sine qua merces operibus meritorijs non redditur: immò & *Iustitia*; siquidem hæc *DEVM* ex pollicitatione obstringit; *Domum manufactam, eternam in cœlis*, quæ est *Ædificium meritorum*: de quo ita differit Tertullianus Apostoli sensum explanans, libello de resurrectione carnis cap. xli. *Hoc quod dissoluetur caro nostra per passionem, domicilium conquirenturi sumus in cœlis. Meminerat Euangelica definitionis: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quorum illorum est regnum cœlorum: non tamen carnis resurrectionem negauit, si compensationem mercedis opposuit, cum ipsi compensationem debeat, cui dissolutio deputatur, scilicet carni. Sed quia Domum dixerat Carnem, eleganter voluit, & in mercedis comparatione vocabulo Domus uti: ipsi Domui, quæ dissoluitur per passionem, in meliorem Domum repromittens per resurrectionem. Hanc autem Domum iustus quilibet in hac vita sibi ædificat, ut in alterâ eam inhabitet, quando illam bonis operibus promeretur. Eandem ædificat *DEVS* quia ipse est principalis Architectus, sicut in quolibet opere meritorio princeps ac prima causa. Non enim sufficientes sumus, vel cogitare aliquid, quod meritorium sit à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex *DEO* est: qui idoneos nos fecit cooperatores Architectonis suæ. Atque ideo fiduciam habemus per Christum ad *DEVM* 2. ad Corinth. 3. 4. 5. 6.*

ARTICULUS IV.

OBSTETRICES ÆGYPTIÆ

Aedificant sibi & Deus ædificat illis Domos.

CVM Rex Ægypti dixisset obstetricibus Hebræorum & mandasset: quando obstetricabitis Hebræas, & parturient

partus tempus aduenerit, si masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, referuate, illæ astu detrectarunt imperium. Quare *benefecit DEVS obstetricibus. & quia timuerunt DEVM, ædificauit eis Domos*, Exodi i. Hic merces illarum mulierum exprimitur metaphorâ ædificationis, & Domus. De quâ licet sit magna interpretum digladiatio: tamen non dubitauit asserere S. Hieronymus, & post illum, Rupertus Abbas, Domos ædificatas obstetricibus, fuisse Domos spirituales, & cœlestes, nimirum, cœlestis patriæ felicitatem, & æterna iustorum præmia. Itaque DEVS, dicitur illas ædificasse, quoniam bona opera obstetricum, quæ erant beneuolentiæ, & caritatis erga Hebræos, cum infantes eorum conseruarent, & actus timoris DEI, digna fecit æternæ mercedis retributione. Sanè D. Hieronymus in caput LXV. Isaia hunc in modum scribit: *Domus in quibus habitati sunt, qui ædificat eas, vel virtutes intelligenda sunt, vel diuersa mansiones apud Patrem, quas iugiter possidebit, qui eas ædificauerit. Quales sibi ædificasse, & Obstetrices dicuntur in Exodo: quia timebāt DEVM. Licet in Hebræo scriptum sit, à DEO eis ædificatas Domos, quia timuerunt DEVM. Ergo Hieronymi sensu, ædificauerunt, & obstetrices, & DEVS. Verum non tantum in Hebræo, Chaldæo, & Græco apud LXX. est *Ædificauit*, nepe DEVS ipsis *diuis*, Domos, sed etiam in Latino: quamuis S. Augustinus legat alicubi; *fecerunt sibi ipsis Domos*. Rupertus autem idem illud, *Ædificauit eis Domos*, exponens; *intelligendum est*, inquit, *æternas: quod enim ædificat Dominus, æternum est.**

NEQUE est, quod existimemus pietatem eam erga populum Hebræicum, & timorem erga DEVM obstetricum non meruisse vitæ æternæ retributionem: habuerunt enim verum actum timoris DEI, quo DEVM sunt reueritæ, & pro DEO se mortis periculo exposuerunt:

runt: hic autem actus & est supernaturalis, & merito-
rius vitæ æternæ; fuitque in Obstetricibus talis. Quod
adfirmatè tradit S. Thomas. 2. 2. quæst. 110. artic. vii.
ac consentiunt Scholastici: & ex diuino Codice satis e-
ruitur. Dum enim simpliciter dicitur: *quia timuerunt Deum
ædificauit eis*; intelligendum est de timore sancto quo filii
Dei reuerentur Deum. Et sanè, nisi à Deo vehementer
adiutæ per interiorem Gratiam, & incitatæ fuissent di-
uinitus, nequaquã se ipsas in tam manifestum vitæ disci-
men, ad exequendum opus illud caritatis erga Dei po-
pulum coniecissent. Scio quosdam ex S. Gregorio lib.
viii. Moral. docuisse Obstetrices per actum timoris, &
opus pietatis erga Hebræos, potuisse mereri æternam
mercedè, verùm, propter mendacium, quod postea de-
xerunt commutatam illis fuisse retributionem mercedis
æternæ in præmium temporale: sicque etiam, Deum æ-
dificasse eis Domos: id est, dedisse in retributionem
iis prolem & progeniem numerosam, diuitem, honora-
tam, insignem, & longæuam: siquidem filius est quali-
fabrica & domus parentes: & producendo alios filios
per hos parentis familiam, instar Domus, ædificat. Quod
quam causam fortasse, filius Hebraicè dicitur, בן, *ben*,
à radice בנה, *banah*, id est, *ædificauit*. Verùm, senten-
tiam illam de commutatione mercedis, si Theologus
res examinetur, probabilitate carere planè mihi per-
suadeo. Nam, actus ille timoris Dei, & benignitatis er-
ga Hebræos, aut proficiscebatur ex diuina Gratia ipsa
sanctificante, seu iustificante, aut non: si non, haud po-
terant per illum mereri vitam æternam, etiam si men-
dacium postea non dixissent. Si verò oriebatur ex re-
dice Gratia infusæ, animas Deo gratas facientis, sine de-
bitio merebantur vitam æternam, quamuis postea men-
dacium protulerint. Tum quia peccatum post futurum
quamuis

quamuis præuisum, non impedit meritum præsentis gratiæ, & operum supernaturalium. Tum quia mendacium illud fuit officiosum, ideoque lenis ac venialis culpa: peccatum autem veniale, sicut non tollit gratiam, ita nec meritum vitæ æternæ.

ARTICULUS V.

MANSIONES CÆLESTES

Quomodo à iustis in hac vitâ ædificentur.

ARCHITECTONICA loquendi formula Christus D. iustorum in cælis decreta præmia vocat *Mansiones*, siue *habitacula*, Domicilia, ædificia, nam in his manent inhabitantes, quæ antequam inhabitentur construuntur, in hac vitâ ab iis ipsis; qui inhabitabunt. *In Domo*, inquit, *Patris mei mansiones multe sunt*, Joannis XIV. Cùm enim dixisset se iturum ad Patrē, & Petrum se postea eodē sequaturū, non factâ aliorum Discipulorū mentione, metuebant illi ne Domo Patris & cælo excluderētur. Hunc metum iis demit, asseritq; Domum Patris, non esse angustū aliquod palatium, sed ciuitate qualibet maxima, immò regno & orbe terrarum maiorem: in ea verò esse variorum diuersa Domicilia pro meritorum disparitate. Alium metum Apostolorū suggerit S. Augustinus: quia enim audiuerant, Petro negationē Christi prædictam: *Non cantabit gallus donec*, vt à turbatione recrearētur. subiungit illud de Domo Patris & Mansionibus in illa, vt considerent se etiam post pericula tentationum, apud Christum cum Deo mansuros. Iovinianus hæresiarcha Mansiones de quibus Christus, in terrâ cōstruendas docebat, & significare diuersas per terrarū orbem Ecclesias. Sed egregie is confutatur à D. Hieronymo, l. 2. in *Iovin. c. 5*. Clarū enim est quod Christus loquatur de mansionibus cælestibus. *Manifestissime docet Euangelium*, scribit

N 3 S. Doctor,

S. Doctor, non de Ecclesiarum numero, sed de cœlorum mansi-
onibus Domino fuisse sermonem. Seuerè S. Augustinus lib. 3. de
Orig. anim. Noli credere, nec dicere, nec docere, aliquas mansiones
esse extra regnum DEI, quas esse Dominus dixit in Domo Patris
sui, si vis esse Catholicus. Difertè S. Cyrillus: *Multas Mansiones*
ait Dominus in Domo Patris esse. *capacitatem cœli ostendemus.*
Nimirum in cuius capacissima arca omnium possunt
ædes constitui. Multa quidem sunt Christi membra, in-
quit B. Irenæus lib. 3. multi habitatores: sed nemo exclu-
detur propter loci angustias. Nullus metuat: capacissi-
mum est empyreum: pro nullius habitatione locus de-
erit, modò strenuè in hac vita, pro altera, ædificet.

Quilibet enim habitationis suæ est Ædificator per
operationes meritorias, secundum quorum diuersita-
tem, mansiones sunt diuersæ & impares. Profectò, vt A-
postolorum & Christi Mansiones pares æqualesque
non sunt, ita nec Discipulorum, & multo minus infan-
tium cum adultorum optimè meritorum mansiõibus
comparatæ. Quare multas esse, propter diuersa inhabi-
tantium merita notat S. Hilarius in ps. 64. Quemadmo-
dum enim non sunt merita eadem, ita eadem non sunt
mansiones. *Plures Mansiones, inquit ille, diuersa dignitati ha-
bitantium preparantur.* Et D. Aug. lib. de Virg. c. 26. Virginũ
sanctarũ merita considerans: *Quia, ait, in vita æterna distri-
ctè fulgebunt lumina meritorũ, multa sunt Mansiones apud Patrem.*
Denique clarissime B. Cyrilus in Ioannem sic scribit:
*Mansionũ multitudo differentiã gloriæ significat: omnes enim vita
suæ congruentẽ honorem suscipient.* Quot igitur sunt in cœlo
beatitudinis, & gloriæ ordines, tot concipe regiones
ædificijs pulcherrimis exornatas, quot gradus, tot man-
siones, seu Domos particulares: nã suã cuiq; Sancto erit
Ædificium, sua Domus & Mansio, sicut sua cuiq; beatitu-
do.

(a) S. Basilius lib. de Sap. S. c. 16. S. Greg. lib. 9. Mor. c. 39. S. Aug.
5. hypogn. c. 6. Theodor. l. 3. in Cant & i. Corint 15.

do sua gloria, sed secundū meritorum proportionē. dispar. Mansionē pro suo quisque accepturus est merito, inquit Aug.

Si opponas: omnibus in cœlestis Patris familias vinea strenuē laborantibus dari eiusdem precij Denarium Matthæi xx. hoc est, eandem gloriam. Itaque non esse in cœlo diuersitatem inter Ædificia. Respondebit idem Doctor. *Est quidem Denarius equalis quod ad eternitatem pertinet, sed sunt diuersæ meritorum dignitates. Fit quidem per caritatem vt quod habent singuli, cōmune sit omnibus: sicut enim quisque etiam ipse habet cum amat in altero, quod ipse non habet. Respuendus est autem illorum error, qui putant idē dictum, multas esse Mansiones quia extra regnum cœlorum erit aliquid, vbi beati maneat paruuli, ex hac vita decedentes sine baptismo. Absit enim vt regnantum quisquam sit extra regnum: quod est Domus Patris. Non minus scitē S. Gregorius lib. iv. Moral. cap. 31. In multis mansionibus erit retributorum diuersitas concors: quia tanta vis amoris in illa pacem sociat, vt quod in se quisque non acceperit, hoc se accepisse in alio exultet. Vnde & non æquē laborantes in vineâ, æquē cuncti Denarium sortiuntur. Et quidem apud Patrem Mansiones multe sunt; & tamen eundem Denarium dispares laboratores accipiunt: quia vna cunctis erit Beatitudo letitiæ, quamuis non vna sit omnium sublimitas vitæ. Breuiter. Denarius significat quidpiam, quod omnibus in altera vita communiter concedetur: nempe, vita æterna, & cœlorum regnum, in quo erunt omnes Electi: stella tamen à stella in eodem firmamento diuersitatem habet splendoris. Stella à stellâ differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum, inquit Paulus Apostolus 1. Corint. xv. 42. nimirum secundum merita. Itaque commune est omnibus regnum, vna communis ciuitas, &, si placet, vna communis area, sed in eadem plures sunt Domus, Mansiones diuersæ, aliæ alijs præstantiores: quædam amplissimæ, multæ mediocres, ali-*

quæ admodum angustæ : nonnullæ ex auro, argento, gemmis, aliæ ex vulgari metallo ac lapide, æternum tamen duraturæ; sicut habitatores alii aliis excellentiores sed æterni omnes: quod indicat etiam vox *μονὴν, ἀμείνων* quia est commoratio, in qua perpetua est sine vlla perturbatione stabilitas.

VT autem intelligeremus, nostrum quoque esse Mansiones illas extruere, subdit Dominus: *Si quo minus dixissem vobis: quia vado vobis parare locum.* Quod ita fere exponit S. Hieronymus, Si secus se res haberet, dixissem vobis, quod vadam paratum vobis locum, Mansionem, Domum. Sed scitote iam Patris Domum esse paratam suam verò vnumquemque Mansionem meo apud Patrem interuentu, & operibus bonis suis parare debere non enim sola Dei largitate consistit cuiusque Ædificium. Quasi Christus hoc voluerit Apostolis asserere: In Domo Patris mei Mansiones multæ sunt, vestris bonis operibus non solâ Patris liberalitate præparandæ: si ita non esset, dixissem vobis, quod vado vobis eas parare, sine operibus vestris, sed non est meum sic illas parare vobisque tradere. Similem in modum exponit illud Matthæi xx. *Non est meum dare vobis, sed quibus præparatum est à Patre meo.* Paratæ, inquit, sunt in cælo diuersæ plurimæ Mansiones plurimis diuersisq; virtutibus, quas non persone accipiunt, sed opera: id est, vt ego intelligo, quæ non et acceptione personarum: sed operum meritis tradentur incolendæ. Frustra ergo à me petitis, quod in vobis est situm quodq; Pater meus illis parauit, qui dignis virtutibus ad tantam ascensuri sunt dignitatem. Paulò aliter S. Augustinus: *Quomodo parat Dominus, si iam multæ sunt? nondum sunt, præparanda sunt.* Respondet: *Easdem, quas prædestinando præparauit, præparat operando.* Iam ergo sunt in prædestinatione: alioqui dixisset, *ibo & præparabo, id est, prædestinabo.*

sed quia nondum sunt in operatione, dicit, si abiero & prepara-
 uero. Parat modò Mansiones, preparando Mansores. Domus
 enim DEI, de qua Apostolus, Templum DEI sanctum,
 quod estis vos, adhuc edificatur, adhuc preparatur. Dica-
 tur verò abire, vt præparet, quia iustus ex fide viuit. Si autem
 videt, non est fides: id ne videatur, latet vt credatur. Tunc locus
 paratur si ex fide viuatur, creditus desideratur, vt desideratus
 habeatur. Vadit latendo, venit apparendo, sed nisi maneat re-
 gendo, vt proficiamus benè viuendo, non preparabitur locus, vbi
 possumus permanere persfruendo. Itaque parat Habitatio-
 nem caelestem DEUS, hominem eligendo & præde-
 stinando, Christus merendo, docendo, præeundo,
 homo cooperando. Omnes ædificant, DEUS ut su-
 premus Architectus, Christus vt præcipuus instructor,
 Homo vt fidelis cooperato.

ARTICULUS VI.

VISUM ADMIRANDUM.

De Ædificiis operum meritoriorum in celo.

NEGARI sanè non potest, si dictis fidem adhi-
 bemus, hominem iustum ac DEO gratum, vt Sa-
 pientem Architectum, sibi in altera vita Palatium
 mansioni suæ commodum bonis operibus ædificare,
 ita vt singula virtutum officia totidem sint quasi lapides
 aut dedolata ligna, quæ ad fabricam conducant Quod
 confirmare possumus illustri Viso, & commentatione
 Papæ Gregorii, visum non referentis solùm, sed etiam
 illustrantis. Historia narratur libro Dialogorum quar-
 to, cap. xxxvi. Ante triennium, inquit Gregorius, in
 pestilentia, qua hanc urbem clade vehementissima de populavit,

in qua etiam corporali visu sagitta cœlitus venire, & singulis quoque ferire videbantur, quidam Miles percussus ad extremum peruenit. Qui eductus è corpore exanimis iacuit: sed citius rediit & quacunque cum eo fuerant gesta narrauit. Aiebat enim, quia pons erat, sub quo niger atque caliginosus fœtoris intus abilis nebulam exhalans fluuius decurrebat. Transmisso autem ponte amœna erant prata atque virentia odoriferis herbarum floribus exornata, in quibus albatorum hominum conuentus uia esse videbantur. Ibi Mansiones erant: dinerformis singule magnitudine lucis plene. Ibi quedam miræ potentie **ÆDIFICABATUR DOMVS**, que aureis videbatur laterculis construi, sed cuius esset non potuit agnosci. Hic obijcit Petrus colloquutor Gregorij, Quid est, queso te, quod in amœnis locis cuiusdam Domus laterculis aureis edificari videatur? Ridiculum est valdè, si credimus, quod in illâ vitâ adhuc metallis talibus egeamus. Respondet Gregorius. Quis hoc, si sanum sciat, intelligit? Sed per hoc, quod illic est ostensum quisquis ille est, cuius Mansio ista construebatur apertè datur intelligi quid est, quod hic operatur. Nam qui premia eterna lucis elemosynarum largitate promeretur, nimirum constat, quia **AVRO ÆDIFICAT Mansionem suam**. Quod enim superius memoriam fugit, vt dicerem: idem Miles, qui hoc viderat, narrabat, quod eosdem laterculos aureos ad edificationem Domus, senes ac inuenes, puellæ ac pueri ferebant. Qua ex re colligitur, quia hi, quibus hic pietas facta est, ipsi illi operatores esse videantur. Addit S. Papa.

Hic etiam quidam iuxta nos, Deus dedit nomine, religiosus habitabat, qui calceamenta solebat operari: de quo alter per reuelationem vidit, quod eius Domus edificabatur, sed in eo constructores sui solo die sabbati videbantur operari: Qui eiusdem viui postmodum subtiliter vitâ requirens, inuenit, quia his, quæ diebus singulis laborabat, quidquid ex victu atque vestitu superesse potuisset, die Sabbati ad B. Petri Ecclesiam deferre consueuerat, atque indigentibus erogare. Subnectit deinde Pontifex epiphonema.

phonema: *Qua ex re perpende, quia non immerito ipsius FABRICA Sabbato crescebat.*

His non obscure insinuatur, pauperes, quibus amore DEI fit bene in terra, construere Palatia in cœlo ijs, à quibus eleemosynas accipiunt. Quod indicasse videri potuit Architecturæ cœlestis Magister Christus, cum ad eleemosynarum largitionem hortaretur Lucæ XVI. *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut quum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula.* Vbi, quod apud Ioannem dixit, *Mansiones in Domo Patris*, vocat *Tabernacula æterna*, tanquam *Ædificia*, aut *Domicilia*. Respondet enim ea sententia ijs verbis Villici iniquitatis: *Cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in Domos suas.* Itaque Gloria cœlestis vocari potest Tabernaculum æternum: quomodo & cœlum, nominat Tabernaculum Paulus Apostolus ad Hebræos IX. Hoc autem per pauperes, dum ijs beneficit, eleemosynis ædificatur: in illud verò misericordiæ operibus dediti, cum defecerint, recipiuntur: siue ut interpretantur Theophylactus & Euthymius, per pauperes, qui vsque ad finem vitæ strenuè operam impendunt, & aduenientem Palatij dominum præstolantur, tumque illi planè absolutum tradunt inhabitandum: siue, qui aliorum est sensus, à fundi Domino, propter eleemosynas pauperibus factas: ut, non tam pauperes, quam merita ædificationis materia iustos recipiant: quæ est interpretatio S. Chysofomi, (a) Basilij, (b) Gauden-
tij. (c) Qui illud etiam obseruant, non dixisse Christum: *ut recipiant vos in sua Tabernacula*; sicut Villicus dixerat, *Recipiant me in Domos suas*: quoniam *Tabernacula*, quæ in cœlo à pauperibus extruuntur, non sunt illorum, qui ædificant pauperum, sed illorum, qui ad ædificandum materiam subministrant, bene operantium.

ARTI-

(a) in Psal. 48. (b) in Asceticis, (c) lib. ad German. Anast. in 99. S. Script.

ARTICULUS VII.

ÆDIFICIUM OPERUM MERITORIORUM

Ab vno exstructum in celo, transfertur aliquando ad alium.

ID quomodo contingat, docebit sanctus Patriarcha
 Joannes Eleemosynarius, cuius Elogium hoc habet
 » Fasti Mariani *Ianuarii* XXXII. [Cùm annum ageret
 » JOANNES, Misericordia Divina, manifesta in luce
 » Sponsam se illi obtulit. Annuit continuo. Et raru
 » conjugium Superi habuerunt, dotem que addideru
 » tam opulentam, vt semper deinde haberet, quod te
 » egenos effunderet. Archiepiscopus jam Alexand
 » nus, lustrum egit clientum suorum, hoc est, paups
 » rum, numerauit que septies mille, & quinquaginta
 » quibus omnibus deinceps in singulos dies victu
 » subministravit. Sed nec vlli alii piam manum v
 » quam subduxit. Ut meritò id certaminis cum De
 » suscepisse sit visus, plusne hic dare, an reddere illi po
 » set. Munificentiam vel ex eo vide, quod vltimè
 » ægrotanti vnicus super teruncius fuerit, vix nauula
 » morituro. Ipse in testamenti sui tabulis reperisse
 » genuè se fatetur in ærario auri pondo octies mille,
 » hæc decies millies, & amplius aucta dilapidasse
 » pauperes gloriatur. Anno igitur D. XCII. è corpor
 » ergastulo in Palatium abiit, quod piæ ipsius mun
 » centiæ structum in celo Troilus vidit, & verò inu
 » postea, cū tā bonæ prodigalitati æmulus est factus
 Id fusius describitur in *Vitis Patrum*, vnde hæc accipit
 Joannes Patriarcha pauperum parens cùm Troilus
 Episcopum itineris socium haberet, clientes filiosque
 suos egestate pressos inuisit, & quia ad manus non ha
 bebat pecuniam, monuit Troilum, cui fortè triginta
 libræ auri in promptu erant, benefaceret. Distribuit

mos, quos habebat, quamvis inuitus, verecundia instigante Troilus. Sed vix manum retraxerat, & sordidum liberalitatis pœnituit. tantumque potuit auri sacra fames, vt morbum contraxerit, vel fixerit. Non latebant Eleemosynarium sordes Troili. Inuisit decumbentem humanitatis ergo: & post solemnia consolationis officia, aurum offert, eadem summa refundendum, dicens, sibi in animo fuisse, pecuniam pauperibus distribuere; sed quia sibi marsupium exhaustum erat, commodato se accipere voluisse, nullo Coëpiscopi, fratris sui incommodo. Itaque se adnumeraturum, si placeat. Annuit Troilus, à quo aurum visum mox morbum discussit. Petiit autem Joannes apocham, qua de pecunia Troilo reddita constaret. Eam promptè conscripsit Troilus hac formula: DEUS DOMINO meo Joanni Beatissimo Patriarchæ da mercedem xxx. librarum: quoniam ego æs meum recepi. Sed quàm væcors fuerit Euclio, DEUM demonstrasse hoc viso, scribitur. Cùm à prandio, vt mos illi erat, paullulum meridiaretur, semi sopitus, vidit DOMUM, vt narrabat deinde vigil, cuius magnitudinem, pulchritudinemque; ars hominū nulla exprimeret: porta erat aurea, supra quā hæc inscriptio, capitalibus litteris: MANSIO ÆTERNA, ET REQUIES TROILI EPISCOPI. Vix se capiebat Troilus: cùm ecce quidam ex regis ministris cum satellitio ad Domum recta vadit, jubetque auferri titulum: quo detracto, edicit: Reponite, quem conscribi iussit Rex orbis terrarum, & vidente Troilo, affixerunt his conceptum verbis: MANSIO ÆTERNA AC REQUIES JOANNIS ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI EMPTA LIBRIS XXX. Experrectus Troilus, quæ viderat narravit Patriarchæ, tantumque profecit, vt damnatis sordibus, liberalissimum se deinde pauperibus exhibuerit. Nimirum, edoctus erat, operibus misericordiæ, Domos æternas in cælo construi.

A R.

ARTICVLVS VIII.

S. THOMAS APOSTOLVS

*Architecti schemate, & titulo, ad Indorum salutem
curandam proficiscitur.*

NON eleemosynis tantum, sed omni operum bonorum genere Palatium cœleste exædificari, eiusque structores esse homines iustos, inde liquet, quod ceteræ quoque actiones merendi vim eximiam habebant. Quod ostendisse mihi visus est THOMAS Indiarum Apostolus, qui, & vt Architectum conduci se est passus ab Indo, qui eum in finem missus erat à Rege, & tanquam Architectum Regi stitit, atque se amplissimum pulcherrimumque Palatium extructurum esse pollicitus. Historia narratur à Babylonæ Episcopo Abdia in libris de certamine Apostolico, & ex eo à Iohanne Peronio in vita S. Thomæ Apostoli.

GÛNDAPHORVS in Indiâ Rex cum palatium ædificare miro eoq; Romano opere constituisset, Abanem, qui ad opus illud Architectum præstantissimum conquireret, Romam misit. Is cum Cæsaream venisset, & quod verisimile est, Architectum referens, cum copioso famulatio à CHRISTO humanâ specie comparente, interrogatus dicitur, quâ de causâ tantum terrarum & pelagi emensus esset? cum autem respondisset, missum se ad peritissimum aliquem Architectum conducendum, dixisse Dominum: est mihi seruus in eâ arte versatus egregiè: Credidit Abanes, & ad Thomam, illum in Euangêlio Ioan. xi. 16. cognominatum Didymum, adductus, cum eo egit multis, tandemque pactus est, & profectio ex consensu vtriusque indicta. Conscendunt

mox

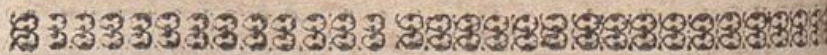
mox nauem; in qua, dum de varijs inter se conferunt, quærit Indus, in quâ Artis Architectonicæ parte potiffimum excellat; an in omni? quod tãtam à Domino suo commendationem habeat? Tum Thomas professus est, iacere se fundamenta, quæ nunquam vetustas consumat: parietes erigere, qui nunquam collabuntur: facere exedras, & speculas eiusmodi, quibus nunquam lumen desit: fabricam totius molis ita erigere, vt spectantibus quibuscumque sit admirationi. Porro, Ædificia quædam, licet exterius non magnam eximiamque pulchritudinem ostentent, intrinsecus tamen mira elegantia præstare. Denique addidit, quicquid è lapide, ligno, argento, auro, gemmis & vnionibus extrui possit, aut ornari, id in suâ esse manu: & facilem se fore magistrum, Architectonicam hanc discere volentibus.

THOMÆ fidem adhibuit Abanes, & quam primum ad Regem suum redire venit, nauis Architecti dotes eximias deprædicauit. Gauisus Rex, ingentem pecuniæ vim, ad futurum Ædificium Thomæ numerari iussit, cui ædificationem etiam atque etiam commendauit; & vt properaret seridò iniunxit. Adpromisit operam Thomas. Rege mox profecto, & peregrè agente, Apostolus nullum fecit finem disseminandæ religionis Christianæ, largiendæque egentibus regis pecuniæ. Reuersus Rex, cum quid actum intellexisset, Thomam in vincula rapimandauit, furens, ac minitans. Interim Gandius Regis frater moritur: alij ad extrema tantum venisse narrant. Sibi redditus post quadriduum Regi exponit: ostensum sibi à bonis Genijs in cælo Palatium, quod ei Thomas Architectus Europæus miro magnificoque opere extruxerit: illius autem cum elegantiam spectaret, ductoribus se suis dixisse, quod vnum istud in opratis haberet,

vt dignus esset, qui vel atriensis, aut sub illo, ostiarius illius regiae designaretur. Id quidem sibi denegatum additum tamen: si illud inhabitare vellet, quoniam frater eius in habitatione se indignum reddiderit, potestatem ipsi fieri, a germano illud emendi, numeratâ, quam is exposuerat, pecunia. Sed noluit Rex damno commercio se tam commoda habitatione priuare: & significavit fratri, vt si palatii visi desiderio tene retur, ageret cum Thoma, de alterius æquè pulchri extructione. Fecit Gaudius quod proponebatur. Tum Apostolus hac vsus oratione dicitur. Hoc vobis persuadeatis, velim: innumera jam in cælo esse exædicata Palatia, eaquæ à primâ mundi origine ad inhabitandum parata. quæ fidei, & quæ ex fide emanant, operum bonorum precio emantur. Itaque si Palatiorum cælestium cupiditate flagratis, agite constanter, & fide ac religione Christiana susceptâ, diuitias vestras, quæ migrantes ex hac vita sequi non possunt, præmittite, & egentibus, peregrinis ac viduis liberaliter distribuite. Si feceritis, addico certò, nulli in cælo Rege dignum Palatium futurum.

ATQUE hoc est tertium Ædificium, quod vocatur Operum meritoriorum, cui extruendo operam suam impendere debere Architectum nostrum Tropologikum initio monuimus. De eo autem, vt de aliis

Ædificiis superius nominatis intelligi potest illud toties decantatum: *Sapientia edificauit sibi Domum.*

SERMO

S E R M O I V.

ÆDIFICIUM BONI EXEMPLI
ADOPTIVUM, & ADOPTATUM.

ARTICULUS I.

*Quod-nam sit, & Quomodo extruatur
Ædificium boni exempli.*

UARTUM Ædificium, ad quod erigen-
dum firmandumque diligentem ope-
ram navat Architectus Christianus Tro-
pologicus; nominetur BONI EXEMPLI:
Illud enim summopere curandum Sa-
pienti, ut nihil verbo, gestu; aut opere exterius molia-
tur, quod si in aliorum notitiam veniat, iis emolument-
tum aliquod spirituale adferre non possit. Hoc autem
usitatissima in Ecclesiâ phrasi, dicitur, *Ædificare proximi*:
ad proximi Ædificationem conferre: facere, quod
Ædificet. Et jam trito vocabulo, præsertim inter viros
religiosos, & Scriptores Ecclesiasticos, *ÆDIFICATIO*
valet idem, quod bona ac religiosa conuersatio: &, lo-
qui verbum Ædificationis, aut facere quidpiam ad Æ-
dificationem, significat, ad aliorum utilitatem spiritua-
lem, dicere, aut agere, quod est proprium Architecti
Christiani Moralis; ut hujus operis initio, integro Ser-
mone est demonstratum.

Primæ Partis.

ARTI-

ARTICULUS II.

*Quod-nam sit, & Quomodo construatur Ædificium
Adoptivum.*

QUINTUM Architecti Tropologici Ædificium no-
mino ADOPTIVUM. Denominationis hæc est ra-
tio. Quamuis *Adopto*, unde *Adoptatio*, & *Adoptio*, prima-
riâ significatione ad filium referatur: nam est idem, ac,
in filii locum adscisco, seu filium facio; tamen ad alia
quoque transfertur. Quomodo dicitur quis adoptare
aliquem in suam salutem: adoptare defenforem: adop-
tare sibi nomen, nempe, alterius nomen adsumere, seu
participem facere: eadem analogiâ, dici potest, adop-
tare alterius Ædificium; in illud, ut in suum, se inferere,
nulla possessoris injuriâ, ac proinde illius bona venia.
Est itaque Ædificium *Adoptivum*, aut, si mauis, *Adoptatum*,
Virtutum uniuersitas, quæ aliorum operâ ac sudore, in
Palatii, aut Domus sapientiæ formam composita, no-
bis etiam ad inhabitandum animo seruit, ac si pro-
prium esset Domicilium, si caritatis adfectus, proximo
de virtutum profectu gratulemur, illasque non secus ac
nostras ad DEUM, ex eius amore referamus. Quò facit
illud S. Augustini (a) superius allatum: *Fit per caritatem,*
ut quod habent singuli, commune sit omnibus: Sic enim quisque
etiam ipse habet, cum amat in altero, quod ipse non habet. Et
istud S. Gregorii (b): *Tanta vis amoris in illa pace (cælo-*
rum regno) nos sociat, ut quod in se quisque non accepit, hoc
se accepisse in alio exultet. Est enim in Ecclesiâ Catholicâ,
Sanctorum Communio, ut ex symbolo Apostolorum

(a) S. Aug. de mansionib. multis, Lib. III. Ser. III. (b) Lib.
IV. Mor. cap. 31.

docemur. Ex quo sequitur, quod qui in illâ degunt, veluti vnus corporis membra se inuicem iuuent, mutuis officiis, meritis, orationibus, quorum omnes possunt esse participes. Quare & Ædificat sibi fideles iusti, & Ædificantur ab aliis, phrasi in sacris Litteris vsitata. Sic Sara dicebat Abrahamo de Agar Ægyptia, *fortè Ædificabor ex ea*, Genesis xvi. id est, fortè liberos suscipiam, quos ego mihi adoptabo, ac sic meos faciam. Et Genesis xxx. *Vt Ædificer ex ea*, aiebat Rachel: quod vulgatus Interpres vertit, *habeam ex illâ filios*, quos mihi adoptem. Hoc Ædificandi modo lucrosissimo, quicquid aliorum opera extruitur, laborantibus iis siue verbo siue factis, nostris possessionibus accedit.

At quæ hæc sunt quinque illa Ædificia, quæ Architecto Christiano esse debent veluti obiecta. vel opera, circa quæ versari deberent indefinenter Artium ac Scientiarum cultores: est enim verissimè pronünciatum à Seraphico Doctore Bonauentura, *Opusc. de reductione artium ad Theol. Fructus omnium Scientiarum est, vt in omnibus Ædificetur fides, honorificetur DEUS, componantur mores.* Quos illi componunt optime, qui moralium non contenti virtutum fabricâ, Christianarum illi structuram adiungunt, cui Exemplarem quoque, & Adoptatam Domum copulant: ac quotidie cæleste sibi Palatium indefesso studio perficere conantur: memores, se non iam hospites & aduenas esse, sed cives Sanctorum, & domesticos DEI, *superadificatos super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide CHRISTO JESU, in quo omnis Ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino, in quo & vos coadificamini in habitaculum DEI in Spiritu, cui semper Laus, Honor, & Gloria.*

NOTÆ.

§. *Domus non manufacta.*] Consolatur fideles Paulus cælestis Domus contemplatione. q. d. non conturbet vos, quod corpus terrenum, in quo tanquam in tabernaculo, ad tempus degimus dissoluatur; quia scimus nos habere firmum *Ædificium*, non manufactum, & æternum ex Deo in cælis. Domum terrestrem quam & Tabernaculum vocat, ob temporariam mansionem opponit *Ædificationi*, id est, firmo *Ædificio*, & Domui *Æternæ* non manufactæ. Vbi per *Domum Æternam* videtur intelligi Mansionem cælestem, vel Gloriam illam & claritatem, in quam veluti in Domum lucidissimam ingredientur iusti: nam paulo ante videtur hanc Domum appellasse æternum Gloriæ pondus. Itaque significat, statim dissolutâ Domo terrestri homines in hanc Domum Gloriæ ingredi. Ad quod facit, quod Apostolus dicitur habemus, quasi statim dissoluto corpore habeatur, nec sit diutius expectandum, sicut in Testamento Veteri. *Leonar. Lessius de summo Bonolib. 3. cap. 1. Hæc, inquit, expositio est probabilis eamq; sequitur S. Anselmus, Lyranus, S. Thomas, & alii.*

VERUM probabilius est, per *Domum Æternam*, intelligi corpus immortale & gloriosum. I. Quia hoc magis pertinebat ad propositum: hortatur enim fideles ad mortificationem carnis & tolerantiam passionis corporalis, consideratione Corporis immortalis & gloriosi, quod ipsis in cælo à Deo est præparatum. Nec obstat verbum, (*habemus*) in præsentis, quia habemus in præparatione diuina suo tempore re ipsa nobis donandum. II. Quia hæc duo aptius inter se respondent: Videlicet, Corpus terrestre in quo, velut tabernaculo, ad breue tempus degimus, & Corpus cæleste in quo, tanquam firmo *Ædificio* æternum manebimus. III. Quia est magis consentaneum versiculis proximè sequentibus, in quibus manifestè loquitur de gloria corporis, seu Corpore glorioso. Hunc sensum amplectuntur *Chrysost. Ambrosius Theophrast. Theodoretus, Vasquez, Pineda, Cornelius, legendus Bellarminus* lib. de beatitud.

PARADISUS,] Gloria æterna dicitur etiam *Paradisus*. Lucæ XXIII. Hodie mecum eris in *Paradiso*, id est, gloria & gaudii regni cælestis, vt passim exponunt PP. *Cyrillus cateches. 13. Chry*

sof. ho
ibi Par
rum, v
amoren
nem ha
rum Do
Mens e
August
chrum.
ait esse
DEI,
Legant
radiso,
metam
§. Ai
dus Ba
Apostolo
sunt, qu
lam in v
qui e
m

sof. hom. i. de Cruce & Larrone Ambr. in Luc. Sumitur autem ibi Paradisus, non pro loco corporeo, sed, vel pro Gloria Beatorum, vel pro DEO in quo omnes Mentis beatæ, per visionem & amorem habitant, atque ineffabilem suauitatem, ac delectationem hauriunt. Deus enim est optimum & suauissimum Beatorum Domicilium, ipse illis locus, Paradisus, Mundus, omnia. Mens enim magis est ubi amat, quàm ubi animat, ut loquitur Augustinus: & Intelligentiæ, ac amoris locus, est bonum & pulchrum. Idem S. Aug. lib. xii. de Genesi, cap. 29. Visionem DEI ait esse Paradisum, in quem raptus fuerit Paulus. cap. 34. Verbum DEI, in quo est læticia Beatorum esse Paradisum Paradisorum. Legantur Maldonatus, & Cornelius in Euang. Bellarminus de Paradiso, Lessius lib. 3. de Beatit. cap. i. Theophilus Raynaudus de metamorphosi Latronis cap. x.

§. ABDIAS,] Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis: *Abdias Babylonius, unus ex Discipulis Domini fuisse dicitur: Sed Vita Apostolorum, qua sub nomine eius circumferuntur, fabulis similiora sunt, quàm vera narrationi. Sed neque eius Abdias, aut libri eius vltam in veteribus mentionem inuenio. Vfus tamen sum eius libro, qui est in manibus, in quo verum, & historicum est, S. Thomam profectum ad Indos, homines ad fidem conuertendi, & ad cælestem patriam transmittendi gratiâ. Cetera accipiantur, ut allegoricè scripta.*

SERMO V.

DOMVS SAPIENTIÆ

Virtutibus, tanquam partibus constituta: variisque ornamentis externis & internis decorata.

ARTICVLVS I.

HOMO-EXTERIOR-DOMVS.

Opus Natura.

NGENTEM hanc Uniuersitatis molem quam incolimus, Mundi nomine celebrem, veterum sapientissimi, Urbem esse dixerunt, seu Civitatem, loquendi modo (a) Stoicis familiari, quo etiam utitur Cicerò (b) scribens 1. de leg. *Vniuersus hic Mundus una est Civitas; & alibi. Est Mundus, quasi communis urbs.* In qua simili concipiendi libertate, hominem quemlibet, dixerit esse *Domum.* Bella fabrica, pulchrum palatium est Homo; *Domus Principis: (c) Quoniam inhabitabo, inquit summus Principum, in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum DEUS.* Et alibi tres Personæ diuinæ; *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* (d) Imprimis autem considero in Homine, tanquam regia quadam Domo, bipatentes sensuum exteriorum portas, que

(a) Sen, ad Marciam cap. 18. Lip. lib. 2. Stodiff. 7. (b) Cic. lib. 1. de leg. Lib. 2. de nat. Deos, (c) 1. Cor. VI. 16. Leuit. xxvi. 12. (d) Joann. XIV. 23.

multi
sunt,
dien
parte
(c) nu
luti co
thora
rum
concl
Es
cordi
ad sur
ginta
stru
mesti
ventr
tricul
abun
facul
ipfi in
nenti
alime
que
trans
vel S
lenti
gida
ria va
cepta
Prin
strum
(a)
lum

multitudinem quamlibet numerosam admittere possunt, & emittere, ut aditus sint faciles, & nulla ingrediendi, ac egrediendi obstacula. Tum in altissima eius parte, Capitis *Hypæthrum* (a) seu subdiale, (b) solarium (c) nunc dicunt, officulis octo, ut Medici numerant, veluti columellis, circumdatum. Deinde, spaciosissimam thoracis aulam, viginti quatuor costarum, velut pilarum peristylis cinctam. Interius triangulare pectoris conclaue, trium ossum concusu fabricatum.

Est deinde secretior in intimis Domus penetralibus cordis thalamus, seu geniale Principis cubile. Amplum ad sumendam corporis refectionem oris *Triclinium*, triginta duobus acuminatis dentiū officulis, ut cultris, instructū. Nisi maius dicere, *Tabernam carnariam*, aut domesticum *Macellum*, in quo carnes conciduntur, & ad ventriculi culinam, inibi coquendæ, deferuntur. Ventriculus profectò, siue stomachus, *Coquinam* refert, suis abundantem instrumentis, & ministerijs. in ea coctrix facultas, non secus, ac peritissimus coquus ventriculo ipsi insidens, suis cum administris, Attrahentibus, Detinentibus, ac Concoquentibus potentijs, toto conatu in alimenti sibi commissi decoctionem incumbit: ipsumque natiui ignis calore, ibidem perpetuò æstuantis, transmutat. *Folium* vicem præstant Pulmones: *Camini*, vel *Spiraculi*, aut *Insุมibili*, gurgulio. *Fornacis* semper calentis, *Iecur*, *Frigidarij*, in quo ad totius Domus usum frigida asseruatur, est cerebrum. Alia ad culinam necessaria vascula, sunt, *Folliculus fellis*, in quo flavabilis: *conceptaculum splenis*, in quo atra. Neque deest in hac Principis Domo, *Archium*, siue *Tabularium*, in quo instrumenta, litteræ, monumenta publica, tabulæ, & quæ

O 4 non

(a) Vitruvius quod sub æthra sit. (b) Plin. (c) Locus apertus columnis fultum.

non obliuisci conuenit, reconduntur. Constructum est illud in suprema contignatione Capitis, tribus distinctum cellulis, in quibus rerum omnium species, formæ, notiones, veluti monumentorum, tum priuatorum, tum publicorum chartæ, ac memorialia detinentur, donec extrahendi inde sit necessitas. *Scala* in gyrum ascensiles, vel cochleas exhibet in corpore humano tot venæ erraticæ, præterea, nerui & arteriæ, per quæ velociter, spiritus, sanguis, aquæ, sursum, deorsum, dextrorsum sinistrorsum feruntur. *Vehiculi*, in Domino necessarij, vsum præstat pituita. *Fenestras* expriment oculi suo cum reticulato textu. *Tecti* instar est calua, seu Cranium.

BIBLIOTHECÆ formam obtinet in penitâ hominis parte, Memoria. *Comitij* aut conciliabuli, in quo consilia tractantur, Intellectus: *Penetrabile* est Voluntas. Item, Homo constat quattuor *Elementis*, vt lapide & ligno in vnum corpus compaginatis, vnionis calce. Accedit forma, tum externa, quam videmus oculis, tum interna, quæ dicitur Anima, & incurrit in visum intelligentiæ. *Fundamentum* in corpore humano, sunt pedes: *Columna*, crura: *Parietes*, Caro: *Tectorium*, Cutis: *Tectum* pectinatim adsurgens, vel rotundatum, vertex capitis. Denique, quod ad Domus huius firmitatem mirè conducit, *Fulcimenta*, seu sustentacula sunt ossa, non pauciora, quam trecenta tredecim, quæ accurate in hac summi Principis fabrica, à Medicis, eius conseruatoribus, numerantur. (a) Atque hæc in Homine est *Domus Exterior*, præterquam est *Interior* alia: sequor enim distinctionem Doctoris Gentium, (b) qui interiorem hominem opponit exteriori. Sic duplex est *Domus Exterior & Interior*: at hæc in illa.

AR-

(a) Vesalius lib. x. cap. 39. ex Galeno. (b) Ad Roman. vii.

ARTICVLVS II.

HOMO - INTERIOR - DOMVS.

Opus Sapientia.

DOMVS Interioris Architectrix est SAPIENTIA, Quæ illam commodissimo situ locauit ad Orientem, vt superius est explicatum. Eius fundamentum, saxo quolibet & rupe magis firmum, ac ære perennius, est FIDES, non fluxa, sed constans, non profana sed sacra, sincera, incorrupta, denique, non humana, sed Diuina, qualis est Christiana, Apostolica, Romana, Catholica; quâ Homo ad vitam æternam destinatus, & Baptismatis Sacramento initiatus, IESV Christi veri DEI, atque hominis salutarem doctrinam, in eius Ecclesiâ proficitur, neque sectis vel opinionibus vllis ab Ecclesiâ Catholica alienis adhæret.

Hic fundamento, ab omni parte, non minus firmas aeterno ferendo parietum structuras super imposuit Architectrix. A sinistro, latere contra molestiarum omnium, & rerum sinisterarum impetuosos ventos murum altissimum inconcussæ SPEI. A dextro, aduersus insolentes palpantis Fortunæ, eo nocentiores insultus, quo occultiores, celsissimum ex quadrato marmore parietem continuati TIMORIS. A fronte, contra Vanitatis turbines, e solido, sed perpolito lapide PARIO, in altum eductam molem CONTEMPTVS mundani fastus PONE, contra viles voluptatis corporeæ illecebras, non minus excelsam spissamque maceriem è saxis sibi coherentibus DESPECTVS blanditiarum carnis & sanguinis,

O S

AR

ARTICULUS II.

SAPIENTIÆ STUDIOSO

Est necessaria Fides, Spes, Contemptus vanitatis, voluptatis, corporeæ & despectus.

EST litterarum & Artium ingenuarum studiosis, quales sunt Academici Christiani, ad Sapientiæ conuulsiuum aspirantes, necessaria imprimis FIDES Diuina. Nam *sine Fide* (supernaturali, diuinitus infusâ, quæque DEI donum est) *impossibile est placere DEO*. *Crede enim oportet accedentem ad DEVM, quia est & inquirentibus se Remunerator sit*, ad Hebræos XI. Hæc itaque in Domo Sapientiæ est basis, cui totum ex virtutibus constructum Edificium innititur. Quemadmodum enim Fides est principium ac basis Iustificationis, vt docet Synodus Tridentina, sess. VI. c. 8. ita est initium ac basis Sapientiæ. Dicitur autem Fides principium iustificationis, non quod ipsa sola absque caritate & operibus, infusaque Gratia sanctificante, iustificet; sed quod intellectum illuminet, ac viam salutis demonstrat, vt dirigamus pedes nostros in viam pacis, & DEVM, vnde omnis iustitia nostra, agnoscamus, quod initium est salutis. Præclarè Augustinus de Fide ad Petrum: Tale quid est sine vera fide, velle per contemptum seculi DEO placere, quales, si quis tendens ad patriam, relinquat itineris rectitudinem, & improuidus se ceterum errorem, quo non ad beatam ciuitatem perueniat, sed in præcipitium cadat. Nimirum.

FIDES dux est, quæ ad salutem, & patriam, nec minus ad veram Sapientiæ viam monstrat. Fides est lucidissimum sidus, quod nauigantibus beatitatis portum ostendit.

dit Fides est instar Columnæ igneæ, quæ veros Israëlitas in Terram promissionis præcedet. In Columna nubis loquebatur DEVS ad eos, Psalmo xcviij. nempe ad Israëlitas, quos ducebat. Loquetur tibi DEVS in hac Columnâ, quæ est ceterarum virtutum fulcimentum: sed ne claritatem expectes, est Columna nubis: euentiam non habet, certitudinem habet. Est tamen etiam instar stellæ prælucentis. Ad Christum Magi, non nisi stella duce introducti sunt. Quod stella fuit Magis, hoc Fides est Christianis. Non Solis, neque Lunæ, nec Stellarum omnium in cælo fulgens splendor Magis Christum indicare potuit; noua illos Stella ad incognitum, & absconditum Gentibus DEVM perducere debuit. Non te intellectus, non scientiarum quotquot in intellectu fulgent lumina, ad veram perducent Sapientiam. Fides Stella est, quæ nisi præster, semper in tenebris ignorantia, & mortis vmbra ambulabis. Si habeas fidem, positum est in te fundamentum Domus Sapientia, nam sine eâ reliquarum virtutum Aedificium construi nequit. Fides, inquit S. Chrysostomus. (*hom. ix. in Epist. ad Hebræo.*) *fundamentum est, cetera verò superadificationes.* Quod probat ex Paulo Apostolo 1. ad Corinth. iij. dicente: *Ego fundamentum posui, alius superadificat: Hoc est fundamentum, quod sensu Papæ Gregorij, Babylonici hostes, scilicet Dæmones, extremo conatu nituntur exinanire: Inimici, inquit, Lib. xv. Mor. c. 15 vsque ad fundamentum Ierusalē exinanunt, quando peruersi Spiritus à corde fidelium, destructo prius Aedificio boni operis, soliditatem quoque exhauriunt Religionis (nempe fidei) iuxta illud Psalmi cxxxix. Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in eâ.*

QVOCIRCA Fides est necessaria omnibus litterarū ac scientiarum studiosis, immò cunctis ad salutem æternam aspirantibus, qui Sapientia Aedificium, ex Virtutibus

bus in Animâ construere cogitant. Tota hominis Christiani cognitio ad amorem DEI referenda est: amor nō habetur sine cognitione, cognitio qualis requiritur ad amorem, non obtinetur, quamuis summus esses Poeta, Orator, Philosophus, Medicus, Iuris peritus, sine fide. Vt astra omnia, quotquot in cœlo splendent, penē absque numero, quamuis lucis aliquid adferant, noctem tamen suâ luce pellere nequeunt: haud secus scientiæ omnes, quotquot mortalium ingenio, labore, industriâ inuentæ sunt, atque excultæ, licet aliquid cognitionis pariant, DEI tamen, ac rerum diuinarum, ad animæ salutem necessariarum ignorantiam ex animo nunquam effugabunt. Sol noctem, Fides incitiam cœlestium profligat. Itaque, non dubitate, Adolescentes studiosi, Viri docti, Doctores Academici, nec detrectate captiuare intellectum vestrum in obsequium Christi, & fidei. Credite, & firmiter credite Mysteria vobis à S. Matre Ecclesiâ proposita, ac proponenda: non dubitate. Accedite frequenter ad illud fidei Sacramentum quod Christum inuisibiliter, sed realiter continet. Ibi fidei orthodoxæ actus exercete, ibi DEVM vestrum adorate. *Si non capis, si non vides, animosa firmet Fides.* Captiuare intellectum vestrum in obsequium fidei. 2. ad Corinth. 10. Felix & nobilis captiuitas, quæ dum captiuat, liberat; dum ligat, soluit; dum subijcit, ad diuinæ veritatis sublimitatem eleuat: liberat ab ignorantia, soluit ab errorum vinculis, nobilitat cœlestium notitia, tandemque confortio.

FIDEM hanc discite in Ordinis sacri gymnasijs, quæ Sapientiæ Christianæ dicata sunt, Adolescentes optimi: eandem semper incorruptam, quocumque migraueritis, deferte: pro eadem, si opus sit, sanguinem effundite, vitam date, mille tormentis corpus exponite: nunquam

pœni-

pœnitebit. (a) Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladijs, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum. Ex ijs alij fide animati, ludibria & verbera experti sunt, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprimis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ. Et hi omnes testimonio fidei probati fuerunt. O præclari Sapientiæ Architectricis Operarij, qui posito fidei fundamento, tam firmum operum bonorum extruxerunt Ædificium!

At, præter eam Fidem, quæ est Diuina; necessaria est Adolescenti litteris operam danti alia quædam, Humana, quâ Doctoris sui dictis magis quam suis inuentis, figmentisque credat oportet. Scitis, quantam huius rei rationem habuerit Græciæ Sapientum summus Pythagoras, qui auditores suos ad fidem dictis præstandam, nihilque contradicendum, quinquennio integro adigebat. Et sanè arrogatium quorundam adolescentulorum est, sibi magis, quam Magistro, viro maturo, ac serio in rebus ad doctrinam spectantibus fidem adhibere. Reperiuntur tamen nonnulli, qui cum vix ex ouo prodierunt, vix trium K. K. K. gnari, de viris grauissimis & litteratissimis, Præceptoribus suis, ad quorum calcaneum vix attingunt præproperum iudicium, & iniquam censuram ferre audent: digni, si in maioribus id fiat doctrinæ capitibus, qui omnium ludibrio propinentur, vt stolidi, ac bardi adolescentuli. Non est discipulus supra Magistrum. Sufficient discipulo, si sit sicut Magister eius, inquebat Magistro- rum Magister Christus Matthæi x. Docta est ad hanc rem

ratio-

(a) Ad Hebræos xi. 33. & seqq.

ratiocinatio S. Thomæ commentantis in Ioannem capite v. vbi cū scripisset, quattuor esse vitæ gradus: & primum inueniri in plantis, secundum in animalibus, quæ tantū sentiunt, tertium in animalibus, quæ sentiunt, ac mouentur, & perfecta sunt, quartum, in ijs qui intelligunt; subiungit, primam vitam esse intellectualem, quæ perficiatur in cognitione veræ Sapientiæ, quæ est vita æterna. *Ad Sapientiam autem, inquit, non potest homo peruenire, nisi per fidem.* Vnde in Scientia nullus ad Sapientiam peruenit, nisi fidem adhibeat Magistro.

SED alia est Fides, nempe Theologica; in quâ, vt in fundamento, Domus Sapientiæ parietes statuimus. A sinistris quidem SPEM, contra aduersa. Multa Sapientiæ amator toleranda sunt, neque leuia, neque suauia, antequam adoptaras eius Sponsio perueniat nuptias; multa vobis perpetienda sunt, boni Adolescentes, antequam culmen attingatis diu desideratæ in Artium & Scientiarum exedra gloriæ. *Multa tulit fecitq; puer*: acerba dicta sunt deuoranda, magis acerba facta iustinenda: frigus, æstus, nix, glacies superanda sunt. Sed *sperate, & rebus vobismet seruate secundis. Dabit DEVS his quoque finem.* Amara Sapientiæ radix est, sed fructus dulcissimi. Ascendes tandem aliquando in Palmam, & apprehēdes fructus eius. *Noli esse pusillanimis in animo tuo*: monet suos discipulos Ecclesiasticus cap. vii. *Fratres, confortamini in Domino*: hortatur Paulus Alumnos Sapientiæ; ad Ephes. vi. 10. adiungens: *& in potentia virtutis eius: cui nihil potest obesse, nihil resistere.*

A dextris parietem TIMORIS. O Adolescentes! ad votum tibi succedunt omnia, præter opinionem pleraque, supra spem plurima: viticis æqualis naturæ dotibus, attingis maioris gratiæ donis: vales ingenio, iudicio, memoria. Time: *noli alium sapere.*

(a) Ora

(a) Ora sæpe cum Psalte regio: (b) *Confige timore carnes meas.* Nam salutarem eius effectum aliàs expertus fuerat, & testatus: Conuersus sum in ærumna, dum configitur Spina: Timoris videlicet. Hac Spina sepi aures tuas, ne te prosperitatum lenocinia à Sapientiæ semita abducant: hac Spina cor confige, & medullitus, si sapis. perfora. Non minus autem necessarij sunt alij duo parietes. A fronte, *Contemptus Vanitatis*. A tergo *Despectus Voluptatis*. Inuitaberis sæpenumero ad pocula, saltus, choreas, euagationes diurnas, grassationes nocturnas, denique ad nugas nugarum, & vanitates vanitatum, quibus tum studendi desiderium flaccescit, tum animi constantia infringitur, tum virtutum fibræ inciduntur. His duo parietes opponendi sunt. *Fili mi*, clamat Sapiens, *Prob. i. 10. si te lactauerunt peccatores, ne adquiescas eis: ne ambules cum eis: prohibe pedem tuum à semitis eorum. Omnis homo simili sui sociabitur, Ecclesiastici XIII. 20.*

(a) *Psom. II. 20.* (b) *Psal. cxviii. 120.*

ARTICULUS IV.

FIGVRA, ET PAVIMENTVM

Domus Sapientiæ.

EX quatuor parietibus facilè est colligere, Domus Sapientiæ *Figuram esse quadratam*, quam Geometræ & Architeceti firmissimam esse demonstrant, ideoq; stabilitatis est symbolum apud eruditos Philologos. Hæc figura adeo placuit Ædificij huius supremo Artifici, vt si quo domiciliū sibi carum extrui curaret olim, hac voluerit figura insigniri. Sic Arcam, Altare, multa que alia effor-

effor-

efformata in Salomonis templo satis constat. In eodem quadrata erat porta, quadrata porticus, quadratum atrium exterius, quadrata area, quadrata atriola, ut Ioa. Bap. Villipandus in Architectura Templi Salomonici ostendit. Cœlum etiam empyreum, DEI & Sanctorum peculiare habitaculum, versus partem superiorem quadratum esse, non globosum, creditur. Quod eliciunt Theologi plerique, ex illo Apocalypsis xxxi. *Civitas in quadro posita est.* Sapientiam autem in quadrato sedentem, Fortunam verò inconstantem in globo & cum globo gyron, veteres pinxisse, illorum emblematâ ac tabulâ satis declarant. Meminerit Sapientiæ studiosus firmitatis ac constantiæ: non gretur quolibet actus turbine, tanquam Fortunæ profanæ pullus volubili rotæ insistens. Non sit arundo, quolibet agitata vento: non ædificet hodie, quod cras destruat: hodie cum probis in templo, cras cum improbis in popina: mane cum diligentibus in gymnasio, & meridie cum lurconibus in ænopolio: de die cum litterarum cultoribus in Scholis, noctu cum ludionibus ac scurris in plateis: vno die modestus & compositis moribus, ut probitatis amans, altero discinctus & perulans, ut pantomimus. In quadro posita est Domus Sapientiæ, non in rota subsistit, non gyron.

In ea PAVIMENTVM, multo pulchrius, quam quod in Regum domibus tessellato opere nitet, est ex solido marmore HUMILITATIS, omni ex parte æquali, sine villo tubere elationis, sine villo tumore iracundiæ, sine vlla fossa diffidentiæ, sine hiatu desperationis. Scientis inter primos studiosi adolescentis, dum litteris dat operam, & earum Doctoris virtutes, esse *Humilitatem, aut Demissionem Christianam.* Scientia inflat. Et volût omnes, etiam qui non sunt, censerî doctissimi, & inter omnes

emi-

eminere. At, decet Sapientiæ alumnus, nemini se superbe præferre, sed omnibus se, quantum fert status ac conditio personæ, se submittere: vniuersos honore præuenire: maiores maximè: tum Sacerdotes DEI Altissimi, ac Præceptores: pauperes non aspernari. Si quis in contubernio; aut in Scholâ est vilis, & contemptibilis, cuius tamen virtus emineat, ei consortium, & solatium non negare: cum minimis etiam fraternè colloqui: nullum, quamuis minus ad litteras aptum, ridere, aut contemneri.

ARTICULUS V.

QUATVOR TURRES.

Domus Sapientiæ.

CVM in quadro sit posita Domus Sapientiæ. quæ non est vilis aliqua, aut communis, vt in pagis, vel oppidulis, sed principalis ac regia palatium referens, simulque atrem, & castrum munitissimum in singulis quadratis angulis singulæ sunt Turres editissimæ, non ille Cyclo-pum fabulosæ, nec ludicræ lamiarum; sed veræ, firmæque, ex eodem cum Edificio quadrato lapide. Quæ ad totidem cœli plagas Domum hanc imperatoriam muniunt, ornantque, specie, non eleganti minus, quam minaci. Sunt autem ab imo ad summum fenestris pertusæ ex Sapientiæ Architectonicæ præscripto. Sic enim in partes omnes, suus est, & commodissimus prospectus: licet in summo non desit Specula, vt hostium aduentantium cunei à longinquo in oculos exploratorum incurrant.

Primâ pars.

✠

Ad

AD ORTUM, IUSTITIÆ Turris exurgit: per illā enim timentibus DEVM, & futura prospicientibus oritur Sol Iustitiæ. *Fili concupiscens Sapientiam, conserua Iustitiam, & DEVS præbebit illam tibi*, promittit capite 1. Ecclesiasticus. Discite Iustitiam, Adolescentes cari, dum litteris operam datis, Sapientiæ proci, & vos maximè, qui ad magna dominia aspiratis, nobiles, generosi, illustres. *Sine Iustitia, quid sunt regna & dominia, nisi magna latrocinia?* inquit Augustinus (a) Quid Alexander, dum iniuste agit in suos exterosque, nisi magnus latro, ut pirata ille captiuus Alexandro Magno oggererat. *Regnum, adde, dominium, à gente in gentem transferetur propter iniustitias*, edicit Ecclesiasticus. Contra, *Rex, Dominus, iustus erigit terram*. Prouerb. xxix. *Iustitia firmatur solium*. Prouerb. 16. *Iustitia & iudicium correctio Sedis eius*, Psalmo xcvi. Hæc est vera Turris Phanuel, quod interpretatur *videns Deum*, adde, & confidens in Deo.

AD SEPTENTRIONEM superiori par erigitur Turris FORTITVDINIS, contra tot aduersariorum phalanges, quæ inde proreptant, & munitionem inuadere conantur. *Sis fortis in bello Adolescentes*. pugna cum antiquo Serpente: non te prosternat ignauia: non vincat sopor: non deiiciat animum temporis longitudo, & in ea tædium: non hiemis æstatisque molesta curricula.

TEMPERANTIÆ Turris Meridiem spectat, ut æstuantis Concupiscentiæ acies prospiciat, & appropinquantes, telorum saxorumque abstinentiæ, inediæ, & imbibetiæ imbre pellat, ac in fugam conuertat. Præterea, ut nimia, ac curiosa sciendi desideria, huius quoque Domus hostes capitales arceat. Quare sapienter S. Thomas Aquinas, inter virtutes morales vnā ponit Temperantiæ adnexam, & studio Scientiarum percupido

(a) *Lib. 4. de Ciuit. cap. 4. (b) cap. 10.*

apprimè necessariam, quæ aptissimo vocabulo appellatur

STVDIOSITAS. de qua tractans Doctor Angelicus, docet, cerni in adolescente, aut viro scientiarum avido, respectu scientiæ, siue cognitionis, duplicem adfectum: vnum ex parte animæ, alterum ex parte naturæ corporeæ. Ex parte animæ suoapte impetu fertur ad studia: quia omnis homo naturâ scire desiderat. Hinc illa inquietudo, & quædam quasi voracitas naturalis (Græce *βελίμυ* vocant) quorundam, qui vnico momento libros omnes deuorare, ac scientias deglutire vellent. Hunc adfectum vt monet Aquinas, virtute Studiositatis laudabiliter refrenare oportet: ne immoderatè rerum cognitioni intendat: ne vana & curiosa sectetur: ne noxia sibi, superstitiosa, magica, aut quod vulgarius, obscæna peruoluat. Ne dum Ouidium, de tristibus legere debet, percurrat de amoribus illicitis, ab eodem præcepta lasciuis carmine venereo tradita. Dum Virgilij eclogas, aut Æneidem ediscere oporteret spurcissima Priapia-croamata memoriæ mandet. Quid tu amatorios Amadisi amores legis & relegis, qui in Iustitiæ castris castissimis, vnde tibi Iuriscæ nomen, militiã togatam profite- ris? Quid nugas Duardis, Lucendulæ, Morionis, alio- rumque fœdissimorum auctorum avidè voluis, qui Bre- uuario Ecclesiastico alligatus es, tonsura signatus? Ex parte autem naturæ corporeæ pergit Thomas, inclina- tur litterarum studiosus, vt laborem inquirendi scien- tiam vitet ac refugiat. In hoc autem vel maximè laus consistit Studiositatis, vt *vehementiam intentionis excitet ad scientiam rerum percipiendam*. Inde que nomen accepit Stu- diositas, quia incitat, vt magno studio litteris incumbat, remouendo vniuersa, quæ litterarum assequutionem

P 2

im-

(a) S. Thom. 2. 2. q. 166. Ar. 2. ad 3.

impediunt. Iam verò PRVDENTIÆ TURRIS, quæ est quarta, Occidentali est obuerfa orbis plagæ, vt ab humanis casibus, & periculoso in aduersis lapsu Sapientiæ cultores tuteur, ac defendat. *Estote Prudentes*, inquit Sapiencia, *Matt. x. 16.* suis alumnis, vt *Serpentes: at simplices sicut columba.* Vtrumque nectatur, Prudentia ac Simplicitas.

TURRES habetis quattuor, suo quamque loco positam. *Iustitiam* à fronte, vt contra vi aperta inuadentem opem ferat. Eius enim est, in certis ac minimè dubiis auxiliū. *Prudentiam* à tergo, nam ambiguis, perplexaque, & sæpe nondum in conspectu præsentibus difficultatibus occurrit, & ex ijs pericula auertit. *Temperantiam* à dextero latere, ad meridiem occupat, quoeiam in calidioribus concupiscentiæ, prosperisque moderatur. *Fortitudinem* ad læuam consistit. eius enim in sinistri aduersis viget adiutorium. In his Turribus pendet omnis armatura fortium. Hæ Turres ædificatæ sunt cum propugnaculis: mille clypei pendent ex eis. Nihil in Domo Sapientiæ deest, quo thesauri Animæ fidelis, Gratia & Virtutes, defendi possint; & debellari Principes tenebrarum, quibuscum studiosis, vt scientiarum, sic virtutum quia lucis filijs continua est colluctatio. Millenarius & decenario decies ducto nascens, omnes numeros perfectè complectitur: quare omnia fortium arma significat.

HAS Turres seruat lectissimorum & ad bella doctissimorum militum manus. Siquidem custodiant Domum Sapientiæ, in eaque habitantes Angelorum plurimæ myriades, tum seculorum omnium athletæ fortissimi, qui Sapientiæ sub iisdem nobiscum vexillis militarunt: nunc autem honoratam militiæ laboriosæ vacationem consequuti, palmas imparcessibiles obtinent,

nent, felices cœli incolæ. Præsidiarij Præfectus idem est, qui huius Palatio ac Arcis Ædificator DEVS Sabaoth, Dominus exercituum, idemque victoriarum donatus, verum belli, pacisque Numen.

ARTICULUS VI.

FOSSA. FLVMEN. VALLVM.

Domus Sapientia.

FOSSA Sapientia Domum circumdat latâ, ac profunda. DICI potest Pœnitentia, aut Contritionis. Per quam, ne vado sit transitus aduersarijs, scaret semper spumantibus lacrymarum vndis. PONTEM habet superpositum sublicium, versatilem, ex operum Misericordia contextum, per quem ad interiores Domus Sapientia mansiunculas peruenitur. Eandem Fossam, si dixerò, miserationum diuinarum FLVMEN continere, approbatorem habebò Prophetam regium, qui *Fluminis impetus*, cantat, *letificat ciuitatem DEI*, Psal. XLV. *benè impetus*, ne quis suspicetur tenuem aliquem riuum. In Fossâ Domus Sapientia copia est ruentium aquarum misericordia diuina, ad tutelam Domus, & hostium terrorem. Est autem tantæ profunditatis, vt non sit metuendum, ne vlla suffossorum manus, aquam aliò possit auertere; tantæ latitudinis, vt nulli, quamuis peritissimi, natatores queant traicere. Nam Fossa Misericordia, & fluuius Miserationum diuinarum est abyssus multa, profunditas immensa latitudo infinita, congeries beneficiorum inexhausta, gurges impenetrabilis. Post fossam, constitutum est

VALLVM inexpugnabile. quodnam illud? *Arma dabitur Pietas, & inexpugnabile VALLVM* cantat Poëta Christianus. dicatur igitur, Pietatis, vel magis vniuersè, Probitatis. Probitas maxime conuenit studioso Sapientiæ, siue adolescenti, siue viro, ad doctrinam aspiranti, vel iam docto. Monstrum est, mihi credite, quod in nullo prædicamento locum meretur, æquè & chimæra, Doctus impius, aut improbus. Et profectò, satius fuerit, Adolescentes mihi dilecti, idiotam esse, & probum piùmque, quàm doctum & improbum. Ad cœlitum consortium hic nunquam admittetur, quippe indignus, & perpetuò, dum talis, exclusissimus: probus idiota, probitate Christianâ, quæ est Sanctitas, adsciscetur, quia dignus quam diu talis. In altero seculo, post hanc vitam, idiota probi, pij, sancti, transformabuntur in scientissimos, sapientissimosque; docti improbi si tales hinc decedant, in Sanctos nunquam. *Lignum vbi ceciderit, ibi erit, Ecclesiastæ xi. 3.* Ut cœli regiam ingrediaris, confors futurus beatitudinis non est satis te esse Philologum, aut Philosophum, Medicum, Iurisperitum, Theologum, nisi etiam sis probus, pius, sanctus. Contrà, satis est si ita verè compelli possis, quâuis, nec eloquens, aut eruditus sis, nec Philosophiæ, Medicinæ, Iurisprudentiæ, aut Theologiæ peritiâ habeas. *Virtus omnia in se habet: omnia adsunt bona, quem penes est virtus*, ac probitas. Quamuis Ioanne Theologo, Nazianzeno, Thoma, Scoto, esses in Theologicis subtilior; & Vlpiano, Marcello, Pomponio in iuridicis prudentior; & Hippocrate, aut Galeno, immò Apolline in Medicis sagacior; & Socrate Platone, Aristotele in Philosophicis excellentior; & Cicerone, Demosthene, Isocrate in Oratoria facultate; & Homero, Virgilio, Lucano in Poëticis; & Varrone, Festo, Donato, Prisciano in Grammatica illustrior; sed improbus, im-

impus, sceleratus, ad quid hæc omnia? cælo exclusus, includeris orco æternum miser. Ut non faciunt equum meliorem insignia, non frenum gemmeum, non pictum ephippium, non aureæ phaleræ; sic neque hominem scientia sola beatiorem.

IAM vero, si aliquis rudis, nullis expolitus disciplinis, & doctrina, rerumq; usu, plane simplex, ἀμύβητος, & ἀπειρος, qui ducens agmen Idiotarum, clamer ante cæli ianuam, Domine, Domine aperi nobis; (a) si absque litteris & doctrina sit probus, at pietate insignis, portis bipatientibus excipietur, & applaudente curia cælesti, audiet à Sapientiæ Præside, Venite benedicti Patris mei. Surgunt indocti, dicebat verissimè Augustinus, (b) & cælum rapiunt: & nos cum doctrinis nostris, sine corde, ecce volutamur in carne & sanguine. Itaque optime illuminatissimus Propheta David, (c) postulans à DEO, quæ Sapientiæ amator conueniunt, primo loco ponit Bonitatem, cui adiungit Disciplinam, & tum subnectit, Scientiam. Bonitatem, & Disciplinam, & scientiam doce me Domine. Certè, nō auditores legis, sed factores iustificabuntur: lac. 2. nō docti, sed probi. Non sunt beati, qui duntaxat, audiunt, legunt, discunt verbum tuum Domine, sed qui etiam custodiunt illud. Sic discamus, ut quæ fuerunt verba, sint opera. Facere docet Philosophia Christiana, non dicere tantum: & hoc exigit, ut ad legem suam quisque viuat.

(a) Matt. xxv. (b) Lib. viii. confess. cap. 8. (c) Psal. 118, 6.

ARTICULUS VII.

MVRVS ET ANTEMVRALE.

Domus Sapientiæ.

VALLO iunctus est MVRVS Castitatis, & ANTEMVRALE Sobrietatis: quia malè tuta Castitas, quam

T 4

non

quam non munit sobrietas. Vtraque Sapientiæ Studio-
 so perquam necessaria, nec minus artium & scientia-
 rum amator. Notum est illud vulgare: *Plenus venter non
 studet libenter.* Qui multo cibo ac potione se onerant ac
 distenduntur, ne mente quidem rectè uti possunt, & fi-
 unt ingenia talibus maximè obtusa: quomodo igitur,
 tanquam aquilæ in ipsum Solem Scientiarum & Sapi-
 entiæ irretortis luminibus ferri possent? Illud etiam cer-
 » tissimum est, (a) inquit bonus auctor ac pius: volupta-
 » tem corporis omnem quidem, sed illam maximè,
 » quæ continentia virginali, ac castitati contraria est, a-
 » nimam & mentem, quæ est hominis pars nobilissima,
 » enervare, emollire, obtundere, atque ex statu suo illo
 » erecto, & excelso deijcere, ut nihil altum, nihil gene-
 » rosam cogitet, sed semper in terra, & vilissimis cogi-
 » tationibus hæreat. Cuius ratio per se manifesta est:
 » quoniam & corpus, & omnis ea, qualis qualis cõmu-
 » nis est homini cum belluis: ex quo fit, ut quo se ani-
 » mus ad eam abijciat, & viliter humiliet. eo magis eam
 » ipsa carne, re omninò vili, ac terrena se misceat, eo-
 » que magis, cum eius natura bruta atque hebetè com-
 » municet: Quin etiam ex assuetudine ita obtundatur,
 » ut nihil altum, nihil magnificum, nihil diuinum susci-
 » pere possit: quippe cum seipsam obiecerit in rem tam
 » vilem, tamque contemptam.
 » Hanc autem tarditatem, siue obscuritatem in men-
 » tem inuehi, non ab illis tantum delectationibus, quæ
 » apertè castitati repugnant, & sunt illicitæ, sed eandè
 » propemodum, ab ijs, quæ licitæ sunt, multi graues
 » pijque auctores adfirmant. Et sanè ita esse Augusti-
 » peruadet: (a) qui propria ductus experientia: Nihil
 esse sentio, inquit, quod magis ex arce virtutis deijciat animam

virilem,

(a) S. August. 1. Soliloq.

virilem, quam blandimenta feminarum, corporumq; ille contem-
tus, sine quo vxor, haberi non potest.

Quæri solet ab aliquibus, cur cœlibes, ac inter illos
signatè Religiosi maximè, adeò in omnibus doctrinis,
quibus se applicuerunt, excelluerint, ac ferè etiam-num
excellere soleant? Causas varias adferunt diuersi: ego
secundum DEi illustrationem peculiarem, ac gratuitam
benevolentiam: quâ tales prosequitur, dixerim causam
esse continentiam & castitatem, Quod naturali lumine
agnoscens Auerroes, VII. Physicor. assererat, castita-
tem, aliasque virtutes, quibus concupiscentia carnis
comprimitur, præcipuè valere ad acquirendas scientias
spectatiuas. Habet itaque Edificium Sapientiæ, Parie-
tes quatuor, quatenus est Domus: paries enim propriè
est domorum: Murum, quatenus vrbs, vel arx, quam
ambitus lapideus vel lateritius cingere solet vt muniat:
cui adiunximus Antemurale, quod ad firmiorem mu-
nitionem spectat.

Et quamuis dixerimus, *Murum*, esse Castitatem, *Ante-
murale* Sobrietatem: sunt tamen alia nonnulla, quæ
eandem denominationem in Domo Sapientiæ, tan-
quam vrbe fortissima habere possunt. Certè, S. Hiero-
nymus, *Murus*, inquit, *Ecclesiæ*, quæ est ipsissima Domus
Sapientiæ, est *Fides*, *Antemurale*, *Opera bona*. At S. Bernar-
dus, (b) *Murus* ait: est *Continentia*, *Antemurale*, *Patientia*.
Bonus Continētia Murus. qui sic vndiq; circumdat, & circūcingit,
vt nec per oculorum fenestras, nec per ceteros sensus detur ingressus
Morti. Bonum Antemurale Patientiæ, quod primos hostium
sustinet impetus, vt inter plurima tentamenta stemus viriliter, &
perseueremus iugiter inconcussi. Vnicum quippe remedium est,
dum Continentia quatitur, & quodammodo nutat. obycere Pa-
tientiam: & quantumcumque ferueat sensus peccati, negare omni-

P S moda

(a) Hier. Plat. lib. II. cap. 33. (b) S. Bernard. Serm. V. de Assumpt.
Serm. III. de Dedicat. Eccl.

modo consensum. In Patientia vestra, inquit, possidebitis animas vestras, Lucae XXI.

TANDEM, ipsa Sapiencia Incarnata, cuius est hæc Domus, Arx, Vrbs, est Murus & Antemurale, ac præsertim multo melius totum illud quod à Muro & Antemurale expectari posset. Ita cantatur à Sapiencie alumnis Isaia xxvi. Vrbs fortitudinis nostra Sion, Saluator ponetur in ea, Murus & Antemurale. Christus IESVS, Sapiencia Increata simul & Incarnata, erit Domus suæ, Vrbs suæ, Arx suæ Murus & Antemurale, id est, instar Muri & Antemuralis fortissimi, illam, & in ea habitantes tutabitur, ac defendet. Domus, Arx, Vrbs Sapiencie est munitissima, & fortissima, ita, vt nulla vis, nulla ætas eam conuellere, nullus hostis occupare possit, nulli præualere aduersarij, quia Saluator Christus, Sapiencia ipsa, erit Domus suæ Murus, & Antemurale, fortissimus, circumquaque Custos & protector perpetuus. (a)

DICERE etiam posses, quod ipsum nomen IESVS, sculptum in culmine Domus Sapiencie, & in quolibet eius lapide angulari sit Murus & Antemurale. Saluator, id est, IESVS, ponetur in ea Murus & Antemurale. Nomen illud sacro-sanctum est Amatori Sapiencie Murus & Antemurale, fortitudo, protectio, defensio. Turris fortissima Nomen Domini. Prouerb. xviii. 10. Ad illam currit iustus & exaltabitur Cui in periculis palpitan, & trepidanti inuocatum Virtutis Nomen, non statim fiduciam præstitit, depulit metum? Cui in aduersis diffidenti, iam iamque deficiente, si Nomen adiutorij sonuit, defuit fortitudo. (b) S. Gregorius, (c) vt Murum distinguat ab Antemurali, Saluatorem ponit in Domo Sapiencie Murum, Prophetam Antemurale, haud ineptâ applicatione, In sancta Ecclesia

(a) Thomas Hugo Forer Vatablus. Sanchez. (b) S. Bernardus Serm. xv. in Cant. (c) Hom. xi v. in Euang. s. Isaia vi.

inquit, Dominus, (d) Christus Iesus, Murus nobis, & Propheta eius Antemurale sunt positi, quia ad nos, quos ipse perfecte protegit, etiam Prophetarum verba in fidei constructionem venerunt. Eadem analogia dicas, Antemurale Domus Sapientiæ, esse Apostolos, Doctores Ecclesiæ, Concionatores, Confessarios, scientiarum, ac litterarum Magistros. Sed in omnibus istis est Murus & Antemurale Præses Sapientiæ, fidei, ac bonorum operum Christus Iesus. Saluator, inquit, S. Hieronymus est *Murus bonorum operum, & Antemurale fidei. Non enim sufficit Murum habere fidei, nisi fides bonis operibus confirmetur.*

IESVS CHRISTVS est Domus Sapientiæ. id est, suæ, Murus & Antemurale, Arcis suæ fossa & vallum, Urbis suæ propugnaculum, & Turris, id est, omne præsidium, tutamentum, robur: multo verius, quam olim Scipio Romanis contra Hannibalem, & Carthaginenses dicebatur fossa & vallum. Porro, ne hoc ignoretis, per *Antemurale* intelligit Propheta, aut vallum, & semilunam, quæ fit ante portam & muros, vt ab ijs ciues hostem arceant; aut ipsa rotunda valla, quæ instar turrium excurrunt inter muros ac proeminent, vt ex ijs, incolæ hoste ad muros accedentem iaculis configere, ac depellere possint. (a)

(a) *Lege Delrium Adag. 743. Murus & Antemurale. p. 335.*

ARTICULUS VIII.

TECTVM ET DIMENSIONES

Domus Sapientiæ.

QVIS non miretur Architectricis Sapientiæ fabricam, cui nihil planè deest, siue ad ornatum & ele-

elegantiam, siue ad defensionem & præsidium, ut audi-
uistis hætenus, in eam eductam esse altitudinem, ut
mortalium oculi illius cacumen attingere nequeant.
Quippe cum apex cælum penetret, tegaturque tanta
moles pectinatim adsurgente. TERTIO Perfectionem
Christianæ, quod ultra id omne ubi pluit, iungit, gran-
dinat, supraque ætheris immensa spacia, nec nisi Dimi-
nuitatis folio terminatur. Perfectionem spectare debent
Sapientiæ studiosi, infimo, aut mediocri aliquo, siue
scientiæ, siue probitatis gradu nequaquam contenti.
Quod si perfectionem præscripsit omnibus suis audi-
toribus cælestis Magister, quanto magis sibi familiari-
bus ac domesticis discipulis, quales sunt, qui in Dom-
Sapientiæ excubant: His dictum signatè. (a) *Estote
Perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.* Emphaticè
habet pronomen. *Vos.* Vos mihi peculiariter cari, Vos
Sapientiæ dediti, Vos in gymnasio meo assidui. Ad idem
hortatur Doctor gentium: *Fratres gaudete: perfecti estote,* ut
ad Corinth. XIII. Et ad Colossenses scribens, monet: *Ut
exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo* IESU. Con-
nantur multi esse perfecti Grammatici, perfecti Orato-
res, perfecti Philosophi, Medici, Legulei, Theologi, in
eruditione, facundiâ, speculatione, subtilitate, dicendi
agendique dexteritate; conetur esse perfectus Sapien-
tiæ studiosus, præterea, in probitate, virtute, & Patris
cælestis imitatione. Audiat Leonis Papæ paternam ad
hortationem: (a) *Inuenimus hominem ideò ad imaginem Dei
conditum, ut imitator sui esset Auctoris; & hanc esse naturalem
nostri seminis dignitatem, si in nobis, quasi in quodam speculo Di-
uina Bonitatis forma resplendeat. Estote ergo perfecti. Sa-
pientiæ Amatores, sicut Pater vester cælestis perfectus est:* not-

(a) *Math. v. 44. Luca vi. 36. 1. Coloss. 25.* (b) Leo P. Serm. 1. de le-
iunio mensis x.

per æqualitatem, cùm diuina *Perfectio* omnem creatam in infinitum transcendat, sed per imitationem, quæ in factis, dictis, & moribus vestris resplendeat.

PORRO, sustentatur Tectum *Perfectionis* in Domo *Sapientiæ*, crassissimis veluti Trabibus & tignis, ex vario ligno, & imputribili, ebena, buxo, cedro, & odorata cyparisso, vitæ, & exempli veterum in Ecclesiâ Christi Sapientum, qui nos præcesserunt: horum enim æmulatione, & morum expressione, sed præcipuè Capitis omnium Christi Domini, ad perfectionem in quolibet scientiarum ac virtutum genere tendimus. Quot autem fuerunt omni seculo? quis enumeret? & quas non virtutes, ad imitandum reliquerunt? Apostoli zelum, Martyres fortitudinem, Confessores Prudentiâ, Religiosi sobrietatem, Castitatem Virgines. Nominatim, feruorem Ignatius, suauitatem Cyprianus, constantiam Athanasius, religionem Ephrem, modestiam Basilius, diligentiam Nazianzenus, prudentiam Ambrosius, acrimoniam in dicendo & agendo Augustinus, laborum tolerantiam Hieronymus, facundiam Christianam Chrysostomus, misericordiam Paulinus, grauitatem Leo, Sanctitatem Gregorius, fidem Fulgentius, demissionem Vincentius, pietatem Bernardus, castitatem Thomas, magnanimitatem, Catharina post MARIAM, Virgo Sapientissima, in Domo Sapientiæ enutrita.

IAM verò non est minus longum & latum, quàm sit altum *Ædificium* Dominae, & Magistræ nostræ. Est latius, quàm oculis dimetiri possimus, ob dilatatam in omnes Caritatem. Sine hac enim non consistit hæc structura in vilo, quamuis sibi videatur Sapiens, & ceterorum Doctor. Audiatur Doctor gentium; *Si linguis hominum loquar & Angelorum, Caritatem autem non habeam, factus sum velut æsonans & cymbalum tinniens. Et si habuero prophe-*

prophe-

prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & OMNEM SCIEN-
TIAM: & habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, Ce-
ritatem autem non habuero, nihil sum I. ad Corinth. XII.
Longitudo etiam Domus Sapientiæ visus nostri facul-
tatem excedit, & Mansuetudinis ac Tolerantiæ Longa-
nimitatem, quæ nisi semper studiosum doctrinarum
comitetur in tot laboribus & vigilijs, inter tot mundo-
rum obtreccationes, inter tot spinas, quibus Veritas
ceu rosa, circumsepitur, nunquam in vlla vel scientia
vel virtute ad perfectionis culmen perueniet.

ARTICVLVS IX.

CONCLAVE COLUMNATVM

Domus Sapientiæ.

DESCRIBENDA iam essent, vel depingenda potius
ut in omnium conspectum uerent, Domus Sapien-
tiæ. atrium, aula, cubicula, conclauē, ambulacrū, aliæque
partes amplissimi palatij. Sed vos ex vna coniecturam
facite reliquarum: nam ad eius modum, elegantiam, &
cultum confirmatæ sunt ceteræ. Est Conclauē, siue, ut
nunc vocamus, Aula, in penetralibus intimis Domus,
in quâ commoratur Regina Sapiētia: habet plura im-
terius cubicula, propè verò Ambulacrū amœnissimū.
(vulgus *Galeriam* appellat) constat totum opus Co-
lumnis septem, pulcherrimo ordine, proportione, ac
symmetriâ positis & commixtis, & ipsiusmet Sapiētiæ
ludētis, manu mirabili artificio excisis ac formatis. Sunt
autem ex vario lapide, nitore leuoreque cum marmore
Pario haud conferendæ, quippe excellentiores. Singu-
larum

larum hic ponam nomina, & formā aliquatenus. Primā est rotunda Timoris Domini, contra Superbiam, tum striata Pietatis contra Inuidiam. Sequuntur aliæ ordine: structilis ac inconcussa Scientiæ contra Iracundiam: solida Fortitudinis contra Acediam: polita Consilij, contra Auaritiam: fastigiata Intellectus contra Gulam: firma Sapientiæ contra Lasciuiam. Sunt autem omnes fundatæ in stylobatis Patientiæ, firmatæ in basibus Tolerantiæ, ornatæ spiris Mansuetudinis, rectificatæ scapo Constantiæ, sustentatæ plinthio, vt fulcimento, Demissionis: dotatae volutis & encarpis suauē loquentiæ, coronatæ vndosis cymathijs Amabilitatis. Lemniscatę vario genere fructuosæ Enditionis, cinctæ, fabrè sculptis zophyris grætæ Conuersationis, insignitæ cælatis bellę epistylis Contemplationis.

Non desunt autem circumquaque in varijs lapidum recessibus, & marmoreis veluti scapis affabrè excisis signa, seu simulacra, quæ variorum sunt in hoc Sapientiæ gymnasio commoranrium symbola. Imprimis cernuntur alicubi credentium Patris Abraham Boues, artificio sculpti stupendo, vt spirare diceret: symbolum Sapiētis laboriosi, & aliorum institutioni operam nauantis. Alibi stat auritum pecus, ex lobi patientis armento: imago symbolica Idiotæ simplicis, ad Sapiētiā adspirantis, longarum ab auditione aurium præsidio. Apparent alicubi Ouiculæ Iosephī effigies syluicolæ, & solitarij Sapiētis. Spectantur in quodam loculamento Arietes Nabothi: Idea zelo æstuantis Sapiētis pro lege Dei. In alio videndum se dat ruffatus Aaronis Vitulus: nota generosissimorum Sapiētū, sanguine pro fide fuso purpuratorum. Non desunt in alijs simulacrorum receptaculis iubati Leones, rigidæ sectæ signa: tenelli Agni mansuetudinis: candidæ Colum-

Colum-

Columbulæ simplicitatis: callidi Serpentes prudentiæ:
Turtures gementes continentia: leuifomines Canes fi-
delitatis: generosi caballi magnanimitatis.

ARTICULUS X.

AULÆA

Domus Sapientiæ.

QVONIAM Columnæ in triclinijs, ambulactis, & conclaui-
bus palatiorum, non sunt tantum ad splen-
dorem, sed etiam vsum, vt appendantur aulæa, peripe-
tasmata, cortinæ; neque ista desunt in Domo Sapientiæ,
à cuius Columnis dependent, quibus vestiuntur quo-
que parietes, non conchylata tapetia, nec Campana
peristromata uanas profanasque historias, vel virorum
fœminarumque facies ad lasciuiam proritantes, vel
Deorum Dearumque facinora dedecorosa, vel de-
nique bellantium conflictus, & bellorum euentus re-
presentantia; sed Aulæa & tabulæ ætherei coloris, viuo
quodam picturæ genere, vt spirare crederes, domi, mi-
litiaque præclara decora Sapientiæ, quæ sagatæ, quæ to-
gata exprimentes. In ijs est videre Duella, Diligentia
& Desidia. Virtutis & Vitij: Honesti & Iucundi. Tum
Artium ingenuarum quasi animatas formas, illarum
præcipue quæ, Regina Sapientiæ Gynæceum consti-
tuunt, quæ omnes suis sunt illustratæ coloribus, & gen-
tilitij distinctæ insignibus.

GRAMMATICA sedet in pellucidâ cyclade, & stylo
aureo in tabella cedrata characteres pingit. POESIS
lauro coronata, non cum Apolline vanas, ad Hipocre-
nera;

nem, sed cum Dauide sacras ad Sionem odas pangit. E-
 LOQVENTIA perorantis habitu gestuque, aureis cate-
 nulis, è volubili linguâ procedentibus, circumstantium
 aures firmiter necit, & ad se trahit. MYSTICA dulces
 concentus, quos phrygio in tapete formare non potuit,
 digitulis ad citharam applicatis, & oculis in tabellam
 musicam coniectis, edit. ARITHMETICA non ad trape-
 zitæ Euclionis abacum, sed ad Diuæ Sophiæ mensam,
 rationum DEO reddendarum summas, numeris auratis
 in calculum redigit, & tabulam suam cifris implet, non
 Arabicis, sed cœlestibus. ASTRONOMIA elatum in cœ-
 lum oculis, nouos in orbe stellifero lepores, vrsos, scor-
 pios, capricornes, absque reti & plagis venatur, sphæ-
 ræque, quam in manu gestat sinistra, nouis canibus ad-
 ductam prædam includit. GEOMETRIA citcino, libellâ,
 decempedâ in expansis ad parietem mappis, regiones
 dimetitur. MEDICINA herboſo in prato simplices her-
 barum species, naturæque opes colligens, distillatorio
 vasi includit. IURISPRVDENTIA toga insignis laticla-
 uia, tribunali insidens leges celte in silice scribit. THEO-
 LOGI in folio aureo, ipsa auro coronata, lumina a b-
 vno, quem iugiter contemplatur, Sapientiæ omnis Au-
 ctore nunquam auertit.

ARTICULUS XI.

AMBVLACRVM

Domus Sapientiæ.

NON pauciores superius numeratis in Conclauis
 Domine Sapientiæ, sunt Columnæ in Domus
 Primæ Pars. Q vest-

vestibulo, porticu, propylæo, peristylio, xysto, ambulacris: nam omnia ista loca columnis vndique inclusa, & quædam etiam fulta, ac septa quaquauerfus speciem habent elegantissimam, & ambulationi, sessione, stationique, per circulos commoditatem præbent. Præcipua autem sunt septem. *Sapientia edificauit Domum excidit Columnas septem.* Quænam sunt illæ? Attende Virtutum ordinem in Domo Virtutum. Quæ sunt Virtutes omnium præcipuæ? Theologicæ sunt tres, *Fides, Spes, Caritas*, post quas sunt Cardinales, quæ Sapientiæ studiosos cum primis decent: ac fulciunt alias, & omnem honestæ vitæ rationem continent, sustinentque: *Prudentia, Iustitia, Temperantia, Fortitudo.* Quibus insculptum legitur quæ credere, quæ sperare, quæ amare oporteat: & quomodo Scientiæ deditus ac Pietati, prouidè, iustè, temperatè ac fortiter in omni vita degerè possit, & placere Diuinæ Sapientiæ. Hæ Columnæ sunt erectæ in vestibulo.

In Porticu interiori Septem aliæ, quæ sunt Septem Dona Spiritus-Sancti, quæ in Christo Sapientia incarnata fuisse Propheta Isaias cap. xi. testatur: nimirum, *Donum Sapientiæ, Intellectus, Consilij, Scientiæ, Fortitudinis, Pietatis, Timoris Domini.* In vno Propylæo, quod Regina Conclauæ cingit, visuntur, tanquam Columnæ eminentes Septem Opera Misericordiæ corporalia, in quibus legitur capitalibus impressum characteribus, quomodo corporalis proximi miseria subleuanda sit: pascendo esurientes, potum dando sitientibus, operiendo nudos, redimendo captiuos, inuisendo ægrotos, hospitio suscipiendo peregrinos, sepeliendo mortuos. In alio Propylæo, quod ambit Triclinium aliunde aduentantium, totidem sunt Columnæ, ex Septem Operibus Misericordiæ Spiritualibus confectæ, in quibus vncialibus litteris expressum habetur, quo pacto in Spiritualibus miseris

proxi-

proximo succurrete oporteat: corrigendo peccatores; docendo ignorantes, rectè consulendo dubitantibus; orando DEVM pro salute proximi, in cætos consolando; ferèdo patièter iniurias, denique, offensam remittèdo.

IN Ambulacro Orientali sunt septem Columnæ æquè ac superiores solidæ, & sublimès, quarum singulis inculptum est nomen SAPIENTIA, at, vt distinguantur aliquatenus, sub diuersa denominatione: nimirum, Sapientia pudica, Sapientia pacifica, Sapientia modesta, Sapientia suadibilis, Sapientia bonis conueniens, Sapientia plena misericordia & fructibus bonis, Sapientia iudicans sine simulatione. His epithetis distinguit Sapientiam, quæ desursum est Iacobus Apostolus in sua Epistola Canonica. (a) Ex iisdem construit & erigit septem Columnas diuersà à dictis appellatione, S. Bonaventura. (b) Harum Prima est, Pudicitia in carne. Secunda, Simplicitas in mente. Tertia, Modestia in Sermone. Quarta, suadibilis in adfectu. Quinta, Liberalitas in effectu. Sexta, Maturitas in iudicio. Septima Sanctitas in intentione. Sed reipse à Columnis Ambulacri Orientalis non sunt diuersæ. In Occidentali autem, sunt septem aliæ, proprijs nominibus, & inscriptionibus noscibiles. Tribus prioribus nomina sũnt, Paupertas voluntaria, Castitas perpetua, Obedientia integra, quæ propter DEVM homini religiosè exhibetur. Dicuntur Evangelica Consilia, quoniam per Euangelium; non tanquam ad salutem necessaria, sed veluti susipientibus, magis expedita & utilia à Christo non præcipiente quidem, sed consulente, tum fidelibus omnibus communitet, tum Sapientiæ studiosis peculiariter proponuntur. Quatuor posterioribus inscripta sunt partitim quatuor hominis Nouissima, Mors, Iudicium, Infernus, Cælestis Gloria. Quibus sub-

Q 2 iun-

(a) Epist. s. Iacò. c. iiii. 2. (b) S. Bonau. Tract. de vit. Spirit. S. Doniè.

ungitur pro Deuoto Sapientiae monitiuncula. *In omnibus operibus tuis memorare Nouissima tua, & in aeternum non peccabis, Ecclesiastici VII. 40.*

ARTICVLVS XII.

A R A

Domus Sapientiae.

SPECTATUR in Domus penetrali; tanquam in Sa-
cto-Sanctorum Templi, Ara, siue Altare, sine quo
nullum deberet esse Adolescentis studiosi museum
nullum Doctoris sacrarium, studijs dicatum. Ara autem
Sapientiae, non est carnalibus vitulorum & bouum,
quibus non est amplius DEO cura, sed spiritualibus
operationum sanctarum sacrificijs destinata. Quae
pergitur quotidie odoriferis aquis innocentiae, castita-
tis, deuotionis, & poenitentiae, aut amoris lacrymis. Ad
eam offeruntur mane, meridie, uesperis vituli labiorum
Cor contritum, & humiliatum: oblatio munda, Deo
grata, Sacrificium placabile, Sacrificium recordationis
Sacrificium iustitiae: hostia & holocaustum obediens
aeternae in hoc penetrali, dispositis per orbem columnarum
lis insistent Reges aliquot Gentis Iudaicae, praereliqui
Sapientia & rebus gestis clarissimi. Inter quos emine-
pulsans decachordum Iesseus David: diceres simul
cum uiuere: huic proximus iudicij vacans pacificus
Rex Salomon: putares in tribunali spirantem ius dicen-
te. sequuntur alij. In opposita parte, sunt tres illi in lege
naturae celebrati senes, Adam, Enoch, Noë: & postea
tacylsmum, non minus sua aetate celebres, Abraham
Isaac,

Isaac, la-
lumellis
postoli

POR-
tutu
cessarij
fuis, ex
scas ara
lutis &
ad hui
portae i
& fit ad
Adole-
to ad S
bratio
ration
ta, & se
fi. Inte
idcirco
vt non
adaequ
praece
nunq

Isaac, Iacob. Latera ornant in similibus consistentes columellis, Prophetæ, Maiores, Minoresque; post hos, Apostoli & Doctores Ecclesiæ.

ARTICULUS XIII.

PORTA

Domus Sapientiæ.

&

CLAVIS.

PORTA Ædificij hæctenus depicti, quod constat virtutibus Christianis, Studio Sapientiæ maximè necessarijs, & in eius Anima, ad formam Domus, compositis, ex eadem est materiâ, è quâ Fundamētum, vt agnoscas æratâ quâlibet esse solidiorem. Est enim FIDES. Salutis & veræ Sapientiæ ianua: est Fides, sine qua frustra ad huius Palatij penetrare aspiras. Contra hanc Portam portæ inferi non præualebunt. CLAVIS, quâ aperitur, & fit aditus in Domum, est ORATIO. Quare nunquam Adolescenti ad litterarum studia, nunquam viro litterato ad Sapientiæ negotia, nunquam Doctori, ad lucubrationis & cathedræ officia accedendum esset, nisi Oratione præmissâ, tanquam aureâ clauē, claustrum admotâ, & seræ inserta. Ita fecerunt eximij Sapientiæ Studiosi. Inter quos, Thomas Aquinas, Doctor Angelicus, qui idcirco & in Philosophia, & Theologia adeò excelluit, vt non minus acutissimis viris, qui illum sunt sequuti, adæquandi spem, quam subtilissimis Philosophis, qui præcesserunt, ostentandi gloriam præciderit, quoniam nunquam ad Sapientiæ Ædem, nisi Orationis Clauē

Q 3

apertam

apertam ingrediebatur: nūquam ille prius libros quam
 DEVM Sapientiæ omnis Datorem, prece fusâ, commu-
 bat. Cuius etiam oratiuncula quæ circumfertur studi-
 præmittenda, nullam reperio ad hanc rem accommo-
 datiore, ideoq; illam adolescentibus ad scientiarum
 & Sapientiæ decus adspirantibus, vt quotidie eam pi-
 recitent etiam atque etiam commendo. Hac viâ Ber-
 nardus Clareuallensis, in medijs siluarum obscuritati-
 bus, inter feras, plus quam alij in ædium recessibus, in-
 ter librorum aceruos, in scientijs profecit. Sic etiam
 Bernardinus Senensis profundam rerum humanarum
 diuinarumque noticiam assequutus est. Sic denique, ne
 in infinitum excurram, B. Hermannus adolescentulus
 coætaneis in omni litterariâ exercitatione palmam præ-
 ripiebat.

VERVM, ita est Orationi instandum, vt propterea à
 laborandi & studendi assiduitate non cesses. Falluntur,
 qui existimant, Adolescenti studijs destinato, & pietati
 dedito, esse licere ocioso: posse quempiam solis votis
 Ædificium Sapientiæ extruere: sat esse, Sapientiæ operam
 poscere ad ædificandum, interim manum non admo-
 uere. Non est quidem opis nostræ, absque principis Ar-
 chitecti adiutorio, virtutum lapides ad hanc fabricam
 coniungere, parietes erigere, tectum imponere; sed no-
 stram tamen ille etiam operam requirit. Vult, vt à nobis
 adhibeantur mallei, assiduo repetiti laboris, secures in-
 fractæ industriæ, runcinæ speculationis attentæ dolabra
 meditationis, te rebra indagationis, scalpra accuratæ, &
 frequentis scriptiois, torni disputationum, dentatæ
 lectæ repetitionum: Hæc enim sunt architectonica & fa-
 b rilia instrumenta ad Domum Sapientiæ extruend-
 dam necessaria. Sed de labore litterarum Studiosis ne-
 cessario fusius aliàs differendum est: nunc hoc tan-
 tum

tum adiungo, quod habet pius & eloquens Orator, (2)
 » DEI constitutionem videri, ac rerum omnium cō-
 » sensum, conspirationem que eò ducere, vt homo sibi
 » persuadeat, frustra se absque labore præclari aliquid
 » sperare. Intendite mentis vestræ aciem in omnia, que
 » huius fabricæ complexu cōcentur, & singula, quæ
 » tantæ molitionis Fabricator DEVS, nutu potius, quàm
 » opera, numine potius, quàm labore conglutinavit a-
 » nimo vestro comprehendite, videbitis quandam ef-
 » figiem ac formam, tanquam penicillo depictam, ad
 » quam, vt ad exemplar, præses DEVS, studia & actiones
 » omnes, quibus eximium quid assequi volumus, effin-
 » gi voluit. Nam dum cælum motione quadam conci-
 » tatissimè, sine omni requie, contortum labore que
 » sempiterno agitatam: dum terram nihil fundentem,
 » nisi immensus hominis bouisque labor accesserit: dū
 » hominem, quem natura ingenij acumine illustravit,
 » & mentis diuino munere cumulauit, non solū in
 » grauioribus hebescentem, sed in leuioribus nonnun-
 » quam cæcutientem, nisi vi splendore que ingenij
 » sui doctrina exornando, eloquentia poliendo, huma-
 » nitatē quasi informando, rerum humanarum, diui-
 » narum que cognitione illustrando, omnis laboris in-
 » dustriæ que neruos intendat: dum nihil in quamcum-
 » que partem mentis vestræ vim intelligentiæ que mo-
 » tionem infixeritis, vel feliciter ad humani generis v-
 » tilitatem inuentum, vel suauiter: ad voluptatem ad-
 » scitum, vel cumulatè ad decus perfectum videtis,
 » quod non labor in penitissimis naturæ recessibus
 » prius reconditum in lucem eruerit: nonne concludere
 » re necesse est,

Q 4

DEVM

(2) Robertus Turnerus Oratione VI. *Dij omnia laboribus ven-*
diunt.

» DEVM in omnibus rebus id egisse, vt nobis in scul-
 » peret: velle aliquid laudabiliter perficere, aut etiam
 » sapienter excogitare, sine labore, diligentia, industria
 » que, id esse naturæ leges omnes euerrere. Quocirca
 » quilibet sibi persuadeat, nullū ad exstruendam Sapi-
 » pientiæ Domum, quo nihil præclarius in humanis ef-
 » fingi potest, desidem, laborisque assidui impatientem
 » accedere debere, & multo minus ingredi exstructam
 » ignauum pecus procul ab hâc regiâ arcendum, socor-
 » des expellendos, fucos in perpetuum exilium depor-
 » tandos.

LVSTRAVIMVS hæctenus Palatium Principis, Do-
 mum Sapientiæ, Gymnasium Veritatis, Scholam Scien-
 tiarum, Regiam Augustæ, Edificium Omnipotentia,
 elegans sanè ac sumptuosum, & dignum Reginarum
 Reginae. Iam familiæ totius ordinem, palatinorum
 multitudinem, affeclarum cohortes, famulantium gre-
 ges producere constitueram. Sed animaduerto, hanc
 partem, quæ altera fuisset sermonis huius satis longi,
 tantundem sibi temporis potcere, quantum supe-
 riori est datum, quod nunc non est opportunum. Qua-
 re, illa in aliud tempus tralatâ, ad vota conuertamur &
 » preces. (a) DEVS Patrum nostrorum, & Domini
 » misericordie, qui fecisti omnia verbo tuo, & Sapiencia
 » tuâ constituisti hominem, vt dominaretur creatura, qua
 » à Te facta est, vt disponat orbem terrarum in equitate, &
 » iustitia, & in directione cordis iudicium iudicet, da nobis Se-
 » dium tuarum Assistricem SAPIENTIAM, & noli nos re-
 » probare à pueris tuis.

O SAPIENTIA Scientiarum Domina

Vna

(a) Sapiencia xi, 1. 2. 3. 4.

*Vna graues iuuenum semper solata labores
Æthereæ Regina plaga, Optima Maxima Virgo,
Quam Primam columus, laudes & munera quamuis
Mortalis longè superantem vertice vocis,
Has etiam dignare preces, & lumine dextro
Respice.*

*O Regina his TIBI Deuotis per-
ge esse propitia! O Scaturigo be-
nignitatis supra hos tuos clientu-
los donorum flumina liberaliter
effunde.*

Qs AR-